



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

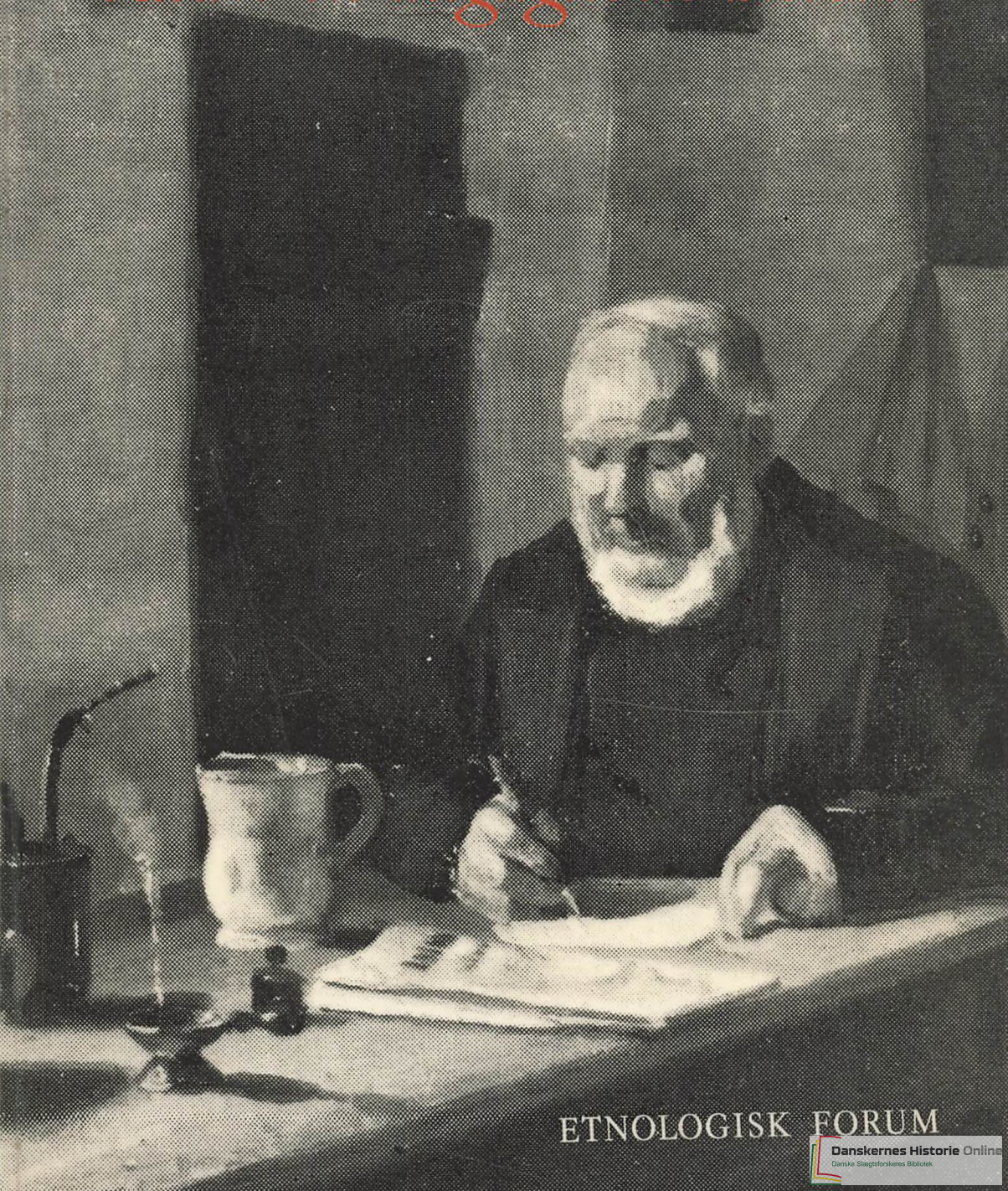
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bonddedagbøger

- kilder til dagliglivets historie



ETNOLOGISK FORUM

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskere Bibliotek

Bonedagbøger
– kilder til dagliglivets historie

Bonnedagbøger

- kilder til dagliglivets historie

Introduktion & registrant
ved
KAREN SCHOUSBOE

Udgivet af
ETNOLOGISK FORUM
i samarbejde med Landbohistorisk Selskab
BREDE 1980

»Bondedagbøger – kilder til dagliglivets historie«

Udgivet af Etnologisk Forum,
Ief – Institut for europæisk folkelivsforskning,
Brede Allé 69, DK 2800 Lyngby

Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a-s, Skjern
Lay-out: Jens Lorentzen
Omslag efter Hans Smidth »Sognefogden skriver«
© Copyright Etnologisk Forum 1980

ISBN 87-87510-04-9

Udgivet med støtte fra
Sparekassen SDS
Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse
G. E. C. Gads Fond

INDHOLD

Forord	7
--------------	---

Om bondedagbøger

1700-årenes optegnelser, af Karen Schousboe	9
1800-årenes optegnelser, af Bjarne Stoklund	15

Registrant

Vejledning	33
Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm	34
Fyn og Øerne	67
Nordjylland	79
Østjylland	101
Vestjylland	109
Sønderjylland	123
Registre	158

FORORD

Kulturhistorikere og folkelivsforskere har tidligt været opmærksom på de muligheder, som gamle dag- og regnskabsbøger gav for at belyse en svunden tids livsformer på landet i Danmark. I 1892 udgav Reinhold Mejborg »Nordiske Bøndergaarde I, Slesvig«, første del af et stort værk, som ikke blot skulle skildre de gamle bøndergårde, men også det kulturlandskab, som de havde været en del af, og de aktiviteter, som de havde dannet ramme om. For at opnå dette inddrog han det væld af oplysninger, som kunne hentes i de righoldige sønderjyske bondedagbøger og regnskaber, som mærkeligt nok siden da har ligget næsten ubenyttet hen.

I andet bind af »Dagligliv i Danmark i det 19. og 20. århundrede« skriver Axel Steensberg: »Den bedste kilde til dagliglivets historie er arbejdsjournaler, det vil sige optegnelser – uden tanke på offentliggørelse – om, hvad der passerede fra dag til dag, morgen, formiddag, eftermiddag og aften. Egentlige dagbøger er som regel mere farvet af stemninger og rummer bevidste eller ubevidste fordrejelser af det, der virkelig tildrog sig. – – Den, der fører en arbejdsjournal, er gerne indstillet på i dagens løb at mærke sig de ting, han agter at fæste til papiret.« Og som eksempel på en sådan arbejdsjournal er i afsnittet om landbrug hans egen dagbog fra 1922 udnyttet; han var da karl på en nordsjællandsk gård.

Man synes dog ellers ikke i større udstrækning at have opsogt eller udnyttet materiale af den art i Dagligliv i Danmark. Derimod støder man på det flere andre steder i den nyere etnologiske litteratur. Blot et par eksempler: Holger Rasmussen bruger i sin disputats om

Limfjordsfiskeriet Hannæsbonden Christen Jørgensens dagbog (top. nr. 1323); Alan Hjorth Rasmussen har i sine studier over vestkystens næringsliv udnyttet flere af de ældre dag- og regnskabsbøger (bl. a. top. nr. 1336 og 2545) og Palle Christiansen har inddraget sjællandsk materiale af den art i diskussionen om bondekulturens ændringer i det 19. årh. (bl. a. top. nr. 402).

I 1969 udgav Landbohistorisk Selskab en dagbog, som var ført 1786–97 af fæstebonden Christen Andersen i Nr. Tulstrup (top. nr. 1777). Denne spændende dagbog vakte fornyet interesse for kilder af den art, og på Institut for europæisk folkelivsforskning blev bondedagbøger som etnologisk kildemateriale taget op som undervisningsemne, samtidig med at vi forsøgte at skaffe os oversigt over det bevarede dagbogsmateriale samt fotokopier af mere værdifulde dagbøger til fortsatte studier.

Registreringen af materialet gjaldt i første omgang landsarkiverne og de øvrige større offentlige samlinger. Siden søgte vi gennem en kampagne at nå de lokale arkiver og museer; også en del private ejere af bondedagbøger fik vi kontakt med. Vi takker alle, som har haft ulejlighed med at udfylde vore spørgeskemaer eller som på anden måde har givet os materiale til registranten.

Registreringen var fra starten kun tænkt som et redskab for instituttet og blev foretaget uden offentliggørelse for øje. Den kom til at strække sig over en længere årrække, og gennem disse år har synspunkterne på, hvad der skulle registreres og hvorledes, været noget skiftende. Vi har først og fremmest søgt et

materiale, som kunne belyse livsvilkår og levevis hos den brede landbefolkning, bønderne og husmændene. De større landbrug er ikke medtaget; vi har sat grænsen ved 12 tdr. htk., men det er dog næppe helt konsekvent gennemført, idet oplysninger om brugsstørrelsen til tider mangler. Præster og degne er ikke medtaget, heller ikke møllere, skønt deres økonomi meget ligner den, man finder hos de handelsbønder, som er så kraftigt repræsenteret i materialet.

Heller ikke annoteringen er helt konsekvent gennemført. I nogle tilfælde (de * mærkede) har vi kun de oplysninger, som kan findes i en arkivregistrant, eller som er meddelt af andre. Men også hvor annoteringerne skyldes egne iagttagelser, er de af meget forskellig omfang og karakter. Den fyldigste omtale har de dagbøger fået, som vi har arbejdet med på instituttet.

Trods de nævnte mangler og inkonsekvenser har vi alligevel ønsket at fremlægge materialet i dets nuværende tilstand fremfor at afvente en mere fuldstændig og mere gennemarbejdet registrant. Det må ses på baggrund af hensigten med registranten. Vi har to formål. For det første at gøre opmærksom på dette materiale og de muligheder, det frembyder for at komme ind på livet af fortidens mennesker og følge deres daglige aktiviteter dag for dag og år for år. De mange tusinde sider optegnelser rummer et rigt kildestof til belysning af snart sagt alle sider af tilværelsen på landet i gamle dage.

Det andet formål med registranten ligger i naturlig fortsættelse af det første. Hvis mate-

rialet er værd at bruge, så gælder det om at få det gjort tilgængeligt. Vi er klar over, at det, der er fremlagt i registranten, kun er en meget lille del af det, der findes. Men vi håber at kunne animere til, at folk der ligger inde med et sådant materiale – eller som har kendskab til det – vil sørge for, at det finder sin plads i et af de mange nyoprettede lokalarkiver eller at det registreres på Institut for europæisk folkelivsforskning i Brede.

I en indledning til registranten har vi dels givet en oversigt over materialet og søgt at karakterisere de forskellige typer af optegnelser, dels peget på nogle af anvendelsesmulighederne. Det sidste har vi gjort bl. a. ved at vise nogle konkrete eksempler i form af kort og diagrammer med tilhørende kommentarer, som er hentet fra nogle af de dagbogsanalyser, som er udført ved Institut for europæisk folkelivsforskning. Vi takker mag. art. Gudrun Gormsen og stud. mag.'erne Klavs Espen Gruno og Lisbet Holtse for tilladelse til at bringe disse »smagsprøver« fra deres upublicerede specialeafhandlinger. Lisbet Holtse har iøvrigt udarbejdet registre og også på anden måde hjulpet med færdiggørelsen af registranten.

Vi har med tak modtaget rundhåndet støtte til denne publikation fra Sparekassen SDS, Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og G. E. C. Gads Fond.

Institut for europæisk folkelivsforskning,
Brede, september 1980.

Karen Schousboe Bjarne Stoklund

OM BONDEDAGBØGER OG -REGNSKABER

1700-årenes optegnelser

af Karen Schousboe

Bondens skrivekunst

Den første forudsætning for bondeoptegnelser må selvfølgelig være, at bønderne kunne skrive. Allerede her må vi skelne mellem Sønderjylland og kongeriget. I hertugdømmerne var skolegang og skriveundervisning meget tidligt et alment gode, medens man i det øvrige Danmark først omkring 1720 ved oprettelsen af rytterskolerne fik lagt fundamentet for den almene skolegang. Den lærdom, som eleverne bibragtes, bestod dog dengang hovedsageligt i læsning og kristendomskundskab. Skrivning og regning måtte eleverne betale ekstra for: »Kom siden ved min farbrors og min mosters, Anne Pedersdatter i Ring, deres hjælp og bekostning til at læse lidt mere og mere og så til at læse og skrive, som det nu her ses skrevet er.« (Ca. 1720, Peder Sørensen, top. nr. 2202).

Et andet sted får vi lidt at vide om, hvad en sådan privatundervisning kunne koste. Jyden Christen Andersen i Nr. Tulstrup (top. nr. 1777) sendte begge sine drenge i skole, den ældste udtrykkeligt for at lære at regne (6/1 1786). Tre måneder senere betalte han »deggen for det han [sønnen] havde gået til ham i skole tre rdl. og ½ lpd. gml. ost, som kunne koste tre mrk, 8 sk. . . « (30/8 1788). Hans yngste søn kom i forbindelse med sin skolegang i pension hos noget familie, for hvilket Christen Andersen betalte en td. rug, »som jeg gav dem, for det min Niels havde været der, kostet en td. fire rdl.« (9/4 1789).

Sjællænderen Søren Pedersen (top. nr. 288) måtte selv tage initiativet, men hans undervisning var også meget billigere. Han fortæller, hvorledes han først lærte lidt skrivning i skolen, fordi degnen og præsten ville have, han skulle studere, og hvorledes han glemte det igen, fordi degnen flyttede, og han selv ønskede at gøre drengearbejde hjemme på gården. »Men efter nogle års forløb, der jeg fik noget mere forstand, angrede jeg, at det således var gået forloren for mig -- men da vi var naboer til degnen, så fattede jeg den beslutning at ville gå did til degnen om aftenen en vinter, for at øves noget heri igen -- Min moder talte til degnen for mig -- hun fornøjede ham med nogle fødevarer, hun gav disse meget fattige degnefolk for den umage, som de havde med mig -- min moder gav mig også nogle skillinger til papir og blæk, som jeg forbrugte hertil. Jeg begærede altså herpå en gang i mit 16. år ved mortensdags-tiden om aftenen at gå til degn og lære at skrive enkelte bogstaver igen. Men da jeg vedholdt stædigt hele denne vinter -- så lærte jeg inden næste påske således at kunne skrive et brev, der til nød kunne læses og næsten lige så godt som denne degn« (ca. 1790).

Det var imidlertid langt fra alle og enhver, som kunne denne kunst. F. eks. fortæller Søren Pedersen selv om, hvorledes han i den tid, han var i krigstjenesten, skrev en stor mængde breve for sine kammerater hjem til

deres venner »og samme var efter deres egen sigelse meget godt blevet besvaret« (1802–10). Fra den tid af blev det ellers mere almindeligt, at bønderkarle lærte at skrive, og antallet af optegnelsesbøger bliver nu tilsvarende hyp-pigere.

Den øvelse, den velbegavede eller økonomisk velfunderede bondekarl havde skaffet sig i at skrive, brugte han selvfølgelig mest til breve, i forbindelse med forskellige offentlige hverv som bondefoged, taksationsmand o. l. samt som »vinkelskriver« i forbindelse med retssager. Men færdigheden satte sig altså også spor i form af dag-, regnskabs- og optegnelsesbøger.

De tidligst kendte optegnelser fra bondehånd finder vi karakteristisk nok i Sønderjylland, hvorfra regulære regnskabsbøger er bevaret allerede fra 1600-årene. Først fra 1700-årene er optegnelser fra kongeriget bevaret; disse har ydermere en helt anderledes usystematisk og blandet karakter. I det følgende skal der gives en kort oversigt over indholdet af de forskellige typer af optegnelsesbøger samt deres forlæg.

Optegnelsesbøgerne

Som sagt kan de fleste optegnelsesbøger fra 1700-årenes Danmark karakteriseres ved deres blandede og mere eller mindre tilfældige indførsler. Baggrunden eller rationalet for sådanne optegnelser har som regel været ét af to.

Betragter vi samlet bøgerne, som her er registreret, så ses det i en del tilfælde, at optegnelserne er udsprunget af almindelig skrivelyst og viljen til at øve sig. Det gælder de bøger, som fyldes med afskrifter, opblandet med optegnelser af meget forskelligt indhold (f. eks. Strangesens dagbog fra Drejø, top. nr. 1047). Det gælder sikkert også de dagbøger, som i deres faste form har været med til at opbygge en behagelig vane, et ritual. Denne type opteg-

nelser adskiller sig kun med hensyn til indholdet fra de øvrige befolkningsgrupper.

Bondens optegnelser har dog først og fremmest haft et rent praktisk formål, som vi umiddelbart kan forstå. Herunder falder de regulære regnskaber og de blandede optegnelsesbøger. Således har den store mængde af optegnelser om landbrugsarbejdernes begyndelses- og sluttidspunkter været praktisk betinget. Da Lars Nielsen i Staunsholt i 1780'erne oplevede, at der gik brand i rug-sæden, blev han ganske naturligt både bekymret og forskrækket, og vi kan følge hans overvejelser herover. Han begynder med at opgøre, hvornår såningen var begyndt og tilendebragt i samtlige år fra 1778 og til 85, hvor brand første gang optrådte. Vi ser her hvorledes tidligere optegnelser indgår i erfaringsgrundlaget. Derefter fører han en diskussion med sig selv på baggrund af »forfædrenes« meninger. Hans egen snusfornuft får ham dog til næsten at finde forklaringen, for han tilføjer: »nok er det, at man aldrig har vidst af det [brand] at sige i rugen førend udskiftningen –«. Brand skyldtes som bekendt de levende hegn af berberis, som netop blev så almindelige efter udskiftningen.

Også notaterne om vejret, hvorom og hvoraf man ofte tog varsler, havde et praktisk formål. Optegnelserne om vejret – det mest almindelige indhold i dagbøgerne – er udsprunget af den tradition, som bondepraktika'en eller vejrbogen har repræsenteret. At tage varsler om vejret og dermed agerdyrkningen var almindeligt. Det svingende foldudbytte i 1700-årene gjorde korndyrkningen til en usikker forretning. Man sikrede sig så de mest fordelagtige vejrforhold ved hjælp af forudsigelser bl. a. efter juledagenes og tamperdagenes vejrlig. Dette gjorde både Christen Andersen i Nr. Tulstrup, Lars Nielsen i Staunsholt og Niels Strangesen på Drejø, som bl. a. skriver: »Jeg har ladet mig fortælle, at

ligesom vejrliget bliver fra juledag og til tolvte dag derefter så skulle enhver måned rette sig lidt derefter hele året igennem. Så har jeg derfor skrevet hver dags vejrlig, for at erfare om det rimer sig noget eller ej —.»

Selv en oplyst bonde som Lars Nielsen besad en bondepraktika. »Fem a seks dage efter Mikkelsdag var vi på grundforbedring i Kronborg amt, da tog jeg tvende egeæbler, i det ene var en flue og i det andet så det ud som en maddike. Bondepraktika siger, at flue betyder et middelmådigt år og maddiken et godt år.«

En stor del af optegnelserne i de blandede optegnelsesbøger vedrører også forskellige hverv og ydelser, sager det var vigtigt og praktisk at huske på. F. eks. anførte Mads Pedersen, bondefoged i Bakkebølle (top. nr. 614), hvem der sidst havde været på langrejse og hvor meget hoveri, hver enkelt havde gjort.

Optegnelserne om landbrugsarbejderne, vejret og de forskellige offentlige ydelser udgør sammen med regnskabsnotaterne kernen i langt de fleste af de her registrerede optegnelsesbøger.

Hvad angår det øvrige indhold består det sædvanligvis i levnedsskildringer og kuriosa. Også (selv)biografierne har på linie med vejr-optegnelserne et tydeligt forbillede, nemlig i de testimonier og gravminder, der indgik som led i enhver begravelse. De bestod af formelle oplysninger om den afdøde og var forfattet af degnen eller en anden skrivekyndig i sognet. Vi kan møde ligprædikener skrevet ned i optegnelsesbøgerne. Også notaterne om slægten i familiebiblen eller salmebogen har skabt en tradition, som er videreført i de private optegnelsesbøger. Fra Løjt sogn nord for Åbenrå kendes afskrifter fra ikke mindre end sytten bibler, bønnebøger og huspostiller af sådanne familienotater, som vi genfinder i bøndernes egne lommebøger.

For til slut at illustrere variationsbredden i optegnelsesbøgernes indhold vil jeg citere Sø-

ren Pedersen Havrebjergs anmeldelse af hans egne skrivelser: »Der ville også mange andre ting og nyttige videnskaber [være] gået forloren for mig, havde jeg ikke lært at skrive — både i henseende til sjælens som også til legemets tilstand og nytte har samme ved forsynets medvirkning haft stor indflydelse på mig, thi jeg haver ved at opskrive alle mine indtægter og udgifter — med alle mine handels-sager, løn, klæder m. v. heraf kunnet erfare hvilken del, som var mig nyttig og hvilke, der var ikke og lagt mere flid på det nyttige og aflagt det andet. Og når året har været til ende har jeg til min megen fornøjelse kunnet overse alt, hvad jeg i det forløbne år havde udgivet til mit brug til alle ting. Så og hvad mine forældre, især min mor, har hjulpet mig med og hvad jeg ellers havde fortjent mig noget ved, som henstår i sæd, småarbejdsredskaber som jeg har solgt med flere slige næringsartikler, som jeg har drevet — Jeg har også i den lange tid jeg har været i krigstjenesten (1802–10) fundet lejlighed til at skrive om mange andre ting, såsom min og mine fædres levnedsbekrielse. Om krigen med England 1801 og 1807. Om den franske revolutionskrig, om Københavns ildebrand og ildebrande, som i mine dage har været i mit fødesogn. Om udskiftningen i samme sogn og af- og tilgang med bønder og husmænd siden den tid, om kornpriserne og priserne på kreaturet og andre fødevarer i ethvert år. Om vejrliget overhovedet om året både vinter og sommer, om frugtbarheden med sæden i ethvert år, om bøgernes og andre tings forandring her i disse nye tider; med deslige flere ting, som alt skaffer mig megen nyttig sysling i den ledige krigsstand og siden ofte den fornøjelse at have alle ovennævnte ting i hukommelse.«

Jeg har groft behandlet det forskelligartede indhold af slægts-, vejr- og arbejdsnotater. I 1700-tallet findes de mere eller mindre blandede imellem hinanden i lomme- og notesbøger.

Den stramme form, som Christen Andersens dagbøger fra Nørre Tulstrup er et eksempel på, er formodentlig et noget senere fænomen, men sparsomheden af det tidlige materiale medfører, at nogen endelig konklusion ikke kan drages.

Regnskaberne

Det er ligeledes vanskeligt at afgøre, på hvilket tidspunkt de spredte regnskabsnotater fik en fastere form. De tidlige regnskaber gav ikke et samlet overblik over udgifter og indtægter. »Gennemgående førte folk kun bog over ud- og indgæld (credit og debit). Nu og da forsøgte de at få rede på, hvad der blev brugt i et bestemt øjemed, og hvad der kom ind for en og anden vare, men talstørrelser, som årligen var ens, blev ikke opskrevne og samlede opgørelser tænkte ingen på.«¹ Sådanne bøger med mere eller mindre usystematiske regnskaber har været meget almindelige i Sønderjylland. Noget tyder dog på, at det i visse andre egne også har været normalt, at bønder førte regnskaber. Således har enkelte stikprøver fra skifteprotokollerne i egnen mellem Randers og Viborg afsløret, at nogle førte regnskaber over ind- og udlånte penge: »— endvidere blev at annotere en del udlånte penge, som den i stervboet befundne tegnebog — giver en slags oplysning om.«²

Også Mads Christensen i Ilsø førte tegne-bøger over udlånte penge og tilgodehavender.³ Dette undrer os ikke, for han var handels-partner med og svoger til en berømt dagbogs-skriver, Christen Andersen fra Nr. Tulstrup. Igangværende undersøgelser vil vise, hvor ofte der refereres til sådanne regnskabsbøger i skifteforretningerne. Meget tyder dog på, at det har været mere almindeligt at føre regn-skab, end det bevarede materiale i første om-gang synes at pege på.

På et eller andet tidspunkt i løbet af det 19. århundrede blev regnskaberne så mere og

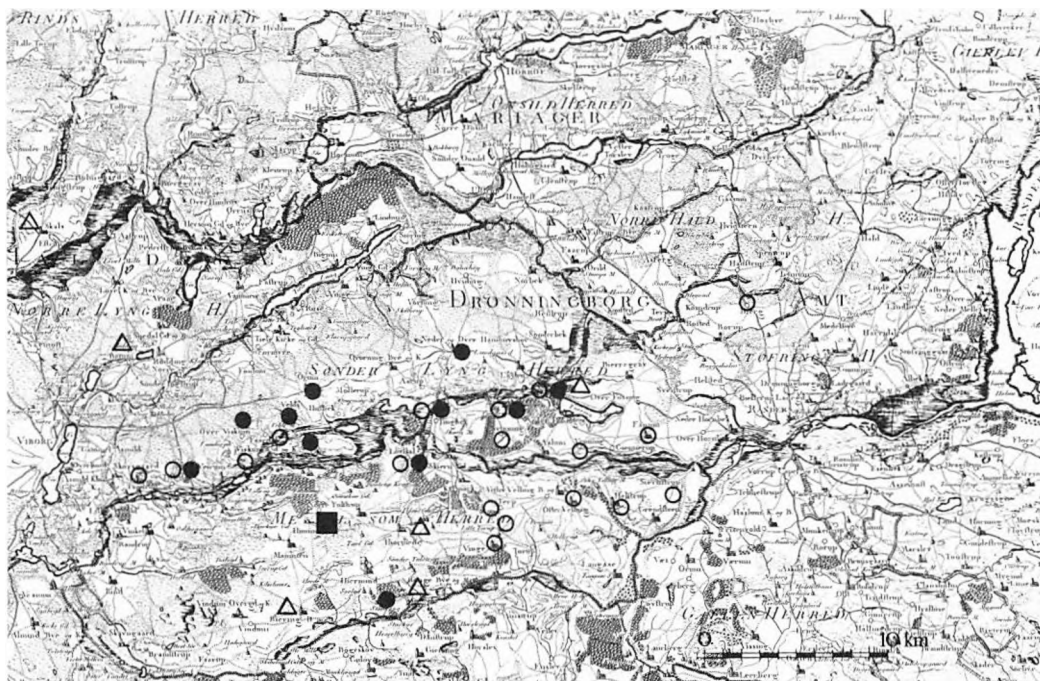
mere systematiske. Som eksempel kan nævnes Lars Piilgårds »Husholdnings- og daglig regn-skabsbog« fra begyndelsen af 1800-årene (top. nr. 1206). Den er bygget helt systematisk op med skiftende en side udgifter og en side ind-tægter. Også Søren Pedersens og Jacob Niel-sens optegnelser hører til den kategori (se fig. 19).

I modsætning hertil var de systematiske regnskabsbøger som sagt almindelige allerede i 1700-årenes Sønderjylland. Fra denne lands-del kendes en type af optegnelsesbøger, som tilsyneladende har været begrænset hertil. No-taterne blev som regel indført i en smal folio-protokol. Den indledes med et alfabetisk regi-ster over kreditorer og debitorer, hvorefter bøgerne er ført som hovedbog over de for-skellige økonomiske mellemværender. For-bavsende er de store summer, som vandrer hen over bladene, og de mængder af veksler,

Fig. 1. Christen Andersen fra Nr. Tulstrup (top. nr. 1777) er den 1700-tals bonde, til hvem vi har det mest intime kendskab. Hans dagbogsnotater fra 1786–97 er bevaret og giver et detaljeret indblik i fæstebondens økonomi på land-børeformernes tid. Samtidig fortæller de dog også om bøn-dernes handelsvirksomhed, en foreteelse som dagbøgerne og regnskaberne er den bedste kilde til viden om. Christen Andersen var en overordentlig velhavende bonde. Ifølge selvangivelser indhentet i forbindelse med formueskatten af 11/3 1789 hørte han til herredets mest formuende bøn-der. Denne formue bundede ikke i fæstegårdens landbrugs-produktion, men derimod i hans handelsvirksomhed. Denne bestod af tre led:

(1) For det første optrådte Christen Andersen i rollen som forlægger. Han formidlede uld og hør til de mere eller mindre jordløse befolkningsgrupper i egnen omkring Nr. Tulstrup og modtog det forarbejdede lærred, vadmel og bindtøj, som han så solgte dels til hosekræmmere, dels på markeder og torvedage i Viborg.

(2) For det andet opkøbte han en række forskellige land-brugsprodukter bl. a. hos de andre bønder, som han — til dels i forarbejdet form — solgte videre i samlede partier til købmænd i Randers, Viborg og Hobro. Denne handel var ofte i kommission, d. v. s. Christen Andersen optrådte som



kommissionær og opkøber for disse købmænd. Det drejede sig hovedsageligt om uld, honning (solgt som mjød og voks), træ (solgt som brændeved, bygningstømmer og bark til garverne) og endelig svin. Disse opkøbte han hos avlsmænd i købstæderne og omegnens møllere, hvorefter han slagtede dem og solgte det saltede flæsk.

(3) Som betaling herfor modtog han dels rede penge, dels kolonialvarer, som han må have solgt videre til omegnens bønder. Det har i alt fald drejet sig om jern, salt, humle, tran og tjære, hvortil formodentlig kan føjes kaffe, tobak, farvetøj osv.

Hans handelsvirksomhed byggede således på købmændenes afhængighed af lokalkendte kommissionærer i landdistrikterne. Hertil må tildels føjes den strategiske beliggenhed, som gården i Nr. Tulstrup havde i forhold til de erhvervsgeografiske forskelle i egnen mellem Viborg og Randers. Dette er anskueliggjort på kortet, som viser Christen Andersens opkøb af uld og honning til videreforhandling i købstæderne. Hans væsentligste indtægter stammede fra opkøb af uld og huder i egnen omkring Randers, som var præget af lærredstilvirkning som binæring. Ulden solgte han til købmænd i de tre købstæder, som forhandlede den videre til bindeegnen vest for Viborg. Ifølge St. St. Blicher gik grænsen mellem hør- og bindeegn en fire

til fem km øst for Nr. Tulstrup. Dernæst udnyttede han honningproduktionen i byerne langs engstrækningerne ned til Nørreåen. Han opkøbte honning og fremstillede mjød og voks, som han solgte videre til kroer og købmænd i købstæderne. Endelig opkøbte han træ på roden og i kævler i skovene umiddelbart rundt om Nr. Tulstrup. Dette forarbejdede han til bygningstømmer, som via Viborg eller Hjarbæk forhandlede videre til de træfattige egne ude vest på.

Kortets signaturer: *Kvadrat* = Nr. Tulstrup; *uben cirkel* = opkøb af uld, huder og skind; *udfyldt cirkel* = opkøb af honning; *trekant* = opsamlingssted for opkøb af honning og voks hos mellemhandlere.

(Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort, reproducet med tilladelse af Geodætisk Institut A. 418/80).

gældsbeviser og obligationer, som noteres. Det er slående, hvorledes pengeøkonomien allerede tidligt er slået kraftigt igennem, medens man i det øvrige Danmark kan finde rester af naturalieøkonomi sent op i 1800-årene (f. eks. ved byttemandler med kreaturer og heste). Det er tydeligt at forbilledet for denne sønderjyske specialitet er købmændenes regnskabsbøger.

Det er karakteristisk, at disse regnskabsbøger først og fremmest var knyttet til de store gårde langs vestkystens marskområder. Her indrettede man tidligt landbrugsproduktionen, således at kornavl og oksefedning skiftevis kom til at dominere alt efter konjunkturer og prisudvikling i afsætningsområderne, Holland og Nordtyskland. Af regnskabsbøgerne fremgår det således tydeligt, at produktionsprofilen i disse egne var markedsrettet og pengeøkonomisk orienteret (se f. eks. Jannik Jensens regnskaber fra Barsbøl gård, top. nr. 3098). Men også livsformen på disse gårde adskilte sig i høj grad fra den, som var karakteristisk for de fleste gårdbeboere i det øvrige land. Fra Emmerlev sogn (top. nr. 3107) er således registreret hele fire privatarkiver indeholdende den type af regnskabsbøger. Mest kendt er måske regnskabsbogen fra gården i Sønder Sejerslev, som i 1971 genopførtes på Frilandsmuseet (se fig. 21). Den overordentlige velstand, som regnskabsbogen dokumenterer blev samlet sammen gennem flere hundrede år, kan man her se udmøntet i en særpræget boligkultur.

Optegnelsernes kildeværdi

Det er klart, at bondeoptegnelserne i en lang række historiske og etnologiske forsknings-sammenhænge kan tillægges en kildemæssig stor betydning. Dette hænger først og fremmest sammen med den betydning, som det illustrative eksempel har. Ved at citere bøndernes egne udtalelser og »illustrere« ved hjælp

heraf, så kan man tillægge sine undersøgelser over en lang række forskellige landboforhold et ekstra skær af sandhed. Hertil indbyder selvfølgelig de tidlige optegnelsesbøger i særlig grad, fordi de stammer fra en tid som i forhold til det 19. århundrede er kildemæssigt mager. Det er imidlertid vigtigt, at man i sin bejstring over eksistensen af de enestående optegnelser husker på, hvor enkeltstående de også er. Dette gælder selvfølgelig i særlig høj grad optegnelserne fra kongeriget.

Som det fremgår af oversigten tilhørte de skrivefærdige bønder et mindretal i forhold til den øvrige landbobefolkning. Meget tyder på, at de også i henseende til deres næringsform og levevis skilte sig ud fra omgivelserne. Hvor det har været muligt at undersøge det nærmere, har det kunnet konstateres, at disse bønder i de fleste tilfælde havde et særdeles solidt økonomisk grundlag. Endvidere synes meget at tyde på, at deres velbjergethed ikke så meget bundede i landbruget som i en veludbygget handelsvirksomhed (se fig. 1). Sådanne handelsaktiviteter synes at have været et karakteristisk led i formidlingen af varer mellem landbosamfundet og købstædernes købmænd. Såvidt det kan ses, fandtes der i det 18. århundrede en lang række prangere ude omkring i landdistrikterne, som arbejdede som kommissionærer for købmændene. Disse prangere opbyggede lagre og partier af skind, huder, smør, uld, voks, talg, fjerkræ o. m. m. som de så solgte samlet videre. Betalingen fra købmændene bestod dels i rede penge, dels i kolonialvarer. Med disse varer drev prangeren så en mindre landhandel. Ofte kunne denne handelsvirksomhed være sammenkoblet med forlags- og pantelånervirksomhed, således som det f. eks. var tilfældet i de midtjyske hedeegne med den veludviklede bindeindustri.

De bønder, fra hvis hånd der er bevaret optegnelser og regnskaber fra 1700-årene, tilhørte netop ofte denne gruppe af mellemhand-

lere og entreprenører. Hertil kommer, at de næsten alle har haft lokalpolitiske funktioner som bondefogeder, sognefogeder, lægds mænd o. m. a. Der er ingen tvivl om, at de i mere end en henseende tilhørte lokalsamfundets spidser. I hvor høj grad det indvirkede på deres levevis i øvrigt er vanskeligt at afgøre. I kraft af deres handelsvirksomhed har de imidlertid haft en tæt kontakt til andre befolkningsgrupper i samfundet, ikke mindst i købstæderne. Man må således antage, at der har været rig lejlighed for disse bønder til at ændre klædedragten, boligindretningen, adfærdsmønstret osv. i forhold hertil. Det kan da heller ikke udelukkes, at de normer og vurderinger, som tilkendes gives i de tidlige dag- og optegnelsesbøger, har været væsensforskellige fra det øvrige lokalsamfunds.

På den ene side kan de tidlige dag- og regnskabsbøger selvfølgelig anvendes til belysning af landbrugets og landbosamfundets økonomiske organisation; på den anden side til en kortlægning af bevidsthedsniveau og kulturelle normer og vurderinger. Optegnelserne indbyder imidlertid som vist ovenfor til en skærpet kritisk årvågenhed.

Henvisninger

- 1 Mejborg, R.: Nordiske Bøndergårde I, Slesvig. Kbh. 1892, s. 191.
- 2 Ulstrup gods skifteprotokol. Skifte efter husmand Christen Nielsen 1758.
- 3 Skjern gods skifteprotokol 1799–1802 fol. 356 ff.

1800-årenes bondedagbøger

af Bjarne Stoklund

Forudsætningerne

Som nævnt er skrivekyndigheden den elementære forudsætning for bondedagbogen, men når man ser bort fra de befolkningsgrupper, som selv havde vilje til og mulighed for at skaffe deres børn undervisning, så forudsætter skrivekyndigheden et organiseret skolevæsen. Når vi således finder en forbavsende velskrevet dagbog, ført fra 1813 af en da 18-årig hjulmagersøn i Gærup ved Brahetrolleborg (top. nr. 1058, jfr. s. 27), så må det ses som et direkte resultat af den meget avancerede almueundervisning, som grev Johan Ludvig Reventlow lod gennemføre på sit gods allerede i 1784.

Med skoleloven af 1814 blev en sådan undervisning indført i hele landet, og skønt det nye skolesystem i starten led under manglen på lærerkræfter og modvilje fra befolkningens side, så fik den alligevel sin meget store betydning. Det er i hvert fald påfaldende, at de mere systematiske og regelmæssigt førte bondedagbøger dukkede op i større tal 10–20 år efter skolelovens ikrafttræden.

Hovedtemaet i disse dagbøger er vejret og de daglige arbejder på gården året rundt. Om bondens motivering for at notere sig vejrforholdene og de vigtigste datoer i forbindelse med landbrugsarbejdet er der tidligere skrevet. Tilbage står at omtale den »folkebog«, som må antages at være den vigtigste direkte tilskyndelse til at anlægge en mere systematisk dagbog, nemlig almanakken.

Almanakken indeholdt en kalender over årets måneder, uger og dage, oplysninger om de kirkelige fester og højtider samt om markedsdagene, der på samme måde var festdage

Gård i Kondrup ved Randers. 1840

Jordens tilberedning

Høslet

Kornhøst

Tærskning

Tørvearbejde

Randersture

	jan.	febr.	marts	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
Jordens tilberedning												
Høslet												
Kornhøst												
Tærskning												
Tørvearbejde												
Randersture												

Gård i Haderup sogn på Karup hedeslette. 1830

Jordens tilberedning

Høslet

Kornhøst

Tærskning

Arbejde med lyng

Arbejde med tørv

Møglblanding

	jan.	febr.	marts	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
Jordens tilberedning												
Høslet												
Kornhøst												
Tærskning												
Arbejde med lyng												
Arbejde med tørv												
Møglblanding												

Strandfogedgården i Haurvig på Holmsland klit 1876

Jordens tilberedning

Høslet

Kornhøst

Tærskning

Tørvearbejde

Arbejde med rør

Fjordfiskeri

Havfiskeri

Repr. af fiskeredsk.

Arb. m. strandingsgods

	jan.	febr.	marts	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
Jordens tilberedning												
Høslet												
Kornhøst												
Tærskning												
Tørvearbejde												
Arbejde med rør												
Fjordfiskeri												
Havfiskeri												
Repr. af fiskeredsk.												
Arb. m. strandingsgods												

Fig. 2. Årscyklus for 3 jyske gårde i 1800-årene. Kun de vigtigste af de sæsonbestemte arbejder er indtegnet. Selvom kornavlten var beskeden på gården i Haurvig, må tærskningen nok have taget flere dage, end diagrammet viser. Bonden har blot ikke husket at notere det; hans interesser har nok været mere henvendt på de maritime

aktiviteter, som han flittigt har gjort noter om. Fra gården i Kondrup er også de regelmæssige ture til Randers medtaget, fordi de er et så karakteristisk indslag. Den velhavende gårdmand kørte til Randers så godt som hver lørdag – med eller uden landbrugsprodukter.

og vigtige holdepunkter i tidsregningen. Her- til kom en række astronomiske fænomener som solens op- og nedgang, månens faser, sol- og måneformørkelser samt planeternes bevæ- gelser. En del af disse ting var mere astrologi- ske end astronomiske – det gælder navnlig dyrekredsens tegn, som fra gammel tid havde spillet en rolle for varsler om forskellige ting og bl. a. for valg af det rigtige tidspunkt for åreladning.

Men almanakken indeholdt også direkte spådomme, nemlig om vejret. For hver måned blev vejrforholdene karakteriseret i hoved- trækene, således at bonden kunne vide, om han kunne vente frost eller tø, storm eller stille, regn eller solskin. Sådanne »langtids- prognoser« for vejret fandtes i universitetets almanakker til og med året 1832.

I en sådan almanak var det nærliggende at skrive op, hvordan vejret faktisk blev, og også at notere sig ting og datoer, som det var nyt- tigt at huske sidenhen. En smule kunne der stå i margin, men almanakken kunne også være en »skrivekalender« med hvide blade til noteringer. Man kunne også selv sy sådanne hvide blade ind i bogen; det har således karlen i Gærup gjort ved hjælp af gamle tobakskardu- ser (top. nr. 1058, fig. 17).

Vejret og arbejderne

Flere af de ældre 1800-tals dagbøger er skre- vet i almanakker, mens andre vel rent fysisk har frigjort sig fra almanakken, men har beva- ret dens tydelige stempel i indhold og dispo- nering.

Et eksempel herpå er de »Kontrabøger over vejrliget og arbejderne«, som blev ført i årene 1838–58 af Hans Larsen på »Føllegården« i Ramløse (top. nr. 33). Som det ses på fig. 15, er kontrabøgernes oplysninger ordnet i tre spalter: én til vejrliget, én til vinden og én til arbejderne. I de to »meteorologiske« spalter bruges en del forkortelser, noget der sikkert

direkte er inspireret af almanakken. Også den tredje spaltens meddelelser er korte og knappe, uden overflødige detaljer, ofte kun stikord. Alligevel tegner disse oplysninger et billede af arbejdslivet på gården året om og af de mange rejser, man foretog – til fods, til hest eller med hestevogn – bl. a. for at afsætte gårdens pro- dukter (se kortet fig. 3).

Den korte, knappe form genfinder vi i flere andre, samtidige dagbøger (f. eks. top. nr. 1323 Christen Jørgensen og top. nr. 1913 Jens Pedersen). Også forkortelserne genfinder vi i flere af dem, men intetsteds dog så konse- kvent gennemført som hos Morten Andersen Grønheden (top. nr. 1223). Han begyndte sine optegnelser i 1832, mens han gik hjemme som 17-årig karl hos faderen, og han fortsatte, efter at han i 1845 havde overtaget fæstegår- den, helt frem til 1890. Det er én af de længste sammenhængende dagbogsserier, vi har, men desværre også én af de vanskeligst tilgænge- lige, idet Morten Andersen har skrevet sine knappe notater om vejret og arbejderne i en blanding af almindelig gotisk skrift og selv- lavede ideogrammer. Mest gennemført er tegnsystemet med hensyn til vejret, men der er også tegn for landbrugsredskaber og arbejds- processer, for dyr og planter og for mange andre ting (se fig. 18).

»Arbejdsdagbøger« og bogholderi

Den type dagbog, som hidtil er omtalt, er ka- rakteristisk ved, at den behandler den daglige tilværelse som en helhed. Det er meget natu- rligt arbejdet, der står i centrum, men der er ingen skarpe grænser til andre sider af tilvæ- relsen. Aktiviteter af økonomisk art regi- streres side om side med rent sociale begiven- heder som et bryllup, en begravelse eller et familiebesøg, og rejser omtales uanset om det drejer sig om en salgstrejse eller f. eks. et kilde- besøg. Endvidere er mange af disse optegnel- sesbøger på én gang dag- og regnskabsbøger.

Fra midten af århundredet spores imidlertid nye tendenser, som slår denne enhed i stykker og fører i retning af en udkrystallisering af flere forskellige typer af dagbøger. Den ene tendens har sit udspring i landbrugsskolerne. I den systematiske undervisning i landvæsen, som flere og flere unge landmænd fik på de nyoprettede landbrugsskoler fra o. 1870, blev der lagt stor vægt på regnskabsvæsen: »Et velordnet og omhyggeligt bogholderi er af den allerstørste betydning for ethvert fremadskridende landbrug, som for enhver forretning, thi kun et godt bogholderi er i stand til klart at vise, hvilket udbytte landbruget i det hele og enkelte afsnit især kunne give, hvorfor det i en væsentlig grad vil bidrage til, at landmanden får det rette blik på fordelagtige forbedringer og fremskridt.«¹

Når gården således skulle drives som en forretning, så skulle der ikke blot anlægges regnskabsbøger, men også diverse notes- og optegnelsesbøger som f. eks. kornbog, lommebog om kærne og prøvemalkningsbog. Der skulle også føres en såkaldt arbejdsdagbog, som først og fremmest skulle gøre det muligt at beregne forbruget af mand- og hestekraft på de enkelte arbejdsområder. Sådanne arbejdsdagbøger beretter som de ældre om arbejdet på gården året om – ofte tillige om vejret – men de holder sig strengt til selve landbrugsproduktionen.

Der findes i det registrerede materiale adskillige serier af denne art, mere eller mindre udbyggede, de fleste naturligt nok fra større gårde (f. eks. top. nr. 1443 Jacob Kjeldberg og top. nr. 21 Hempel). De er ofte ført i specielle trykte regnskabs- og lommebøger (se fig. 14).

Den reflekterende dagbog

Et andet karakteristisk træk ved 1800-årenes ældre bondedagbøger er, at de er registrerende og ikke reflekterende. De nøjes med at fastslå, at visse begivenheder har fundet sted, at visse

handlinger er udført, men de tager ikke stilling til dem. De røber meget sjældent holdninger eller følelser. Højest svinger man sig op til nogle religiøse betragtninger, oftest holdt i meget stereotype vendinger, som disse kommentarer af Lars Nielsen, Staunsholt (top. nr. 87) til et fordelagtigt salg af kirsebær: »O Gud din miskundhed er meget stor, amen. – Hos de fleste slog kirsebærtræerne fejl, derfor fik man dem så vel betalt.«

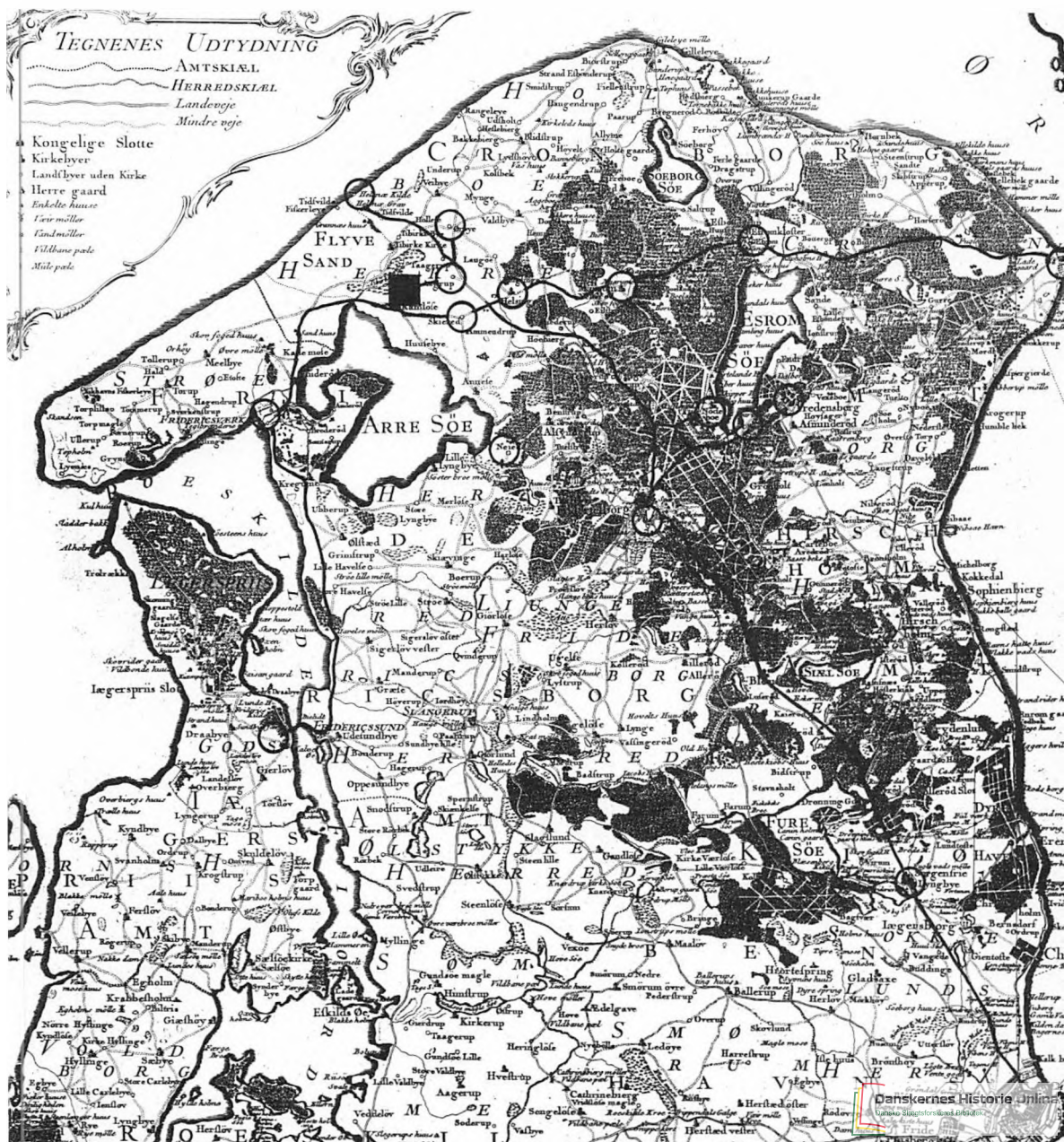
Disse tidlige bondedagbøger er da en næsten diametral modsætning til den form for dagbog, som de fleste af os umiddelbart forbinder med ordet. Det er »sjæledagbogen«, som man »betror sig til«, som man nedfælder sine tanker og følelser i. Man kunne også kalde det den »borgerlige« dagbog, fordi vi i første række finder den i 1800-årenes borgerlige kultur.

På landet dukker den op efter midten af århundredet først og fremmest i kredse, som har været i berøring med de folkelige bevægelser og højskolen. Et tidligt eksempel herpå er den fynske bonde Morten Nielsen (top. nr. 976), i hvis lange række af dagbøger vi bl. a. kan følge den unge karls møde med vækkelserne på Sydvestfyn i 1850'erne. Et enkelt citat fra 8/7 1855 vil vise den ændrede stil: »Gud være lovet og takket. En velsignet og glædelig dag er atter gået hen. Ja, én af mine allerbedste dage er fulgt oven på den hårde og mørke uge. Jeg hopper af glæde i aften, og er som jeg er blevet et helt andet menneske. Også mit helbred er bedre. Kort sagt: Jeg er atter lykkelig og vel tilmode.«

Også kredsen af dagbogsskrivende bliver udvidet. Til de etablerede bønder slutter sig nu bl. a. de første unge piger. Én af dem er Kirsten Hansdatter i Knardrup, Ganløse sogn (top. nr. 86), som har efterladt sig en dagbog ført gennem ét år, fra 25/12 1862 til 17/12 1863. Karakteren af denne dagbog vil fremgå af indførslerne for en enkelt dag, 14/2 1863:

Fig. 3. Rejser fra »Føllegården« i Ramløse 1845 ifølge Hans Larsens dagbog (top. nr. 33). Kortet viser de steder, som gårdens folk besøgte til fods, til hest eller med hestevogn. Det meste er rejser for at sælge små portioner af gårdens overskudsproduktion i en købstad eller på et marked: et par tønder korn et sted, en kalv et andet sted, nogle sider flæsk et tredje. De vigtigste afsætningssteder var »Værket« (Frederiksværk), »Frederiksborg« (Hillerød), Helsingør, hvor man bl. a. solgte gæs før jul, og København og Lyngby, hvortil man kørte med flæsk. De sidstnævnte ture tog 2-3 dage. (Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort, reproduceret med tilladelse af Geodætisk Institut A. 418/80).

»Fader stod op kl. halv 7, men jeg og moder ikke før end kl. 7. Jeg begyndte straks at ælte dej, jeg blev ikke færdig før end 9, og kl. 11 og et kvarter fik vi brødet i ovnen. --- Jeg har syet på skjorten hele dagen, til aften kom Mette Anderspeders med to bøger, hun havde lånt. Hun fik kaffe og kage, hun sludrede 1 times tid; vi sang et par viser for hende. Denne dag har lignet en skøn forårsdag. Solen har skinnet hele dagen, ikke en kvist har bevæget



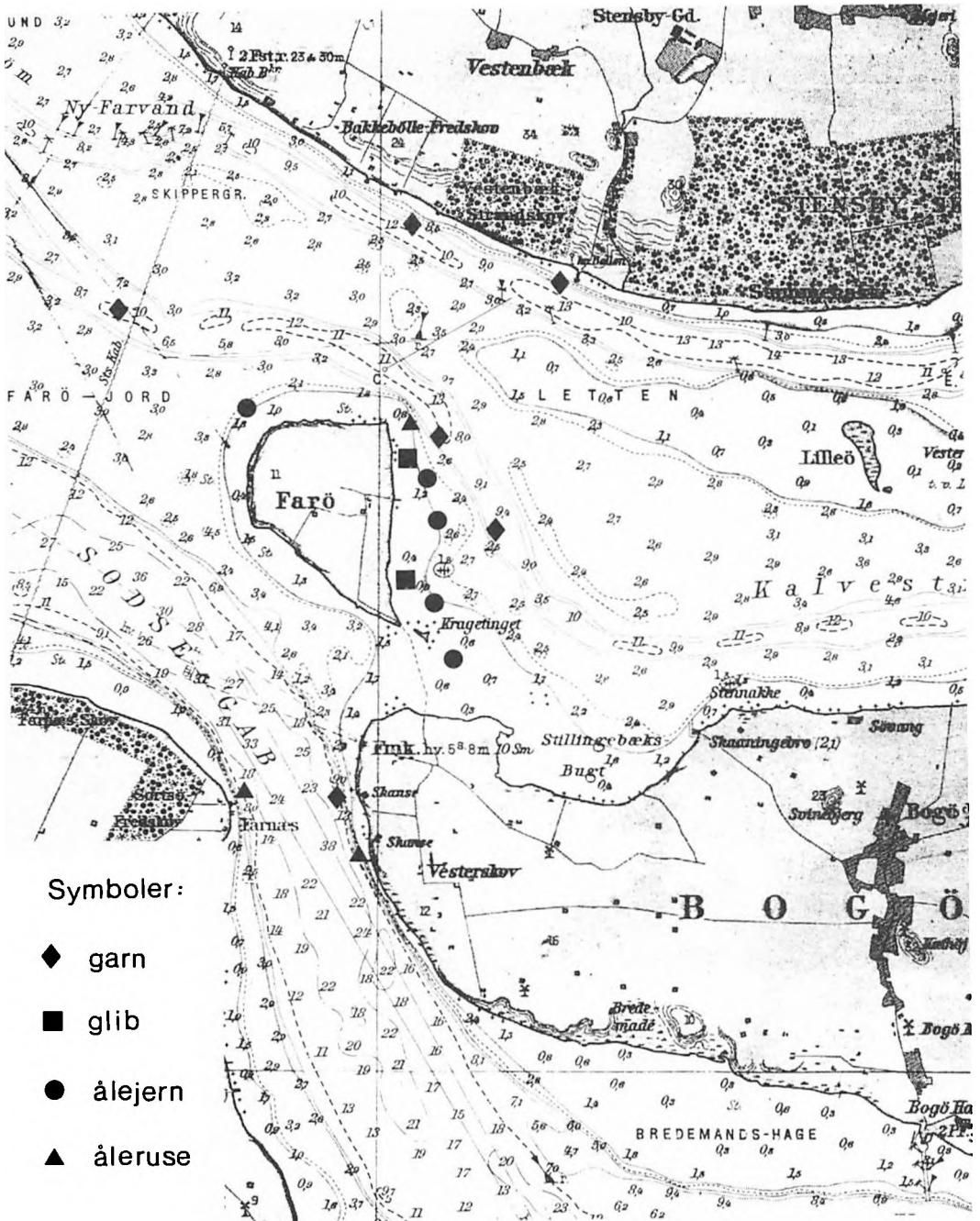


Fig. 4. Rasmus Stærhs fiskeredskaber og fiskepladser 1801–1840. (Udsnit af søkort, reproduceret med tilladelse af Farvandsdirektoratet).

Dagbog ført af gårdejer Rasmus Stæhr på Faro 1801–1854 (top. nr. 629) (fra en upubliceret specialeafhandling af Klavs Espen Gruno).

Rasmus Stæhr var født 1769 som søn af en husmand og skipper på Bogø. Han kom selv til søs og blev uddannet som styrmand. I 1797 giftede han sig til den ene af de to selvejergårde på Faro, som han derpå drev frem til den yngste søn, styrmand Martin Stærhs overtagelse af ejendommen i 1839, ivrigt optaget af at forbedre landbruget.

I hans detaljerede dagbogsnotater registreres arbejderne på gården året igennem, ligesom man kan følge afsætningen af gårdens produkter. Rasmus Stærhs økonomiske og sociale aktivitetsfelt omfattede Bogø, den sydlige del af Præstø amt samt den nordligste del af Falster. Fra de sydsjællandske skove hentede han brænde og bygningstømmer, ligesom han benyttede de forskellige møllebrug langs kystens åløb. Overskuddet af landbruget blev afsat dels i de nærmeste landsogne på Sjælland og Falster, dels til skipperne, der sejlede i kystfart mellem Smålandshavet og København samt til købmænd i købstæderne, først og fremmest Stubbekøbing.

Til transporten af varer, som foregik ad søvejen, havde Rasmus Stæhr en større sejljolle, som kunne laste 15 tdr. korn. Med den løste han også transportopgaver for andre. Derudover rådede han over 2 små rojoller, som brugtes, når man ved højvande ikke kunne komme over til Bogø ad vadevejen, samt til fiskeri.

Rasmus Stæhr drev en del sæsonbestemt fiskeri. Om foråret, som regel ved påsketid, begyndte fiskeriet med garn efter aborre og skaller. I sommerhalvåret anvendtes også to andre fiskeredskaber, nemlig glib og åluse, til fangst af ål. Gliben blev brugt af børn og karle på det lavvandede område øst og sydøst for Faro. Åluserne sættes derimod af Rasmus Stæhr selv fortrinsvis i Sortsø Gab, hvor strøm og bundforhold var specielt velegnede til denne form for ålfiskeri. Om vinteren blev der stanget ål, navnlig langs østsiden af Faro.

Fiskeriet synes ikke at have haft nogen direkte økonomisk betydning for Rasmus Stæhr. Der var snarere tale om en traditionsbunden sæsonmæssig udnyttelse af de naturlige fiskeforekomster, hvis formål var at give en vis variation i den daglige, ofte ensformige kostplan.

sig. I nord og vest stod nogle klare, tynde, hvide skyer, ja det var endogså varmt. Havde skoven ikke haft sin grålige, brune farve, skulle man have troet, det var en skøn sommerdag.«

I denne dagbog mødes trivielle optegnelser om de daglige gøremål i en traditionel gårdhusholdning med en ny, litterært inspireret måde at opleve vejret og naturen på. Ny er også den rolle, som uret er kommet til at spille. Kirsten Hansdatters dagbog vrirler med præcise angivelser af klokkeslæt.

Studier på mikroniveau

Det registrerede dagbogs- og regnskabsmateriale rummer et væld af oplysninger, som vil kunne benyttes i historisk forskning med vidt forskelligt udgangspunkt. Men navnlig frembyder det muligheder for etnologer og historikere, som beskæftiger sig med dagliglivets historie. Her er der mulighed for at komme tæt på de daglige rutiner hos almindelige mennesker i forskellige miljøer og til forskellig tid.

Selvfølgelig har dagbogsmaterialet sine store svagheder. De mange detaljer til trods belyser dagbøgerne kun dele af en menneskelig virkelighed, og kun de sider af den, som dagbogsskriveren har fundet det værd at notere. Det afhænger både af hans kulturelle baggrund og af hans personlige vaner og tilbøjeligheder, hvad der er kommet med. Hovedparten af de mere detaljerede dagbøger dækker imidlertid væsentlige sider af dagbogsskriverens totale livsmønster, og selvom optegnelserne er forskellige, er det muligt at bruge dem i et sammenlignende studium af kulturelle variationer.

Spørgsmålet om repræsentativitet er tidligere berørt, og det er fremført, at de bønder, som skrev optegnelser i slutningen af 1700-årene, også på anden måde hævdede sig over gennemsnittet. Gælder dette også

1800-årenes dagbogsskribere? Ikke i samme udstrækning. For det første bliver som nævnt skrivekyndigheden stadig mere udbredt, og op gennem århundredet udvides kredsen af dagbogsskribere, som nu også omfatter husmænd og landhåndværkere. Selvfølgelig var disse folk noget særligt alene derved, at de skrev dagbog, men derfor har de alligevel været underkastet de samme vilkår, som de folk de levede iblandt, og hvis normer og vurderinger de i vid udstrækning må have delt. Det viser bl. a. Gudrun Gormsens grundige analyse af Peder Knudsen Staulunds dagbog (top. nr. 2477). Hans særlige boglige evner førte ham ind i lokalt politisk og administrativt arbejde, men hans dagligliv som landbruger synes ikke at have adskilt sig væsentligt fra de øvrige hedeboenders på egenen.²

Dagbøgernes værdi ligger ikke så meget i de enkelte oplysninger af kultur- eller landbohistorisk art, som de indeholder, men i det samlede mønster, som tegner sig gennem de daglige indførsler. Det er ikke de enkelte arbejdsprocesser, som dagbogen kan fortælle om, men derimod hele arbejdsåret, de enkelte momenteres fordeling på året og deres relative betydning i det samlede mønster. Når dagbogsskriveren har været til fest, så er det i reglen meget begrænset, hvad vi får at vide om festen, men dagbogen tegner et samlet billede af det mønster af fester og menneskeligt samvær i det hele taget, som det pågældende individ indgår i. Dagbøgerne gør det endvidere muligt på individ- eller husholdsplan at registrere samspillet mellem økonomiske, sociale og kulturelle faktorer i bondesamfundet.

Med dagbøgerne som udgangspunkt skulle det da være muligt at foretage studier på mikroniveau, som kan give os ny indsigt i bondesamfundet og bringe os på sporet af nye sammenhænge. Vi kan også bruge dagbøgerne til at teste nogle af de gængse hypoteser og generaliseringer om bondesamfundet. Det

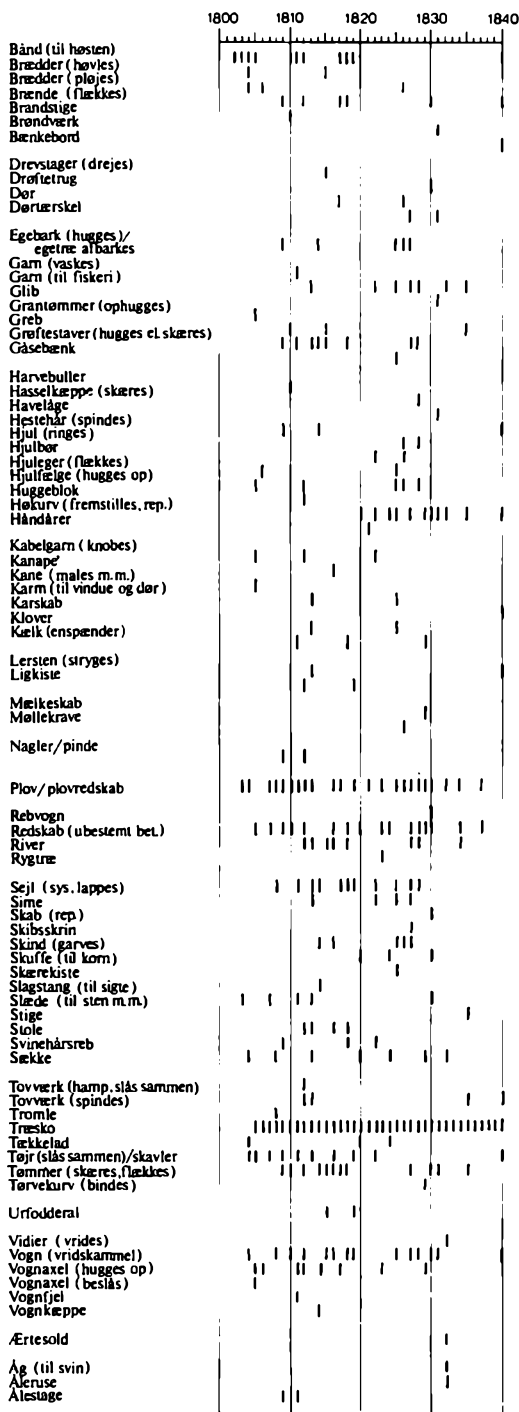
skal vi i det følgende prøve at vise med nogle eksempler.

Økologi og økonomi

Mange fremstillinger af danske landboforhold i 1800-årene er for unuancerede og tilbøjelige til at skære alle bønder over én kam. Dagbøgerne kan være med til at vise, hvor store de regionale variationer var endnu i den periode fra landboreformerne til produktionsomlægningen i 1870'erne, som dette materiale giver os et indblik i. Gårdene var stadig i vid udstrækning bundet til de lokale økologiske betingelser og mange steder finder vi en bondeøkonomi, hvori udnyttelsen af mange forskellige ressourcer indgår.

Vidt forskellige økologiske miljøer er repræsenteret i dagbøgerne fra denne periode. Vi har tidligere nævnt den omfattende dagbog, som Rasmus Stæhr på Farø (top. nr. 629) skrev. Han er et eksempel på en bonde, som færdes lige hjemmevant på landjorden og på søen, og som udnytter begge dele i et sammenfat erhvervsmønster. I den anden ende af landet finder vi ved samme tid bonden Christen Jørgensen på Hannæs (top. nr. 1323), som i hvert fald i sine første år som landmand også udnyttede en del af ressourcerne i Vejlerne og Limfjorden.

Lidt længere nede i Jylland kan vi lægge et tværsnit over halvøen ved hjælp af dagbøger, som dog tidsmæssigt er forskudt i forhold til hinanden. Dette er anskueliggjort med de tre årscyklus'er på fig. 2. Ude mod øst i Kondrup nær Randers (top. nr. 1913) finder vi gårdmand Jens Pedersen, en udpræget kornproducerende slettebonde, som på hyppige ture til Randers afsatte sin overskudsproduktion til købmænd i denne store oplandsby. Midt inde i landet på den vidtstrakte, ufrugtbare Karup hedeslette boede den tidligere omtalte Peter Knudsen i Staulund (top. nr. 1805), jfr. s. 25) på en enkeltgård med et meget stort tillig-



gende, som dog for størstedelen var lynghede. I hans årscyklus spiller arbejdet med hedetørv og lyng en betydelig rolle. Endelig finder vi længst ude mod vest, på Holmslands Klit en udpræget havbonde, strandfoged Chr. Christensen i Haurvig (top. nr. 2545). Hos ham er arbejdet med strandingsgods samt fiskeri såvel i Vesterhavet som i Ringkøbing fjord væsentlige indslag i arbejdsåret.

Dag- og regnskabsbøgerne understreger også, at vel har vi i denne periode et landbrug med en markedsrettet produktion, men gårdene er stadig i vid udstrækning selvforsynende. Peder Knudsens årlige forbrug af købmandsvarer var meget beskedent (jfr. fig. 8). En af de ting, man i dette skovløse område måtte købe for penge, var træsko. Hos Rasmus Stæhr på Farø var det derimod noget, man selv lavede hvert år. Det indgik som et af de faste indslag i et særdeles omfattende og varieret huggehusprogram (fig. 5).

Til de faste forestillinger om en ældre tids bondesamfund, som dukker op gang på gang selv i fagligt velfunderede fremstillinger hører, at bonden tidligere var en hjemmeføding, som kun sjældent kom uden for sognets grænser, bortset fra én eller to gange om året, når han kørte til købmanden i den nærmeste købstad med overskuddet fra sin landbrugsproduktion.

Det billede, man kan danne sig ud fra dagbogsmaterialet, ser imidlertid helt anderledes ud (se bl. a. kortene fig. 3 og 6). Det viser os bønder med et meget vidt økonomisk aktivi-

Fig. 5. Hvor rig på detaljer en dagbog som Rasmus Stæhrs kan være, ses af denne oversigt over de produkter, han selv fremstiller i sit huggehus, først og fremmest til eget brug. De enkelte produkter er her opført i alfabetisk orden med angivelse af de år, hvor Rasmus Stæhr har fremstillet de pågældende ting. En del af hans rigt facetterede aktivitetsmønstre som øbønde på Farø afspejles også på dette område fx. gennem fremstillingen af såvel genstande knyttet til havet som til landbruget.

tetsfelt. De er ofte på farten, kommer vidt omkring for at sælge og købe og besøger gerne 3–5 markeder hvert år. En undersøgelse af en række svenske bondedagbøger med henblik på rejsernes antal og rækkevidde har givet et lignende resultat, og det får Janken Myrdal til lidt provokerende at hævde, at »bönderna i slutat av 1700-talet och början av 1800-talet i allmänhet var mer beresta än det slutande 1800-talets och tidiga 1900-talets bönder.«¹ På samme måde giver det danske dagbogsmateriale anledning til at stille det spørgsmål, om ikke jernbanerne – samtidig med at de åbnede nye rejsemuligheder – var med til at gøre bonden mindre mobil, til at indsnævre hans geografiske virkefelt.

Sociale relationer

Til de stereotype træk, som går igen i beskrivelserne af det ældre bondesamfund – folkelivsskildringer såvel som historiske fremstillinger – hører også billedet af den nære kontakt og den gensidige hjælp mellem landsbyens beboere. Er dette billede rigtigt? Indtog slægten en underordnet rolle sammenlignet med nabolaget?

Det er oplagt at afprøve disse og lignende spørgsmål ved hjælp af bondedagbøgerne, fordi dette materiale gør det muligt at kortlægge dagbogsskrivernes sociale netværk, at undersøge hvilke individer eller grupper, det omfatter, og at fastslå karakteren af de forskellige relationer (se bl. a. fig. 6 og 7).

Poul Balle-Petersen har foretaget en sådan undersøgelse ud fra en dagbog, som blev ført i 1880'erne af en gårdmandsdatter på Møn.⁴ Det billede, som han tegner af de sociale relationer, indeholder flere interessante træk. Skønt vi befinder os i et udskiftet og udflyttet landsbymiljø næsten et århundrede efter landboreformerne, så lever fællesskabets gamle institutioner – bylavet med oldermanden, gildeslavet og de unges lav – stadig i bedste

velgående, selvom deres betydning på dette tidspunkt synes at være vigende. Her overfor står de nye grupperinger omkring bl. a. højskole og friskole, men Balle-Petersen betoner dog, at relationerne i dette samfund mere præges af kontinuitet end af brud.

Størst rolle såvel i hverdagslivets relationer som ved mere festlige lejligheder spillede dog de nærmeste naboer og slægten. Gården indgik i et nabolav af udflyttede gårde og huse indenfor en radius af 1 km. Samme nære relationer havde man til slægtninge bosat op til 5 km fra gården, ja, det synes endog som om slægten i mange henseender har spillet den største rolle.

Denne kombination af et snævert nabolav og et lidt videre slægtsfelt finder vi igen i en række af de andre analyserede dagbøger på tværs af økologiske og tidsmæssige forskelle. Gudrun Gormsen konkluderer ud fra en sammenligning af dagbøgerne fra Staulund (top. nr. 2477), Nr. Tulstrup (top. nr. 1777) og Kondrup (top. nr. 1913), at det synes »som om den sociale og økonomiske interaktion i temmelig høj grad fandt sted mellem relativt få naboer samt med slægtninge. Det var hos disse grupper, man hyppigst aflagde besøg, samt fra disse grupper, man modtog fornøden arbejdshjælp.«⁵ Et genkommende træk er det også, at slægtskabet ikke sjældent spiller en rolle for etablering af økonomiske relationer af forskellig art.

Alt i alt tyder dagbogsmaterialet på, at man må revidere opfattelsen af naboskabets dominerende rolle i bondesamfundets sociale organisation.

Kultur og bevidsthed

Som tidligere nævnt er bondedagbøgerne i udpræget grad registrerende og ikke reflekterende. De er derfor oplagte kilder til belysning af de økonomiske og sociale handlingsmønstre, som vi har drøftet i de to foregående



Fig. 6. Kort over Peder Knudsens økonomiske kontakter. (Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort, reproduceret med tilladelse af Geodætisk Institut A. 418/80).

Dagbog ført af gårdejer Peder Knudsen i Staulund, Hadersup sogn 1829–1859 (top. nr. 2477) (fra en upubliceret prisopgave af Gudrun Gormsen).

Gårdmand Peder Knudsen i Staulund boede på Karup hedeslette, en øde, jysk hedeegn. Til gården hørte et jordtilliggende på 555 tdr. land; men ca. 80 % af jorden lå hen i uopdyrket hede. Ud fra Peder Knudsens dagbog kan man kortlægge hans økonomiske og sociale relationer (fig. 6). På kortet er hans økonomiske kontakter (dvs. handelsrelationer) markeret. (Cirklerens areal er ligefrem proportional med antallet af kontakter. En kontakt dækker 1 mm². Dvs. radius er lig \sqrt{n}).

I hedelandbruget produceredes kun lidt korn til salg. De primære handelsvarer i hedebondens økonomi var kvæg og uld. Til købmænd i Skive især og i Holstebro leverede Peder Knudsen små mængder korn, i Viborg afsatte han torvevarer, og i alle disse tre købstæder købte han jern, sømmer og varer til brug i gårdens husholdning. Kvæg solgte han på markeder og til enkeltpersoner i omegnen. Hos en hosekræmmer i landsbyen Løstrup i Hadersup sogn afsatte han en stor del af gårdens produktion af smør, uld

og fåreskind og lign. og modtog til gengæld kolonialvarer, jern, søm, træsko osv. Den øvrige handel med beboere i Hadersup sogn omfattede en lang række forskellige varer i små mængder. Det var især produkter, som kunne slippe op i husholdningerne inden næste købstadsbesøg.

Også karakteren af Peder Knudsens relationer kan belyses gennem dagbogen (fig. 7). Lokalt var Peder Knudsen involveret i et tæt net af relationer, der rummer både økonomiske og sociale aspekter. Mest sammensatte var hans relationer til slægtninge og nabogårdmanden i Staulund. Inden for denne kreds deltog man i alle slags gilder i hverandres hjem og ydede hinanden lån og hjælp i en lang række situationer i dagligdagen.

Da hedebondens økonomi i høj grad var baseret på selvforsyning, og da kornavlten var ringe, var der generel mangel på såvel penge som rughalm til tækning. På disse to områder ydede alle gårdmænd i sognet derfor hinanden hjælp i form af lån. Men ellers gælder det for det mønster, der tegner sig ud fra dagbogen, at jo længere Peder Knudsen bevægede sig bort i rum, jo mindre sammensat var indholdet af de relationer, han indgik.

	slægt	nabogården	gårde i nabolaget	andre gårde i sognet	husmænd i sognet	hosekræmmer i Høstrup	faste aflagere i nabosogne	faste købmænd i Skive	andre købmænd i Skive, Holstebro, Viborg	markeder
økonomisk	lan halm lan penge lan varer	lan halm lan penge lan varer	lan halm lan penge	køb/salg kredit konsumtionsvarer lan halm lan penge arbejdshjælp mod vederlag	udlån penge arbejde mod penge arbejde mod arbejde	køb/salg gensidig kredit	salg mod penge	varebytte kredit	køb/salg kontant	køb/salg kontant
	arbejdshjælp	arbejdshjælp	arbejdshjælp i nød							
social	begravelse bryllup barsel julebesøg	begravelse bryllup barsel julebesøg	begravelse bryllup	begravelse	begravelse					

Fig. 7. Karakteren af Peder Knudsens økonomiske og sociale relationer.

afsnit. Langt sværere er det at trænge bag om det handlende menneske, at afdække hvad det tænker og føler. Vil det sige, at vi er afskåret fra at studere dagbogsskriveren under en kognitiv synsvinkel, at afdække de kulturelle »filtre«, hvorigennem han ser og tolker sin omverden, at beskrive hans attituder, normer og vurderinger? Ikke helt, for disse ting vil altid afspejles indirekte i dagbøgerne – gennem selve valget af det, som nedskrives, gennem de ord og begreber, hvormed det omtales, og gennem de handlinger, som refereres.

Lad mig belyse det med nogle konkrete eksempler valgt fra vidt forskellige områder. Som nævnt hører vejrforholdene til det faste indhold i næsten alle dagbøgerne, men det samme vejr kan opleves og beskrives forskelligt af forskellige dagbogsskivere. Hos Rasmus Stæhr på Farø (top. nr. 629) kan den daglige vejrnottits se sådan ud: »Vinden S.V., laber kuling, klar luft.« Han noterer vejret hver dag, kort og præcist som i en logbog, altid med de samme tre hovedoplysninger: Vindretning, vindstyrke og sigtbarhed. Både oplysningerne

der gives, og de ord, der bruges, røber hans maritime baggrund. Der er andre bønder, der ligesom Rasmus Stæhr skriver daglige vejrnottitser, men som fæstner sig ved andre sider af vejret og bruger andre ord.

Lars Nielsen, Staunsholt (top. nr. 87), gør ikke daglige meteorologiske observationer, men skriver om vejret på tidspunkter, som er særlig kritiske i landbrugets årscyklus, samt på de dage, hvor man ifølge folketraditionen tog varsler af vejret, fx. juledagene og tamperdagene. Han er ivrigt optaget af at afprøve de regler og varsler, som han kender fra den lokale tradition eller »bondepraktikaen« (jfr. s. 11).

Endelig kan som et eksempel på en helt anden måde at forholde sig til vejret på, henvises til Kirsten Hansdatter i Knardrup (jfr. s. 21). Hos hende er vejret noget som *opleves*, og som beskrives malerisk (lyset, himlen, skyformationerne etc.), og med brug af mange følelsesladede adjektiver som voldsomt, skønt, yndigt, herligt, uhyggeligt.

I det tidlige 1800-tal var døden et ander-

ledes fortroligt indslag i hverdagslivet end for et nutidigt menneske. Ikke mindst var børnedødeligheden stadig stor, og vi sporer gennem dagbogsnotitserne en helt anden holdning til sådanne begivenheder. 23/1 1814 skriver den unge Hans Nielsen i Gærup (top. nr. 1058): »Var jeg til begravelsesgilde ude hos morbror Peder Hansen, og jeg bar hans lille søn til hvilested. Samme dags aften havde vi et rask lille soldatergilde, til hvilket jeg spillede.«

Rasmus Stæhr og hans kone på Farø fik fra 1798 til 1812 11 børn, hvoraf de fem døde før konfirmationsalderen. I 1814 mistede de deres eneste søn, som døde 12 år gammel af svind-sot. Dagbogen røber kun lidt om, hvor det bærer hen, før 12/5, da Rasmus Stæhr skriver: »Samme morgen ungefær kl. 6 døde vores søn Jens Cornillius, som var 12 år nu i foråret. I den anledning lod jeg drengen køre til Bågø efter min konesøster Maren for at hjælpe til at klæde ham. Henrik begyndte imidlertid at harve . . . og blev færdig i den nordre mark samme dag. Jeg lukkede gærderne omkring brakmarken. Peder gravede grøfter. Imod aften roede drengen og jeg til Sjælland med 1/2 td. rug og 1/2 td. hvede for at få sigtet til Cornillius' es begravelse. Samme eftermiddag solgte jeg 4 tdr. byg til Søren Pedersen og Jakob Munk fra Bakkebølle . . .«

Således går arbejdet på gården videre de følgende dage med pløjning, harvning og lukning af gærder, som om intet var hændt. Snedkeren hentes på Bågø og arbejder i to dage på kisten til den døde dreng. Endelig torsdag 19/5 »ledsagede vi vores søn Jens Cornillius til sit hvilested, i samme anledning havde vi vores venner herover at spise til middag.«

Et eksempel på ændrede holdninger, som kan registreres i dagbøgerne, er den skiftende opfattelse og anvendelse af søndagen. I det tidlige 1800-tal er handler ofte noget, der afsluttes om søndagen, ikke sjældent i tilslutning til kirkegangen. Der arbejdes også om søn-

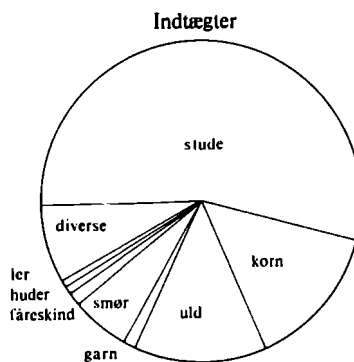
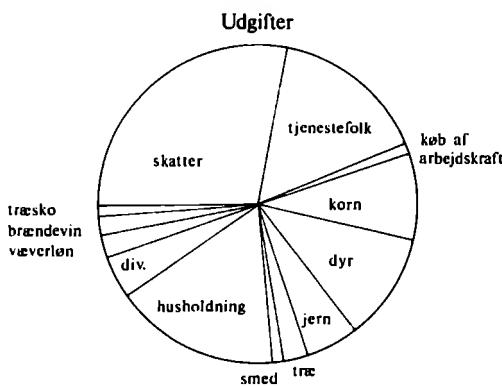


Fig. 8. Oversigt over indtægter og udgifter på Peder Knudsens gård, beregnet af Gudrun Gormsen ud fra dagbogens oplysninger som et gennemsnit af årene 1829–1859.

De største indtægter fik man ved opdræt af kvæg, men derudover afsattes en del korn, smør og uld. Man har kun i meget ringe udstrækning søgt at få større indtægter af ulden ved at forarbejde den til strikkede varer.

En meget stor del af de kontante udgifter gik til skatter samt til aflønning af tjenestefolk. Det sidste gjaldt i hvert fald i den periode, da der var små børn på gården og familiens arbejdskraft måtte suppleres udefra. Endvidere ses det, at godt 1/3 af de resterende udgifter gik til varer, som skulle opretholde gårdens produktion. Hertil kom så et meget beskedent forbrug af købmandsvarer m. v.



JAN.	FEBR.	MARTS	APRIL	MAJ	JUNI
S 1 Julegilde	O 1	O 1	L 1	M 1	T 1
M 2	T 2 Juleleg	T 2	S 2 Besøg	T 2	F 2
T 3	F 3	F 3	M 3	O 3	L 3
O 4	L 4	L 4	T 4	T 4	S 4
T 5	S 5	S 5 Besøg	O 5	F 5	M 5
F 6 Julegilde	M 6 Fastelavnsgilde	M 6	T 6	L 6 Bryllup	T 6
L 7 Dø/juleleg	T 7	T 7	F 7	S 7 Bryllup	O 7
S 8	O 8	O 8	L 8	M 8	T 8
M 9	T 9	T 9 Marked	S 9	T 9	F 9 Marked
T 10	F 10	F 10	M 10	O 10	L 10
O 11	L 11	L 11	T 11	T 11	S 11 Pigeilde
T 12	S 12	S 12	O 12	F 12	M 12
F 13	M 13	M 13	T 13	L 13	T 13
L 14 Gilde	T 14	T 14	F 14	S 14 Barselsgilde	O 14
S 15	O 15	O 15	L 15	M 15	T 15
M 16	T 16	T 16	S 16	T 16	F 16
T 17	F 17	F 17	M 17	O 17	L 17
O 18	L 18	L 18	T 18	T 18	S 18 Besøg
T 19	S 19	S 19	O 19	F 19	M 19
F 20	M 20	M 20	T 20 Føringilde	L 20	T 20
L 21 Juleleg	T 21	T 21	F 21	S 21	O 21
S 22	O 22	O 22	L 22 Bryllup	M 22	T 22
M 23	T 23 Besøg	T 23	S 23 Bryllup	T 23	F 23 Afgangsgilde
T 24	F 24	F 24	M 24	O 24	L 24 Besøg
O 25	L 25	L 25	T 25	T 25	S 25
T 26	S 26 Begravelse	S 26	O 26	F 26 Smedegilde	M 26
F 27 Begravelsseg.	M 27	M 27	T 27	L 27	T 27
L 28	T 28	T 28	F 28	S 28	O 28
S 29		O 29	L 29 Bryllup	M 29	T 29
M 30		T 30	S 30 Bryllup	T 30	F 30
T 31		F 31		O 31	

Fig. 9. Hans Niensens »festkalender« for året 1815.

Dagbog ført af hjulmand Hans Nielsen i Gærup 1813–1833 (top. nr. 1058) (fra en upubliceret specialeafhandling af Lisbet Holtse).

Hans Nielsen var søn af Niels Pedersen og Elisabeth Hansdatter, som havde en skovlod på knap to tdr. hartkorn i Knagelbjergskoven vest for Gærup på Fyn. Ud over at passe sit landbrug ernærede Niels Pedersen sig som hjulmand. Hans Nielsen var ved påbegyndelsen af dagbogen atten år gammel og boede hjemme, hvor han deltog i arbejdet med både jord- og hjulmagerarbejde. Han overlivedes af begge forældre.

Når man identificerer og lokaliserer de i dagbogen omtalte personer, viser det sig, at de mennesker, som Hans Nielsen havde såvel økonomiske som personlige relationer til, stort set boede inden for en radius af ti km fra hjemmet i Knagelbjergskoven. Dog er der visse undtagelser. Hans Nielsen var i nær kontakt med sin bror, som boede i V. Skjerninge, og desuden bragte de store markeder i Odense og Egeskov samt visse forretningsforbindelser ham af og til uden for denne 10 km's aktionsradius.

Da Fåborg var den nærmeste større by, blev den ofte besøgt af Hans Nielsen og hans familie. Det var især de faste markedsdage, der trak. Men Hans Nielsen aflagde

også helt spontane besøg i byen for at købe tobak eller træffe andre unge. Ca. en fjerdedel af de personer, der er omtalt i dagbogen, boede i Fåborg. Det drejer sig om personer, som Hans Nielsen eller hans far havde en eller anden økonomisk relation til, dvs. afsatte hjulmagerprodukter til, leverede brændsel til osv. På fig. 10 viser den øverste kurve det relative samlede antal ture, som Hans Nielsen foretog til Fåborg. Den nederste kurve viser det relative antal ture til Fåborg, som havde økonomisk sigte. Man ser, at i de unge år drev Hans Nielsen ikke megen handel. Af dagbogsnotaterne fremgår, at han ved disse lejligheder fulgtes til Fåborg med sin far. Mod periodens slutning sker der en mærkbar stigning, således at Hans Nielsen udelukkende besøgte byen i sælgers rolle uden faderens medvirken.

I sin dagbog registrerede Hans Nielsen ikke blot arbejder og rejser, men gjorde også notater om de gilder og andre sammenkomster, som han deltog i. På den måde får man gennem hans dagbog et værdifuldt indblik i festmønstret i et sydfynsk søgn i det tidlige 1800-tal. Fig. 9 viser »festkalenderen« for et enkelt typisk år i hans unge dage.

Traditionelt delte beboerne sig i »det gamle landsbysamfund« i to grupper: de ugifte og de gifte, som ikke blot var

JULI	AUG.	SEPT.	OKT.	NOV.	DEC.
L 1	T 1	F 1	S 1 Besøg	O 1	F 1
S 2	O 2	L 2	M 2	T 2	L 2
M 3	T 3	S 3	T 3 Marked	F 3	S 3
T 4	F 4	M 4	O 4 Høstgilde	L 4	M 4
O 5	L 5	T 5	T 5	S 5	T 5
T 6	S 6	O 6	F 6	M 6	O 6
F 7	M 7	T 7	L 7	T 7	T 7
L 8 Gilde	T 8	F 8 Marked	S 8	O 8	F 8
S 9	O 9	L 9	M 9	T 9 Føringsgilde	L 9
M 10	T 10	S 10	T 10	F 10	S 10
T 11	F 11	M 11	O 11	L 11 Bryllup	M 11
O 12	L 12	T 12	T 12	S 12 Bryllup	T 12
T 13	S 13	O 13	E 13	M 13 Bryllup	O 13
F 14	M 14	T 14	L 14 Høstgilde	T 14	T 14
L 15	T 15	F 15	S 15	O 15	F 15
S 16	O 16	L 16	M 16	T 16	L 16
M 17	T 17 Besøg	S 17	T 17	F 17	S 17
T 18	F 18	M 18	O 18	L 18 Gilde	M 18
O 19	L 19	T 19	T 19	S 19	T 19
T 20	S 20	O 20	F 20 Marked	M 20	O 20
F 21	M 21 Dans på Høbbet	T 21	L 21	T 21	T 21
L 22	T 22	F 22	S 22	O 22	F 22
S 23	O 23	L 23	M 23	T 23	L 23
M 24	T 24	S 24	T 24	F 24	S 24
T 25	F 25	M 25	O 25	L 25 Gilde	M 25 Julegilde
O 26	L 26	T 26	T 26	S 26	T 26 Besøg
T 27	S 27	O 27	F 27	M 27	O 27 Julegilde
F 28	M 28	T 28	L 28	T 28	T 28
L 29 Teglværkskilde	T 29	F 29	S 29	O 29	F 29
S 30 Besøg	O 30	L 30	M 30	T 30	L 30 Julegilde
M 31	T 31		T 31		S 31

en skelnen mellem ung og gammel. Hver gruppe havde sine specielle måder at omgås socialt på.

Hvis man undersøger Hans Nielsens deltagelse i gilder over hele dagbogsperioden, konstaterer man, som det ses på fig. 11, at hans festaktivitet var høj gennem hele perioden. Dog viser den faldende tendens fra hans 28 år; specielt med hensyn til deltagelse i de gilder, som var forbeholdt de unges lag.

I princippet tilhørte man de unges lag i landsbyen, indtil man giftede sig, hvilket for Hans Nielsens vedkommende først fandt sted, da han var 35 år. Hans Nielsen er imidlertid, som fig. 11 viser, på vej ud af ungdomslavet fra sit 28. år, og han ophører helt med at deltage i dets gilder efter sit 32. år. Desværre giver dagbogen ikke mulighed for på tilsvarende måde at isolere de aktiviteter, som karakteriserede den gruppe, som man hørte til efter ungdommen: gruppen af ældre, voksne og traditionelt gifte mænd. Men stigningen i Hans Nielsens økonomiske aktivitet fra hans 28. år kan ses som et udtryk for dette statusskift, som altså foregår uafhængigt af hans ægteskabelige stilling. Denne sammenhæng er anskueliggjort på fig. 12, som viser Hans Nielsens deltagelse i ungdomsgilderne kombineret med det delaspækt af hans økonomiske aktivitet, som vedrører brændekørsel til Fåborg.

dagen, bl. a. kan kørsel og pløjning for husmanden være henlagt til denne dag. Et helt andet billede af søndagens rolle får man meget naturligt i de senere dagbøger fra vækkelsesmiljøer.

Lad mig til sidst nævne, at vi i de dagbøger, som mere eller mindre har karakter af selvbiografier, finder gode kilder til bøndernes selvforståelse. Således har Martin Zerlang benyttet Søren Pedersens optegnelser (top. nr. 288) til at anskueliggøre det, som Max Weber har kaldt »kapitalismens ånd«.⁶

Kulturel forandring

I det foregående har vi set lidt på de muligheder, som dagbøgerne frembyder, for at indkredse det økonomiske, sociale og kulturelle særpræg i et givet miljø på en given tid. Flere af dagbøgerne udgør imidlertid lange serier gennem det meste af et menneskeliv og dan-

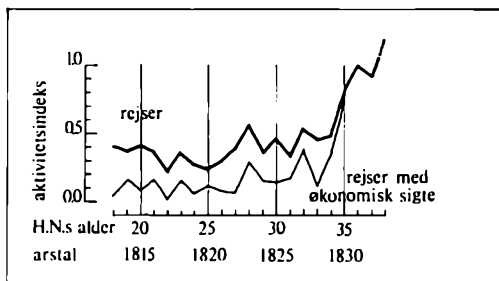


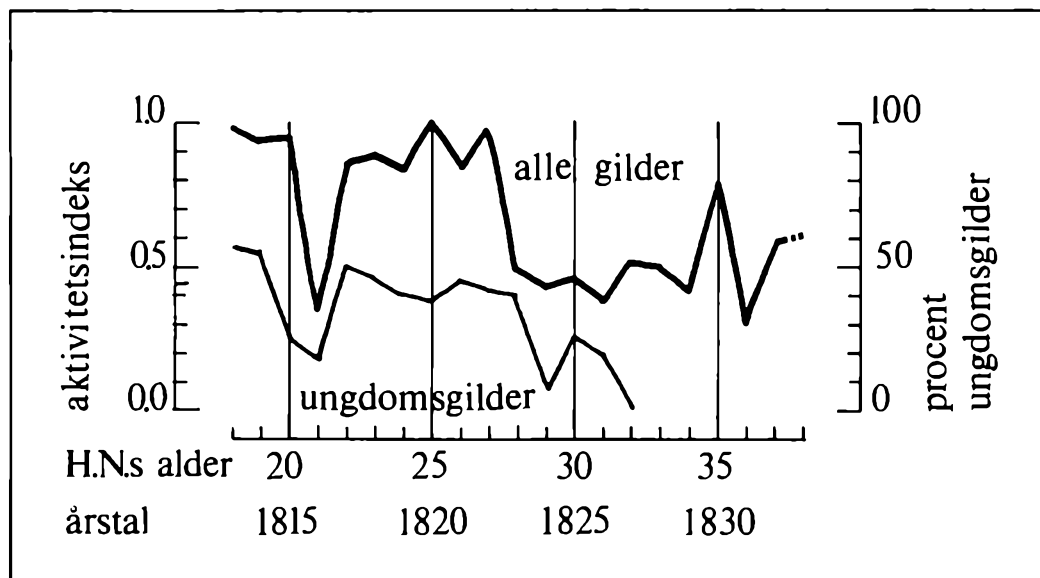
Fig. 10. Hans Niensens rejser til Fålborg 1813–33. Aktivitetsindekset i dette og de følgende diagrammer er udregnet som antallet af indførsler vedr. den pågældende aktivitet, korrigeret for forskelle i det samlede antal dagbogsindførsler i de enkelte år, og indsat på en skala fra nul til én.

ner dermed et oplagt udgangspunkt for et studium af ændringsprocesser på mikroniveau.

I en diskussion af de gennemgribende økonomiske og sociale forandringer i det danske bondesamfund i 1800-årene og den kulturelle redefinition, som ledsager dem, har Palle Christiansen analyseret en dagbog ført af gårdejer Søren Andersen, Nordrup (top. nr. 402) 1854–1873 og et regnskab ført af Christen Christensen, Årløse (top. nr. 408) 1872–1892. I tabelform har han opstillet data fra de to sæt optegnelser, fordelt på de forskellige sfærer, således at man får et indtryk af samspillet mel-

lem f.eks. teknologiske innovationer og luksusbetonede nyerhvervelser i hjemmet. På samme måde stilles bondens deltagelse i foreningsarrangementer, hans politiske aktivitet eller hans rejser til København overfor traditionelle træk som møder med »bymændene«. I sine kommentarer til det analyserede materiale siger Palle Christiansen bl. a.: »It is not so much the precise dating of the new effects in farm households that we are interested in (in all probability these two farmers were early innovators), but, rather, their mutual cronology and nature.«⁷

Fig. 11. Hans Niensens deltagelse i gilder 1813–33.



I sin undersøgelse har Palle Christiansen blot støttet sig til disse to sjællandske optegnelser, men vi har en lang række dagbøger, som med held kunne analyseres ud fra lignende principper, og som ville give et mere differentieret billede af ændringsprocesserne. Vi har dagbøger fra bønder, som var nøglepersoner i lokale moderniseringsprocesser, og vi har andre, som er skrevet af bønder fjernt fra de politiske og religiøse strømninger. Vi har også fra sidste del af århundredet repræsentanter for den meget heterogene gruppe af husmænd. Én af de mest omfattende blev ført af husmand og tømrer Rasmus Peder Olsen i Sæby ved Roskilde (top. nr. 183). Han arbejder hele livet på at udvide sit landbrug og lader sig vælge ind i sognerådet. Gennem hans optegnelser får man et godt indtryk af forningens livet, som vokser på bekostning af ung-

domslavets festtraditioner, samt af sognets politiske liv i denne brydningsperiode.

Henvisninger

- 1 Møller-Holst: Landbrugs-ordbog for den praktiske Landmand (1877) I. s. 226.
- 2 Gudrun Gormsen: Peder Knudsens dagbog 1829–1857. En analyse af økonomisk og social organisation. Utrykt prisopgave i Europæisk Etnologi 1976.
- 3 Janken Myrdal: Allmogeres og enlig bondedagbøger, i: Medd. från Arkivet för folkets historia, årg. 7, nr. 2, 1979, s. 5 ff.
- 4 Poul Balle-Petersen: Gården, slægten og naboerne, sociale relationer i et lokalsamfund i Danmark o. 1880, i: Folk og Kultur 1980, s. 106 ff.
- 5 Gudrun Gormsen anf. arb. s. 293.
- 6 Martin Zerlang: Bøndernes klassekamp i Danmark (kbh. 1976) s. 143 ff.
- 7 Palle O. Christiansen: Peasant Adaptation to Bourgeois Culture? i: Ethnologia Scandinavica 1978, s. 114.

Fig. 12. Sammenstilling af Hans Nielsens deltagelse i ungdomsgilder og hans kørsler med brænde 1813–33.

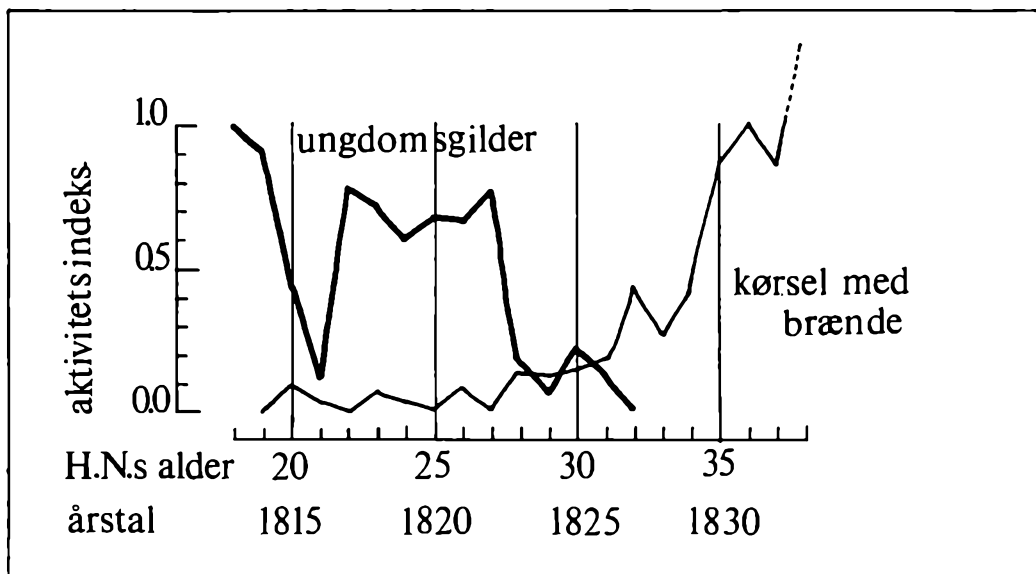


Fig. 13. Kort over bonde dagbørgernes geografiske fordeling.



REGISTRANT OVER BONDEDAGBØGER OG -REGNSKABER

Principperne for registrantens opbygning

Et af de oprindelige formål med at registrere dag- og regnskabsbøgerne var at skaffe en oversigt over et materiale, som kunne belyse variationerne i den økonomiske organisation og levevilkårene i de forskellige egne af landet. Dag- og regnskabsbøgerne blev derfor så vidt muligt stedfæstet med hensyn til gård, landsby og sogn. Endvidere anvendtes til katalogiseringen den topografiske inddeling, som bruges af forskellige kulturhistoriske institutioner, bl. a. Nationalmuseet. Til grund herfor ligger »Topografisk Register«, udg. af Statens Lokalmuseumstilsyn, 1961. Dette register fremstår som en fortløbende nummereret

fortegnelse over landsdele, herreder og sogne uden dog at være ført a jour med hensyn til den nugældende administrative inddeling af Danmark. Den topografiske nummerering af de enkelte privatarkiver svarer til den, som er angivet i »Topografisk Register«. På de kort over landsdelene, som indleder de enkelte afsnit af registranten, vil man endvidere kunne finde frem til hvilke numre, som dækker det område eller den egen, man ønsker at finde materiale fra. Endelig findes der bagi et stikordsregister over mindre lokaliteter, landsbyer og sogne, hvorfra der findes materiale.

Anvendte forkortelser

Da FolkemSaml	Dansk Folkemindesamling, Amager.
Ief	Institut for Europæisk Folkelivsforskning, Brede.
Kgl Bibli	Det Kongelige Bibliotek, København.
LA Kbh	Landsarkivet for Sjælland m. m., København.
LA Od	Landsarkivet for Fyn, Odense.
LA Vib	Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.
LA Åb	Landsarkivet for de Sønderjyske Landsdele, Åbenrå.
NEU	Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser, Brede.
Ra	Rigsarkivet, København.

De med * mærkede privatarkiver er annoterede på baggrund af oplysninger meddelt af andre. Dette gælder også en del tilfælde, hvor

der findes litteraturhenvisninger til dag- og regnskabsbøger, men hvor originalen ikke har kunnet spores.

Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm

Top. nr. 2

Sjælland

Regnskabsbog over indtægter 1890–91

Optegnelserne er indført i et hæfte i oktav med 32 s. Optegnelserne er delt op i indtægter af gruppe A og gruppe B, formentlig mandens og konens arbejdsområder. Indtægterne i gruppe A stammer fra salg af kartofler, rug, byg, langhalm, lam, grise, flæsk, æbler, pærer, humle, skind, uld og en tyr. Endvidere anføres indtægter i form af korn modtaget som tærskeløn. De væsentligste indtægter falder dog i gruppe B, som omfatter salg af ænder, kyllinger, æg, mælk, ost, smør og fedekalve. Af en samlet indtægt på henved 4000 kr. tjenes der 250 kr. mere ved salg af varer fra denne gruppe.

Dansk Landbrugsmuseum, Gammel Estrup, 8963 Auning.

Top. nr. 3

København

Jensen, Hans Peter: Dagbog 1849–50

HPJ er født 1819 i Pjedsted og døde 1850 i slaget ved Isted. Han var søn af en gårdmand.

Dagbogen er i oktav med ca. 180 s. Den er ført medens HPJ var indkaldt som soldat i København. Dagbogen giver et interessant indblik i en bondekarls oplevelser i hovedstaden. Især anfører han, hvad han finder mærkværdigt i forhold til den hjemlige jyske levevis. »I København var det ikke skik at traktere fremmede folk, og skete det sjældent, da var det med en snaps og et glas øl og ej med nogen spise. Man gik ej i byen for at spise, man spiste og drak hjemme, og gik i byen for at tale og fornøje sig og for at forrette sine ærinder, og når man kom atter hjem, kunne man spise og drikke. At byde en fremmed spise ville blive anset som et sært, tosset indfald.«

Litt.:

Nissen, Ed. A.: En jysk bondekarls beskrivelse af København 1849–50. I: Historiske meddelelser om København 1962, s. 100–53.

Københavns Stadsarkiv, nr. 74.

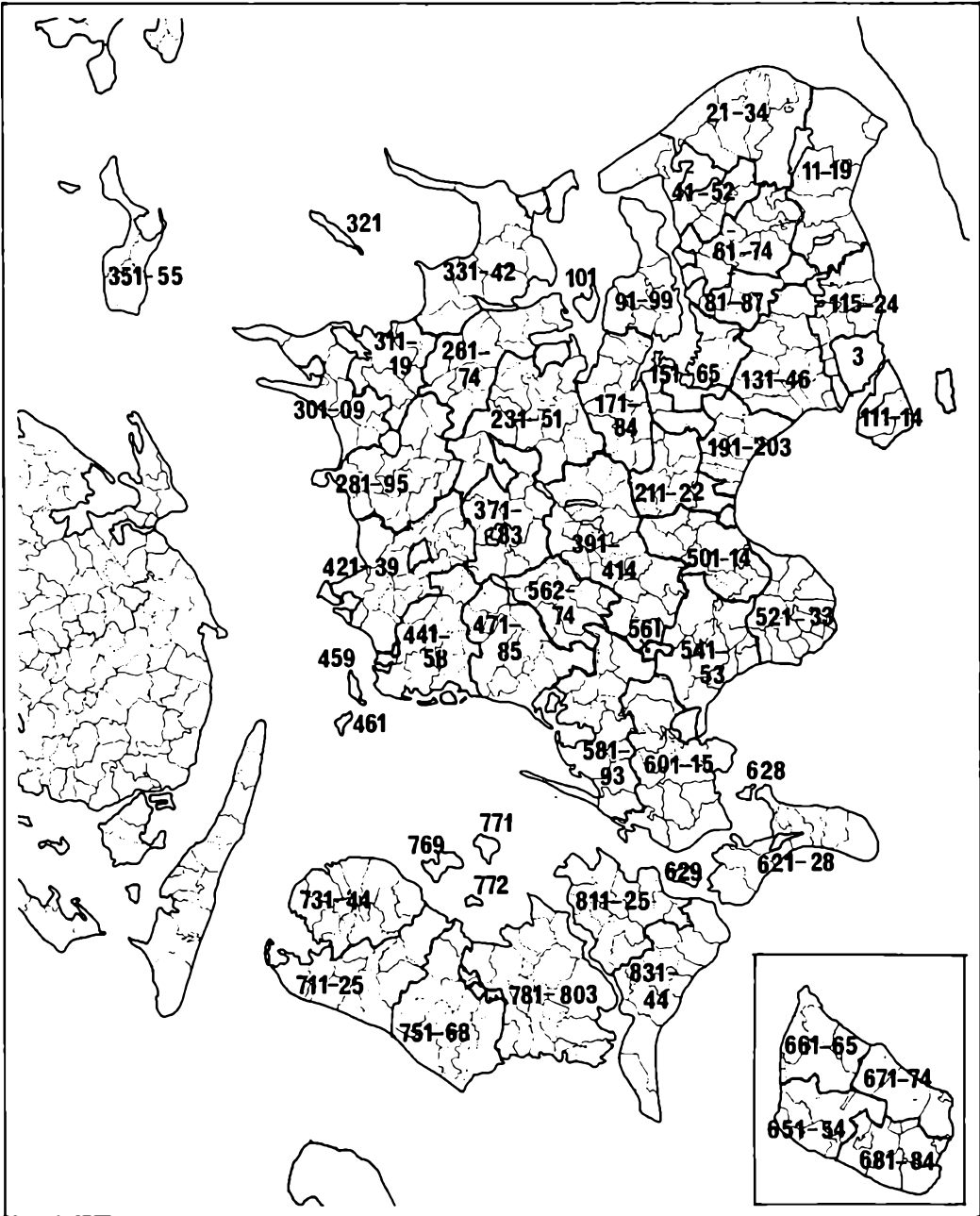
Top. nr. 3

København

Madsen, Peder: Dagbog 1868–69

PM førte dagbog i sin soldatertid i København.

Notesbogen i oktav indeholder regnskaber over udgifter samt beskrivende notater om hans liv i København, hovedsageligt oplevelser udenfor tjenesten. PM hørte på forhandlingerne i folketinget, gik på



museum, besøgte kammeraternes hjem i omegnen osv. Optegnelserne slutter ved et påbegyndt højskoleophold.

LA Kbh, privatarkiver.

Top. nr. 14

Svendsgård

Endrup

Asminderød s.

Lynge-Kronborg h.

Nielsen, Niels Peter: Regnskabsbog 1905–1907*

NPN var gårdejer i Endrup.

Regnskabet er ført i en trykt protokol kaldet »Min årlige omsætning – regnskabsbog for landboere . . . Kbh. Pio u. år.« Udgiftsposterne er delt op i 1) skatter, afgifter, renter, lønninger, 2) husholdning, beklædning, pers. udgifter, 3) besætning, foderstof, såsæd, 4) vedligeholdelse, forskelligt. Regnskaberne er ført således, at NPN kunne konstatere, hvilke grupper udgifterne fordelte sig på, og hvad de samlet udgjorde. Selve oplysningerne i marginen er meget summariske som f. eks. »varer m. m., vedligeholdelse af gården, rentepenge, en smede-regning.«

Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske arkiv, Jernbanegade 3, 3480 Fredensborg.

Top. nr. 15

Lønholt

Grønholt s.

Lynge-Kronborg h.

Olsen, Jørgen: Regnskabsbog 1859–84

Regnskabsbogen i kvart er indbundet i stift papbind og indeholder 116 s., men enkelte blade mangler. Indholdet er ret spredt. Optegnelserne indledes med et regnskab over udgifterne sept. 1859–jan. 1860, rimeligvis påbegyndt ved overtagelsen af gården. Derefter følger en lang række specialregnskaber f. eks. over forbrug af brød 1864 og forbrug af rug 1862, udbyttet af de forskellige kornsorter og over salg af korn diverse år, endvidere over kraftfoder indkøbt til kreaturerne i 1880, salg af svin og flæsk 1863–69 osv. Regnskaberne er ikke ført systematisk. Senere i bogen findes en række oversigter over arbejde udført af daglejere og løn udbetalt herfor, dels penge, dels naturalier.

Dansk Landbrugsmuseum, Gammel Estrup, 8963 Auning.

Top. nr. 17

Kettinge

Bloustrød s.

Lynge-Kronborg h.

Jørgensen, P. N.: Dagbog 1886–87 og 1905

Notaterne er indført i tre bind af »Lommebog for Landmænd«, ved P. Holt. Optegnelserne er gjort dagligt og er meget fyldige. De omhandler alle de forskellige arbejder på gården, det sociale samvær, vejret, forskellige samarbejdsformer og arbejdsakkorder, samt køb og salg af varer. Særligt fremtrædende er optegnelserne om kvægets pasning og forhold. Bagt findes oversigter over lønudbetalingen til tjenestefolk, regnskaber over indkøbte varer, kornopmålinger, skatter, afgifter og større anskaffelser. Optegnelserne er ikke systematiske.

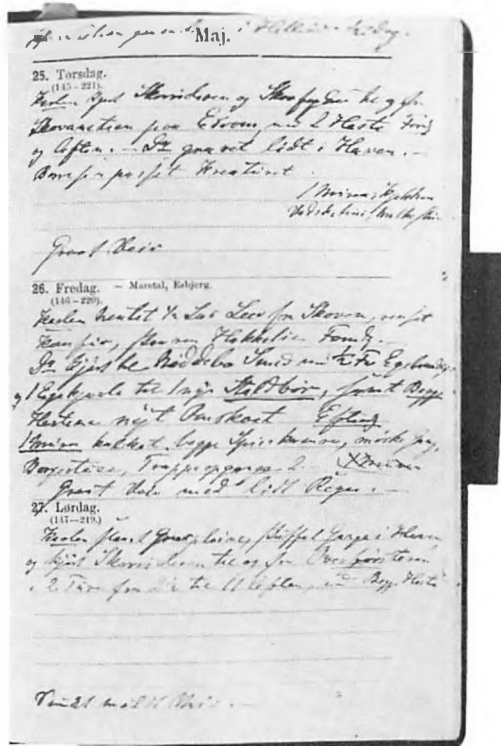


Fig. 14. Top. nr. 21. Hans Jørgen Hempel: Notater i Lommebog for mænd 1893.

Lommebøgerne tilhører gårdejer Helmer Jørgensen, Darup pr. 4000 Roskilde. Kopi i NEU, nr. 28.988–90 og i lef.

Top. nr. 21

Østrup Skovridergård
Esbønderup s.
Holbo h.

Hempel, Hans Jørgen: Dagbog 1869–93

Dagbøgerne er ført mens HJH drev landbrug på Østrup Skovridergård for sin broder, Simon Hempel, som var skovrider ved 5. Kronborg distrikt m. m. HJH levede 1831–1896 og var gift med Ane Mathilde Nellemann (f. 1846) og havde ti børn.

Dagbogsnotaterne er indført i 15 bd. af P. Holt: »Lommebog for Landmænd« i årene 1869, 72–73, 76–79, 81–82, 85, 89, 90, 2 eks. 92 og 93. Denne trykte lommebog var indrettet efter følgende mønster, som dog varicrede gennem årene. Først fandtes en kalender for året, dernæst diverse oversigter over statsrådet, markeder, foderstoffernes sammensætning osv. Derefter en noteringskalender på ca. 120 s. med ca. 9 linier pr. dag. Herudover fandtes en lang række forskelligartede tabeller til udfyldning vedrørende udbyttet fra jordbruget og kvæg-

holdet. Dagbøgerne indeholder gennemsnitligt: 1) Årskalender. Notater om mærkedage i familien, og om hvornår kreaturerne løb. 2) Noteringskalender. Tæt udfyldt med notater om arbejdet udført på gården, dvs. dets art, varighed og hvem, der har udført det. Desuden noteredes kørslerne og hvilke heste, som anvendtes. Endelig vejroplysninger. 3) Særlige tabeller. Omhyggeligt ført regnskab over daglejere og tyende samt regnskab over indmålt/udmålt korn. Endelig mindre regelmæssigt førte optegnelser om mejeriet. 4) Diverse. Spredt i bøgerne findes sedler med regnskaber, notater, regninger. Nedskrevet er f. eks. regnskab over liggehøns, fåreklipping, salg af urtefrø og kålhoveder m. v. Avisnotitser om salg af gårdejendomme er indklæbet. At bemærke er lommebogen 1869, hvori findes tegninger af gårdens tilliggende, oversigt over dræningen samt regnskab over arbejdslønnen bekostet herpå. Notaterne er tydeligvis førte for at holde regnskab med to udgiftsposter: arbejdskraft og hestekraft. Samlet giver optegnelserne imidlertid et glimrende indtryk af alle aktiviteter på gården samt udbytte og indtægt.

Litt.:

Stamtavle over den Hempelske familie i Danmark. Kbh. 1915.

Dagbøgerne tilhører Ief, men er deponeret i NEU. Yderligere slægtshistorisk materiale findes i Den Gamle Gård, Holkegade, 5600 Fåborg, under nr. 103–1973.

Top. nr. 23

Ferle

Søborg s.

Holbo h.

Christoffersen, L.: Dag- og regnskabsbøger 1869–1919*

Samlingen indeholder et meget stort og alsidigt materiale til belysning af en gårds drift i perioden 1830–1920, nemlig: 1) Dagbøger over driften 1869–86. Heri findes løse notater om gårdens drift fra 1850'erne ført af faderen Chr. Christoffersen, fra 1856 ført som en arbejdsjournal. 2) Dagbøger over driften 1885–1909. Optegnelserne er indført i P. Holt: »Lommebog for Landmænd«. Notaterne er stadig ret udførlige, men mindre let læselige. 3) Dagbøger over arbejdet 1909–19. Heri findes også nogle ældre optegnelser fra 1830'erne og 1840'erne. 4) Afregningsbøger fra et mejeri 1889–1918. Kontrolregnskaber for 1905–19 samt lommebøger med forskellige oplysninger om kreaturer og heste. 5) Regnskaber over driften 1869–98. 6) Regnskaber over driften 1899–1919. 7) Regnskaber 1907–16.

Dansk Landbrugsmuseum, Gammel Estrup, 8963 Auning.
A/1322–28.

Anto	Januari 1841	Bind	Indhold
1	1841	11	1841
2	1841	80	1841
3	1841	80	1841
4	1841	80	1841
5	1841	80	1841
6	1841	80	1841
7	1841	80	1841
8	1841	80	1841
9	1841	80	1841
10	1841	80	1841
11	1841	80	1841

Fig. 15. Top. nr. 33. Hans Larsen: Opslag i »Kontrabøger« 1841.

Top. nr. 33
 Føllegården
 Ramløse
 Ramløse s.
 Holbo h.

Larsen, Hans: Dag- og regnskabsbøger 1838–58

HL er født på gården 1823, var først karl hos sine forældre og overtog formentlig senere gården. Optegnelserne er påbegyndt 1838, da HL var 15 år. Det kan ikke afgøres, hvor tidligt han overtager driften, men formentlig står han for den allerede i 45; fra dette år eksisterer en regnskabsbog, som viser en stor indtægt fra salg af korn.

Samlingen består af én dagbog, to bind kontrabøger og to bind regnskabsbøger. Alle er i oktav, indbindingen rimeligvis bekostet senere. Samlet antal sider udgør 926. Skriften er let læselig, klar og sikker allerede fra 1838. LH har enten fortsat en serie af faderens eller haft et andet forlæg, eftersom formen for optegnelserne virker konsekvent gennemført fra første bind. De første år kommenterer LH selv sin skriveform og angiver bagi en del forkortelser, der anvendes »for at spare skrivning«. Optegnelserne antager tre former, Contrabøger for 1838–43 af Hans Larsen »over vejrliget og arbejdet . . .«, Contra-

bøger over indtægter og udgifter for årene 1845 og 48 samt dagbøger over vejrliget og arbejderne for 1844–57. Den første og sidste gruppe udgør en fortløbende serie med ensartede typer af optegnelser.

- (1) Kontrabøgerne og dagbøgerne er ført over nogenlunde samme skema: Dag, dato, vejrlig, vind og arbejder. Dog svarer ændringen i titlen til en mindre ændring i formen. I 50'erne svulmer afskrevne salmevers og bønner noget op på bekostning af arbejdsnotaterne. Oplysningerne er korte, refererende og aldrig følelsesladede. Igenem notaterne kan landbrugets organisation og især kornavlens følges i detaljer. Man følger årets gang og henholdsvis karlens og den voksne gårdmands arbejdsår. Dagbøgerne er velegnede som grundlag for en systematisk undersøgelse af arbejdsgang og opstilling af årscyklus.
- (2) Regnskabsbøgerne indeholder særskilte oversigter over indtægter af sæd, kreaturer, smør og ost, æg, kartofler samt udgifter til arbejdsløn, brændevin og »almindelige og ualmindelige udgifter«. For hver eneste post er opført det nøjagtige sted, hvor varen er afsat eller til hvem.

Litt.:

Stoklund, Bjarne: Ploven og pennen. I: Skalk, 1978, nr. 6, s. 18–27.

Nordsjællands Folkemuseum, Jægerbakken, 3400 Hillerød. Kopi i Ief og NEU.

Top. nr. 72

Skenkelsø

Jørlunde s.

Lynge-Frederiksborg h.

Christensen, Anders: Optegnelser ca. 1780–1830*

Litt.:

Rugaard, D. E.: Fremragende danske Bønder før og nu. Kbh. 1871, s. 133–148.

Top. nr. 72

Øster og Vester Påstrup

Påstrup

Jørlunde s.

Lynge-Frederiksborg h.

Larsen, A.: Dagbog 1786–1801*

Litt.:

Carstensen, C.: Hjørlunde Sogns Historie, Kbh. 1878, s. 343–45.

Top. nr. 72

Sundbylille

Jørlunde s.

Lynge-Frederiksborg h.

Pedersen, Niels: Dagbog 1834–1853

Notaterne er ført i en folioprotokol, som er inddelt i rubrikker. Titlen lyder: »Udskrift af min Dagbog ført fra 1. juli 1834.« Der findes gennemsnitligt to til fire enkeltstående oplysninger for hver måned. Dagbogen indeholder forskellige meget spredte oplysninger om sygdom, vigtige pengetransaktioner, store indkøb, f. eks. et barometer, familiefester, begravelser og enkelte landbrugsnotater. Som det fremgår af

titlen udgør notaterne et redigeret udvalg. Oplysningerne kan ikke systematisk analyseres.

LA Kbh, privatarkiver.

Top. nr. 72

Selvlyst

Jørlunde

Jørlunde s.

Lyng-Frederiksborg h.

Schindler, N. og David Christian Schindler: Optegnelser ca. 1805–1812*

Litt.:

Carstensen, C.: Hjørlunde Sogns Historie, Kbh. 1878, s. 138–47.

Top. nr. 86

Lindegården

Knardrup

Ganløse s.

Ølstykke h.

Hansdatter, Kirsten: Dagbog 1863

KH er født 1838 og døde ugift 1908.

Optegnelserne, der er daglige, er stærkt følelseladende og giver på grund af de mange refleksioner et fint øjebliksbillede af livsvilkårene. Særligt belyses de sociale omgangsformer, formelle som informelle, f. eks. omtales traktementet ved de forskellige besøg og underholdningen dvs. kortspil, dans osv. Endvidere fortælles om faderens arbejde på gården og hendes egne hverv både i landbrug og husholdning. Ofte berettes om de forskellige hændelsers tidsmæssige placering, og dagbogen giver et glimrende billede af dagens rytme og forholdet mellem arbejde og fritid. Bogen findes kun fra det ene år og synes heller ikke at have været ført længere.

Værløse museum, Mosegården, Skovgårdsalle 37, 3500 Værløse. En afskrift, som fylder 32 s. findes samme sted og en kopi findes i NEU, nr. 28.994.

Top. nr. 87

Stauenholt

Farum s.

Ølstykke h.

Nielsen, Lars: Optegnelser ca. 1770–1794

LN er født 1742 og død 1817. Han blev udskrevet til husar 1762–63 og derefter kaldt hjem for at forestå moderens gård. I 1768 overtog han den. Han var sognefoged i Stauenholt 1775–1817 og lægdsmand. Desuden var han taxeringsmand i forbindelse med udskiftningerne i Københavns amts rytterdistrikt og i Frederiksborg amt.

Optegnelserne er indført i en indbundet bog i oktav, der indeholder 205 tæt beskrevne sider. Optegnelserne synes at være ført fortløbende, men visse steder er senere kommentarer tilføjet. Formodentlig mangler bogen nogle sider, ligesom det er oplyst, at der skal have eksisteret en folioprotokol med notater fra begyndelsen af 1800-årene. Denne har ikke kunnet spores. LN angiver selv indholdet således: »Lars Nielsen i Stauenholt har her optegnet noget af hans levnedsløb, såsom andres hukommelser, som ikke tages i pennen, lettelig glemmes, og det

er ofte både skade og skam.« Han indleder med et kort referat af sit hidtidige levnedsløb og en oversigt over udgifterne i forbindelse med overtagelsen af gården. Dernæst følger en mangfoldighed af kronologisk opførte notater vedrørende vejrlig, driftsforhold, kornavl, handelstransaktioner o. l. Det er karakteristisk, at han nedfælder sine tanker over forholdet mellem sine egne erfaringer vedr. jorddyrknin-gen, almindelig skik og brug, samt vejledninger i landbrugsskrifter. Samtidig overvejer han vejrvarslernes udfald. Da han flere år er uheldig med sin rugavl, på grund af brand i sæden, sælger han sit indhø-stede korn og køber ny sæderug i København, samtidig diskuterer han indgående årsagerne til misvæksten. Hans væsentligste indtægter fås imidlertid ikke fra kornavl, men derimod ved salget af svin og kirse-bær samt gennem honorarerne for taxationsforretningerne. Navnlig kirsebæravlens betyder en væsentlig biindtægt, og ofte forbindes luk-susindkøb med salget af bærrerne i København. Introduktionen af en ny afgrøde, kartoffelen, kan også følges. Dagbogen giver således samlet et fyldigt billede af den økonomiske organisation særlig vedrørende afsætningen af specialvarer til København. Herudover anføres forskel-lige forordninger og notater om udførelsen af offentlige hverv såsom udpantninger, vejarbejde osv. Ligeledes optegnelser om landsbystyrets organisation særlig i forbindelse med hegningen. Endelig optegnes en mængde spredte iagttagelser vedrørende sygdom, ulykker, kvægets til-stand osv.

Litt.:

Hansen, P.: Familieminder og Erindringer fra Farum og Omegn. Lyngby 1879. (Gengiver dagbogen i sin helhed.)

Ellekilde, Hans: Sognefoged Lars Nielsen i Staunsholt 22/2 1742 – 17/10 1817. I: Slægtsgården, nr. 17, 1945, s. 4–7.

Sognefoged i Staunsholt Lars Nielsens dagbog (1771) 1789–1794. Udg. af Landbohistorisk Selskab ved Jørgen Dickmann Rasmussen. Kbh. 1978.

Uhrskov, Anders: Dagligt liv. Kbh. 1924, s. 172.

Kgl. Bibl, Ny kgl. saml. 1004 – 8°.

Top. nr. 93

Borregård
Skuldelev
Skuldelev s.
Horns h.

Andreasen, Hans Christian: Regnskabsbog 1868–1892

Gårdmand HCA, der var arvefæster på Borregård (matr. nr. 18 a af Skuldelev), døde i 1876.

Regnskabsbogen, der hovedsageligt indeholder fæstemål, er i de sid-ste år ført af HCA's enke.

NEU.

- Top. nr. 94
Selso s.
Horns h.
- Andersen, Ferdinand: Regnskabs- og optegnelses-
bog 1900–1907**
- FA ernærede sig som gartner, hugger, spillemand, fisker m. m.
Bogen består af 30 sider i oktav og kaldes »en Fattigmands Regn-
skabs- og Slægtsbog fra 1900.« Indholdet består fortrinsvis af blandede
regnskaber. FA's levnedbeskrivelse er vedlagt.
Da FolkemSaml 1920/6–94.
- Top. nr. 107
Hedeboegnen
Universitetsgods
Københavns amt
- Optegnelser mellem 1788 og 1888***
- Litt.:
Madsen, Søren: En sjællandsk Bondegård 1788–1888. I: Vort Land-
brug. Ugeskrift for den danske Bonde, 1888 s. 339–350.
- Top. nr. 114
Store-Magleby s.
Sokkelund h.
- Isbrandsen, Jan: Regnskabsbog og dokumenter
1775–1840**
- Regnskaberne vedrører en gård i Store Magleby, og samlingen består
af: 1) Regnskabsbog 1782–1804 i folio. Bogen, som er meget ødelagt,
indeholder ca. 30 sider optegnelser. Regnskaberne er ikke kronolo-
giske, men synes at være ført af en smed over udestående fordringer.
2) Diverse kvitteringer. Heriblandt ligger en del af en regnskabsbog
1833–40. Notaterne vedrører udelukkende pengeudgifter og indtægter.
LA Kbh, topografiske samling. Københavns amt.
- Top. nr. 114a
Dragør s.
Sokkelund h.
- Draher, Tønnes Jansen og Anna Pieters Draher:
Regnskabsbog 1696–1747**
- Optegnelserne er indført i et tyndt hæfte, der er i dårlig stand. Opteg-
nelserne er vanskeligt tilgængelige. Bogen rummer notater angående
TJD's jord, kreaturer, pengeudgifter, udlånte kapitaler m. m. Bagt
findes regnskaber med bomærkekvtteringer.
LA Kbh, personalia.
- Top. nr. 121
Bjerregård
Gentofte s.
Sokkelund h.
- Bjerregård, Hans Jensen: Dagbøger ca.
1750–1770***
- Litt.:
Rugaard, D. E.: Fremragende danske Bønder før og nu. Kbh. 1871,
s. 24–48.
Schousboe, Karen: Foldudbytte og bondeøkonomi. I: Fortid og
Nutid bd. XXVIII, hft. 1, s. 35–49. Kbh. 1979.

Werner, J.: Den lærde Bonde, Hans Jensen af Bjerregård. I: Meddelelser fra historisk-topografisk Selskab for Gentofte 1924, s. 183–210.

Top. nr. 121

Maltegården
Gentofte s.
Sokkelund h.

Rasmussen, Anders Christian: 1876, 1883–85

Anders Christian Rasmussen, 1843–1936, var søn af Rasmus Pedersen, som havde Maltegården indtil Anders Christian Rasmussen overtog den i 1870. Han var gift med Ane Marie Oline Hansen fra Bregnegården, og de havde gården indtil 1890.

Optegnelserne dækker perioderne 1/5–22/9 1876 og oktober måned 1883, hvor notaterne er daglige. For året 1884 findes en sammenfattende beskrivelse. I april, maj og juni 1885 er dagbogen ført omtrent ugentligt. Dagbogsoptegnelserne indeholder oplysninger om landbruget og flere af de foreninger, som Anders Christian Rasmussen var aktiv i som f. eks. Interessentskabet for Damptræskning J. H. E. Bernstorff og Comiteen for Gentofte Sogns Husflidsudstilling. Desuden får man indblik i Anders Christian Rasmussens bekendtskabskreds, der bestod af sognets fremtrædende bondefamilier samt deres fælles aktiviteter, udflugter m. m. Endvidere findes et notat om udlejning af sommerbolig til en københavnsk landligger.

Litt.:

Optrykt og forsynet med noter i: Nyt fra Lokalhistorisk Arkiv nr. 5–8, 1978. Udg. af Lokalhistorisk arkiv for Gentofte kommune.

Lokalhistorisk arkiv for Gentofte kommune, Jægersborg Allé 147, 2820 Gentofte.

Top. nr. 146

Værløse s.
Smørum h.

Nielsen, Lars Peder: Dagbog ca. 1870–1903

Optegnelserne består af et slægtsregister og dagbogsnotater fra ca. 1870–1903. Indholdet vedrører hovedsageligt landbruget, og dagbogen rummer en del opgørelser over kornavlens. Dagbogen foreligger i en maskinskrevet kopi på 125 sider i A4.

DA FolkemSaml, 1920/6 1–639 foliokapsel.

Top. nr. 162

St. Valbygård
St. Valby
Ågerup s.
Sømme h.

Olsen, Christian: Regnskabsbog 1863–1894*

Optegnelserne, som er spredte og usystematiske, har karakter af arbejdsjournal med driftsregnskaber. De handler bl. a. om CO's indtægter ved salg af køer, mælk og svin. Derudover prøvemalkninger, køernes løbning osv.

Gundsø Lokalhistoriske Arkiv, Jyllinge bibliotek, Bygaden, 4000 Roskilde.

Top. nr. 183

Sæby

Sæby s.

Volborg h.

Olsen, Rasmus Peter: Dagbog 1869–1941

RPO er født i 1854 og død i 1941. Han var husmand og tømrer og overtog fødestedet efter sine forældre i 1895. RPO var i sognerådet 1888–94, 1906–17 og i perioder sognerådsformand. Brugsstørrelsen udvidedes gennem hele det 19. årh., indtil det blev beskattet som et mindre gårdbrug. I 1934 solgte RPO ejendommen, men han blev boende i stuehuset indtil et år før sin død, hvor han flyttede på alderdomshjem.

RPO har gjort daglige notater gennem hele perioden. Først følger en kort beretning om vejret og derefter en gennemgang af dagens og ofte aftenens forskellige gøremål. Indførslen for en enkelt dag kan fylde fra få linier, gennemsnitligt fra fem til seks pr. dag, og op til en hel side. Notaterne er ordknappe, men RPO forstår at gengive betydningen af de enkelte hændelser i forhold til hinanden. Optegnelserne rummer kun spredte regnskabsnotater, da RPO førte regnskaber sideløbende med dagbogen. Disse er tilsyneladende ikke bevaret. Notaterne er visse steder dialektalt prægede, men RPO anvender, som de fleste, to forskellige stilarter, en højtidelig og en dagligdags sprogstil. Arkivet rummer foruden dagbøgerne div. arkivalier såsom regninger, brevkopier o. l. Optegnelserne belyser en række betydningsfulde sider af tilværelsen i den pågældende periode. Først og fremmest foreningslivet, der vokser på bekostning af den traditionelle festorganisation i ungdomslauget. Dernæst det politiske liv i sognet, hvorigennem man får et indtryk af lederskabets fordeling. Endelig får man et indtryk af de ændringer, som sker i driftsform og teknologi i landbruget såvel som i tømrerhåndværket.

Litt.:

Volsted, Annette: Rasmus Peter Olsens dagbog 1869–1941. Stencileret øvelsesopgave, juni 1974. Ief.

Roskilde bibliotek, Lokalhistorisk afdeling, Dronning Margrethesvej 14, 4000 Roskilde. Delvis kopi på Ief.

Top. nr. 195

Snoldelev s.

Tune h.

Jørgensen, Lars: Regnskabsbog 1861–67*

Regnskabsbogen er ført hver den 1. oktober. Desuden findes en oversigt over obligationer for året 1856.

Roskilde lokalhistoriske arkiv, Roskilde bibliotek, Dronning Margrethesvej 14, 4000 Roskilde.

Top. nr. 196

Tune s.

Tune h.

Se top. nr. 378 Jensen, J. N. . . .

Top. nr. 217
Kimmerslev s.
Ramsø h.

Knudsen, Morten: Dag- og regnskabsbøger 1896–1942*

MK er født 1862 og død 1942. Han overtog ejendommen, et husmandssted, efter sin far som fjerde led i lige linie. MK ernærede sig fortrinsvis ved dette brug, men også som snedker og tømrer. Han selv og den øvrige familie var stærkt lokalhistorisk interesserede. Fra 1907–13 og igen fra 1921 til ind i 30'erne var MK medlem af Borup-Kimmerslev sogneråd.

Arkivet er meget omfangsrigt, detaljeret og velbevaret. Materialet er velegnet til at systematisere. Det indeholder:

- (1) Kassebøger, tre stk., 1905–09.
- (2) Driftsregnskaber, 11 stk., 1910–22.
- (3) Diverse regnskabs- og kassebøger, otte bd., 1922–42.
- (4) To bd. optegnelser vedr. høstudbyttet og vejret 1896–1926.
- (5) Opgørelse over indtægt og formue, 1 stk., 1903–42.
- (6) Optegnelser vedr. tilgodehavender for snedker/tømrerarbejde 1930–42.
- (7) Prislister over malerverier 1904 samt diverse regninger.

Skovby Lokalhistoriske Arkiv, Kløverstedvej 2, Nr. Dalby, 4140 Borup.

Top. nr. 288
Kragtsbjerggård
Havrebjerg
Havrebjerg s.
Løve h.

Pedersen, Søren: Selvbiografiske optegnelser og årsregnskaber ca. 1805–1838

SP er født i Havrebjerg 1775 som søn af en gårdfæster under Brorup gods. Som dreng på sin fødegård var han med ved udskiftning og udflytning. 1801–1809 var SP i perioder inde som soldat. Han opgiver, at erindringerne og de øvrige optegnelser er opstået for at udfylde den lediggang, som var i tjenesten. 1811 giftede han sig og overtog fædrenejgården. SP havde økonomisk fremgang og fungerede i en lang årrække som sognefoged. En bestilling som slægten i øvrigt bestred gennem fire generationer frem til 1972. De sidste årsoptegnelser er begyndt 1839 og slutter brat ved SP's død 22. sept. samme år.

Optegnelserne findes i fire lommebøger og en folioproto­kol. Skriften er tydelig og sikker, sproget nuanceret og præget af omfattende læsning, retskrivningen er svagest og enkelte steder muligvis dialektalt præget. Optegnelserne er ordnede i afdelinger og paragraffer. For at give et indtryk af indholdet anføres her sammentrængte fortegnelser over de enkelte afsnit i de forskellige bind.

- (1) Lommebog i original læderindbinding, oktav, indeholder 372 sider.

Bogen indledes således: »Denne skriverbog, som ieg Søren Pedersen Haureberg har opskrevet alle mine hidtil første livets tildragelser udi, og fødested, opdragelser m. m. alt efter den nøyeste underretning fra mine forældre og siden ved egen nøye granskning og hukomelse, som ieg herover haver samled og derfor vil kalde dette skrifte i denne bog mit Ungdoms Levnets Beskrivelse. Bogen har kostet mig 2 mk. 8 sk. i Slagelse, som ieg der bestilte den, 1806.«

Bogen er delt i tre afdelinger og indeholder selvbiografiske optegnelser. Første afdeling, kaldet »Mit Ungdoms levnedes beskrivelse«, indeholder: 1. Fødsel, 2. Spæde barndom, 3. Skolegang og læsning, 4. Konfirmation, 5. Læsning efter konfirmationen, 6. Om skrivning, 7. Om forældrenes opdragelse af ham som barn og dreng, 8. Om min tjeneste som karl hos mine forældre, 9. Forholdet til forældrene, 10. Forholdet til hans søskende, 11. Om forholdet til »kristen og næsten«, 12. Om fortjenesterne i ungdommen, 13. Om hans løn som karl, 14–17. Om handel med køer, får, sæd, høravl, bier og kakkelovne. Om anskaffelsen af tøj, etc. i ungdommen, 18. Om lystighed i ungdommen, 19. Om tjenesten i krigsstanden, 20. Tildragelser i krigsstanden, 21. Om »venskabs og elskovshandlinger i min ungdoms tid«, 22. Om afgang fra krigstjenesten og ægteskabets indgåelse. Om overtagelsen af fødegården. Anden afdeling indeholder optegnelser om hans kones fødsel, spæde barndom, undervisning, skolegang, videre opdragelse og undervisning i kvindelige sysler, konfirmation, »elskovs- og venskabshandlinger« og ægteskab. Tredie afdeling »Om mit og min kones forhold og fremgangsmåde i vor ægtestand« – består af årsoversigter frem til 1838.

- (2) Lommebog, som består af opskårne, sammenhæftede papirark, ialt 338 s. i oktav. Bogen indeholder dels selvbiografiske, dels slægts-historiske optegnelser. De sidste former sig som meget fyldige biografier over en lang række slægtninge.
- (3) Lommebog, som består af opskårne, sammenhæftede papirark, ialt 208 s. i oktav. De fleste optegnelser i denne bog er skrevet som leveregler for »den unge landmand« og den »vagre unge landbo-qvinde«. Formålet med dette binds optegnelser har tydeligvis været at nedskrive en række erfaringer og formulere nogle leve-regler overfor sine børn. Optegnelserne må i alt fald dateres til efter 1827, formodentlig er de sammenskrevet i slutningen af 20'erne og begyndelsen af 30'erne. De indledes med en kort selv-biografi. Derefter følger en beskrivelse af tiltrædelsen til gården og den følgende tids pengevanskeligheder, så gårdens drift og forbed-ringerne i samme. Næste afsnit former sig som et sæt leveregler,

tilegnet hans børn. De vedrører Søren Pedersens mening om bl. a. håndværksarbejde, arbejde for fremmede, soldaterliv, pengelån, kæresteri og giftermål, ægteskab og børn. Endelig følger anvisningerne for den unge bondekone og bondemands indretning af arbejdet på gården, således om markens drift, fæavl, havebrug, træplantning, høbjergning og gårdens indretning.

- (4) Lommebog, nu indbundet, men bestod oprindeligt af opskårne, sammenhæftede papirark, ialt 280 s. i oktav. Bogen indledes således: »Udi denne liden skriverbog findes nogle særdeles og adskillige beretninger over det som er foregaaet paa Broerupegods, paa hvilket ieg Søren Pedersen Haureberg er barnefødt og til denne tid opdraget. Og især er her en hovedberetning om samme godsets udskiftning i det mærkværdigste i kort udtryk herom. Saa og om samme godsets gaard- og husfæstere samt om skifting med præst, degn og møllere . . . Indvidere findes heri en liden beretning om nogle faae særdeles skete foranstaltninger og indtrufne tilfælde angaaende fødelandet. Saa og om mine forældres forfatning med mere fra den tid de kom til deres iboende gaar 1770 indtil deres afgang ved døden eller egentlig til året 1800. Og endelig om de almindelige aarlige kiøbpriser paa sælgevarerne af sæd, kreaturer, sulevarer m. m. fra ovennævnte aar af, men især fra aaret 1800 af og siden fremdeles, alt kortelig skrevet d. 24. october 1809 – Søren Pedersen Haureberg.«
- (5) Folioprotokol, læderindbundet, med 268 s. Titlen på dette bind lyder således: »Levnetsløb, journal af dagbog for gaardmand og sognefoged Søren Pedersen Havrebjerg.« Bogen er delt i fem afdelinger, hvoraf den første indeholder selvbiografiske optegnelser af de følgende fire, årsoversigter og regnskaber. Nedskrivningen bærer præg af at være en renskrivning efter løbende dagbogsnotater og regnskaber. Hver årsoversigt er delt op i afdelinger og indeholder systematiske optegnelser over udsæd og indavl, pengeindtægter og -udgifter, sædavl og fæavl, tjenestefolkenes forhold, forbedringer på gården og betragtninger over årets gang i almindelighed.

Optegnelserne giver samlet et stort og enestående billede af en enkelt bondes livsvilkår 1776–1839. Hans biografi fra den tid repræsenterer det bedst dokumenterede livsforløb, som til dato er registreret. Interessen samler sig om fire punkter, der særligt eller udelukkende belyses gennem SP's optegnelser. For det første findes der som noget enestående en beskrivelse af opvækstens vilkår og opdragelsens former. I fortsættelse heraf en beskrivelse af den unge karls akkumulation af kapital og overtagelse af fødegården. For det tredje følges denne beskrivelse op af et samlet livsforløb, hvis placering i tid og rum er særlig

interessant. Mikroperspektivet, som landboreformernes tid ses ud fra, bliver ekstra spændende, fordi SP's økonomi som sjællandsk korn-avlende bonde repræsenterer den type, der oftest lå til grund for diskussionerne i reformtiden. Hertil kommer, at SP's omfangsrige selvbiografi suppleres med beskrivelser af en lang række familie-medlemmers livsløb både før og sideløbende med SP's eget liv. Dette muliggør en vurdering af SP's levevilkår og livsform i forhold til omgivelserne. Endelig giver SP's systematiske årsoversigter og tabeller lejlighed til en detaljeret undersøgelse af udviklingen i hans økonomiske grundlag over en længere årrække.

Litt.:

Garde, Axel: Fra fællesskab til fællesskab. Billeder af dansk bondeliv og bondesind. Fra hovbonden til andelsbonden. Udg. af Landbrugsudstillingen, Kbh. 1938.

Müller, Th. A.: Ærefuld karakteristik af Holberg som godsejer. Genoptr. i Th. A. Müller: Afhandlinger i udvalg, Kbh. 1942.

Schousboe, Karen: Foldudbytte og bondeøkonomi. I: Fortid & Nutid Bd. XXVIII, Hæfte 1 s. 35–49, 1979.

Zerlang, Martin: Bøndernes Klassekamp i Danmark, Kbh. 1976, s. 146–149.

Kgl Bibl, Ny kgl. Samling, 3984–4°. Optegnelserne er under udgivelse af Landbohistorisk Selskab ved Karen Schousboe.

Top. nr. 307

Svallerup s.

Ars h.

Larsen, Søren: Dagbog 1817–1869*

Litt.:

Lindbæk, Johannes: En Bonde fra Frederik VI's Tid. I: Fra Holbæk Amt 1912, s. 5–27.

Top. nr. 355

Nordby

Nordby s.

Samsø h.

Madsen, Morten: Optegnelser 1872–1934

Privatarkivet rummer:

(1) Optegnelsesbøger 1872–1933. 25 stk.

(2) Arbejdsbøger 1897–1900 og 1904–1906. 3 stk.

(3) Regnskabsbøger 1890–1897 og 1904–1934. 7 stk.

Bøgerne indeholder i begyndelsen en del notater fra et højskoleophold. Senere findes et meget spredt materiale vedrørende landbrugsarbejderne og køb og salg af landbrugsvarer.

Arkivet er deponeret i Lokalhistorisk Arkiv, Samsø bibliotek, 8791 Tranebjerg, men tilhører LA Kbh.

Top. nr. 374

Thorsagergård
Alsted s.
Alsted h.

Olsen, Rasmus: Regnskaber 1901–1902*

RO ejede gården 1893–1919. Foruden ovennævnte regnskabsbog findes en del regnskabsbøger o. l., som er dateret 1912–13. Disse er antagelig førte af sønnen Oluf P. Olsen, som var elev på det Classenske Fideikommiss agerbrugsskole, Næsgård på Falster, 1912–14.

Lokalhistorisk Arkiv for Sorø og omegn, Sorø Bibliotek, Storgade 7, 4180 Sorø.

Top. nr. 378

Munke-Bjergby s.
Alsted h.

Jensen, J. N.: Arbeidsjournaler og regnskabsbøger 1887–1936

JNJ var elev på Tune Landboskole og senere fast ansat som karl på det tilhørende landbrug på Bakkegården. Senere fik han en gård i Munke-Bjergby.

Samlingen består af:

- (1) Dagbog fra Tune Landboskole 1887.
- (2) Dagbog fra Bakkegården 1888–1891.
- (3) Regnskabsbøger 1894–1922 og 1930–36. Regnskaberne er indført i trykte folioprotokoller med skemaer inddelt i undergrupper for: Husholdning, personligt, tøj, rente, landbrugsindtægter.

LA Kbh.

Top. nr. 391

Ringsted Mark
Ringsted lds.
Ringsted h.

Nielsen, Jørgen: Regnskabsbog 1891–1906*

JN var gårdejer.

Regnskabsbogen er ført over indtægter og udgifter 1891–1906. Den rummer desuden opgørelser over landbruget samt en oversigt over besætningen 1898.

Bogen tilhører Hans Tybjerg, Institut for planteanatomi, Sølvgade 83, 1307 København K.

Top. nr. 396

Estrup
Allindemagle s.
Ringsted h.

Jensen, Peder: Dag- og regnskabsbøger 1842–1852*

JP er født i 1815. I 1836 giftede han sig til en gård i Estrup, Allindemagle sogn. Gårdens tilliggende var på 8 tdr. 2 skp. hartkorn. Ejendommen var da stadig en fæstegård. JP var sogneforstander, lægdsmand, og amts- og kommunalpolitiker. Han er karakteriseret som en foregangsmand på egnen.

Optegnelserne er daglige, og dagbogen har karakter af en arbejdsjournal. Den indeholder oplysninger om vejret og handelsvirksomheden samt indeholder driftsregnskaber.

Litt.:

Christensen, J. V.: *En Bonde*. 1915.

Christensen, J. V.: *En Bonde fra Kamptiden*. I: *Årbog for Sorø Amt* 1915, s. 84–109.

Midtsjællands lokalhistoriske arkiv, Skolegade 9, 4100 Ringsted.

Top. nr. 396

Vestergård

Estrup

Allindemagle s.

Ringsted h.

Nielsen, Christen: Dag- og regnskabsbøger 1858–1866*

CN var en foregangsmand på egnen. Han installerede et stort maskineri i laden med hesteomgang, kværn, hakkelsesmaskine og remtræk over gården til kærneværket i bryggerset.

Optegnelserne er daglige og har karakter af en arbejdsjournal. De rummer oplysninger om driften med regnskaber knyttet dertil samt oplysninger om handel og social omgang.

Litt.:

Nielsen, Peter: *Udsnit af Allindemagle Sogns Saga*. 1957.

Midtsjællands lokalhistoriske arkiv, Skolegade 9, 4100 Ringsted.

Top. nr. 402

Nordrupøster s.

Ringsted h.

Andersen, Søren: Dagbøger 1854–1873

SA er født i 1817 og død i 1879. Han var fæster under Giesegård, indtil han i 1862 købte gården. Gårdens tilliggende var på 8 tdr. hartkorn = 79 tdr. land. Han var sognefoged m. v.

Optegnelserne er indført i to bøger i kvart på ialt ca. 280 s. Notaterne er næsten daglige, men meget kortfattede dvs. næppe mere end en oplysning pr. dag. Optegnelserne vedrører først og fremmest handel med korn og køb og salg af andre varer i Ringsted og Køge. Endvidere rummer den oplysninger om forskellige arbejder på gården fortrinsvis i forbindelse med kornavlens, og oplysninger om, hvornår kærne løb og hestene blev bedækket. Desuden findes oplysninger om hestehandeler. Endelig kan man ud fra dagbogen gøre rede for SA's sociale relationer og penge ud- og indlån.

Litt.:

Christensen, J. V.: *På en 100 års Dag. Søren Andersen, 1817 – 9. febr. 1917*. Særtryk af Ringsted Folketidende, Ringsted 1917. 36 s.

Christiansen, Palle Ove: *Peasant Adaptation to Bourgeois Culture?* I: *Ethnologia Scandinavia* 1978, s. 98–152.

NEU, nr. 11.582. Kopi heraf i Ief og afskrift i Midtsjællands lokalhistoriske arkiv, Skolegade 9, 4100 Ringsted.

Top. nr. 408

Årløse

Terslev s.

Ringsted h.

Christensen, Christen (unge): Regnskabsbog 1872–92

CC var gårdmand i Årløse.

Regnskaberne er indført i en indbundet hovedbog i folio med 379 s., heraf er de 151 s. beskrevne. Regnskaberne vedrører pengeindtægter og -udgifter. De er meget fyldige og nævner således (bl. a.) købmandsregningerne i detaljer. Bagi findes oversigter over udsæd og indavl 1872–75 (76) samt indtægter og udgifter opgjort for hver måned 1872–1892. Diverse regninger m. v. er indlagt, bl. a. en oversigt over indtægt og udgift for årene 1872–1880.

Litt.:

Christiansen, Palle Ove: Peasant Adaptation to Bourgeois Culture? I: *Ethnologia Scandinavia* 1978, s. 98–152.

Tilhører gårdejer Frederik Christensen, Årløse, 4690 Haslev.

Top. nr. 408

Vangegård

Bjerrede

Terslev s.

Ringsted h.

Hansen, Hans m. fl.: Regnskabsbog 1876–1901

Samlingen indeholder:

- (1) Regnskabsbog i folio 1876–1901. Heri findes et årligt afsluttet regnskab over gårdens samtlige indtægter og udgifter opdelt i afdelinger og kolonner: Indtægter og udgifter af kvæg, heste, får og svin. Indtægter af kornavl og udgifter til korndyrkningen, arbejds løn, reparation, husholdning m. v. Skatter og afgifter. Årsopgørelse. I tekstrubrikken findes en kort specifikation af de enkelte poster.
- (2) Regnskabsbog, hæftet, for ungkarl Niels Ingvar Hansen Vange, HH's søn. Den indeholder regnskab over private indtægter, dvs. løn og drikkepenge, og udgifter, dvs. klæder, bøger, papir, frimærker, foreningsbidrag og luksus, 1895–1901.
- (3) Diverse optegnelser af Niels Vange indeholdende erindringer med fællestitlen: »En gammel sjællandsk Bondemand fortæller«, omhandlende tiden omkring århundredeskiftet. Her i mellem findes et hæfte med tilsvarende håndskrevne erindringsbilleder af Hans Vange, Niels Vanges broder.

Litt.:

Jensen, Carl og Hans Vange: *Gården*. Optegnelser med indledning af Ole Højrup. I: *Budstikken*, 1958, s. 19–28.

I NEU findes desuden optegnelser af Hans Vange født på Vangegård 1879 og død 1962. De vedrører bl. a. topografi, hørtilberedning, ægteskab, markeder, ildgøring, forsørgelsesvæsen, kornhøst og indeholder diverse erindringer.

Da *FolkemSaml* 1954/15. Niels Hansen Vange, optegnelser og regnskab.

Top. nr. 408
Skovgård
Ty-Hastrup
Terslev s.
Ringsted h.

Hansen, Lars: Dag- og regnskabsbøger 1868–1906*

LH var gårdejer og sognefoged i Ty-Hastrup.
Arkivet indeholder:

- (1) Regnskabsbog over indtægter som sognefoged 1882–1884.
- (2) Dagbøger 1868–1906, ført dagligt. Eneste oplysninger om indholdet er, at vejret beskrives.
- (3) Regnskaber og dagbogsnotater fra LH's tid som konstabel 1/1–28/9 1873. Notaterne er daglige og har form af regnskaber og optegnelser om den sociale omgang.

Haslev lokalhistoriske arkiv, Folkebiblioteket, Præstevænget 23, 4690 Haslev. Reg. nr. Bs/16.

Top. nr. 479
Stervbogård
Kirke-Stillinge
Hyllinge s.
Øster-Flakkebjerg h.

Optegnelser 1848–1877*

Litt.:

Jensen, L. P.: Bondeliv på en vestsjællandsk Bondegård i ca. 200 År. I: Årbog for historisk Samfund for Sorø Amt 1924, s. 3–72 og 1925, s. 3–65.

Top. nr. 502
Ødemark
Lidemark s.
Bjæverskov h.

Johansen, Hans: Noteringsbog 1906–1939*

Bogen indeholder notater om gårdens skiftende tjenestefolk og deres løn.

Køge museum, Nørregade 4, 4600 Køge.

Top. nr. 506
Matr. nr. 29 B
Vedskølle by
Herfølge s.
Bjæverskov h.

Wahl, Hans Jensen: Optegnelser 1773–1803 (1854)

HJW var udlært tømrer og husmand i Vedskølle.

Optegnelserne eksisterer kun i en afskrift fra 1908, som tilsyneladende er pålidelig. Bogen indledes med en kopi af HJW's svendebrev, dateret 1770 i København. Dernæst følger blandede optegnelser over diverse tømrerarbejder med regnskaber over materialerne, anvendt hertil. Størstedelen af de følgende notater omhandler dog tjenestefolkene og deres lønninger samt oplysninger om deres arbejdssteder, der som regel var herregårde. Endvidere indeholder bogen spredte oplysninger om kuriosa f. eks. ildebrande, familien og enkelte husholdningsregnskaber. Bogen er videreført af en efterkommer med spredte notater for hvert år, mest om familieforhold. Til sidst et skema over avlingsindtægterne, sammenskrevet af afskriveren.

Afskriften tilhører lokalhistorisk arkiv for Herfølge-Sædder, Herfølge centralskole, 4681 Herfølge. Kopi heraf i Ief.

Top. nr. 511

Tryggevældehuset

Tryggevælde

Hårlev s.

Bjæverskov h.

Andersen, Peder: Dagbog 1/1 1848 – 24/3 1850

PA er født i 1827 og død i 1890. Hans far var hjulmager og træhåndværker. Sønnen overtog faderens profession og ernærede sig ved dette og en mindre jordlod. Denne overtog han i 1863 ved et giftermål og udvidede senere ved tilkøb. Han var foregangsmand for husmandsbevægelsen på egnen og fik flere gange præmie for sit landbrug. Han fungerede bl. a. som vurderingsmand ved brandforsikring og sad i bestyrelsen af sygekassen, brugsforeningen m. v.

Optegnelserne er ført dagligt på nogle indhæftede blade i en almanak, og består af 74 tæt beskrevne sider i oktav. »Dagbog for mig Peder Andersen over alt Arbejde som jeg bliver beordret at foretage mig samt en Optegnelse over alle mærkværdige Tildragelser fra d. 1. Jan. 1848.« Optegnelserne angiver først og fremmest de forskellige arbejder PA udfører som ung karl i faderens hushold. Han deltager i hjulmandsarbejdet, og arbejdsprocesserne beskrives ret indgående. Desuden fremstiller han vandposte, river, plove, harver m. m. Han arbejder med almindeligt tømmerarbejde bl. a. i forbindelse med en stor brand på Tryggevælde gård. Herudover forfærdiger han en mængde småting, som han tilsyneladende afsætter selv til egen fortjeneste. Det er f. eks. en fiskestang, billedrammer, som han selv maler o. l. Han drejer trisser til kridtsnore, maler stafferinger og navnetræk på en kiste, sætter rem på et gevær, indbinder bøger osv. I visse tilfælde drejer det sig måske om småtjenester mere end betalt arbejde. Han fremstiller også sine egne træsko. Optegnelserne giver også et indblik i det gensidige forhold mellem husmand og gårdmand. Både han og faderen går i dagleje på hovmarkerne for gårdmændene i høsten. De har korn i nogle gårdmænds agre og både yder og nyder hjælp ved høsten der. De får ligeledes hjælp til hjemkørsel af korn og ved møgagning. I den forbindelse nævnes et møggilde hjemme hos PA. Endelig giver optegnelserne enkelte oplysninger om gildesorganisationen, som stadig synes at have været delt i bydelaug. Optegnelserne slutter, da PA skal ind som soldat i krigen.

Litt.:

Jensen, Axel P.: Hjulmandens dagbog. I: Årbog udgivet af historisk samfund for Præstø amt, 1967, s. 76–91. I følge artiklen skal der eksistere en udførlig regnskabsbog fra 1876–1890.

Originalen tilhører parcellist Peder Pedersen, Lille Lindevejen, 4652 Hårlev, som også ejer regnskabsbogen. Dagbogen findes i kopi på Køge museum og i Ief.

- Top. nr. 513
Hyllestedhuset
Endeslev s.
Bjæverskov h.
- Hendriksen, Ole: Regnskabsbog 1807–1844*
Litt.:
Olsen, Frants: Spinderokkene, N. C. Roms forlag 1916, s. 16–28.
- Top. nr. 523
Magleby Stevns s.
Stevns h.
- Top. nr. 548
Krageborg
Orup
Robolte s.
Faxe h.
- Nielsen, Christen August: Dagbøger 1909–1957*
CAN var ejer af gården i Krageborg i den anførte periode. Han var gift to gange.
Materialet giver ikke nogen konsekvent beskrivelse af dagens begivenheder, men har mere karakter af spredte og tilfældige oplysninger om, hvad der har fundet sted. Der findes oplysninger om arbejdet, vejret, handel, familien og den sociale omgang.
Faxe Herreds Lokalhistoriske Arkiv, Hovedgaden 72, 4652 Faxe Ladeplads.
- Top. nr. 563
Hækkerup
Tybjerg s.
Tybjerg h.
- Larsen, Hans: Dagbog 1881
HL var gårdmand og fæster under Gisselfeldt.
Optegnelserne er indført i »Lommebog for Landmænd 1881«. Optegnelserne er fyldige og rummer oplysninger om de væsentligste hændelser på gården f. eks. arbejder udført af karlene, HL's egne og andres besøg, handler, afregninger og slagtninger på gården m. m. På grund af lommebogens enkeltstående karakter kan oplysningerne ikke systematiseres men kun illustrere forskellige sider af livet netop der på den tid. Tilsvarende er notaterne om de forskellige arbejder udførte på gården for spredte til, at man kan anvende dem på linie med en arbejdsjournal.
Originalen er gået tabt i forbindelse med et dødsfald, men dagbogen findes i en kopi, som tilhører Dansk Landbrugsmuseum, Gammel Estrup, 8963 Auning. Uden museumsnr.
- Top. nr. 589
Transinggård
Lundby s.
Hammer h.
- Larsen, Hans: Regnskabsbøger 1879–1894
HL er født i 1851 og død i 1946. Han var medlem af sognerådet og nogle andelsforeninger. Transinggård havde et tilliggende på henved 70 tdr. land = 7 tdr. 5 skp. hartkorn.

Regnskaberne er indført i to bøger, der henholdsvis dækker årene 1879–1881 og 1889–1894. Bd. 1 indeholder 90 sider i kvart og er indbundet. De første 31 sider kaldes »kassebog« og består af regnskaber over indtægter og udgifter. Bagi findes en hovedbog over udgifter og indtægter fordelt på de enkelte grupper: Agerbrug, mælken, husholdning og grundforbedringer. Disse optegnelser er kun sporadiske. Bd. 2 indeholder 82 beskrevne sider i folio. Protokollen er trykt. Optegnelserne er indført i kolonner, som betegnes: Samtlige indtægter. Samtlige udgifter. Agerbrug. Mælken. Husholdning. Personlige. Skatter. Grundforbedring. Lån. Mellemlregninger. HL's indtægter stammede fra svin, mælk og korn. Opgivelserne er temmelig specificerede, og regnskaberne er ført regelmæssigt, dog enkelte mindre lakuner.

Ra, privatarkiv nr. 5837.

Top. nr. 613

Fogedgården
Vestenbæk
Kalvehave s.
Bårse h.

Hansen, Lars: Dagbog 1867–1869

LH ejede Fogedgården.

Dagbogen er ført hver dag, og man får gennem den indblik i LH's daglige arbejde med jord og kreaturer. Desuden findes et hæfte med LH's kornregnskaber 1875–1897.

Dagbogen m. v. ejes af gårdejer Christen Foged Hansen, Vestenbækvej 5 pr. 4773 Stensved. Kopi af dagbog og regnskaber samt en maskinskrevet afskrift af begge dele ved P. Grøntved findes i Ief.

Top. nr. 614

Vintersbølle
Vordingborg lds.
Bårse h.

Munk, Lars: Dagbog 1868–1876

Litt.:

Munk, Holger: Farø. En landbrugskulturhistorisk studie af liv og arbejde på en bondegård i tidehvervet omkring 1870. Frederikssund 1971.

Top. nr. 614

Bakkebølle
Vordingborg lds.
Bårse h.

Pedersen, Mads: Optegnelsesbog ca. 1770–1810

MP er født 1738 og død 1813. Han fæstede ca. 1769 Fuglegården i Bakkebølle, samtidig med at han giftede sig med enken i samme gård. MP var sognefoged og lægdsmand – og efter salget af ryttergodset 1774 – bondefoged. 1795 købte bønderne i Bakkebølle byen i fællesskab og MP sad på gården til omkring 1806. Derefter blev gården overtaget af en svigersøn og MP flyttede til et hus i Bakkebølle fredsskov.

Optegnelserne er indført i en lille – senere læderindbundet – bog, oktav, med ca. 200 s. Da notaterne er gjort med blyant og senere overstregede, er de oftest ulæselige. Flere generationer har anvendt opteg-

nelsesbogen, men MP's notater dominerer. De senere optegnelser består af notater om fødsler, afregninger med tjenestefolk og avlingsoversigter.

MP's notater består fortrinsvis af regnskaber over diverse mellemværender. Det fremgår af optegnelserne, at MP udlånte penge, sæd, fødevarer og langhalm til de øvrige beboere i landsbyen. Tilsyneladende har MP enten indkrævet skatter på herskabets vegne eller holdt regnskab med sine naboers indbetalinger.

Eks.: Ole Hemmingsen ejer mig for ekstraskat 3 mk.

for oldengæld 4 mk. 14 sk.

Søren Skarde ejer mig for flæsk 2 mk. 8 sk.

Hans Kåre ejer mig 4 rdl. 2 mk.

Christen Stær ejer mig for brød og flæsk 3 mk.

Tilsvarende har han ført regnskab med landsbyens hoveri og ægtkørsel.

Eks.: Ole Nielsen var sidst i langrejse. Det var til Næstved.

Da landsbyens gårde overgår til selveje anføres regnskabet i lommebogen og MP udlåner temmelig store summer til naboer og udenbys bønder.

Eks.: Hans Pedersen lånt til sit skøde 14 rdl. d. 24. dec. 1801.

Nok lånt 16 rdl. d. 16. maj 1802.

Til begravelsen 1 rdl. 10 sk.

Den 20. juni 1804 disse ovenstående 31 rdl. 10 sk. eftergivet tilstår Mads Pedersen.

En del regnskaber angiver forholdet mellem gård- og husmænd.

Eks.: Rasmus Kore (en husmand) ejer mig en rdl. for græsgang.

derpå arbejdet 4 dage to mk.

En dag at meje [rug] 10 sk.

En dag at slå vikker 8 sk.

En dag at meje 10 sk.

Hans Gresen har arbejdet i kornhøsten er 1 mk. 4 sk. Han har fået et elletræ i kohaven 2 mk. 14 sk. Har fået et læs elleris 1 mk. 8 sk. Jeg har lånt 3 skp. byg er tre mk. . . .

Andre handler/lån kan belyses.

Eks.: Per Larsen har lånt tre travet langhalm af mig – lover at gælde mig langhalm, når der bliver høstet.

Hans Kore har kredit to rdl. på en kobberkedel, som her står i pant.

Ved en række regnskaber kan kreditor/debitor forholdet ikke afgøres førend personerne er nærmere identificeret. Adskilligt tyder dog på, at MP har haft en omfattende handel med flæsk, korn, brød, brændevin, gryn, tobak, brændsel o. l. Han har desuden handlet med kvæg i et vist omfang.

Endelig indeholder bogen notater om børnefødsler, diverse recepter m. m. Optegnelserne kan ikke systematiseres, men hver for sig giver de en udmærket illustration af de indbyrdes låne-, handels- og samarbejdsrelationer i landsbyen før landboreformernes tid.

Litt.:

Munk, Holger: Rytterbonden 1718–1768. Kbh. 1955.

Dagbogen tilhører Inger Rasmussen, 4180 Krøjerup, men er deponeret i LA Kbh.

Top. nr. 623

Nordfeld hovedgård

Elmelunde s.

Mønbo h.

Pedersen, Hans: Optegnelsesbøger 1842–1869

HP var bl. a. staldkarl på Nordfeld hovedgård.

Optegnelserne er gjort i fem tynde hæfter i oktav, hver på 30–40 sider. Skriften er let læselig, men usikker. Indholdet består i kortfattede dagbogsnotater og regnskaber imellem hinanden, som er kronologisk opført. Notaterne kan ikke systematiseres, men er velegnede til at belyse tyendets forestillingsverden.

Eks.: »Nu Regnskab for alle de Penge jeg bortødslede – havde jeg blevet hos Bisted Vinteren over var det bedre . . .« og »15/10 1865 bar en svensk Hovedpige som tjener Niels Andersen i Rcerslev en Td. Rug til Helsingør på tre Timer og et Kvarter på et Vædemål, 1 og 1/4 Mil.« og »30/9 1866 Var jeg i Stranden at vaske mig over Hovedet to Gange.«

Optegnelserne er bemærkelsesværdige, fordi de tilhører den ganske lille gruppe af tjenestefolks optegnelser, og fordi det drejer sig om en »professionel« karl.

LA Kbh, privatarkiver.

Top. nr. 624

Dalmosegård

Sdr. Vestud

Børre s.

Mønbo h.

Dideriksen, Helene: Dagbøger m. m. 1875–87

HD var datter af Didric Nielsen, ejer af matr. nr. 13, Dalmosegård. Hun er født 21.10.1860, og død af tuberkulose 24.8.1891. Hendes tilstand må ud fra de senere optegnelser karakteriseres som lettere sindsforvirret. HD's livsførsel var ofte i modsætning til det omgivende landsbysamfund. Hun var således imod kreaturhold, levede som vegetarianer og ville på ingen måde udnytte dyrene. Sommeren 1876 var hun på højskole, hvilket i flere henseender bidrog til at gøre hende mere bevidst over for sit barndomshjem og sine omgivelser.

Materialet er samlet sammen fra små, hjemmelavede, senere splittede bøger, opsprættede købmandsposer, avisrande osv., som HD har brugt til sine notater. Disse er i årenes løb fundet mange steder, bl. a. på Dalmosegård. Visse afsnit mangler helt, således størstedelen fra 1887 til hendes død 1891. HD's fader tilintetgjorde store dele deraf

ved at nedgrave det i hønsegården. Optegnelserne er samlet af dr. phil. Aage H. Kampp i en kronologisk opstillet afskrift, der fylder 458 tæt maskinskrivne sider, A4, samt 25 sider originalnotater. Endvidere 105 sider med afskrifter af breve og 85 sider med afskrifter af avisartikler, strøtanker, prosadigtning og vers. Dette omfangsrige materiale giver en enestående skildring af livsformen i sognet i 1870'erne og 80'erne. Da optegnelserne på én gang rummer detaljerede beskrivelser af HD's færden i landsbysamfundet, den sociale organisation, der knyttede sig til samværet med andre mennesker og HD's refleksioner over egne og andres reaktioner på de forskelligartede hændelser, så gives der mulighed for at definere de enkelte grupperinger i forhold til hinanden (mænd : kvinder, husmænd : gårdmænd, præstens position i sognet osv.) Dette billede accentueres yderligere på grund af dagbogsskriverens personlige forhold til omverdenen. HD følte sig i daglig konflikt mellem de normer og vurderinger, som hun havde tilegnet sig gennem læsning og højskoleophold, og de regler for adfærd, som styrede det »mindre bevidste« landsbysamfund. Gennem sine forsøg på at påvirke sine omgivelser mødte hun en massiv modstand. Herigennem afdækkes forskellene mellem det gammeldags landsbyliv og den urbaniserede livsstil. Herudover giver dagbogen et glimrende tidsbillede af den materielle kultur, som knytter sig til de to livsformer (f. eks. madvarer, boligindretning, dragtskik osv.), samt den sociale organisation (ungdomslaugets organisation i forhold til visitaflæggelser og gavegivning, arbejdsgilder, fastelavn og anden festskik m. m.)

Litt.:

Balle-Petersen, Poul: Gården, slægten og naboerne. Sociale relationer i et lokalsamfund i Danmark o. 1880. I: Folk og Kultur 1980, s. 106–150.

Kampp, Aage H. og K. E. Frandsen: En gård i landsbyen. I: Geografisk Tidsskrift, 1967, nr. 66, s. 198–233.

Kampp, Aage H.: Møn's kulturgeografi. Bygd, 1975, nr. 5.

Kampp, Aage H.: Agerlandets geografi. I: Danmarks Natur, red. af Arne Nørrevang og Torben J. Meyer, bd. 8: Agerlandet, Kbh. 1967, s. 35–74.

Afskrifter og originaler tilhører Dr. Aage H. Kampp, Cæciliavej 50, Valby, Heraf findes kopi i lef. Disse kan benyttes med skriftlig tilfaldelse fra Dr. Aage H. Kampp.

Top. nr. 629

Farø

Bogø s.

Mønbo h.

Hendriksen, Rasmus Stæhr: Dagbøger 1801–1854

RS er født 1769 på Bogø og døde 1855 på Farø. Han sejlede som skipper fra Dragør i sin ungdom, indtil han i 1797 giftede sig med en enke på Farø. Han overtog hendes gård ved giftermålet og drev den til ca.

1840, hvorefter sønnen overtog den. Gårdens tilliggende var på 72 tdr. land, men derudover ejede han godt 50 tdr. land på Bogø.

Optegnelserne er indført i syv foliobind og fylder ialt 2080 s. Notaterne er daglige og meget fyldige. De indeholder en omhyggelig vejrberetning, optegnelser vedrørende tjenestefolkenes og eget arbejde, oplysninger om familiebegivenheder samt om talrige rejser til Bogø, Falster og Sjælland. Dagbøgerne giver et alsidigt og minutiøst billede af livet på en lille ø gennem et halvt århundrede. Foruden RSH's optegnelser skal der eksistere en dagbog ført af sønnen fra midt i 1840'erne og fortsat efter faderens død.

Litt.:

Munk, Holger: *Farø*. En landbrugskulturhistorisk studie af liv og arbejde på en bondegård i tidehvervet omkring 1870. Frederikssund 1971.

LA Kbh, privatarkiver. Kopi af dagbogen i Ief og Institut for dansk Dialektforskning. Speciale er under udarbejdelse af Klavs Espen Gruno, Ief.

Top. nr. 629

Farø
Bogø s.
Mønbo h.

Se top. nr. 614 Munk, Lars ...

Top. nr. 653

Steensgård
Vester-Marie s.
Vester-h.

Broen, A.: *Dagbog 1904–11**

AB var gårdejer.

Optegnelserne er daglige og rummer ret udførlige oplysninger om landbruget, oplysninger om vejret, driftsregnskaber, handel, familie og husholdning samt om social omgang.

Bornholms Museum, Sct. Mortensgade 29, 3700 Rønne.

Top. nr. 654

L. Strandbygård
Nylarsker s.
Vester-h.

*Optegnelser 1837–1906**

Litt.:

Krarup, J. B. og S. C. A. Tuxen: *Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden*. Kbh. 1912, Bd. VI, Lolland-Falster og Bornholm, s. 202–220.

Top. nr. 661

9. gård
Klemensker s.
Nørre-h.

Pedersen, Morten: *Optegnelsesbog 1783–1800*

MP var gårdmand i Klemensker og blev gift 1788. Han fik fem børn i perioden indtil 1800.

Optegnelserne er gjort i en bog i oktav. Bogen er lettere beskadiget

og mangler sider både for og bag. Bevaret er ialt 108 sider. Skriften er let læselig, men sproget er temmelig dialektalt. Oplysningerne er spredte og kan ikke systematiseres. MP har noteret, hvad han syntes havde nogen interesse og dateret disse hændelser. Nogle år er mere fyldigt beskrevne end andre, gennemsnitligt seks til syv sider om året. Indholdet er først og fremmest notater om kirkelige handlinger i sognet f. eks. dødsfald, og optegnelserne erstatter delvis en tabt kirkebog. Derudover rummer bogen notater om landbruget f. eks. begyndelsestidspunkter for forårsarbejderne, udsæd og indhøst osv., desuden notater om landmilitsten, om reparationer på og tilbygninger til gården og notater om vejret. Desuden nævnes en del småtræk ved gårdbruget, såsom husdyr, salg og køb af heste, biavl, biindtægter ved salg af nødder m. m. Endelig kuriosasåsom henrettelser, processer o. l.

Litt.:

Lind, Th.: En bornholmsk bondes optegnelser fra slutningen af det 18. århundrede. I: Småafhandlinger om Bornholm til Peter Thorsen. Udg. ved Bornholms Samfund, Rønne 1942, s. 85–102.

Thorsen, P.: Kronik i Bornholms Tidende 24/1-1940.

Bornholms Museum, Sct. Mortensgade 29, 3700 Rønne. BM nr. 14.017. Kopifilm af bogen findes på LA Kbh, film nr. 92-0.

Top. nr. 674

Thingfogedgård

Ibsker s.

Øster-h.

Optegnelser 1781–1910*

Litt.:

Krarup, J. B. og S. C. A. Tuxen: Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden. Kbh. 1912, Bd. VI, Lolland-Falster og Bornholm, s. 161–174.

Top. nr. 681

Tornegården

Bodilsker s.

Sønder-h.

Bidstrup, Lars: Dagbøger 1827–1850

LB er født i Rønne og var søn af brændevinsbrænder og værtshusholder Lars Bidstrup. Han blev 1827 gift med Maren Kirstine West og overtog ved sit ægteskab hendes fødegård. LB var kendt som en ivrig havemand, især georginedyrker, og som bogsamler.

Hæftet med optegnelser, hvoraf der eksisterer en afskrift af begyndelsen, går efterhånden over til at blive en journal over vejret. Optegnelserne dækker perioden 1827–50 og består af årsoversigter for de forskellige arbejder i landbruget. For årene 1837 og fremefter bliver optegnelserne lidt mere fyldige. Sproget er varieret og sammenhængende.

Optegnelserne findes i en afskrift foretaget af mag. art. Åge Rohmann 1960–63 i NEU nr. 15.759 og 19.335. Kopi heraf i Ief.

Top. nr. 682

Kaasegård
Povlsker s.
Sønder-h.

Optegnelser 1904–07

Litt.:

Krarp, J. B. og S. C. A. Tuxen: Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden. Kbh. 1912, Bd. VI, Lolland-Falster og Bornholm, s. 174–81.

Top. nr. 684

Værmelandsgården
Åker s.
Sønder-h.

Optegnelser 1844–1903*

Litt.:

Krarp, J. B. og S. C. A. Tuxen: Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden. Kbh. 1912, Bd. VI, Lolland-Falster og Bornholm, s. 194–202.

Top. nr. 684

Store Myregård
Åker s.
Sønder-h.

Dam, Kristian: Dagbog 1890

Kristian Dam, født 1865, var søn af Ludvig Dam, som havde en gammel slægtsgård på Torvet i Åkirkeby. Ludvig Dam var en foregangsmand inden for bornholmsk mejeribrug og også politisk og kulturelt aktiv. Kristian Dam blev ejer af Store Myregård i 1889, og er i det år dagbogen dækker endnu ugift. Størstedelen af gårdens tilliggende bestod af engstrækninger, som gav mulighed for græsning af et stort antal kreaturer. Dagbogen, der er ført hver dag, giver et godt billede af et års arbejde på en større bornholmsk gård.

Litt.:

Bødker Hansen, Paul Bruno: Dagligliv på St. Myregård i 1890. Bornholmeren den 17. marts 1979.

Fhv. gårdejer Gunnar Juul Nielsen, Hans Rømersvej 12, 3720 Åkirkeby. Kopi i Ief.

Top. nr. 734

Roløkke
Kabelev s.
Lollands Nørre-h.

Pedersen, Frederik Adolph: Hovedbog ca. 1890–1910

FAP er født i 1851 og død i 1911. Han var skomager i Roløkke fra ca. 1874 til sin død. I følge mundtlig overlevering var der beskæftiget en skomagervend og/eller lærling på værkstedet.

Optegnelserne er indført i en folioprotokol med ca. 260 s., indrettet som en hovedbog. Dvs. at de udelukkende vedrører skomagerarbejder udført for kunderne i tiden 1890–1910. Det udførte arbejde er anført under de forskellige kunders navne.

Regnskabsbogen er deponeret i Ief af kommandørkaptajn H. Gyller.

Top. nr. 735

Vindeby s.

Lollands Nørre-h.

Jørgensen, Frederik: Optegnelses- og regnskabsbog 1830–1852

FJ er født af relativt velhavende forældre. Faderen var sognefoged og lægdsmand og var med ved jordernes udskiftning. FJ overtog gården 1803 og giftede sig første gang samme år. Han blev kirkeværge 1804, stævningsmand 1805, anfører for kystmilitsen 1807, skoleforstander 1808, skolepatron 1814, sognefoged og lægdsmand 1817–1850, Dannebrogsmænd 1833, stænderdeputeret 1834–40 og sogneforstander 1842–1849. Hans søn blev ligeledes sognefoged senere hen.

Optegnelserne er ført i en folioprotokol, tynd og lettere beskadiget. Optegnelserne er påbegyndt ca. 1830, men er ikke systematiske. Det er hovedsagelig regnskabsnotater (alimentioner, værgemålsforretninger, håndværkerlønninger), oplysninger om forskellige forhold i husholdningen (brygning og bagning), notater om afregningsmåden i forbindelse med mindre pengetransaktioner og regnskaber over kongeægter. Det fremgår ikke direkte, hvornår notaterne drejer sig om offentlige eller private forhold. Desuden kornopmålinger, spredte oplysninger om begyndelsestidspunkter for landbrugsarbejder og notater om indkøb til husholdningen, f. eks. sæbe. Omkring 1850 diverse mindre testamentariske bestemmelser. Tilsidst dagbogsnotater for oktober 1852 og frem. Bagi tegning af Vitterslev med parceller og navne. Alle notater er blandet med bønner, salmevers osv.

Kgl Bibl, ny kgl. saml. 2305,–2°.

Top. nr. 763

Vester Tirsted

Tirsted s.

Fuglse h.

Christensen, Anders: Dagbog 1872–1882

Optegnelserne er gjort i to bind i 4°, der dækker perioderne a) Januar 1872–december 1875. b) September 1876–januar 1882. Dagbøgernes oplysninger gælder mest personlige gøremål, dvs. kirkebesøg, rejser, selskabelighed, og begivenheder i sognet f. eks. dødsfald. Desuden rummer de notater om vejret, gårdens arbejder, husflid, dertil mere spredte notater om køb, salg, byttehandel og andre økonomiske mellemværender. En ret fremtrædende aktivitet er handel med frugttræer og buske, og i den forbindelse AC's aktive medlemskab af haveforeningen.

Landbohøjskolens bibliotek. Håndskrifter V. Ny samling 4°, 66 a+b.

Top. nr. 765

Østervang

Vejleby s.

Fuglse h.

Weileby, Carsten Lang: Regnskaber 1803–68

CLW var ejer af gården Østervang og lægdsmand, 1803–66.

Optegnelserne findes blandt en samling papirer vedrørende gården Østervang, og er indført i:

- (1) Opmålingsbog 1803–1843. Indeholder opmåling af høstudbyttet. I begyndelsen kun byg, hvede og mindre rug, havre og ærter. 1825 opmåles hørfrø, 1827 raps, senere vikker og bønner.
 - (2) Opmålingsbog 1844–66. Som ovenfor. Indeholder desuden opmåling af kløver, samt oplysninger om gødning og arbejdernes begyndelsestidspunkter. Enkelte notater om bedækning af heste.
 - (3) Regnskab vedrørende livsforsikringsselskabet for heste. Heri findes en oversigt over hesteholdet hos medlemmerne samt regnskaber over ægter, amtsrejser og vejopmålinger. Midt i protokollen findes en »fortegnelse over de mig tilhørende løsøregenstande samt disses værdier 1864«. Samme fortegnelse findes 1868.
 - (4) Desuden rummer arkivet diverse købekontrakter, matrikelskort, regnskaber, obligationer, kvitteringer etc.
- LA Kbh, topografisk samling, Maribo Amt, »Gården i Østervang 1803–1918«.

Top. nr. 815

Nørre-Vedby s.
Falsters Nørre-h.

Jensen, Peder Conrad: Udgiftsbog 1893–95

Udgifterne er opført i en lille notesbog, ca. 25 s. Det drejer sig udelukkende om pengeudgifter, mest til husholdningen, men også udgifter til løn, indkøb af korn og gødning. Notaterne er temmelig udspecifiserede.

Erhvervsarkivet, Århus, 318/ 28/ b.

Top. nr. 823

Ønslev
Ønslev s.
Falsters Nørre-h.

Hansen, Hans Christian: Dag- og regnskabsbøger 1844–1866*

Litt.:

Larsen, Eske L.: Musiker og væver Hans Christian Hansen, Ønslev. I: Lolland-Falsters Historiske Samfunds Aarbog XXVI, 1938, s. 40–56.

Top. nr. 833

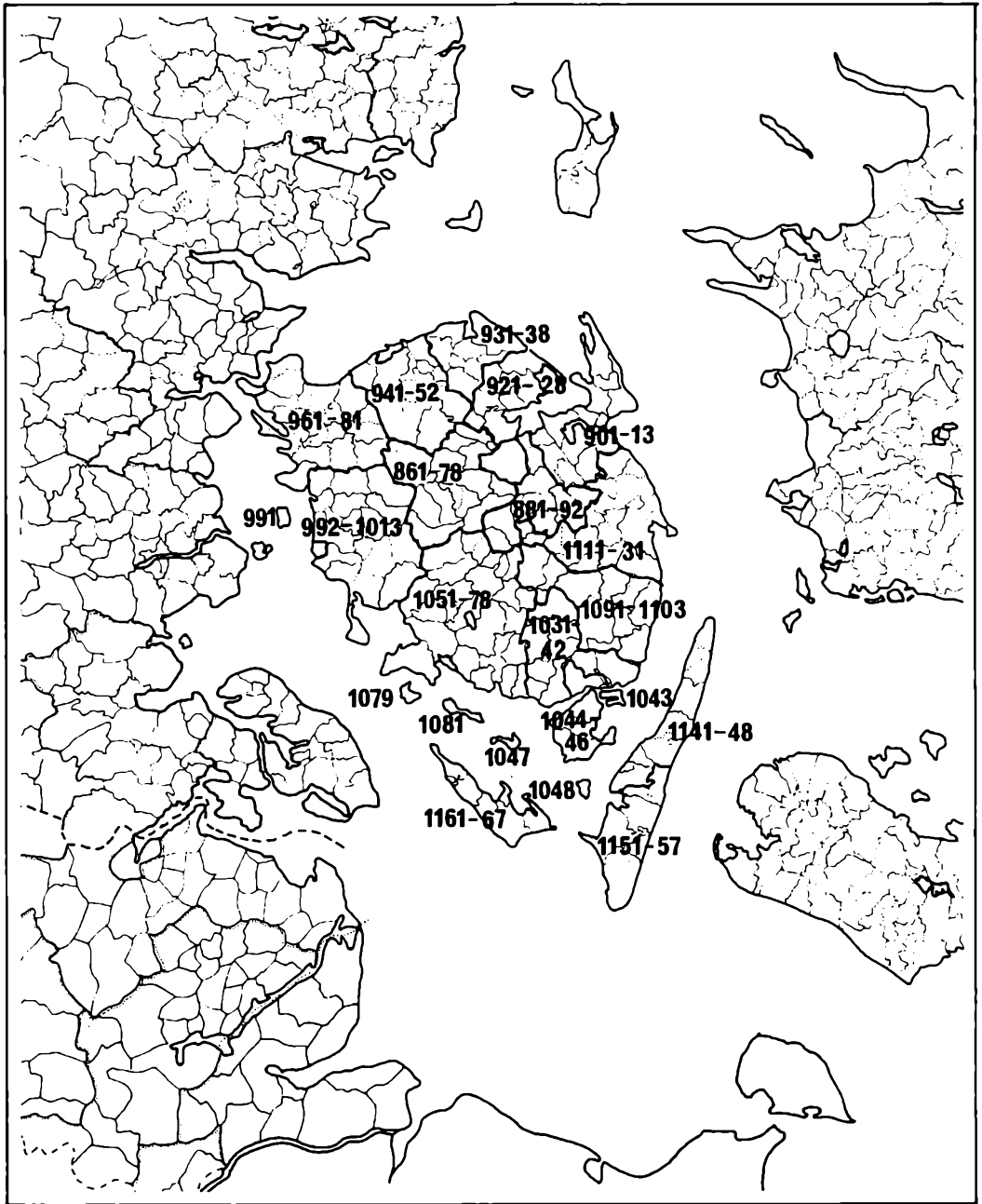
Marrebæk
Væggerløse s.
Falsters Sønder-h.

Larsen, Hans Kristian: Dagbøger 1897–1953

HKL er født 1873 og død 1953. Han var gårdejer i Marrebæk.

Samlingen består af 37 protokoller i kvart med daglige optegnelser vedrørende vejret, driften, handelsvirksomhed og forskellige hændelser i familien og omgangskredsen. Optegnelserne fylder ca. 13.000 sider. Desuden findes en regnskabsbog for 1902–1903 og nogle kladdehæfter med optegnelser om blomsterdyrkning, læhegn osv., formodentlig foredragsreferater fra en højskole.

Falsters Minder, Færgestræde, 4800 Nykøbing F.



Top. nr. 863

Ny Møllegård

Odense Vor Frue lds.

Odense h.

Hansen, Morten m. fl.: Regnskabs- og optegnelsesbøger 1749–1904

MH købte gården til selveje efter giftermålet med en tidligere fæsters enke.

Hæfterne er indrettet af HM, men optegnelserne er videreført af hans efterkommere med nogenlunde samme indhold i hele perioden. De fleste notater og de mest systematiske stammer dog fra det 19. århundrede. Notaterne er ført i otte hæfter:

- (1) Hæfte i oktav med 38 sider samt en del indlagte regninger fra 1880'erne. Hæftet kaldes »Optegnelse på det Tømmer, jag haver købt« og indeholder otte sider med notater 1749–1753 nærmere specificeret som: »Optegnelse på det Tømmer og Fielle og Lægter, Mursten, Tagsten, som jeg haver købt til min Gårds Bygning og som af Arbejdsløn, som herefter skal blive anført.« MH beregner i forbindelse hermed også sin egen og tjenestefolkenes arbejdsindsats i penge. Lignende optegnelser findes derefter fortrinsvis fra 1830'erne.
- (2) Hæfte i oktav med 36 sider kaldet »Gærdselsbogen«. Heri findes kvitteringer for indkvarteringsskatter 1790–1791, regnskab over indkøbte sko 1812, »Fortegnelse over hvad Gærdsel, jeg haver solgt 1818,« – »Hvad Hvidkål vi haver solgt 1811,« samt fire sider med regnskab over salg af hvidkål 1796, 1803 og 1809.
- (3) Hæfte i oktav med 52 sider med »Optegnelser på hvad Får og Lam jeg haver fra 1793 og til sidst anførte Dato (1867).« Desuden findes regnskab over salget heraf i 1793. Endvidere findes enkelte optegnelser fra 1760'erne vedrørende lån af tøj og smedearbejder. Endelig findes regnskab over leveringen af grise 1811–1877.
- (4) Hæfte i oktav med 76 sider kaldet »Hestebogen«. Heri findes regnskab over hesteholdet 1791–1904 og enkelte optegnelser vedrørende køerne 1791. Hæftet er oprindelig indrettet som »Afskrivningsbog på hvad Tørv, Ullerslev og Rønninge, Ulrichsholms tilhørende Bønder leverer for 1743 og 1744 og 1745.« Hver side er indrettet til afregning med hver enkelt bonde.
- (5) Hæfte i oktav med 46 sider. Heri findes bibelcitater, optegnelser vedrørende børnefødsler, tjenestefolk samt »Optegnelse på hvad Kløverfrøe, vi haver aflet til Møllegaarden 1767.«

- (6) Hæfte i oktav med 66 sider kaldet »Hvad Vogne som jeg haver lånt.« Optegnelser vedrørende vognlån og indlån findes fra 1799. Desuden findes regnskab over humleavl 1775, daglejerarbejde 1764–1778 og pengeudlån 1764–1778 samt optegnelse over »Hvor mange kander Honning jeg har bekommet« 1765–1769.
- (7) Hæfte i oktav med 96 sider kaldet »Tørvebogen.« Heri findes regnskab over daglejerarbejde i 1760'erne, salg af tørv 1792–1897 og regnskab over høerspind i 1760'erne.
- (8) Hæfte i kvart med 124 sider. Heri findes notater vedrørende køb af gødning i købstaden (Odense?) og salg af halm dertil 1771–1890. Denne handel har sommetider karakter af bytte. Desuden findes notater vedrørende støbning af lys 1770 og salg af lam i samme periode.

Foruden optegnelsesbøgerne findes en del papirer vedrørende skatteforretninger samt skøder, obligationer og udskiftningsforretningen fra 1786. Endvidere tiendeforretninger og kendelser fra 1833, 1835, 1836 og 1866. Optegnelserne synes at kunne illustrere den bondeøkonomi, som er baseret på salg af specialafgrøder m. v. til købstaden, nemlig hvidkål, humle, lam, grise m. v.

LA Od, topografica. »Ny Møllegård, Odense Vor Frue sogn, diverse dokumenter 1719–1904«.

Top. nr. 867

Kalørgården
Ubberup s.
 Odense h.

Kalørgårdens regnskabsbog 1876–1916

Regnskaberne dækker en periode, hvor gården havde tre forskellige ejere.

Bogen er delt op i følgende undergrupper: Besætning, heste, køer, svin, får, høns, duer, ænder, marker, enge, mosen, skoven, haven, grundforbedringer, bygningen, husholdningen, privat, lønninger, balance. Bagi findes blyantstegninger over gårdens tilliggende med marknavne. Endvidere findes der opgørelser over de enkelte marker med hensyn til agerskiftet, gødningen, udsæd, indavl og sammen-tælling af afgrøderne.

LA Od, topografica.

Top. nr. 868

Hjallelse
Dalum s.
 Odense h.

Sørensen, Jørgen: Regnskabsbog 1910–1915

JS var hjulmand.

Optegnelserne er indført i et bind i oktav med 180 sider. Bogen er ført dagligt med notater vedrørende leveringer af varer fortrinvis hjulmagerarbejde og vognde. JS har dog også lavet mindre træting f. eks. et svinetrug, en malkestol m. v.

LA Od, privatarkiver.

Top. nr. 876

Tommerup s.

Odense h.

Se top nr. 976 Nielsen, Morten

Top. nr. 882

Hunderuplund

Åsum s.

Åsum h.

Nielsen, Rasmus: Dagbøger 1808–1829

Optegnelserne er indført i fire almanakker for årene 1808, 1813, 1819 og 1829. De er del af en større samling, hvoraf resten skal være gået tabt ved en brand, på nær to bind (1807 og 1826). Disse blev ikke leveret af giverne i 1944. Notaterne er ganske kortfattede og indeholder sjældent mere end én oplysning pr. dag. De vedrører mange forskellige hændelser og arbejder, og man får indtryk af et relativt stort landbrug, der holdes f. eks. tyr. Skriften er meget gnidret og vanskelig at læse.

LA Od, privatarkiver.

Top. nr. 882

Åsum

Åsum s.

Åsum h.

Walther, Peder: Optegnelser 1776 – ca. 1800 (1867)

PW var søn af en skoleholder i Ølsted og begyndte som skriver og ridefoged. Senere købte han en gård i Åsum. Dens tilliggende var på kun 57½ tdr. land, men takseret til 12 tdr. htk.

Optegnelserne er indført i to hæfter, et i kvart og et i smal folio. Det sidste er fortrinsvis anvendt til et regnskab over ægter m. v., kaldet »befordringsregnskab«. De øvrige optegnelser vedrører først og fremmest kornavlingen og salget af korn og smør, men ind imellem findes forskelligartede notater om kælving, levering af skatter og afgifter m. v. Optegnelserne er meget lidt systematiske. Iblandet findes et regnskab over årsgrøden, solgt 1866–67.

Litt.:

Frederiksen, Svend: Åsum. Træk af sognets historie. 1968.

Schousboe, Karen: Foldudbytte og bondeøkonomi. I: Fortid og Nutid, bd. XXVIII, hft. 1, s. 35–49, 1979.

LA Od, topografica Åsum s., dokumenter fra en gård i Åsum, afl. af Hans Christian Walthers dødsbo, 1776–1917.

Top. nr. 883

Fraugde s.

Åsum h.

Se top. nr. 1072 Larsen, F.

Top. nr. 891

Fuglekildegård

Højby s.

Åsum h.

Rasmussen Bødker, Anders: Optegnelser 1814–1857

Optegnelserne er indført i en indbundet bog med 130 sider i kvart. Notaterne er spredte og vedrører fortrinsvis kornavlens, tjenestefolkernes løn og offentlige forhold f. eks. udført vejarbejde og penge, optegneren har lagt ud for folk i sognet. Bagi findes også regnskab for Højby Skolekasse 1820–1832 og over bidrag til brandlidte i Ellekjøbsgården 1833–1834. I samlingen findes desuden skøder, pantebreve, skiftebreve m. m. 1782–1962, samt regne- og skattekvitteringsbøger 1832–1917.

LA Od, topografica, dokumenter m. m. vedrørende Fuglekildegården og Anders Rasmussen Bødkers efterslægt. 1 pk.

Top. nr. 900

Bjerge h.

Landbrugsoptegnelser 1786–87, 1813–1914

Uindbundet hæfte i oktav med oprindeligt 10 blade kaldet »Afreigening Bog for Nr. 46 Dragon Tyge Sørensen Pro A° 1784«. Senere er så yderligere 18 blade indhæftet. Indledningsvis findes to s. med afregninger for iklædning og sold, derefter regnskaber over dagleje samt betaling af ildebrandspenge, indkøb og salg af foder og »kalkegrus« (mergel) 1786–ca. 1800. Tilsidst findes regnskaber over dagleje i høsten 1811–1904. Optegnelserne – i alt fald de tidlige – stammer formodentlig fra egnen omkring Agedrup sogn, Bjerge herred.

Kgl. Bibl, Ny kgl. Saml. 1237 – 8°.

Top. nr. 949

Venteløkkegård

Veflinge s.

Skovby h.

Braat, Ernst: Regnskabsbog 1788–1789

Vedrørende Ernst Braat se også top. nr. 2322.

Regnskabsbogen er i kvart og indeholder specifikationer over teglvarer solgt fra Venteløkkegård 1788–89.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 965

Rorslev Mark

Rorslev s.

Vends h.

Duus, Helmer Johan Frederik: Regnskabsbog 1896–97

HJFD var husmand i Rorslev. Ejendommens hartkorn var på godt tre skp.

Optegnelserne er indført i en trykt folioprotokol med 38 s. De er detaljerede og belyser en hel del forhold i forbindelse med husmandens økonomi. Først følger et regnskab over indtægter og udgifter, hvoraf det ses, at han har indtægter af høns, tobak, æg, dagleje og få kreaturer. Hans udgifter er fortrinsvis til foder. Dernæst følger regnskab over

indtægter og udgifter af og til svineholdet, regnskab over skatter og afgifter, kornregnskab, mælke-regnskab, oversigt over besætningen o. m. m.

LA Od, privatarkiv.

Top. nr. 974

Allesvrå
Ingslev s.
Vends h.

Jensen, Jens: Dagbog 1877–78*

Dagbogen foreligger i en kopi. Der er gjort notater ca. to gange om ugen, og de er fortællende om dagligdagen.

Det lokalhistoriske arkiv for Ejby. 5592 Ejby.

Top. nr. 975

Gamborg s.
Vends h.

Se top. nr. 1443 Kjeldborg, Jacob

Top. nr. 976

Vesterdal
Udby s.
Vends h.

Nielsen, Morten: Dagbøger 1846–1905

MN er født på Elleruplund i Skovstrup, Tommerup sogn i 1825. Han deltog i treårskrigen og levede derefter hjemme, indtil han i begyndelsen af 60'erne købte noget jord op på egnen ved Middelfart og byggede gården, Vesterdal. 1862 blev han gift i Ryslinge og flyttede ind på gården. På grund af dårlige økonomiske forhold måtte han ca. 20 år efter gå fra gården, og flyttede derefter ind i et hus på sin gamle ejendoms jord. MN døde 1910. Hans barndomshjem var stærkt præget af de gudelige vækkelser og havde et pietistisk tilsnit. Senere styrkedes forbindelsen til grundtvigianismen og MN's senere livsførelse var stærkt præget af hans tilknytning til grundtvigske kredse og hans interesse for kirke- og skoleforhold. Også hans virke som sognefoged i henvend 40 år og som bogholder i Nørre Aaby Sparekasse prægede hans tilværelse og dermed hans dagbøger.

Notaterne er indført i forskellige typer af indbundne bøger, som regel i oktav. De samlede optegnelser fylder ca. en hyldemeter. Dagbøgerne er fuldstændigt bevarede indtil 1860'erne, hvorefter der er adskillige huller i rækken. Første bind indeholder ungdomserindringer skrevet på grundlag af dagbøger, MN selv har tilintetgjort. Derefter følger et bind indbundne breve, sendt til familien, medens MN var soldat i treårskrigen. Herefter følger en række meget fyldige optegnelser fra tiden i barndomshjemmet, indtil MN købte sin egen gård. Disse dagbøger giver et rigt og varieret billede af livet på gården og egnen, sammenkædet med refleksioner over de forskelligartede hændelser. Omkring købet af gården og opførelsen af bygningerne førte MN en omhyggelig regnskabsbog i kvart, indeholdende 166 s. Udover udgif-

terne direkte knyttet dertil giver bogen en oversigt over driftens igangsættelse og de private udgifter i samme periode. Herefter bliver dagbogsnotaterne mere sporadiske og bøgerne føres ikke dagligt. Selve bedriften interesserer ham heller ikke, derimod lægges vægten på sognerådsforhandlinger, kirkelige forhold i det meste af landet m. m. Samlet giver optegnelserne et meget omfangsrigt billede af livet, således som det formede sig under indflydelsen af de gudelige vækkelser og det grundtvigske livssyn. Mest interessante er dog optegnelserne fra før 1862.

Litt.:

Vesterdal, M.: Brudstykker af en fynsk jægers dagbog fra treårskrigen. I: Fynske Årbøger 1947–49, s. 219–255.

Vesterdal, M.: En fourers oplevelser i 1850. I: Sønderjyske årbøger 1950–51, s. 210–263 og 114–154.

Vesterdal, M.: En gård bygges. I: Fynske årbøger, 1966, s. 274–330.

Vesterdal, M.: Glimt fra Sønderjylland i tiden mellem krigen. I: Sønderjyske årbøger, 1967, s. 153–194.

Vesterdal, M.: Om de gudelige forsamlinger på Fyn. I: Vestfynsk Hjemstavn, 1974, s. 26–28.

Vesterdal, M.: Til høstgilde hos Peter Lassen Skræppenborg i Dons. I: Vejle amts årbog, 1974, s. 120–133.

Vesterdal, M.: Med 3. reservejægerkorps på Fyn under våbenstilstanden 1848–49. I: Fynske årbøger, 1975, s. 95–113.

Vesterdal, M.: Beretning om en rundtur i København i midten af det 19. århundrede. I: Historiske meddelelser om København, 1975, s. 63–102.

Vesterdal, M.: Soldaterliv på Vejleegnen i 1848. I: Vejle amts årbog, 1975, s. 147–168.

Dagbøgerne tilhører oberstløjtnant M. Vesterdal, Strandboulevarden 105, 2100 Kbh. Ø. Dele heraf i kopi i NEU og Ief.

Top. nr. 995
Matr. nr. 3 A
Næs
Sandager s.
Båg h.

Jensen, Rasmus Jørgen: Regnskabsbog 1875–95

RJJ var ejer af gården i Næs.

Originalen er indbundet i et stift sort/hvidt marmoreret bind med skindryg og påklæbet navneseddel. Den rummer ca. 60 beskrevne sider i oktav. Bogen indledes med en kort beskrivelse af gården, der følges op af enslydende årsoversigter. For hvert år findes en opgørelse over indkøbt brænde, udsæd, indavl af hø og korn, begyndelses- og sluttidspunkter for høsten samt vejret. Enkelte steder noteres tærskningen og kornet, der er udmålt til hestene. Ligeledes kapitelstakster, skatter og fattighjælp. Bagi findes detaljeret oversigt over salg af heste,

hvem der har købt dem, til hvilken pris de er leveret. Bemærkelsesværdige er de fyldige notater om sukkerroeavlen 1884 og senere.

Regnskabsbogen findes i kopi på NEU, nr. 21.679, og i Ief. Originalen angives at tilhøre Ejler Bang, Hjorte Nymarksgård pr. Gelsted, Fyn.

Top. nr. 996

Holevad

Holevad s.

Båg h.

Andersen, Anders: Optegnelsesbøger 1801–1863

AA er født 1767 i Holevadgården. Han var soldat 1791–99, men allerede 1796 overtog han den halve fæstegård. Landsbyen var udskiftet 1792. AA giftede sig 1802 og deltog i fattigkommissionsarbejdet m. m. Han døde 16.1.1837. Optegnelserne blev ført videre af sønnen, Lars Andersen, til 1863.

Optegnelserne omfatter:

(1) Lille hæfte, oktav, indeholder 51 s. med en levnedbeskrivelse og en beretning om gårdens historie.

(2) Tre skriveskæfter i kvart, 1801–20, 1821–46 og 1846–63.

(3) »siffrebog« med blandede optegnelser, bl. a. gåder.

Skriften er let læselig og sproget ikke udpræget dialektalt.

Det første skriveskæfte (1801–20) indledes med følgende: »Anno 1801 d. 1. marts begyndte jeg at skrive i denne bog om et og andet, som er forefaldet her i gården både i min tid og før min tid så vidt som jeg derom noget ved.« Optegnelserne har karakter af månedsoversigter hvis væsentligste indhold er vejrliget, landbrugsforhold og begivenheder ude i landet. Hertil kommer en del prisangivelser på kornvarer m. v. Hver måneds optegnelser fylder ca. 8–10 linier.

Originalen tilhører direktør Ejnar Andersen, Geodætisk Institut. Den er under udgivelse af landbohistorisk selskab ved Dr. phil. Holger Rasmussen.

Top. nr. 1013

Helnæs s.

Båg h.

Hansen, Niels Larsen: Optegnelser 1832–ca. 1860*

Litt.:

Schovsbo, G.: Fra Helnæs. I: Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, VI. bd., 1. hefte, s. 90–96. Odense 1937.

Top. nr. 1044

Bregninge s.

Sunds h.

Erichsen, Niels m. fl.: Optegnelsesbog 1826–1927*

Bogen indeholder spredte optegnelser vedrørende familie og husholdning.

Tåsinge lokalhistoriske arkiv.

Top. nr. 1045

Lundby

Landet s.

Sunds h.

Jacobsen, Jens Rasmussen: Optegnelsesbøger 1836–41*

JRJ var oprindeligt udlært snedker, men fæstede senere en gård. I 1848 blev han valgt til den grundlovgivende forsamling.

Samlingen består af tre bind med følgende titler:

- (1) Moralskt Material-Magazin 1836.
- (2) Philosophisk Material-Magazin 1838.
- (3) Almindeligt Material-Magazin 1841.

Optegnelsesbøgerne er ført jævnlige og notaterne vedrører gårdens drift, men er hovedsagelig af politisk, filosofisk og religiøs art.

Tåsinge lokalhistoriske arkiv.

Top. nr. 1045

Knudsbølle

Landet s.

Sunds h.

Lund, Anders: Dagbøger 1897–1938*

AL var ejer af gården Knudsbølle.

Samlingen består af otte bind optegnelser med daglige notater, som næsten udelukkende vedrører gårdens drift.

Bøgerne tilhører Tåsinge Lokalhistoriske arkiv på nær to bind (1907–11 og 1911–18), som opbevares hos fru Inger Hansen, Bjerne-mark, 5700 Svendborg.

Top. nr. 1046

Vårø

Bjerreby s.

Sunds h.

Høite, Lars Rasmussen: Dagbøger 1844–1913*

LRH var gårdfæster i Vårø. Han gik i Odense realskole 1844–1846 og blev i sin tid regnet for meget belæst.

Samlingen består af otte bøger, der dækker tidsrummene 1844–52, 1882–95 og 1899–1913. Den første bog (1844–52) er påbegyndt af faderen Rasmus Larsen Høite. Bøgerne er ført dagligt og indeholder foruden optegnelser om det daglige liv på gården en mængde notater vedrørende begivenheder i landet og især lokalt på øen.

Tåsinge lokalhistoriske arkiv.

Top. nr. 1046

Gesingegård

Bjerreby s.

Sunds h.

Rasmussen, Søren: Regnskabsbog 1849–1902*

SR var gårdmand i Gesinge.

Regnskabsbog med spredte oplysninger vedrørende lønnen til karle, piger og daglejere samt oplysninger om pengeudlån.

Tåsinge lokalhistoriske arkiv.

Top. nr. 1047

Drejø s.

Sunds h.

Strangesen, Niels Rasmussen: Optegnelsesbog 1794–1845

NRS er født 1775 og død 1861. Han overtog sin fødegård 1807 og giftede sig samme år. 1844 afstod han stedet til sin søn, og lige efter er det sidste notat gjort.

Optegnelserne er indført i en sælskindsindbundet bog, som han selv har syet sammen af 76 blade groft papir. Bogen er i kvart. Dele af bladene er medtagne. Sproget er dialektalt. Første halvdel af optegnelserne er temmelig usikre i skriften og består fortrinsvis af afskrifter og afsnit, hvor han øver bogstaver. Der er afskrifter af viser, bønner, binderim o. l. Senere bliver formen mere sikker og NRS mere »snakkesalig«. Ofte forbindes oplysningerne om avlingen med kommentarer om vejret. NRS taler som oftest om Os/Vi i forbindelse med landbrugsarbejderne. Hans notater giver da også enkelte spredte billeder af samarbejdet i fællesskabets tid. Herudover indeholder bogen notater om børnenes fødsler, diverse recepter, beretninger om spredte hændelser på Drejø og en udførlig beskrivelse af krigen mod England 1807 og virkningen heraf på Drejø. NRS's fortælleform er i modsætning til de andre bønders udpræget malende og afslører en medfødt sans for sproglige virkemidler. Optegnelserne kan ikke systematiseres og har en temmelig kuriøs karakter.

Litt.:

Pedersen, Birte Hjorth: Optegnelser fra Drejø 1794–1845. I: Fynske Årbøger, Odense 1971, s. 16–43.

Dagbogen findes i original såvel som i transskription i LA Od. Kopi af afskriften i Ief.

Top. nr. 1056

Ulbølle

Ulbølle s.

Sallinge h.

Nielsen, Peder: Dagbog 1814

Peder Nielsen, 1792–1869, var ældste søn af hjulmand Niels Pedersen, som havde et skovbol, Oweihe, på ca. 1 td. 7 skp. hartkorn i Knagelbjergskoven vest for Gærup by. Peder Nielsen havde en yngre bror Hans Nielsen, top. nr. 1058, se denne.

Dagbogen er ført i en almanak på indsyede karduspapirssider. Peder Nielsen var uddannet på Bernstorfsminde seminarium i Korinth. I året 1814 tjente han hos degnen i Ulbølle, hvor han hjalp til med både mark- og skolearbejdet og desuden gjorde degnetjeneste i Ulbølle og V. Skjærninge kirker, mens han ventede på en stilling selv. Fra broderens dagbog vides, at han senere kom til V. Skjærninge skole. Dagbogen er kort men både reflekterende, ironiserende og vittig. Peder Nielsen beskriver sit arbejde hos degnen og dennes omgangskreds

ter. Priser på færdige varer nævnes. Man får desuden et indtryk af de talrige former for samarbejde og gensidig hjælp, der fandtes i landsbysamfundet. I dagbogens første år berettes især om Hans Nielsen og andres deltagelse i de talrige ungdomsgilder og andre ungdomsfornøjelser. Men gennem hele dagbogsperioden nævnes både gilder og sammenkomster, som knytter sig til arbejds- og kalenderåret og gilder af mere familiemæssig karakter som barselsgilder og de store tre-dages bryllupper.

Litt.:

Michaelsen, F. Th.: Uddrag af en dagbog 1813–1833.

Skalk, nr. 6, 1978, s. 18–27. Bjarne Stoklund. Ploven og pennen.

Holtse, Lisbet: Speciale ved Institut for europæisk folkelivsforskning i Brede. (Under udarbejdelse).

Brahetrolleborg folkemindesamling, Sybillevej 3 A, Gærup. Kopi i Ief.

Top. nr. 1068

Vøjstrup

Nørre-Broby s.

Sallinge h.

Rasmussen, Laus m. fl.: Optegnelser 1800–1853*

Litt.:

Lomholt, M. J.: Bidrag til Nørre Broby Sogns Historie. Nyborg 1918, s. 22–42.

Top. nr. 1072

Nybølle

Hillerslev s.

Sallinge h.

Larsen, Frederik Vilhelm: Dagbøger 1884–1944

FVL førte en skiftende tilværelse indtil 1907 med forskellige faste ansættelser rundt omkring afbrudt af perioder med tilfældige småjobs hjemme og ude. Han har været jagtbetjent på Glorup Gods (Svindinge sogn, Gudme herred, top. nr. 1094), i landbrugslære på Landkildegård (Fraugde sogn, Åsum herred, top. nr. 883), arbejdet på bl. a. Lillerup gård (Østbirk sogn, Voer herred, top. nr. 2221) samt været forvalter på hovedgården, Odden, (Mygdal sogn, Vennebjerg herred, top. nr. 1207). Fra 1907 slog FVL sig permanent ned i Nybølle og levede af sin efter faderen arvede husmandslod, daglejerarbejde og af renterne fra sin opsparede kapital. Indtægterne fra jordlodden indkom ved salg af frugt og kartofler.

Optegnelserne er indført i 10 folio-bind og dagbøgerne er ført helt regelmæssigt, om end ikke hver dag. Notaterne er gennemgående ret kortfattede og de er helt af privat karakter; daglejerens forskellige skiftende arbejder er dog noteret, uden at der er tale om at FVL fører arbejdsjournal. Det, som dominerer dagbøgerne, er optegnelserne om selskabelig omgang, familiebesøg, rejser, egnens og verdens begivenheder, personalia, refleksioner og historiske rids, naturindtryk o. l. Fra 1911 indeholder dagbøgerne årligt under april måned en summarisk

opgørelse over årets indtægter, svarende til selvangivelsen til ligningsmyndighederne.

Efter FVL's død har en slægtning, overlærer Ernst Hansen, Odense, suppleret dagbogen med en beretning om husets videre skæbne (m. plan- og profiltegninger) samt med ret omfattende slægtsoplysninger.

Da FolkemSaml, 1955/2.

Top. nr. 1078

Matr. nr. 16 a

Horne

Horne s.

Sallinge h.

Sørensen, Søren: Byggeregnskab 1848

SS levede ca. 1810–1890.

Byggeregnskabet vedrører nybyggeri af matr. 16 a i Horne. Af regnskabsbogen mangler de første tre sider.

Regnskabsbogens nuværende ejer er Jørgen Jørgensen, Nørreballevej 15, 5641 Horne Fyn. Kopi i Ief.

Top. nr. 1094

Svindinge s.

Gudme h.

Se top. nr. 1072 Larsen, F.

Top. nr. 1153

Godthåbgård

Lindelse s.

Langelands Sønder-h.

Se top. nr. 1154 Petersen, P. og A.

Top. nr. 1154

Kædebygård

Kædeby

Humble s.

Langelands Sønder-h.

Petersen, P. og A.: Høstregnskab 1822–1849

Optegnelserne er gjort af henholdsvis AP i perioden 1822–31 og PP i perioden 1831–49. Kædebygårds jordtilliggende: 7 tdr. 3 skp. hartkorn. Muligvis stammer nogle af optegnelserne fra Godthåbgård, Lindelse s., Langelands Sønder-h. Optegnelserne er indført i en tyk bog i oktav med titlen: »Collegium over Proces og Rettergang i Danmark.« Optegnelserne fylder 37 sider bagest i bogen. Notaterne drejer sig om udsæd og høstudbytte og indeholder kornopmålinger. Oplysningerne er systematiske og umiddelbart sammenlignelige.

Kgl bibl, Ny kgl. Samling, 3762, –4°.

Top. nr. 1182

Jennet

Råbjerg s.

Horns h.

Gaardboe, Carl: Dagbog 1876–77*

Litt.:

Gaardboe, Carl: En bondekarls dagbog 1876–77. I: Vendsysselske Årbøger 1966, s. 96–109.

Top. nr. 1182

Lodskovvad

Råbjerg s.

Horns h.

Lodskovad, Smed Jens: Optegnelser ca. 1800*

Litt.:

Gaardboe, A. P.: Smed Jens. En genial Bondemand i det nordlige Vendsyssel. I: Samlinger til Jysk Historie og Topografi 1880, bd. 8, s. 81–91.

Skoleinspektør Kjeld Gaardbo, Skerpinggård, 9690 Fjerritslev.

Top. nr. 1202

Ulstrup

Hjørring Skt. Olai s.

Vennebjerg h.

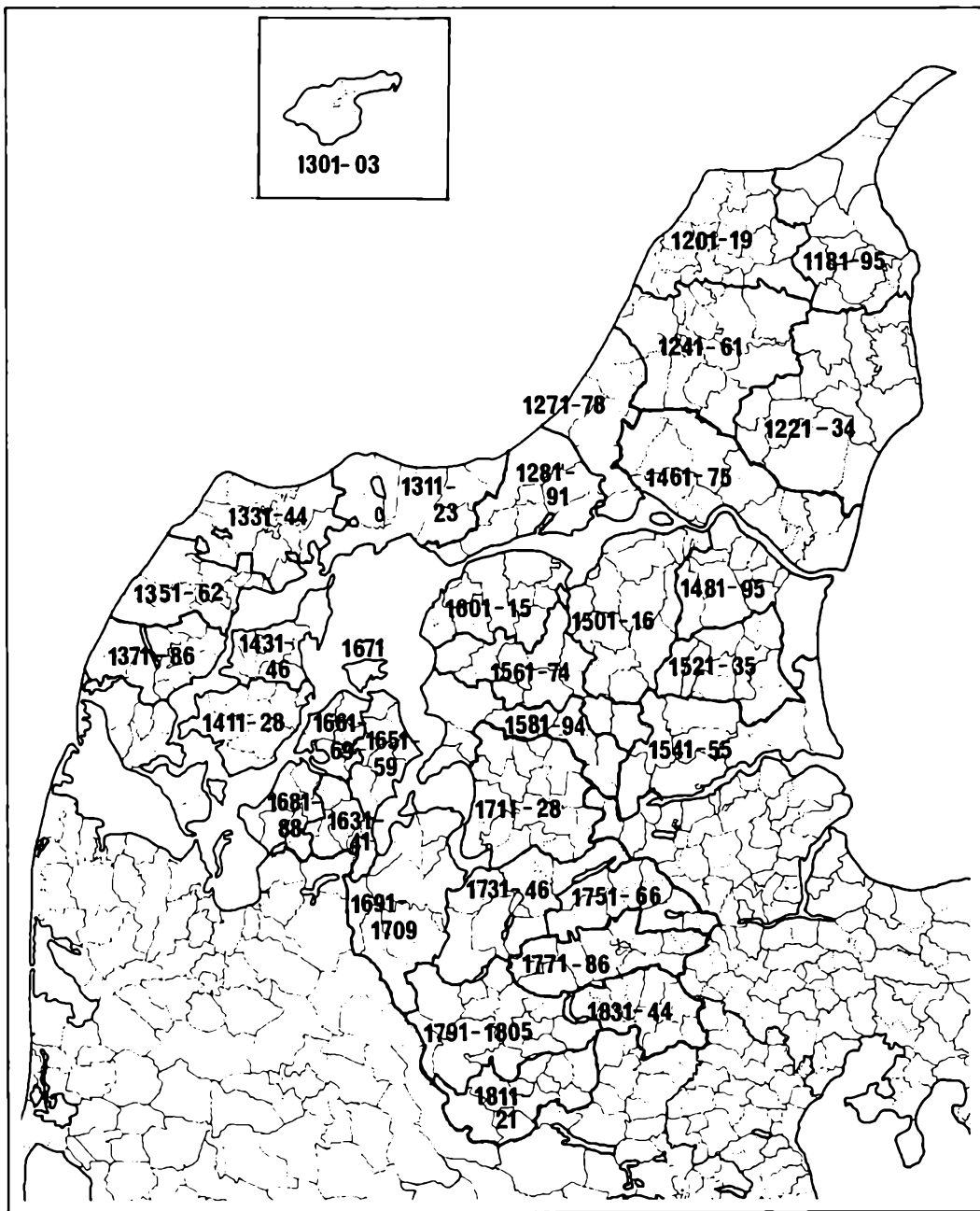
Diverse optegnelser vedrørende gården Ulstrup 1878–1905

De forskellige optegnelsesbøger må være ført af skiftende ejere i perioden. Ulstrups tilliggende var på 6 tdr. 3 fdkr. htk.

Samlingen indeholder:

- (1) Dagbog over udført arbejde. Den indeholder oplysninger om dato / arbejdets art / antal folk / daglejere / antal heste / vejr / evt. bemærkninger, alt opført i kolonner. Endvidere findes månedsoversigter og bagi regnskab over daglejerlønninger.
- (2) Mejeribog for gården Ulstrup 1880–94.
- (3) Bestillingsbog for teglvarer på Ulstrup 1883–86.
- (4) Hovedbøger for Ulstrup 1878–1905. Regnskaberne er indført i to folioprotokoller. Hovedbogen for 1893–1905 er velholdt og helt udskrevet. Den indeholder notater om alle pengeudbetalinger, men ingen oplysninger om den betalte ydelse.

LA Vib, topografisk samling.



Top. nr. 1206

Pilgård
Snevre
Bjergby s.
Vennebjerg h.

Pilgård, Lars: Regnskabsbøger 1801–1864

LP er født 8/5 1781, død 15/5 1858. Hans fader købte gården til selveje i 1802, og i 1810 overtog LP gården for samme købesum. Han blev gift i 1813 og i ægteskabet var der fem børn. I 1815 blev han sognefoged og i 1853 lægdsmand. Pilgårds tilliggende var på 4 tdr. 4 skp. hartkorn.

Optegnelserne er indført i to hæfter og to senere indbundne bøger.

- (1) Et hæfte i oktav med 62 sider. Optegnelser vedrørende folkenes fæsteløn 1821–64. Hæftet indeholder fæstemål og opgørelser over afregningerne for fast ansatte tjenestefolk.
- (2) Et hæfte i oktav med 48 sider kaldet »Kornavlingsbog«. Optegnelserne dækker 1801–1810, men synes ikke at være ført af faderen. Heri findes regnskab over avlingens udbytte, udsæden i de forskellige agre, datoen for såning og høst samt enkelte vejrnøtater. Desuden findes opgørelser over solgt korn. Optegnelserne for hvert år afsluttes med en taksigelse til Vorherre.
- (3) Et bind i kvart med 92 sider. Driftsregnskab 1810–1854. Bogen indeholder en fortsættelse af de foregående optegnelser, og samtlige årsregnskaber er umiddelbart sammenlignelige.
- (4) Et bind i kvart med 144 sider kaldet »Husholdnings- og daglig afregningsbog 1805–1859.« Hver side rummer et tydeligt og detaljeret regnskab over indtægter og udgifter. Det fremgår af notaterne, hvortil LP sælger varerne. Hans indtægter stammer i begyndelsen fra salg af svin, småkreaturer, smør o. l. Senere fra salg af korn.

Litt.:

Christensen, P.: Lidt om Lars Pilgård i Snevre og hans Brug. I: Vendsysselske Årbøger 1928–29, s. 48–71.

Hæfte (1) og (2) tilhører Holger Fausbøll, Thorsvej 64, 9800 Hjørring. Bind (3) og (4) tilhører Thomas Pilgård, Bøgstedvej 284, Astrup pr. 9800 Hjørring. Samtlige optegnelser findes i kopi i NEU og Ief.

Top. nr. 1207

Mygdal s.
Vennebjerg h.

Se top. nr. 1072 Larsen, F.

Top. nr. 1216

Rubjerg s.
Vennebjerg h.

Olsen, Peder (kaldet Per Maler): Dagbog 1839–40*

Litt.:

Klitgaard, C.: Vendsysselske Landhaandværkere i tidligere tid og

Top. nr. 1223

Store Grønheden

Volstrup s.

Dronninglund h.

Andersen, Morten: Dag- og regnskabsbøger 1832–1901

MA er født 1815 og død 1901. Han fæstede Store Grønheden i 1845. I 1885 overdrog han gården til sin svigersøn, Lars Petersen. MA betegnes som en dygtig landmand. Han reparerede også selv gårdens redskaber og var særlig kendt for sit fine snedkerarbejde. Bl. a. var han også violinbygger. I årene 1849–54 og 1859–65 var han medlem af Volstrup sogneforstanderskab.

Det omfattende privatarkiv består både af regnskabs- og dagbøger, hvoraf de sidste for en stor dels vedkommende er skrevet i en tegnkode.

- (1) Dagbog 1832–33 er i oktav og indeholder 46 sider med optegnelser i kode vedrørende landbrugsarbejderne og vejrliget. De første 8 sider indeholder »Forklaring over tegnenes betydning i min Dagbog ...«
 - (2) Dagbog 1834–43 er i oktav med 394 sider optegnelser i kode. Samme indhold som bind (1).
 - (3) Dagbog 1845–48 i kvart med 98 sider. I dette bind anvender MA almindelig skrift til at berette om landbrugsarbejderne, medens vejrliget angives med tegn. Denne kode er også oplyst.
 - (4) Dagbog 1849–58 indeholder 187 sider i folio med samme slags optegnelser som bind (3).
 - (5) Dagbog 1859–1900 indeholder 383 sider i folio med mere fyldige optegnelser i almindelig skrift. I 1870'erne er visse dele dog i kode.
 - (6) Tre bind husholdningsbøger 1845–85 med optegnelser vedrørende udgifter til husholdningen.
 - (7) To bind kassebøger 1850–1901.
 - (8) Bog over beholdning af korn 1845–81, hvori også findes regnskaber.
 - (9) Diverse mindre regnskabsbøger 1845–1901. Bl. a. findes en inventarfortegnelse, bog over kornbeholdningen, to bøger med en oversigt over afgrøder, tre bøger med optegnelser vedrørende tjenestefolkene, to bøger med optegnelser vedrørende kreaturer, fire mindre regnskabsbøger, en optegnelsesbog over gårdens drift m. v.
 - (10) En pakke med korrespondance 1843–85.
- LA Vib, privatarkiver, Bd. 1–5 findes i kopi i Ief.

Marts Notered		April Notered	
18	2152 122 - - - - -	6	2152 122 - - - - -
19	1111 122 - - - - -	7	1111 122 - - - - -
20	1111 122 - - - - -	8	1111 122 - - - - -
21	2152 122 - - - - -	9	1111 122 - - - - -
22	2152 122 - - - - -	10	2152 122 - - - - -
23	1111 122 - - - - -	11	1111 122 - - - - -
24	1111 122 - - - - -	12	1111 122 - - - - -
25	2152 122 - - - - -	13	2152 122 - - - - -
26	1111 122 - - - - -	14	1111 122 - - - - -
27	2152 122 - - - - -	15	2152 122 - - - - -
28	1111 122 - - - - -	16	2152 122 - - - - -
29	2152 122 - - - - -	17	1111 122 - - - - -
30	2152 122 - - - - -	18	2152 122 - - - - -
31	1111 122 - - - - -	19	2152 122 - - - - -
April Notered		20	1111 122 - - - - -
1	1111 122 - - - - -	21	2152 122 - - - - -
2	2152 122 - - - - -	22	1111 122 - - - - -
3	1111 122 - - - - -	23	1111 122 - - - - -
4	1111 122 - - - - -	24	2152 122 - - - - -
5	1111 122 - - - - -	25	1111 122 - - - - -
		26	2152 122 - - - - -
		27	1111 122 - - - - -
		28	2152 122 - - - - -
		29	1111 122 - - - - -
		30	2152 122 - - - - -

Fig. 18. Top. nr. 1223. Morten Andersen: Opslag i dagbog for 1832.

Top. nr. 1226

Nejsum

Skæve s.

Dronninglund h.

Brønnum, H. C.: Regnskabsbog 1890–1902

Regnskaberne er ført i et bind i kvart med ca. 220 sider: »Kassebog for Neissum.« Bogen indeholder omhyggelige og specificerede notater om indtægter og udgifter 1894–1902. De er velegnede til at systematisere. Endvidere findes bagi årsopgørelser 1890–95.

Sæby Museum, Konsul Ørums Gård, 9300 Sæby.

Top. nr. 1227

Skovenge

Ålbæk s.

Dronninglund h.

Hansen, Anton: Dagbog 1886–1888

Anton Hansen var søn af en fæstehusmand i Skovenge og født i 1873.

Dagbogen er påbegyndt 3/1 1886, hvor bedstemoderen Ane Catrine Hansens død noteres. Man får indblik i, hvad der interesserer en 13-årig skoledreng som f. eks. examiner, fester og sejladsere på fjorden. Særligt kan nævnes en rejse med moderen til Ålborg. Desuden findes en liste over eleverne i Søså skole og en konfirmandliste, begge fra

1887. Dagbogen slutter kort efter at AH fik tjeneste som handelslærling hos Theodor Olsen i Aså.

Litt.:

Plovgaard, Bodil: Dreng i Vendsyssel 1886–87. I: Folk og Kultur 1979, s. 99–109.

Dagbogen tilhører Bodil Plovgaard, Veddelev Bygade 39 A, 4000 Roskilde. Kopi i Ief.

Top. nr. 1227
Vester Fæbroen
Albæk s.
Dronninglund h.

Thomsen, Christian m. fl.: Regnskabsbog 1886–1931

CT var ejer af gården, Vester Fæbroen, som han overtog 1886. Optegnelserne fra sidste del af perioden er ført med en anden hånd.

Regnskaberne er indført i ni bind i kvart format ialt ca. 1200 sider. Notaterne er daglige. I de første år findes oplysninger om vejret samt om landbrugsarbejderne, senere indeholder bogen udelukkende regnskaber. Disse bliver mindre udførlige efter 1900. Indtil 1905 er regnskabernes poster grupperet i indtægter og udgifter, derefter er udgifterne udspecificeret i drifts- og husholdningsregnskaber.

Sæby Museum, Konsul Ørums Gård, 9300 Sæby. Regnskabsbogen er deponeret.

Top. nr. 1229
Gård nr. 324
Sørå
Dronninglund s.
Dronninglund h.

Nielsen, Jacob: Regnskabsbog 1830–1854

JN var ejer af gården fra 1. januar 1830, på hvilket tidspunkt regnskaberne blev påbegyndt. Han har formentlig drevet gården allerede før den tid.

Bogen er i god stand med ca. 100 sider i oktav. Skriften er let læselig, men sproget er iblandet dialektale ord. Den indeholder omhyggeligt førte regnskaber over indtægter og udgifter i penge. Visse steder er årsregnskaberne delt op i: Udgifter til jordens brug, indtægter for varer (smør og flæsk), indtægter for kreaturer, balanceregnskab og folkelønninger. JN har foruden indtægterne fra landbruget haft en kog og levet af fiskeri med bundgarn og ruser. Regnskabsbogen er på grund af sin fine stand velegnet som grundlag for en systematisk analyse af egnens næringsliv.

LA Vib, topografica, to-56-1, regnskabsbog 1830-54.

Top. nr. 1231
Røgelhede
Hellevad s.
Dronninglund h.

Andersen, Anders Christian: Regnskabsbog 1861–1899*

ACA er født i 1837.

Sæby byhistoriske arkiv. Sæby Museum, Konsul Ørums Gård, 9300 Sæby. Regnskabsbogen er bortkommet pr. 15/6 1977.

Top. nr. 1284

Torslev s.

Dronninglund h.

Jensen, Christen: Regnskaber 1836–1865

CJ drev en gård på 5 tdr. 2 fdk. 1 alb. htk.

Optegnelserne er indført i et uindbundet hæfte i oktav og begynder med 24 s. skattekvitteringer 1823–37, hvorefter de resterende sider samt nogle tilhæftede blade (154 s.) er anvendt til forskellige optegnelser 1836–65. CJ har ført regnskab over salg af korn og smør, køb af fisk, forskellige udgifter (folkeløn) og indtægter. Endvidere findes oversigter over høstens omfang. Endelig findes en mængde optegnelser vedr. økonomiske mellemværender; man kan dog vanskeligt gennemskue skyldnerforholdet. Muligvis har CJ lånt en del penge ud samtidig med, at han har haft indtægter ved salg af mursten.

Sæby Museum, Konsul Ørums Gård, 9300 Sæby.

Top. nr. 1285

Nesgård og

Sdr. Skovsgård

Øster-Svenstrup s.

Øster Han h.

Nielsen, Jørgen: Regnskabsbog 1875–1885

JN er født i Øster Svenstrup i 1818 og død i 1904. Han giftede sig i 1846 til Nesgård. JN drev landbruget, men han var også handelsmand, brændevinsbrænder, kreaturtransportør og udstykkede en række større gårde på egnen. Han var sognerådsformand i Øster-Svenstrup, medlem af Hjørring amtsråd og en kortere overgang medlem af landstinget.

Optegnelserne er indført i en folioprotokol med 186 s. Heraf er de 126 s. beskrevne og indeholder regnskaber over diverse mellemværender. JN leverer for det meste brændevin, men også stude, grise, flæsk, tælle, kartofler m. v. Endvidere låner han rede penge ud. Som regel betales varerne kontant, men også i form af arbejde. Det fremgår, at JN's hovedbog er en del af en nu bortkommet række. I regnskaberne henvises også til nogle lommebøger.

Litt.:

Nørrelykke, C.: Om Hanherred-bonden Jørgen Nielsen. I: Vendsyssel årbog 1975, s. 65–74.

Tilhører fru Sonja Jensen, Hotel Phønix, Jernbanegade 6, 9800 Hjørring.

Top. nr. 1301

Strandgård

Byrum s.

Læsø

Stoklund, Melchior: Regnskabsbog 1859–1902

MS er født 1834 og død 1913. Han var ejer af Strandgård i Byrum s. og deltog desuden i bundgarnsfiskeri efter hornfisk.

Regnskaberne er ført i en lille notesbog. Hovedparten af notaterne vedrører det bundgarnsselskab på 3–4 mand, som MS deltog i. Mest omhyggeligt er de ført i årene 1859–63. De omfatter da daglige notater om salg af hornfisk i fiskesæsonen. Endvidere for hvert år repara-

tioner af bundgarnene og udgifter til kost m. v. samt indtægter af bådene, som bl. a. blev brugt ved strandinger. Derudover er der enkelte notater om avlingen på gården.

Litt.:

Stoklund, Bjarne: Bundgarns- og vådselskaberne på Læsø. I: Budstikken 1958, s. 71–116.

Tilhører gårdejer Leo Stoklund, Strandgård, 9940 Byrum.

Top. nr. 1323

Sdr. Arup

Arup s.

Vester Han h.

Jørgensen, Christen: Dag- og regnskabsbog 1826–1875 og

Christensen, Anders: Dagbog 1876–1895

CJ er født 1.4.1803 og død 30.12.1881. Hans forældre var gårdfolk. CJ blev gift 1825 og overtog 1827 svigerfaderens selvejergård. Ifølge en beskrivelse, CJ indsendte til Landhusholdningsselskabet, var gården på 6 tdr. htk. I løbet af 30'erne indførte CJ vekseldrift, som afløste alsædbruget, og sommerstaldfodring. 1836 modtog han en svingplov fra Landhusholdningsselskabet. Han blev sognefoged og deltog aktivt i forskellige vej- og brobygningssager. I en lang årrække ivrede han for gæves for inddæmningen af vejlerne.

Arkivet består af fire bind eller pakker:

- (1) CJ's dagbog 1826–75, 1 bd. folio, ca. 165 tæt beskrevne sider. Optegnelserne er gjort næsten dagligt, men er meget knappe. Tilsammen giver de imidlertid et glimrende billede af de særlige livsvilkår mellem Limfjorden og vejlerne. 1826–64 har han hvert år noteret datoerne for forårsarbejdet, tilsåningen og høstens begyndelse og varighed. Endvidere samlede regnskaber over indtægter og udgifter. De enkelte notater refererer hændelser og gengiver ikke refleksioner.
- (2) CJ's øvrige arkiv 1809–80 samt breve vedr. arkivet 1923–69, 1 pk. Det indeholder brevkoncepter, bryllupssange, forslag om brændevinsbrænding 1840, papirer vedr. inddæmningen af vejlerne 1845–80, vedr. vej- og broanlæg 1833–55, korrespondance med Landhusholdningsselskabet om understøttelse 1829–36, driftsregnskaber og budgetter 1844 samt udat. papirer vedr. fast ejendom, skattekvitteringsbøger etc. 1809–78 m. m.
- (3) AC's dagbog 1876–95, 1 pk. Optegnelserne fylder ca. 450 s. De er indført i lange, smalle notesbøger, 7×20 cm. Notaterne er gjort daglig, indholdet er stærkt landøkonomisk, men knytter sig til faderens dagbogstradition i henseende til mangfoldigheden af oplysninger.

(4) Forsk. vedr. AC og CJ's svigerfader, 1 pk. Indeholder bl. a. en syns- og vurderingsforretning fra 1882.

Litt.:

Diørup, C.: Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand i økonomisk Henseende, Thisted Amt, Kbh. 1842, s. 235.

Sodborg, N.: Hannæsbonden Christen Jørgensen, Arup. I: Historisk Årbog for Thisted Amt 1925 s. 35–63.

Rasmussen, Holger: Limfjordsfiskeriet før 1825, Kbh. 1968, s. 293–295.

Balle, Torsten: Hanherredbonden Christen Jørgensen. I: Historisk Årbog for Thy og Mors 1971 s. 138–142.

LA Vib, privatarkiver. Kopi af dagbøgerne i Ief. Delvis afskrift af visse år i NEU.

Top. nr. 1336

Klitmøller

Vester-Vandet s.

Hillerslev h.

Hausgaard, Christen Pedersen Møller: Dagbog 1828–1840

CPH var søn af en skudehandler, selv aktiv som sådan og Klitmøllers førende reder i perioden. Dagbogen er ført indtil hans død 1840. I begyndelsen dominerer optegnelserne om skudehandelen, senere hen bliver oplysningerne om landbruget mere fyldige. Ferskvandsfiskeriet belyses for hele perioden, men da CPH i 1837–38 anskaffer sig to havgående fiskerbåde, optræder også dette fiskeri i notaterne.

Optegnelserne er daglige og meget fyldige, men indeholder dog sjældent refleksioner. CPH anfører vejrliget for både for- og eftermiddag og de daglige hændelser i landbrug og fiskeri. Men størstedelen af optegnelserne er præget af notater om skudehandelen. Klitmøller havde en opblomstring omkr. 1830, og denne periode belyses glimrende gennem CPH's optegnelser om sejladsen. Arbejdet med istandgørelse, søsætning, ladning og losning beskrives. Endvidere gives detaljer om sejladsen, afsætning og opkøb. Notaterne vedrører samtlige skuder, der var hjemmehørende i Klitmøller.

Litt.:

Hjorth Rasmussen, Alan: Skudedefart og Limfjordshandel. Thisted og Esbjerg 1974.

Pedersen, N. P.: Veir og vind i Klitmøller. I: Historisk Årbog for Thisted Amt 1932 s. 264–90.

Museet for Thy og Vester Hanherred, 7700 Thisted.

Top. nr. 1351

Thisted lds.

Hundborg h.

Se top. nr. 1443 Kjeldborg, Jacob . . .

Top. nr. 1413

Matr. nr. 4

Elsø

Elsø s.

Morsø Sønder-h.

Nørgård, Mikkel Kristensen: Optegnelser 1854–1884

MKN var sognefoged i Elsø.

Optegnelserne er indført i en lommebog (oktav), indeholdende 63 s. I notaterne opregnes omhyggeligt avlens omfang både i utærsket og tærsket tilstand samt mængden af halm og andet foder. Bogen indeholder ikke oplysninger om udsæden. De enkelte notater er specificeret på afgrødernes art og opskrevet i skemaer.

Kornavlsbogen findes i lyskopi i NEU nr. 14.398 og i xeroxkopi i Jef. Originalen tilhørte i 1958 søstrene Dam, lånet blev formidlet af fhv. gdr. Jens Peter Jensen, Agerdal, Elsø pr. Nykøbing Mors.

Top. nr. 1419

Karby s.

Morsø Sønder-h.

Se top. nr. 1443 Kjeldberg, Jacob . . .

Top. nr. 1421

Hvidbjerg s.

Morsø Sønder-h.

Se top. nr. 1443 Kjeldberg, Jacob . . .

Top. nr. 1443

Møllehave

Sønder-Dråby s.

Morsø Nørre-h.

Kjeldberg, Jacob Poulsen: Optegnelsesbøger 1899–1924

JPK er født 1880 i Gullerup på Mors og død 1963 i Silkeborg. Han var gift og havde 7 børn. Han var på Thyland Højskole 1898, Tune Landboskole 1899–1903 og præstegårdsforpagter 1904–06 i Gamborg sogn (Vends herred, top. nr. 475). Han ejede/forpagtede 1906–12 forskellige gårde i Hvidbjerg og Karby sogne (Morsø Sdr. herred, top. nr. 1419 og 21), 1912 Wilhelmsborg ved Thisted (Hundborg herred, top. nr. 1351), 1913 Østergaard i Sejerslev sogn (Morsø Nr. herred, top. nr. 144), 1914–25 Møllehave i Sdr. Dråby (Morsø Nr. herred, top. nr. 1443) og 1925 Stenholtgård i Engsvang (Hids herred, top. nr. 1821).

Optegnelserne er indført i diverse trykte regnskabs- og lommebøger, der er indrettet som følger:

- (1) »Regnskabsbog til optegnelser om kvægets og svinenes fodring«. Udg. af A. Svendsen 1900. Bogen er anvendt til dette formål, men desforuden findes foderstofpriserne for årene 1900–01 opført bagi.
- (2) Landmandens regnskabsbog. Bogen indeholder kassebog fra 1906 samt en årsopgørelse.

- (3) Landmandens regnskabsbog, ved S. C. A. Tuxen. Kassebog 1899–1905, desuden spredte notitser om besætningen og maskiner, endelig stillingsopgørelse for 1904–1907.
- (4) Lommebog for Landmænd, 1903–05, 1907–24. 21 bd. Bøgerne rummer ca. 2–3 linier pr. dag, dagbogsnotaterne er parret med udførlige regnskaber. De indeholder oplysninger om vejret, landbruget, fester og familiebegivenheder foruden notater af mere speciel karakter såsom besøg i København, indenrigspolitiske begivenheder etc.

Optegnelsesbøgerne tilhører bibliotekar, cand. mag. Niels Windfeld Lund, Gugvej 123, 9000 Ålborg.

Top. nr. 1444

Sejerslev s.

Morsø Nørre-h.

Se top. nr. 1443 Kjeldberg, Jacob . . .

Top. nr. 1475

Hou

Hals s.

Kær h.

Sørensen, Thomas Hjelm: Regnskabsbog 1866–73

THS er født 1849 og benævnes fisker i Hou. Han købte atten år gammel en klinkbygget båd med køl, lavet i Norge. Båden var den første af sin art i Hou, idet man her kun anvendte fladbundede både. THS sejlede helt til Ålborg med fisk, men han solgte også fisk til krejlere og landboere. Det fremgår ikke tydeligt af regnskaberne, hvorvidt han selv fiskede eller blot videresolgte.

Optegnelserne er indført i et hæfte i oktav med 90 s. Heri findes to s. med regnskab over bådens køb, og resten består af regnskab over køb og salg af fisk. Hvis THS har opkøbt fisk i egnen omkring Hou, har han kunnet sælge den videre med en fortjeneste på omkring hundrede procent. Bagi findes 14 s. med sirlige blyantstegninger af forskellige skibstyper.

Sæby museum, Konsul Ørums Gård, 9300 Sæby.

Top. nr. 1482

Nielsminde

Sønder-Traners s.

Fleskum h.

Lauritzen, K. Røhr: Arbejdsjournal 1906–1907

KRL var ansat på Nielsminde. Gårdens tilliggende var godt 10 tdr. hartkorn.

»Dagbog for arbejdet på Nielsminde« er i oktav. Den er skematisk inddelt og giver oplysninger om antal mænd og heste, arbejdets art, vejret, og indeholder vedføjede bemærkninger. Desuden findes to kontrabøger fra en købmand, og heri er der bagi noteret landbrugs-tekniske beskrivelser af arbejds gange.

LA Vib, privatarkiver.

- Top. nr. 1511
Torsted Nygård
Årestrup s.
Hornum h.
- Optegnelser 1846–1850*
- Litt.:
Ertbøll-Nielsen, A. C.: Driftsregnskaber fra en gammel Arvefæstegård. I: Fra Himmerland og Kjær Herred 1924–26, s. 157–164.
- Top. nr. 1522
Slotsgård
Vestergårde
Norre-Kongerslev s.
Hellum h.
- Regnskaber 1855–1865*
- Litt.:
Ertbøll-Nielsen, A. C.: Indblik i Bondegården om ved 1860. I: Fra Himmerland og Kjær Herred 1946, s. 304–306.
- Top. nr. 1541
Helberskov
Als s.
Hindsted h.
- Christensen, Poul: Regnskabsbog 1818–35
- PC var gård- og handelsmand i Helberskov. Han blev gift i 1820. Notaterne er indført i en tyk protokol i kvart format. De første 30 sider er brugt til regnebog, derefter følger ca. 100 sider med notater. Bogen rummer spredte regnskabsnotater med følgende indhold: Pengculån, folkelønninger (lønsæd), udlieferinger til diverse købmænd, småleveringer (f. eks. en hat til præsten), afskrifter af gældsbeviser, personlige regnskaber, »indtægt og udgift over gårdens inventarium« 1821–22 dvs. salg og bytte af kvæg og heste. PC handler med voks, kirsebær, hørgarn, kartofler, huder, ål, ærter og korn. Senere findes oplysninger om løn udbetalt af PC's søn N. Chr. Poulsen til hans tjenestefolk.
LA Vib, privatarkiver.
- Top. nr. 1541
Als s.
Hindsted h.
- Christensen, Søren (kaldet Søren Drejer):
Optegnelsesbog 1708 – ca. 1760
- SC er født i 1679 og død 1765. Han var rokkedrejer, skibstømrer, bogbinder og skar gravtræer. Notesbogen tilhørte oprindeligt sognets præst, hr. Otto Printzler, men tilfaldt efter hans død i 1708, Søren Christensen. Han brugte bogen til en lang række spredte optegnelser af forskellig art, de fleste dog af overvejende lokalhistorisk karakter. Iblandet findes dog også selvbiografiske notater, slægtsoptegnelser, regnskaber, håndværksanvisninger, recepter, sagn, afskrifter af dokumenter og endelig en fortegnelse over SC's bogsamling.
Litt.:
Rokkedrejerbogen. En himmerlandsk almuesmands optegnelser. Udg. ved Peter Riismøller. Højbjerg 1972.
Ålborg historiske museum, Algade 48, 9100 Ålborg.

Top. nr. 1543

Møllerhavgård
Visborg Mark
Visborg s.
Hindsted h.

Madsen, Christian: Regnskabsbog 1896–1905

CM er født i Gryderup sogn i 1867 og død i Visborg. Han var ejer af Møllerhavgård 1896–1936.

Optegnelserne er indført i en kladdebog og rummer ca. 130 beskrevne sider i kvart format. Optegnelserne er let læselige, og kommentarerne til de enkelte udgifts- og indtægtsposter er fyldige. Regnskaberne synes at være revideret af en skolelærer og rummer enkelte tilføjelser skrevet med anden hånd. Optegnelserne vedrører udgifter til skatter, forskellige håndværkere og handlende, avishold, bøger, lotteri osv. De væsentligste indtægter stammer fra salget af mejeriprodukter, kreaturer, flæsk og heste. På et tidspunkt bliver CM medlem af Visborg kvægavlsforening, hvilket bl. a. medfører indkøb af f. eks. specialfoder, oplysninger om dyrskuc osv. Denne side af hans økonomiske aktiviteter indtager en væsentlig plads.

Ålborg historiske museum, Algade 48, 9100 Ålborg, nr. 15.210.
Kopi findes i Ief.

Top. nr. 1565

Nedergård
Giver s.
Års h.

Bøgh, Christen: Dagbogsoptegnelser omkring 1875

CB er født 1823 i Skørping. Ved giftermål 1848 overtog han Nedergård, som han ejede til sin død 1909. Han var i mange år vurderingsmand for brandkassen, i amtsrådet, sognerådet og menighedsrådet m. m.

Optegnelserne findes i 10 siders afskrift. Notaterne dækker kun en periode fra april til juli, men er temmelig fyldige. De berører vejret og arbejderne på gården, men indeholder også refleksioner bl. a. over en togrejse fra Støvring til Ålborg. Til sidst findes enkelte regnskaber over uld og studehandler. Afskriften synes at være fuldstændig. Desuden findes afskrift af en notesbog, som vedrører forhold i lokaladministrationen i 1870'erne. Heri findes også optegnelser vedrørende private forhold, prøvemalkninger m. v.

NEU nr. 10.806 og nr. 10.807.

Top. nr. 1631

Lundhedegård
Skive lds.
Hindborg h.

Elkjær, Th.: Driftsregnskaber 1898–1905*

Optegnelserne indeholder oplysninger om driften på Lundhedegård samt driftsregnskaber og oplysninger om handelsaktiviteter.

Skive byhistoriske arkiv, 7800 Skive.

Top. nr. 1685

Bustrup hovedgård

Ramsing s.

Rødning h.

Se top. nr. 2422 Pedersen, Søren . . .

Top. nr. 1694

Hejlskov

Ørslevkloster s.

Fjends h.

Kiær, Jens Jensen: Optegnelsesbog 1744–79

Jens Jensen Kiær, 1721–86, var søn af Jens Pedersen Kiær, der havde en af de største fæstegårde i Hejlskov under Ørslevkloster. Jens Jensen Kiær overtog senere faderens gård. Som barn gik han i Fjends herreds første almueskole i Lund, oprettet i 1725.

Dagbogen er på 130 sider, men det meste af den er en afskrift af en slags katekismus. På bogens sidste ti sider har Jens Jensen Kiær noteret forskellige begivenheder så som himmelfænomener, kvægsyge og døde i sognet. Desuden findes en kort levnedbeskrivelse af hans første kone Anne Jensdatter og en af ham selv. Tilsidst en fortegnelse med fødsels- og evt. dødsdatoer for hans børn, både fra hans første ægteskab og fra hans andet ægteskab med Karen Jensdatter.

LA Vib, kopi og afskrift af dagbogens sidste ti sider i Ief.

Top. nr. 1696

Mølgård

Kvols s.

Fjends h.

Madsen, Jens: Regnskabsbog 1886–1917

Regnskaberne er ført i en gammel stilebog i kvart format. Bogen er tynd og mangler blade. Regnskaberne er ført over pengeudgifter og -indtægter. Udgifterne er f. eks. tab i kortspil, kontingent i foreninger, tobak, fisk, købmandsvarer, mejerimøder. Indtægterne er f. eks. penge, vundet i kortspil, og penge, tjent ved salg af smør, æg, fjerkræ, duer, gæs ved juletid, stude, svin, kartofler, tørv og uld.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 1763

Gråstenagergård

Over-Fussing

Øster-Bjerregrav s.

Sønderlyng h.

Madsen, Anders Andersen: Optegnelser 1864–1889*

Litt.:

Bonde, Aage: Dagligliv på landet under den tyske besættelse i 1864. En gårdmands optegnelser. I: Fra Viborg Amt 1964, s. 103–107.

Top. nr. 1774

Matr. nr. 5

Bjerring

Bjerring s.

Middelsom h.

Jespersen, Mads m. fl.: Optegnelsesbog 1804–1870

MJ er født i Vejrum Brohus 1781 og blev gift med en datter fra gården i Bjerring. Gården var købt til selveje i 1798. Ved hjælp af skifter kan det konstateres, at der i det 18. århundrede har knyttet sig en omfat-

tende bonde/købmandshandel til gården, og dette præger også MJ's optegnelsesbog. Allerede i 1806 døde han imidlertid, og enken førte gården videre sammen med sin nye ægtemand, Christen Andersen Bach. Efter hans død 1836 drev hun gården alene indtil 1839, hvor hun gik på aftægt til fordel for sin broder, Niels Sørensen. Denne havde gården indtil 1875. Samtlige personer har gjort notater i bogen.

Optegnelserne er indført i en læderindbundet folioprotokol med 467 s. Heraf er s. 322–411 ubeskrevne.

- (1) Mads Jespersens optegnelser. Han indrettede bogen i 1804. Den var beregnet som hovedbog for hans handelsvirksomhed, og er derfor indledt med et alfabetisk register. Han opkøbte uldvarer og bindetøj blandt bondebefolkningen og solgte dette videre til København. Betalingen herfor formidledes gennem købmænd i Randers, hvor MJ også købte større mængder af kaffe, kandis og brændevin. Dette solgte han så videre til sine udlieverandører. Optegnelserne er temmelig sparsomme på grund af den korte periode (knap 2 år), men kan tilsammen med skifter fra 1700-årene tjene til at belyse bondekræmmernes handelsvirksomhed.
- (2) CAB og NS's optegnelser. Disse stammer først fra ca. 1812 og vedrører i det væsentlige landbruget. Notaterne er ført som spredte dagbogsoptegnelser og angiver begyndelsestidspunkter for de forskellige arbejder, oversigter over høstens udfald m. m. Desuden findes oplysninger om kornsalg og, for CAB's vedkommende, om en omfattende studehandel. Endelig findes spredte oplysninger om kreaturerne løbning, daglejerarbejde og lønninger m. m. Notaterne findes spredt i bogen og kan ikke systematiseres. NS's notater virker desuden usikre i skriften og vedrører næsten udelukkende kornavlingen.
- (3) Endelig findes forskellige optegnelser vedrørende kapitelstakster, aftægtskontrakter, offentlige ydelser o. m. a. fra hele perioden.

Litt.:

Broch, Erling: Bering-slægtens stamgård i Bjerring. Udg. af lokalhistorisk arkiv, Bjerringbro kommune 1976.

Regnskabsbogen tilhører gårdejer Niels Christian Møller, Bjerring pr. Bjerringbro. Kopi af bogen findes i NEU og Ief. Gårdens arkiv opbevares i lokalhistorisk arkiv i Bjerringbro.

Top. nr. 1777

Nørre Tulstrup

Lee s.

Middelsom h.

Andersen, Christen: Dagbog 1786–1797

CA er født i 1739 og død i 1820. Han fik forældrenes gård i fæste i 1764, og samme år giftede han sig. Han afstod fæstet til sin yngste søn i 1816, som derefter købte gården af Himmestrup gods. Allerede 1794 havde CA dog købt et stykke jord, som grænsede op til hans lod i Nr.

Tulstrup. Gårdens tilliggende var på godt 3 tdr. 2 skp. htk., medens den af CA tilkøbte jord beløb sig til ca. 3 skp. mere end den fæstede lod. Det fremgår af dagbogen, at CA desuden lejede høslet andetsteds.

Optegnelserne er indført i to smalle foliohæfter med henholdsvis 108 og 144 s. De enkelte notater er refererende og beretter om dagens forskellige hændelser; det er tydeligt at visse typer af oplysninger kun gives få gange, selv om det har drejet sig om ofte tilbagevendende aktiviteter. Dette gælder særligt en del arbejder i landbruget, f. eks. tærskning. Hovedindholdet i dagbogen belyser da også den omfattende bondehandel, som CA drev med en lang række hel- og halvfabrikata, dels for egen regning, dels som kommissionær for købmænd i Viborg, Randers og Hobro. Han handlede med træ i form af bygningstømmer og bark til garvning, uld og bindetøj, huder, honning og mjød, svin og flæsk o. m. a. Denne handel organiserede CA på flere forskellige måder. For det første opkøbte han som kommissionær råvarer i landdistrikterne og forarbejdede samt forhandlede dem i Viborg og Randers mod betaling i form af skrot, kolonialvarer o. l. Med disse varer drev han dernæst en temmelig omfattende landhandel. For det tredje opkøbte han selv for egen regning (eller i kompagniskab med slægtninge) forskellige råvarer, som han efter forarbejdning søgte afsat i købstæderne. Hver forretning havde sin årstid, og forarbejdningen på gården er indgået i gårdens eget arbejdsmonster, tilknyttet selvhusholdningen. Som eks. kan nævnes forarbejdningen af mjød, slagtesvin osv. Det er karakteristisk, at produkternes forarbejdning ikke har krævet særlige tekniske hjælpemidler, men derimod ekspertise. Det samme gælder handelssituationen, hvor erfaringen givetvis har spillet den største rolle. I dagbogen kan man således følge sønnernes opdragelse til at varetage denne form for bondehandel, hvor sælgeren udnytter og kombinerer en lang række muligheder for afsætning af en mængde forskellige varer. Det største problem for CA bestod i transporten af varerne; dette blev løst på flere måder, bl. a. ved lån og leje af vogne tilhørende husmænd og mindre velhavende gårdmænd, der således skaffede sig en biindtægt.

Litt.:

Berg, Gösta: *Danish Rural Diaries. I: Ethnologia Scandinavica* 1974, s. 163.

Fæstebonde i Nr. Tulstrup, Christen Andersens dagbog 1786–1797. Udg. af Landbohistorisk Selskab ved Jens Holmgård. Kbh. 1969.

Helmer Pedersen, Erik: *Daily Life of a Danish Tenant Farmer. I: Scand. Economic Hist. Rev.* XIX 1971, s. 206.

Rugaard, D. E.: *Fremragende danske Bønder før og nu.* Kbh. 1871, s. 130–33.

Schousboe, Karen: Bondeøkonomi og livsformer i 1700 årenes Danmark. Upubl. speciale, Ief 1980.

Skrubbeltrang, F.: Anmeldelse af titel nr. 2. I: Historisk Tidsskrift, 12. rk., bd. VI, s. 261.

Stoklund, Bjarne: En bondedagbog. I: Fortid og Nutid XXV, 1973, s. 382.

Dagbogen tilhører revisor Niels Tulstrup, Århus, men er deponeret i LA Vib. Dagbogen er udgivet i sin helhed, se ovenfor.

Top. nr. 1777

Nørre Tulstrup

Lee s.

Middelsom h.

Nielsen, Søren: Dagbøger 1840–1846*

SN var formodentlig sønnesøn af Chr. Andersen fra samme sogn.

Notaterne er skrevet i universitetsalmanakker for årene 1840–1846, som er indbundet til et bind. Notaterne er indført på de hvide blade i almanakken, men hovedindholdet består af kommentarer til vejret, arbejderne på gården samt besætningen. Almanakkerne er ikke ført konsekvent. I året 1843 er oplysningerne dog lidt mere fyldige.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 1779

Damgård

Vester-Velling s.

Middelsom h.

Dængsø, Niels Sørensen: Regnskabsbog 1852–1863

Regnskaberne findes i en afskrift, der fylder 176 sider i kvart format. Optegnelserne er fyldige og indeholder oversigter over indavlingen af rug og boghvede 1852–62, indtægter 1853–68 og udgifter 1853–63. NSD har haft sine væsentligste indtægter ved salg af kornvarer, smør og ungkreaturer. Desuden har han drevet en del handel med heste og køer, tildels i form af byttetransaktioner. Salget af ost, hørfrø, egebark og uld afspejler, omend i afbleget form, samme næringsgrundlag som Christen Andersen, se top. nr. 1777.

NEU. Nr. 19.071.

Top. nr. 1792

Petersdal

Almind s.

Lysgård h.

(Hjemstedsangivelsen er usikker).

Lund, Peter N.: Regnskabsbog 1844–1855

PNL betegnes som proprietær. Sandsynligvis spillede landbruget en tilbagetrukket rolle i forhold til uldhandelen.

Optegnelserne er omhyggeligt indført i en lille bog i oktav. Den indeholder regnskab over udgifterne til husholdning, folkehold og andre private udgifter som f. eks. kontingent til et skydeselskab. Bagi findes årsoversigter over de samlede pengeudgifter, gennemsnitligt 2000 rdl. I arkivet findes en tilsvarende bog, ført som journal over handel med klæde, stoffer, trikotage osv.

Erhvervsarkivet, Århus.

Top. nr. 1798
Gedbækholm
Kjellerup Mark
Hørup s.
Lysgård h.

Se top. nr. 1801 Lauritsen, Johannes . . .

Top. nr. 1799
Hinge s.
Lysgård h.

Se top. nr. 1801 Lauritsen, Johannes . . .

Top. nr. 1801
Pederstrup
Vinderslev s.
Lysgård h.

Hede, Christen Jacobsen: Optegnelser ca. 1833–1890

CJH er født 10/8-1809 og død 2/6-1891. Hans fader havde en husmandslod, som dog kun bestod af hede. Han tjente i sin barndom som hyrdedreng og senere, efter sin konfirmation, som dreng og karl. Desuden underviste han om vinteren de børn fra sognets udkant, som ikke kunne nå i skole. 1829 blev han gift, og 1834 overtog han godt fire skæpper hartkorn af svigerfaderens jord. CJH ernærede sig ved siden af sit landbrug ved handel. Han solgte bindetøj og kniplinger syd for grænsen og førte kramvarer tilbage til hedeegnen. Senere købte han hedelodder, opdyrkede dem og solgte dem videre. Han sad i sogneforstanderskabet i over 20 år fra 1841.

Optegnelserne er indført i 2 bind og 1 hæfte og er kun delvis kronologiske. De indeholder dels regnskaber og avlingsoversigter, dels dagbogs- og selvbiografiske noter.

- (1) Består af 154 s. i oktav. Det dækker perioden 1833 til ca. 1862, og optegnelserne er overvejende kronologiske. Der er heri få selvbiografiske oplysninger, men derimod gudelige betragtninger blandet med beskrivelser af vejrliget, krigen 1848–51 etc.
- (2) Består af 194 beskrevne og et antal ubeskrevne sider i kvart. Der er skrevet både forfra og bagfra. Det dækker perioden 1856–1889. Bogen er påbegyndt som regnskabsbog med opgørelser over udsæd, høst etc. (57 s.). Efterhånden er bogen også blevet en slags dagbog over køb og salg af hedejord, rejser, erindringer fra barndom og ungdom. Disse er meget åbenhjertige og ubesmykkede og blandede med bibelcitater, salmer og sange, ordsprog, testamentet m. v. Disse optegnelser er ikke kronologiske.
- (3) Hæftet indeholder kun 7 sider i kvart og rummer betragtninger over CJH's sygdom og forestående død.

Optegnelserne er følelsesladede og kun delvis refererende. De er vel-

egnede til at belyse egnens specielle næringsgrundlag og forudsætningerne for tilværelsen der.

Litt.:

Andersen, P. M.: Kristen Jacobsen Hede. I: Årbog for Lysgård Hrd. med flere herreder 1922, s. 53–75.

Kaarsted, Tage: Af en hedebondes liv. I: Østjysk Hjemstavn 1959, s. 63–80.

Kaarsted, Tage: En Hedebondes Optegnelser Christen Hede 1809–1891. Herning 1978.

Bd. (1) tilhører fru Marie Bach, Randers.

Bd. (2) tilhører professor, dr. phil. Tage Kaarsted, Odense.

Top. nr. 1801

Vinderslev s.

Lysgård h.

Lauritsen, Johannes: Regnskabsbøger og arbejdsjournaler 1900–1920

Optegnelserne stammer fra forskellige ejendomme. Se også top. nr. 1798, 1799 og 2185.

- (1) Arbejdsjournal i folio med 38 sider. Optegnelserne vedrører vejrliget, arbejdernes karakter og angiver den normerede arbejdstid for årstiden. Endvidere antal heste, karle, daglejere og den anvendte tid samt akkorder, såfremt en sådan er aftalt. Optegnelserne er fra Kaldbygård (top. nr. 2185) 1/5 1900–1/11 1901.
- (2) Folioprotokol med 42 sider. Hver side er delt i to kolonner med kortfattede notater vedrørende arbejderne, men også diverse handler og social omgang. Hver måneds optegnelser fylder en side 1/11 1901–3/1 1905. Optegnelserne er fra Hinge sogn (top. nr. 1799).
- (3) Noteringskalender i »Lommebog for Landmænd 1905«. Heri findes tilsvarende oplysninger fra Hinge som i (2), men desuden er særtabeller anvendt til kontraregnskaber, prøvemalkninger osv.
- (4) Kassebog i oktav med 59 sider. Regnskaberne med pengeudgifter og -indtægter er meget specificerede. Bogen er ført på Hinge i 1906. Desuden findes dagbogsnotater fra Hinge 1/1 1906–31/3 1907 over udførte arbejder.
- (5) Tilsvarende kassebog i oktav som nr. (4). Dækker tiden fra 1/1 1907–28/9 1910.
- (6) Dagbog i kvart format med 44 sider. Dækker perioden 1/4 1907–30/9 1909 på Gedbækholm.
- (7) Folioprotokol med tilsvarende dagbogsoptegnelser fra Gedbækholm 1/10 1909–31/12 1918. Bogen indeholder 139 sider.
- (8) Kassebog i oktav med 48 sider optegnelser fra 1910–16. Optegnelserne er ikke komplette.
- (9) Arbejdsjournal i kvart format med 78 sider optegnelser fra Ged-

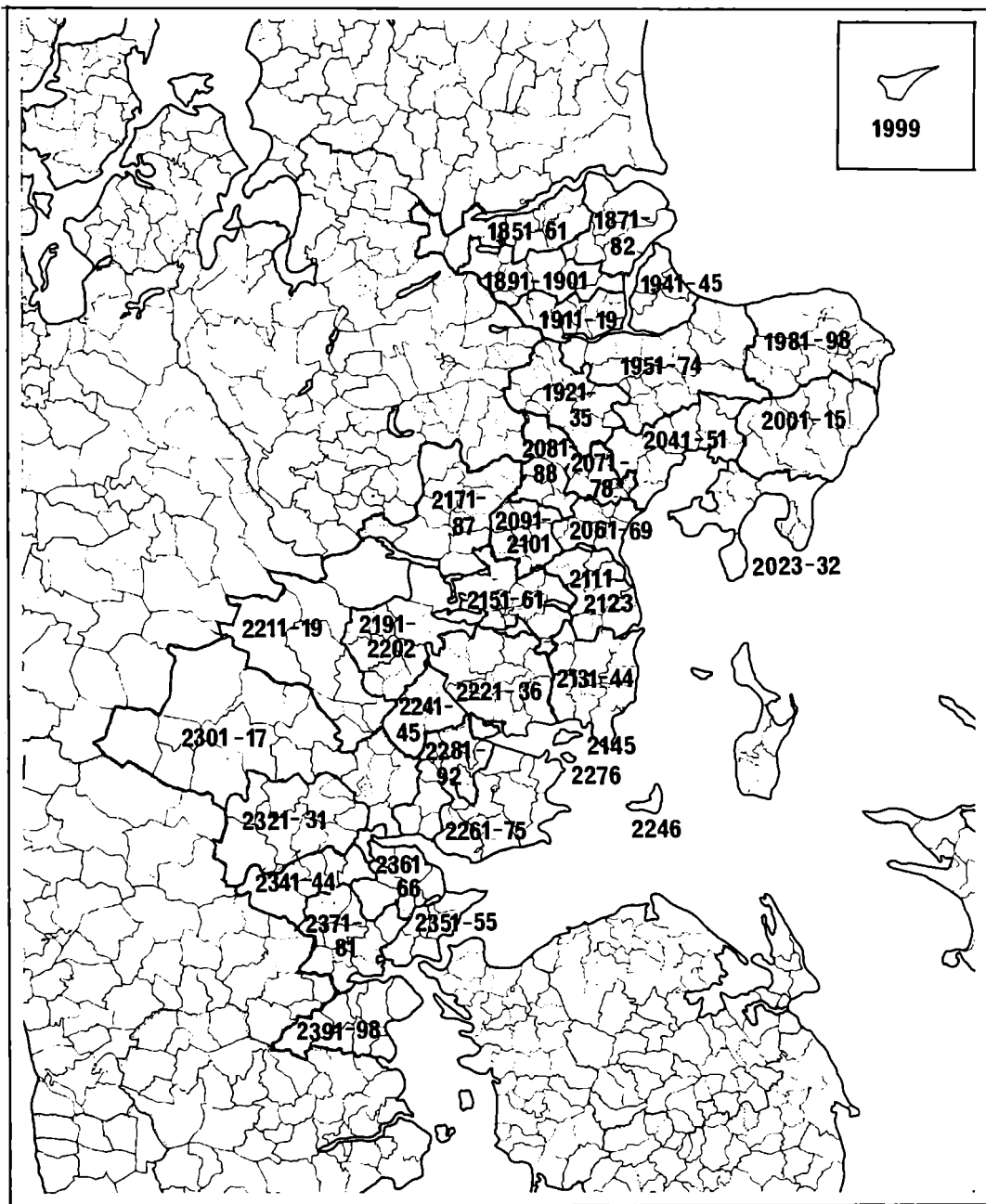
bækholm og Vinderslev 1/1 1919–13/6 1920. En periode dækker
begge ejendomme.
NEU. Nr. 29.006.

Top. nr. 1821

Engesvang s.

Hids h.

Se top. nr. 1443 Kjeldberg, Jacob . . .



Top. nr. 1879

Gjerlev

Gjerlev s.

Gjerlev h.

Winther, Peder m. fl.: Optegnelsesbog ca. 1812–1870

Optegnelsesbogen i kvart kaldes »Annotationsbogen« og er gennem årene anvendt af mange personer til forskellige notater. Den indeholder oplysninger om kapitelstakster, folkelønninger, spredte dagbogsnotater og diverse optegnelser om køb og salg af forskellige varer.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 1897

Hvidsten Vestergård

Gassum s.

Nørhald h.

Dam, Jens Peter: Dagbog 16/8 1898–5/1 1901*

JPD er født 1874 og død 1956. Han købte gården i 1898. Af gårdens tilliggende på 90 tdr. land bestod de 40 tdr. af hede. I 1905 overtog han sin kones fødested, Hylke Mølle. I ægteskabet var der fem børn.

Dagbogen har karakter af arbejdsjournal, men rummer ligeledes oplysninger om den sociale omgang. Optegnelserne omfatter 37 ark folio.

Originalen tilhører Kaj Dam, Hylke Mølle, Hylke pr. 8660 Skanderborg. Kopi heraf i Randers lokalhistoriske arkiv, Stemannsgade 2, 8900 Randers. Yderligere oplysninger kan indhentes hos Inge og Åge Dam, Øster Tørslev, 8983 Gjerlev.

Top. nr. 1898

Hald s.

Nørhald h.

Kondrup, Niels: Dagbøger og folkemindeoptegnelser 1898 ff.*

Litt.: Hansen, Ole Vartoe: Niels Kondrups dagbøger ved redaktøren. I: Fra Randers Amt 1966, s. 48–51.

Top. nr. 1913

Matr. nr. 12 og 14

Kondrup

Råsted s.

Støvring h.

Pedersen, Jens Jensen m. fl.: Dag- og regnskabsbog 1837–73

JJP var gårdejer i Kondrup og sogneforstander m. v. Optegnelserne er videreført af en svigersøn, Niels Christian Sørensen Stentz.

Optegnelserne for 1837 er indført i en almanak, derefter er anvendt hæfter i oktav, et for hvert år. Dagbøgerne indeholder i alt 846 sider. Hvert år fylder godt 20 sider. Notaterne er meget kortfattede, og ind-

holdet vedrører for det meste landbrugsarbejderne. JJP's væsentligste indtægtskilde var agerdyrkingen og salget af korn, dog suppleret med salg af heste. I bøgerne findes årlige avlingsoversigter og særlige optegnelser vedrørende bagningen. Foruden landbruget belyser dagbogen gildesorganisationen i landsbyen. I samlingen findes desuden en regnskabsbog.

LA Vib, topografisk samling. Dagbøgerne findes i kopi i Ief.

Top. nr. 1928

Galten
Nørre-Galten s.
Galten h.

Søgård, Søren: Regnskabsbog 1885–1894*

SS er født 1864 og ernærede sig som husmand. 1890 nævnes han i folketællingen som gift og med tre små børn. Han blev senere sognerådsformand i Galten-Vissing kommune.

Regnskabsbogen er i oktav. Udgifter og indtægter angives hver for sig, et år ad gangen. Hvert år sluttes med en balance og hver måned får ca. 3/4 s. til udgifter og tilsvarende til indtægter. Det fremgår af regnskaberne, at SS udelukkende har indtægter af smør og småkreaturer, og at udgifterne – fortrinsvis til købmandsregning, håndværkere og brændsel – overstiger indtægterne (1886).

Hadsten kommunes lokalhistoriske arkiv og samlinger, Hadbjergvej 12, 8370 Hadsten.

Top. nr. 2005

Lyngby s.
Djurs Sønder-h.

Se top. nr. 2093 Sørensen, H. W. . . .

Top. nr. 2043

Følle
Bregnet s.
Øster-Lisbjerg h.

Sørensen, Nicolaj: Optegnelser 1854–69*

Litt.:

Sørensen, Magnus: Af gårdejer i Følle, Nicolaj Sørensens optegnelser. I: Østjysk Hjemstavn 1958, s. 87–95.

Top. nr. 2048

Bynkesminde
Skæring
Egå s.
Øster-Lisbjerg h.

Dagbog 1892–1912

Optegnelserne er indført i et bind i kvart med 178 s. Notaterne er meget kortfattede og omhandler udelukkende landbrugsarbejderne. Siden er opdelt i rubrikker, hvori arbejdets art og antal heste, karle, daglejere og tjenestepiger anføres; endvidere eventuelle anmærkninger. Disse omhandler f. eks. svineslagtning, mængden af udtærsket korn, udsæd og indavl, kreaturerne m. v. Optegnelserne synes at være skrevet af to forskellige personer.

Dagbogen tilhører gårdejer Jes Thomsen, Bynkesminde, Skæring Hedevej 400, 8250 Egå. Kopi heraf i Ief og NEU.

Top. nr. 2065

Brabrand s.

Hasle h.

Se top. nr. 2666 Schousboe, Gustav Adolf . . .

Top. nr. 2082

Bundgården

Vitten s.

Sabro h.

Optegnelser ca. 1853–1890*

Litt.:

Poulsen, Poul R.: Blade af en Slægtsgårds Historie. I: Østjysk Hjemstavn 1941, s. 107–117.

Top. nr. 2093

Eshedegård

Skivholme s.

Framlev h.

Sørensen, Hans Winther: Regnskabsbøger 1872, 1884–1907 og Rasmus Møller: Regnskabsbog 1909–18

HWS var i 1872 forvalter på Sædingegård på Lolland. Senere købte han Eshedegård i Skivholme. 1909 overtog svigersønnen, RM, gården og drev den, indtil han under 1. verdenskrig solgte den og købte Trustrupgård (top. nr. 2005).

Optegnelserne er indført i tre folioprotokoller, nemlig:

- (1) Arbejdjournal på Sædingegård, en hovedgård.
- (2) Regnskabsbog over indtægter og udgifter 1884–1907, ført på Eshedegård. Protokollen er lettere ødelagt, men indeholder dog stadig ca. 200 s. Bemærkningerne til de enkelte poster er meget udspecificerede. Det fremgår, at en stor del af indtægterne stammede fra salg af smør, uld og småkreaturer. Bagi findes oversigter over tjenestefolk med akkorder samt prøvemalkninger.
- (3) Regnskaber ført af RM på Eshedegård 1907–15 og på Trustrupgård 1917–18. Protokollen indeholder ca. 60 s. og er ført lige så detaljeret som foregående.

Bøgerne tilhører fru Inger Dam, Øster Tørslev, 8983 Gjerlev. I Ief findes kopi af regnskaberne for 1885.

Top. nr. 2185

Kaldbygård

Låsby s.

Gjern h.

Se top. nr. 1801 Lauritsen, Johannes . . .

Top. nr. 2191

Bakkegård

Rye

Rye s.

Tyrsting h.

Jensen, Rasmus m. fl.: Regnskabsbøger 1857 – ca. 1900*

Litt.:

Nielsen, Harald: Træskomageriet i Rye sogn i 19. Aarhundrede. I: Sprog og Kultur, bd. 13, s. 6–30.

Stig Jørgensen, Birte: Træskomageriet på Silkeborgegnen i 1800-tallet. I: Folk og Kultur 1973, s. 5–30.

Top. nr. 2202

Træden

Træden s.

Tyrsting h.

Sørensen, Peder m. fl.: Optegnelsesbog ca. 1730 – ca. 1850

PS er født i 1705 og død i 1757. Han var rytterbonde. Faderen havde gården i fæste fra 1707 til 1730, da han forsad den, hvorefter PS overtog den.

Notaterne er indført af PS, hans søn og sønnesøn i en læderindbundet lommebog med 124 s. i oktav. De første tre s. mangler. Fra PS's hånd findes beretning om hans levnedsløb, om reparationerne på gårdens bygninger, om opsætningen af stendigerne på markerne (1737) og om »adskillige tildragelser som her tid efter anden tildraget er, mig og mine mest angændes, kortelig som følger« – dvs. om hans ægteskaber, om forældrenes aftægt, hans børns fødsler, kvægpesten m. v. Desuden findes oversigt over det indavlede korn fra 1731 og fremefter. Disse oversigter angiver mængden i travet og kærve, hvorfor de ikke kan anvendes direkte til foldberegninger. Der findes heller ikke udsædsangivelser. Disse regnskaber er fortsat af sønnen og sønnesønnen, således at der findes en næsten komplet række af oversigter 1731–1812. Træden by blev udskiftet 1792. Enkelte andre optegnelser er nedskrevet af PS's efterkommere, mest vedrørende vejret, landbrugsarbejderne og begivenheder i sognet. Optegnelserne fra PS's hånd udmærker sig ved at være de ældst kendte fra nord for Kongeåen. Han angiver selv følgende årsag til optegnelserne: »... og som jeg nogen tid efter anden har tegnet adskillige tildragelser, så har jeg mig taget denne bog at lade indrette til des troligen og varligen at have det ud i gemme, og tænker jeg og at det skulle des bedre blive i sin tid forvaret til varig erindring, at folk kunne beskue her en forfaders lykke, levned fremgang og tildragelser.«

Bogen tilhører overbibliotekar Knud Møller, Middelfart bibliotek. Kopi i NEU og Ief.

Top. nr. 2221

Østbirk s.

Voer h.

Se top. nr. 1072 Larsen, F. . . .

Top. nr. 2225

Toftlund
Ustrup
Hylke s.
Voer h.

Andersen, Rasmus: Dagbøger m. v. 1870–1905

RA ejede Toftlund, som har været i slægtens eje (fæste?) i 200 år. Gården er på ca. 4 tdr. hartkorn. Da RA døde i 1926, var han en meget gammel mand. Han efterlod sig et omfattende arkiv, som indeholder optegnelser om slægten, breve og brevkopier, div. optegnelser om gårdens drift m. m.

Arkivet indeholder desuden:

- (1) »Lommebog for Landmænd«, 1882. Dagbogen er ført dagligt; optegnelserne karakteriseres som meget fyldige, især om personlige ting angående familien og husholdningen.
- (2) Dagbøger 1895–1905, ført dagligt. Optegnelserne er meget kortfattede, og bøgerne har først og fremmest karakter af arbejdsjournaler.
- (3) Regnskabsbog 1870–79. Bogen hedder gårdens regnskab, men der er ikke skelnet mellem de forskellige indtægter og udgifter vedrørende driften og husholdningen.

Hylke sognearkiv, Ringklostervej 8, 8660 Skanderborg.

Top. nr. 2225

Østerlykke
Ustrup
Hylke s.
Voer h.

Johannesen, Søren: Dagbog 1/11 1854– 31/12 1868*

SJ er født 1812 i Hylke som søn af gårdejer Johannes Sørensen og Inger Pedersdatter. Gården har tilhørt samme slægt i mange år og gør det stadig. SJ var medlem af sogneforstanderskabet og formand i tre år. Gården er på ca. 4 tdr. hartkorn (60–70 tdr. land). Yderligere oplysninger kan skaffes på gården, da SJ's sønndatter, der er 86 år, stadig er kone i gården (1975).

Dagbogen er ført dagligt. Oplysningerne er kortfattede, men drejer sig om alle aktiviteter på gården. Den indeholder driftsregnskaber og oplysninger om handel, familien, husholdningen og landbrugsarbejderne. Desuden findes husholdningsregnskaber 1861–1864.

Hylke sognearkiv, Ringklostervej 8, 8660 Skanderborg. I LA Vib findes en xeroxkopi af originalen.

Top. nr. 2229

Tammestrup
Tolstrup s.
Voer h.

Pedersen, Andreas: Regnskabsbøger 1863 og 1866

AP var ejer af gården Tammestrup.

Optegnelserne er indført i to notesbøger i oktav, som hver består af et foldet ark. De indeholder oversigter over indtægterne ved salg af smør, skind, vadmél, gryn og rug, samt over udgifterne til kløver- og græsfrø, folkelønninger, træsko, fotografier osv.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2289

Stavnbjerggård
Store-Dalby s.
Hatting h.

Neergaard, Ludvig: Regnskabsbøger 1877–1902

LN var proprietær og ejede Stavnbjerggård i årene 1877–78. I øvrigt kan regnskaberne ikke stedfæstes. Regnskaberne er indført i fire folio-protokoller, nemlig:

- (1) Regnskabsbog 1877–78 inddelt i diverse konti: Agerbrug, besætning, husholdning, private udgifter, bygninger, inventar og lønninger. Bag i bogen findes et privat rentier regnskab fra Fredensborg 1895–1902.
- (2) »Kassebog begyndt 1ste Januar 1878«, løbende til 1883. Bogen som delvis korresponderer med bd. (1), indeholder regnskab over samtlige udgifter og indtægter.
- (3) Svarer til bd. (2) og indeholder regnskaber for årene 1884–91.
- (4) Mælke-regnskab over den daglige produktion af mælk og smør 1890–91, samt salg og forbrug.

Landbohøjskolens bibliotek, Hdskr. V, ny saml. 2°, 1–4.

Top. nr. 2308

Sigtenbjerggård
Bjerlev
Hvejsel s.
Nørvang h.

Optegnelser 1816–57*

Litt.:

Hove, K. M.: Landbrugsforhold i første halvdel af det 19. århundrede. I: Vejle Amts årbog 1936, s. 102–118.

Top. nr. 2308

Ildved Mark
Hvejsel s.
Nørvang h.

Johnsen, Anders: Optegnelsesbog 1842–75

Anders Johnsen, født 1827, var søn af John Andersen og Mette Marie Sørensdatter, som havde Højgård på Ildved Mark.

Bogen er påbegyndt 11/6 1842 og ført som en ugentlig dagbog indtil 9/4 1843 under et skoleophold hos læreren i Hjortshøj, og den omhandler mest undervisningen. Senere er optegnelserne af blandet karakter så som uddrag af aviser, regnskaber over solgte varer 1853 og et landbrugsregnskab fra 1875.

Litt.:

Hove, K. M.: Hvejsel sogn, 1949.

Lokalhistorisk arkiv for Jelling kommune, Jernbanevej 26, 7300 Jelling.

Top. nr. 2309

Harresøgård
Harresø
Givskud s.
Nørvang h.

Skovbølling, Klaus Pedersen: Optegnelser 1760–1782*

Litt.:

Rugaard, D. E.: Fremragende danske Bønder før og nu. Kbh. 1871, s. 113–122.

Top. nr. 2322

Kølholt gård
Skibet s.
Tørrild h.

Hansen, Christian: Husholdningsbog 1779

CH kom fra Århus. Kølholt er på 8 tdr. 3 skp. hartkorn og ejedes af CH og senere Ernst Braat (se top. nr. 949). Bogen er muligvis ført af dem begge.

Bogens titel lyder: »Husholdningsbog over Husholdningen for År 1779, Kølholt d. 4. Jan – Christen Hansen.« Formattet er kvart. Bogen indeholder notater om bogudlån, kornopmåling og lån. Desuden findes opskrifter og regnskab over almisser og fattighjælp. Bagi findes et års regnskab over smør og ost, solgt 1779.

LA Vib, privatarkiver, Braat, Ernst regnskaber og personlige papirer.

Top. nr. 2365

Pjedsted s.
Holmans h.

Se top. nr. 3 Jensen, Hans Peter . . .

Top. nr. 2378

Gadkjær
Viuf s.
Brusk h.

Daugård, Hans Olesen: Dagbog 1886–1888*

HOD er født 1862 og død 1953. Han var landbrugsuddannet i Lyngby og tjente på flere herregårde i Danmark og i Sverige. Han var ved dagbogens begyndelse i tjeneste på en herregård ved Randers, men fik senere et landbrug i Viuf.

Dag- og regnskabsbogen indeholder fortrinsvis oplysninger om agerbruget, men også notater om vejret, handelsvirksomhed, familieforhold m. v.

Dagbogen tilhører bibliotekar Gunver Daugård Nielsen, Syrenvænget 13, 2830 Virum.

Top. nr. 2391

Varmark
Sønder-Stenderup s.
Nørre-Tyrstrup h.

Jessen, F. m. fl.: Optegnelser 1776–1831

Optegnelserne er indført i et hæfte i folio med ca. 55 s. Det indeholder et nøjagtigt og systematisk regnskab over indavlet korn. Senere anføres også begyndelsestidspunkterne, og notaterne vedrører i højere grad arbejdet i forbindelse med korndyrkningen.

LA Åb, topografica nr. 970, Vejle amt, Stenderup sogn, 1566–1883, forskelligt vedrørende Stenderup sogn.

Top. nr. 2391
Stenderupgård
Varmark
Sønder-Stenderup s.
Nørre-Tyrstrup h.

Thygesen, Jens Christopher: Regnskabsbog 1810–1817

Tøgesen, Jes: Regnskabsbog 1838–1852

- (1) Regnskabsbog ført af JCT 1810–17. Optegnelserne er tætskrevne og vanskeligt læselige. De er indført i en folioprotokol med 82 sider, som er uden indbinding. Notaterne repræsenterer sandsynligvis et fragment. Bogen er ført som en blanding af kladderegnskab og dagbogsnotater vedrørende forskellige økonomiske mellemværender og handler bl. a. med brændevin, trævarer og stude. Endvidere indeholder bogen en del brevkoncepter. Endelig findes en lærebog i regning fra 1794.
- (2) Indtægts- og udgiftsprotokol i oktav ført af JT 1838–52. Regnskaberne er systematiske, og de 220 sider er tæt beskrevne. JT's væsentligste indtægter stammede fra en omfattende handel med stude og smør. Bagi findes kornopmålinger og oversigter over slagtet kvæg.

LA Åb, privatarkiver nr. 741 og 761.

Top. nr. 2392
Langholtgård
Sønder-Bjert s.
Nørre-Tyrstrup h.

Se top. nr. 2666 Schousboe, Gustav Adolf . . .

Top. nr. 2395
Poulinesminde
Vonsild s.
Nørre-Tyrstrup h.

Vyff, Kristian: Dagbog 1844–1892*

Litt.:

Vyff, Kristian: Dagbogsblade fra de otte sogne. I: Sønderjysk Månedsskrift 1964, s. 116–129.

Top. nr. 2421

Nees s.

Skodborg h.

Lykke, Peder Nielsen: Dagbog 1885–1888*

PNL er født i Nees 1850 og død sammesteds i 1920'erne. Han arbejdede i de år, dagbogen omhandler, som teglværksarbejder om sommeren og som daglejer hos bønder om vinteren. Desuden havde han lidt jord, som han dyrkede og beplantede, ko og et par får. Derudover drev han noget fiskeri, hjalp sin kone med at væve og forarbejdede hornskeer til videresalg.

Optegnelserne for hver måned fylder i afskrift et A4 ark. Foruden notater om de forskellige arbejder indeholder dagbogen længere skildringer, f. eks. af hvorledes de først gik til læge, senere til klog kone med et barn; desuden beskrivelser af småfester, politiske møder, faderens begravelse, familiens juletræ m. m. Endelig får man glimt af udvekslingen af tjenester og gaver mellem gård- og husmænd, naturalielønninger etc.

Originalen tilhører det Lokalhistoriske arkiv, Biblioteket, Lemvig. Dagbogen findes i en afskrift, foretaget af museumsinspektør Ellen Damgård, Lemvig Museum, som også forbereder en udgivelse.

Top. nr. 2422

Åmølle gartnerhus

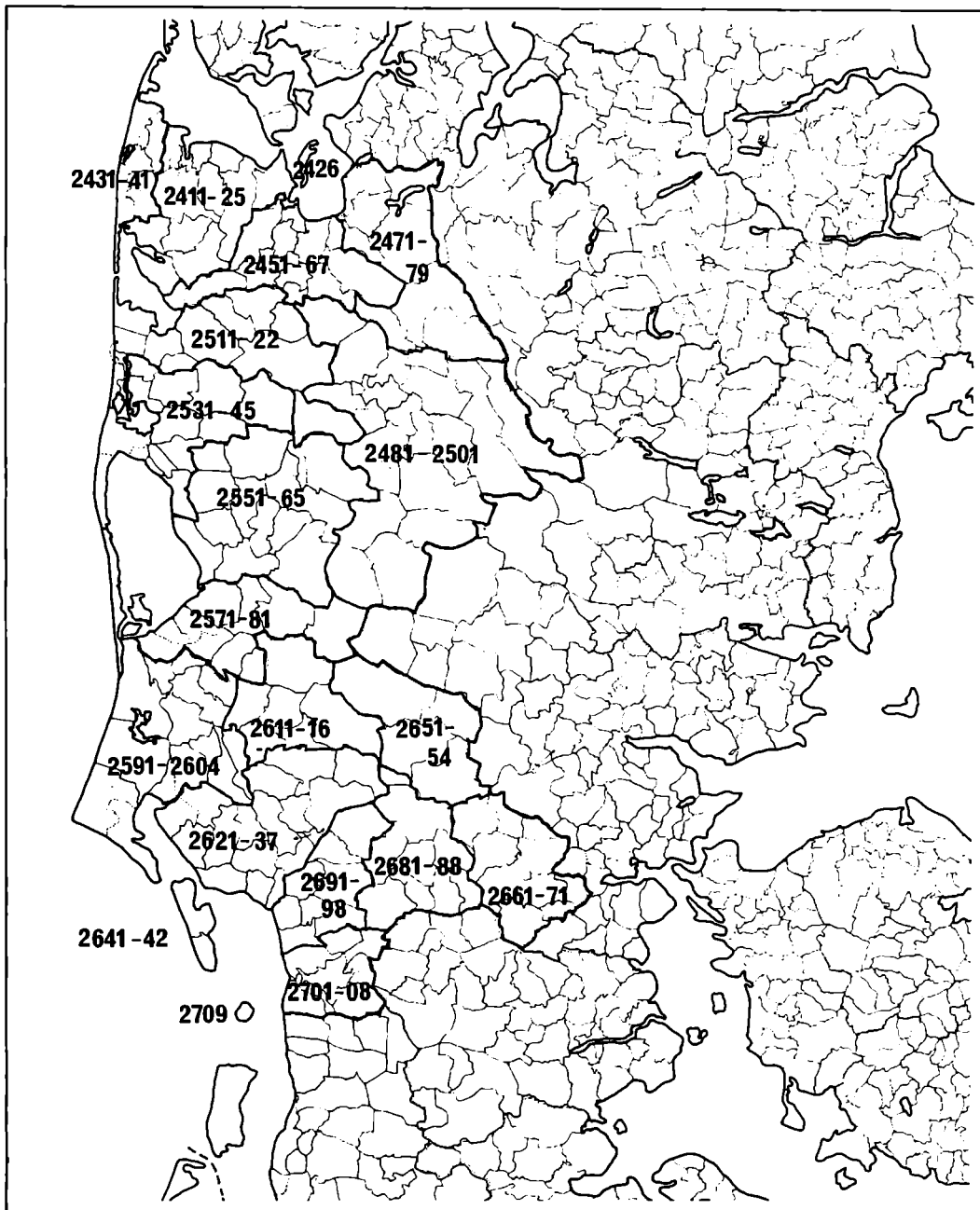
Gudum s.

Skodborg h.

Pedersen, Søren: Dagbøger m. m. 1858–1909

SP var i 1860'erne gartner på forskellige herregårde. I begyndelsen af 1870'erne giftede han sig og slog sig ned ved Gudum, hvor han ernærede sig ved gartneri, salg af grøntsager og daglejerarbejde. Desuden fortjente han lidt ved udfærdigelsen af gravskrifter og navnebreve, samt ved indbinding af bøger. SP var indremissionsk, og optegnelserne giver et fyldigt billede af mødeaktivitetens omfang. Notaterne er som regel kun refererende.

Optegnelserne er indført i 33 hæfter i oktav og på løse sedler. De første hæfter fra 1860'erne indeholder relativt spredte optegnelser, senere bliver de regulære dagbogsnotater mere dominerende og systematiske. Skriften er lille og tæt, og samlingen omfattende, ca. 1300 s. i alt. Indholdet karakteriseres i 1860'erne ved dets spredte karakter af arbejdsnotater og optegnelser om indtægter og udgifter. I begyndelsen omhandler dagbogsnotaterne næsten kun gartneriarbejderne, men senere bliver de mere systematiske og fyldige. Disse optegnelser findes



fra årene 1858, 61, 64, 67–73, 75, 79–90, 93, 1906 og 1909. Udover dagbogsnotaterne findes spredte optegnelser over indtægten og naturalielønningen for gartnerarbejdet på Åmølle, Gudum Kloster m.m. Endelig findes lister over de bøger han læser og indbinder, diverse år 1879–1905, samt spredte tegninger af hans gartnerhus ved Åmølle og forskellige haveanlæg.

Herning Museum, Museumsgade 1, 7400 Herning.

Top. nr. 2425

Thagård
Humlum s.
Skodborg h.

Optegnelsesbog ca. 1807–1845

Hæftet er skænket til museet af Chr. Gade, maler i Humlum. Det består af 46 s. i oktav og indeholder en oversigt over rugavlens 1807–37; desuden fortegnelser over de kreaturer, som har løbet 1812–20, lønninger til tjenestefolkene, oversigt over lammene i 1820'erne, samt optegnelser om køb af stude og svin. Størstedelen af notaterne er fra 1820'erne.

Herning Museum, Museumsgade 1, 7400 Herning. Nr. 106/1913.

Top. nr. 2431

Staunsholm
Harbøre s.
Vandfuld h.

Staunsholm, Lars Jensen: Regnskabsbog 1865–1905

Lars Jensen Staunsholm var født 1837.

Regnskabsbogen indeholder oplysninger om pulsvodfiskeri m.m. 1865–1905.

Regnskabsbogen tilhører Lars Jensen Staunsholm, 7673 Harbøre. Kopi i lef.

Top. nr. 2451

Gårdhøje
Måbjerg s.
Ginding h.

Gaardhøy, Jørgen Jensen: Optegnelsesbog ca. 1790–1820

Jørgen Jensen Gaardhøy, 1769–1851, var søn af Jens Jørgensen og fik ved sit ægteskab den vestlige halvdel af Gårdhøje af sin far. I 1799 fik han den østlige halvdel af Gårdhøje, idet hans hustru stammede fra denne gård. De to Gårdhøje var tilsammen på ca. seks tdr. hartkorn.

Optegnelserne, som er af meget varierende karakter, fylder 40 sider i oktav og indeholder: Oplysninger vedrørende landbruget indeholdende tidspunkter for såning og høst 1791–1822. Høstudbyttet 1796–1811. Forskellige ægter eller kørsler. Desuden findes en afskrift af runealfabetet og en oversigt over, hvornår påsken faldt 1826–1900. Derudover en del religiøse vers, midler mod kvægsygdomme, og spredte oplysninger om tiender m. v.

Litt.:

Gårdhøje, Børge: Slægten Gårdhøje.

Dagbogen ejes af Børge Gårdhøje, Rosen Allé 2, 3500 Værløse.
Kopi i Ief.

Top. nr. 2453

Trabjerg
Borbjerg s.
Hjerm h.

Weiersøe, Severin Jensen: Dagbog 1824–35

SJW er født i 1814 og døde i 1897. Hans far ernærede sig ved en husmandslod i Trabjerg og drev desuden noget håndværk som tømrer og snedker. Dagbogen dækker de sidste barndomsår i Trabjerg, hans opvækst som huslærer på diverse større gårde og endelig tiden indtil han forlod seminariet i Lyngby på Djursland. Optegnelserne er ikke daglige, men har snarere karakter af opsummerende oversigter over den forløbne uge/måned. Dagbogen indledes således:

»Det er allerede godt af min alder; jeg er først i mit 10'ende år . . . Jeg vil nu holde dagbog og skrive i den, hvorvidt jeg kommer i min lærdom og andet vigtigt, hvad der passerer. Min fader har også en bog og skriver sådan noget i . . .«

Optegnelserne er således stærkt følelsesladede og beundringsværdigt velformulerede. Indholdet er mangesidet; af særlig interesse er optegnelserne om SJW's møde med anderledes levevis. Som eksempel kan anføres følgende fra hans tid som skolelærer på en større gård:

»Her var så godt som slet ingen barsel; det er ikke som hos bønderne. Dem selv og børnene her er også lige så pæne som i en præstegård. En jomfru er her, som hedder Jette, – det er et sært navn; det har jeg aldrig hørt før.«

Hans notater giver således et grundlag for forståelsen af de kulturelle forskelle og variationer i datidens samfund og dermed muligheden for at karakterisere de forskellige befolkningsgruppers særlige levevis.

Litt.:

Carlsen, Olaf: *En jysk Drengs Dagbog 1824–35. Severin Weiersøes Optegnelser fra Dreng- og Ungdomsårene*. Kbh. 1943. [Kommenteret udgivelse].

Carlsen, Olaf: *Omkring udgivelsen af »en jysk drengs dagbog«*. I: *Den danske realskole 1944*, s. 53–56.

Carlsen, Olaf: *Severin Weiersøes Slægtsmeddelelser*. I: *Hardsyssels Årbog 1947*, s. 135–44.

Originalens nuværende hjemsted er ukendt. Visse dele af SJW's øvrige privatarkiv findes i LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2477

Staulund
Haderup s.
Ginding h.

Knudsen, Peder: Dagbog 1829–57

PK er født 1798 og død 1857. Han overtog gården i 1827. PK sad i skolekommissionen, var medlem af sogneforstanderskabet m. m. Gårdens tilliggende var efter gammel matrikul 3 tdr. 7 skp. 2 fdk.

1¹/₆ alb. Efter den nye matrikel blev gårdens tilliggende på 555 tdr. land sat til 2 tdr. 7 skp. 3 fdk. ³/₄ alb.

Optegnelserne er indført i fire hæfter i kvart med ialt 1079 s. Skriften er let læselig og sproget er kun svagt dialektpræget. Notaterne er daglige og på trods af det korte og knappe sprog relativt fyldige. De indeholder så godt som ingen refleksioner, men registrerer fortrinsvis arbejderne på gården, omfanget af disse, afsætningen af varer, tjenestefolkenes forhold og den sociale omgang. Nogle få af oplysningerne i dagbogen er affattet i kodesprog, således notaterne om PK's kæreste-forhold. Foruden dagbogsnotaterne findes regnskaber for årene 1843, 45, 47 og 51–54.

Litt.:

Gormsen, Gudrun: Peder Knudsens dagbog 1829–57. En analyse af økonomisk og social organisation. Utrykt prisopgave i europæisk etnologi. Kbh.'s universitet, 1977.

Dagbogen tilhører Jens Gelsgård, Fårbæk pr. Haderup. Den samlede dagbog findes i kopi i Ief. Desuden findes en afskrift af årene 1829–32 i NEU. (Nr. 19.660). I LA Vib findes diverse arkivalier fra gården, topografica nr. 966-sp.

Top. nr. 2485

Brændgård

Ørre s.

Ginding h.

Understrup, Konrad: Dagbøger og optegnelser ca. 1885–1940

KU er født 1859 i Understrup. Faderen var gårdejer, og sønnen kom som 19-årig på Rødkilde Højskole, to år senere på Vester Skerninge og endelig 1885–86 var han elev på Askov. Senere rejste han i tre år til Norge som uldhandler. 1889 købte han en gård i Brændgård, og samme år blev han gift med en lærerdatter. KU ernærede sig af sit landbrug, men havde en ikke uvæsentlig biindtægt ved skriverier i Herning Folkeblad, bl. a. af lokalhistorisk indhold. Han var 1894–1906 medlem af Herning sogneråd og skolekommission samt senere forskellige foreninger. I 1913–15 udgav han sin første slægtsbeskrivelse, som hurtigt blev fulgt op af sognemonografier m. v. Han døde 1947.

KU har rimeligvis ført dagbog hele sit liv, men kun to (nummerede) bind er bevaret. Det første bind indeholder optegnelser fra Kristianiaårene, det andet dagbogs-optegnelser fra 1937. Optegnelserne fra Kristianiaårene har han selv skrevet om i Herning Folkeblad 1931. Dagbogs-optegnelserne er ret fyldige. Desuden eksisterer der 44 hæfter i oktav med optegnelser og afskrifter, fortrinsvis af lokalhistorisk interesse. Iblandet findes dog notater vedrørende hans landbrugsbedrift. Hvert hæfte fylder ca. 80 s. Endelig findes tre kontrabøger i samlingen.

Litt.:

Hansen, H. P.: Konrad Understrup 1859–1947. I: Hardsyssels Årbog 1947, s. 154–57.

Herning Museum, Museumsgade 1, 7400 Herning.

Top. nr. 2491

Demstrupgård

Bording s.

Hammerum h.

Lauritsen, Anders Christian: Regnskabs- og notesbøger 1874–1906

ACL er født i Bording sogn. Efter at have deltaget i krigen 1864 ejede han først en hedegård, som han forbedrede betydeligt og derefter en mindre ejendom i en bedre egn. Ved giftermålet med sin anden kone, Maria Kirstine Christensen, erhvervede han imidlertid en gård i Demstrup, som han udvidede ved tilkøb af jord og kaldte Demstrupgård. Han drev omfattende handel med heste, kreaturer og vogne, var valgkredsformand og medlem af flere bestyrelser. Han døde 1903.

Privatarkivet indeholder:

- (1) En pakke med diverse uindbundne regnskaber, mejeriopgørelser osv.
- (2) Notesbøger 1874–1903, dvs. to pakker med »Lomme- og Noteringsbog for landmænd i hvert år«. Optegnelserne drejer sig hovedsageligt om køb og salg.
- (3) Hovedbøger 1876–1906, tre bind. Optegnelserne i disse fyldige og meget omhyggeligt førte hovedbøger vedrører salg af vogne til forskellige kunder.
- (4) Diverse regnskabsbøger, dvs. kassebøger, kontrabøger, regnskaber over hestehandler fra 1881 osv. To pakker.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2514

Vibholm

Madum s.

Ulfborg h.

Strandbygård, Christen m. fl.: Dag- og regnskabsbøger (1846?) 1870–?*

Regnskabsbogen og driftsjournalerne angives at være meget fyldige. Vibholms tilliggende var på ca. 100 tdr. land.

Litt.:

Ridder, Johannes: En vestjysk bondegård fra omkring 1870. I: Hardsyssels Årbog 1972, s. 63–73.

Regnskaberne m. v. tilhører gårdejer P. Jørgensen, Vibholm, 6990 Ulfborg.

Top. nr. 2515

Lille Meldgård
(senere Østergård?)
Ulfborg s.
Ulfborg h.

Ulfkjær, Anders: Regnskabsbog 1849–69

AU var handelsmand og drev desuden noget landbrug og pottemageri.

Optegnelserne er indført i en folioprotokol med ca. 441 paginerede sider, heraf mangler s. 410–34 foruden omslaget. Bogen er ført som hovedbog over AU's handler. Optegnelserne er overstregede, men som regel let læselige. Udover en mængde små artikler, såsom ure, kornvarer, kartofler, piber m. m. sælger AU en mængde trævarer til omkringboende gård- og husmænd. Samtidig køber, sælger og bytter han en mængde stude og grise af, til og med de samme mennesker. En væsentlig handelsartikel er vogne, og muligvis forarbejder han selv en del af det træ, han køber op i Lemvig (og Norge?). Han optræder også som mellemmand og formidler ved andres byttehandler. Hans udgifter synes fortrinsvis at være til daglejerarbejde og folkelønninger, hvorfor det må formodes, at han har ført en separat bog over indkøb af sine handelsvarer. Bagi bogen findes regnskab over salget af pottemagervarer til købmænd i købstæderne og på markeder, samt over udgifterne forbundet med lertøjsfabrikationen. Bogen yder således et interessant udgangspunkt for en undersøgelse af bondehandelens organisation.

Herning Museum, Museumsgade 1, 7400 Herning.

Top. nr. 2532

Vesterby
Rindum s.
Hind h.

Iversen, Peder: Lommeregnskabsbog 1861–1884

Noteret efter registranten, ikke set. Bortkommet pr. 15.1.76. – Se også top. nr. 2541.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2541

Stadil s.
Hind h.

Iversen, Peder: Dagbog 1866–83

Optegnelserne er indført i en lille notesbog i oktav. Bogen er i ringe stand og størstedelen af bladene mangler. Indholdet er af blandet karakter og kan ikke systematiseres. Det fremgår af indholdet, at PI rejste både til Ringkøbing, Lemvig og Holstebro i forbindelse med handler, bl. a. med svin, gulerødder o. l. Desuden findes notater om familiebegivenheder, tjenestefolk og spredte oplysninger om begyndelsestidspunkterne i landbrugsarbejdet. – Se også top. nr. 2532.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2545

Abelines gård
Haurvig
Holmsland Klit s.
Hind h.

Christensen, Christen: Dagbog 1868, 1871–95

CC var landmand, fisker og strandfoged. Han ejede Abelines gård, som han lod bygge i 1871. Denne gård er nu en selvejende institution og åbnet for offentligheden som museum.

Optegnelserne er indført i en lille, tyk bog i oktav med ca. 1500 s. Hæftningen er i dårlig stand, men skriften er let læselig. Notaterne er daglige og fylder ca. 2–4 linier hver. De vedrører fortrinsvis arbejderne i og omkring gården og strandfogedvirksomheden, men også andre aktiviteter nævnes (f. eks. fester, familieforhold osv.). Optegnelserne indeholder ikke overvejelser, men er udelukkende refererende. Dagbogen belyser således indgående det mangesidede ernæringsgrundlag. Det fremgår, at fiskeriet har udfyldt de perioder af året, hvor landbruget ikke har lagt så kraftigt beslag på arbejdskraften. Der gives oplysning om både hav- og fjordfiskeriet. Da optegnelserne omhyggeligt anfører af hvem og hvor de enkelte arbejder er udført, er det muligt nøje at kortlægge det gensidige samarbejde mellem strandfogedgården og husmændene/fiskerne. CC modtog f. eks. hjælp i høsletten og stillede til gengæld heste og redskaber til rådighed ved pløjning, kørsel m. m.

Litt.:

Rasmussen, Alan Hjorth: Erhvervsstruktur og fiskeri på den jyske vestkyst. Bygd 1972, nr. 2.

Meesenburg, H.: Vestkysten fra Blåvand til Ringkøbing. Bygd 1971, nr. 2.

Originalen tilhører Holmsland Sognearkiv. Kopi findes i NEU og Ief.

Top. nr. 2552

Fiskebæk
Nørre-Vium s.
Bølling h.

Jonassen, Jacob: Regnskabsbog 1867–1881

Regnskabsbogen indeholder hovedsageligt regnskaber over udestående fordringer samt skyldnernes egenhændigt underskrevne erklæringer. Bagi findes diverse testamentariske bestemmelser.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2573

Nordenå
Hemmet s.
Nørre-Horne h.

Hansen, Niels: Regnskaber 1771–1797*

Litt.:

Fløe, Palle: Optegnelser af en vestjysk Bonde for 100 År siden. I: Samlinger til Jysk Historie og Topografi 1882–83, s. 78–87.

Scousboe, Karen: Foldudbytte og bondeøkonomi. I: Fortid og Nutid, bd. XXVIII, hft. 1, s. 35–49, 1979.

Top. nr. 2578

Strellev s.

Nørre-Horne h.

Krog, Jens: Regnskabsbog 1896–1907*

JK var gårdmand i Strellev.

Regnskaberne har karakter af driftsregnskaber og er ført månedligt eller jævnligt.

Ølgod sognearkiv, Søndervænget 5, 6870 Ølgod.

Top. nr. 2603

Ho s.

Vester-Horne h.

Rasch, Søren: Optegnelser 1792–1848

SR er født i Ho 1783 og døde sammesteds 1848. Han tjente hos forskellige gårdmænd i Oksby og Vejrs 1792–98 og begyndte derefter på sildefiskeri og siden at sejle i fragtfart. 1808 bestod han styrmands-eksamen, og 1810 købte han sin første båd, hvormed han sejlede i fragtfart på Hjerdingbugten. To år senere giftede han sig og overtog sine svigerforældres ejendom i Ho, tilliggendet var på 1 td. htk. I årene derefter sejlede han skiftevis i mindre fragtfart, skiftevis med varer og jydepotter til Altona. 1831 lod SR en større galease bygge i Ho (beregnet til sejlads på England og Frankrig). Selv sejlede han kun med det første år, og allerede 1834 totalforliste den. Derefter drev SR kun fragtfart i vadehavet samtidig med, at han intensivere sit landbrug. SR fik sin væsentligste indtægt ved vadehavsfragter, handels(detail)-virksomhed og gæstgiveri.

Bogen er i folio og indeholder ca. 250 tæt beskrevne sider. Den er indledt med et alfabetisk emneregister og indeholder foruden årsoversigterne et fuldstændigt byggeregnskab for galeasen »Anne Marie« (1831), driftsregnskab for samme 1832–34 og for SR's gård i Ho 1840–41. Endvidere en bovurdering for samme gård 1843 og endelig 14 s. digte, han selv har forfattet.

Litt.:

Kristensen, H. K. (udg.): En dansk bondeskippers historie. Fra Englandskrigens og skudehandelens tid. Søren N. Raschs optegnelser ved H. K. Kristensen. Udg. af Historisk Samfund for Ribe Amt 1977.

Oksbøl museum, 6840 Oksbøl.

Top. nr. 2615

Ølgod s.

Øster-Horne h.

Jensen, Christian Nørgaard: Dagbog ca. 1910*

CJN var arbejdsmand og tømrer.

Dagbogen er ført som en arbejdsjournal, og notaterne er månedlige/jævnlige.

Ølgod sognearkiv, Søndervænget 5, 6870 Ølgod.

- Top. nr. 2615
Ølgod s.
Øster-Horne h.
- Mikkelsen, Anders: Regnskabsbog 1907–35***
AM var gårdejer.
Regnskaberne er ført månedligt/jævnligt og har karakter af driftsregnskaber.
Ølgod sognearkiv, Søndervænget 5, 6870 Ølgod.
- Top. nr. 2629
Allerup
Tjæreborg s.
Skast h.
- Optegnelser 1874***
Litt.:
Andersen, Agnes: Gamle dagbogsblade fra Allerup. I: Mågen, 1956 s. 30–31.
- Top. nr. 2631
Måde
Jerne s.
Skast h.
- Nielsen, Christen og Jens Pedersen: Optegnelser 1789–1866***
Litt.:
Esbjerg, Niels: Esbjerg og omegn samt slægten Esbjerg. Esbjerg 1950.
- Top. nr. 2631
Novrup
Jerne s.
Skast h.
- Novrup, Lauritz Sørensen: Optegnelser 1711–1716***
Litt.:
Madsen, Jesper: Fra Jerne og Skast sogne. I: Fra Ribe Amt 1910, s. 55–90.
- Top. nr. 2631
Matr. nr. 12
Rørkær
Novrup
Jerne s.
Skast h.
- Pedersen, Hans: Regnskabsbog 1819–31***
Litt.:
Novrup, H. P. H.: Hans Pedersen i Novrup. Et Livsbillede fra Esbjergegnens Fortid. I: Fra Ribe Amt 1906, s. 136–163.
- Top. nr. 2631
Måde
Jerne s.
Skast h.
- Sørensen, Morten: Optegnelsesbog 1761–1801 (1855)**
MS er født 1737, blev gift 1761 og døde 1802. Han var fæster af en gård i Måde, som han købte til selveje i 1795. Desuden ejede han en gård i Allerslev, Ovtrup sogn, foruden løs jord og eng. Han var lægdsmand, en stilling sønnen overtog, og skifteforvalter.
Optegnelserne er indført i en bog »købt på Hamborg Børs d. 8.

april 1761«. Bogen er senere anvendt af sønnen, Søren Mortensen, og dennes svigersøn. Skriften er let læselig, hvorimod sproget er stærkt dialektalt. MS har anført optegnelserne emnemæssigt og indledt bogen med en indholdsfortegnelse. Udover personalia vedrørende familien indeholder bogen notater om fordelingen af græsning og hegning, udskiftningen af ager og eng, begyndelsestidspunkter for høsten samt kornpriser. I forbindelse hermed anføres kopier af græsningsvedtægter og en forordning vedrørende hegning og markfred. Endvidere rummer bogen optegnelser om skatter og afgifter, fattigkorn, forsikringer samt om køb, salg og forpagtning af forskellig jord. Endelig kuriosa såsom en proces vedrørende græsning, gårdbrande, påfaldende vejrlig o. l. De senere optegnelser er indført rundt om mellem de oprindelige og omhandler næsten udelukkende familieforhold. Optegnelserne giver først og fremmest indsigt i forskellige forhold vedrørende græsningen i marskegnene og udskiftningen af samme. Oplysningerne er dog ikke systematiske, men må sammenføres med andre.

Optegnelsesbogen tilhører politiassessor H. Schlanbusch, Kirketorvet 10, 7100 Vejle. Kopi af en kommenteret afskrift findes i Ief.

Top. nr. 2637

Sønderris

Guldager s.

Skast h.

Ganer, C. L.: Regnskabsbøger 1828–54

CLG var proprietær og ejer af gården Sønderris.

Privatarkivet indeholder foruden en pakke med forskellige papirer en regnskabsbog med optegnelser 1828–54. Heri findes et meget detaljeret regnskab over folkelønninger med opgivelse af arbejdets længde, art, navnet på den, der har udført det, og den udbetalte løn. Bagi findes en fortegnelse over »hvad jeg har solgt og udleveret fra Sønderris gård i 1828« (bl. a. lyng, mel og svin). Endelig findes oversigter over begyndelsestidspunkterne i avlingen og dennes omfang. Protokollen er i smal folio. Desuden findes en folioprotokol med optegnelser 1836–54, ført som en kladdebog over forskellige mellemværender. Herfra kan man bl. a. få et indtryk af salget af gårdens produkter og indkøb af varer, bedriften vedrørende. Ca. en trediedel af bogen er udskrevet.

LA Vib, privatarkiver.

Top. nr. 2640

Byen

Fanø s.

Skast h.

Lauridsen, Morten Jensen: Optegnelser 1801–46

Morten Jensen Lauridsen, 1776–1846, var søn af gårdmand Jens Lauridsen og Kirsten Mortensdatter fra Rødgård i Rindby. Han giftede sig 1801 med Anne, datter af Hans Jensen fra Byen, hvis gård Morten Jensen Lauridsen havde købt år 1800.

Optegnelserne indeholder oversigt over høstudbytte 1801–22.

Regnskab over, hvornår køerne kom til tyr 1801–46. Fortegnelse over solgte og købte dyr 1801–28. Efter Morten Jensen Lauridsens død i 1846 er regnskabet med køerne fortsat indtil 1871.

Fru Anna Nielsen, Rindbyvej, 6720 Fanø. Kopi i Ief.

Top. nr. 2640

Fanø s.

Skast h.

Sonnichsen, Jes: Dagbog 1849–1863*

Litt.:

Brink, Hans: Lille Jes og de ældste slægters historie. Lisbjerg 1972.

Top. nr. 2662

Bækkegård

Bække s.

Anst h.

Legardt, A. Friis: Optegnelsesbog 1862–ca. 1890*

Litt.:

Andersen, Valdemar: Bække sogn. Kolding 1973, bd. 2, s. 163–177.

Top. nr. 2666

Revsinggård

Gesten s.

Anst h.

Schousboe, Gustav Adolf: Dagbøger 1869–1916

GAS er født 1842 og død 1916. Han var søn af præsten, Jens Christian Schousboe. GAS ejede først Revsinggård, som han drev til 1893, hvorefter han flyttede til Langholtgård i Sdr. Bjert sogn. Denne gård overtog sønnen, C. Schousboe i 1904. GAS flyttede så selv til Brabrand, hvor han drev et hønseri, for endelig i 1915 at flytte til Nr. Sundby, hvor han døde.

Optegnelserne er daglige og dækker hele perioden indtil ti dage før hans død. De er indført i seks bind i kvart format med ialt 2154 s. Optegnelserne dækker samtlige hændelser i og omkring gårdene, men beretter i særdeleshed om de forskellige arbejder. Disse notater er velegnede til at systematisere og indeholder uddybende beskrivelser af arbejdsgang m. m. Sideløbende fortælles om arbejder, der udføres for husmænd, og bagi anføres akkorder med daglejere og tjenestefolk. Til karakteristisk af miljøet kan fortælles, at der hører barnepige til husholdningen. Endvidere giver optegnelserne et billede af en stærkt familieorienteret omgangskreds. Besøg aflægges og modtages under stærkt ritualiserede former. Senere da GAS flytter til Brabrand, bliver optegnelserne mere fortællende og arbejdsnotaterne glider i baggrunden. Han er her optaget af sit hønseri og frugtavl. Omkring 1890 føres dagbogen på samme tid af faderen og sønnen, idet den sidste fører arbejdsnotaterne ind, medens den første optegner de øvrige hændelser. Denne aktive indlæring munder da også ud i en række arbejdsjournaler ført af sønnen indtil ca. 1930. Desuden findes en regnskabsbog fra Langholtgård, ført af sønnen 1904–1910. Udgifterne og indtægterne er dog ikke særligt specificerede.

Samlingen tilhører frk. Valborg Schousboe, Nyvang 15, 2750 Ballerup.

Top. nr. 2691

Glejbjerg
Åstrup s.
Gørding h.

Andersen, Poul: Dagbog 1863–1907*

PA's dagbog findes i en afskrift i seks bd. smal folio. Optegnelserne er omtrent daglige, meget fyldige og omhandler næsten alle sider af tilværelsen i en reflekterende form. Først og fremmest omtales dog diverse lokalpolitiske forhold, bl. a. gennem en del afskrifter af dokumenter, breve m. m.

Afskriften findes i Hist. udvalg for Åstrup sogn v. pastor Høgsbro Østergård, Sømarksvej 14, 6681 Holsted St. Dagbogen er under bearbejdelse af lektor ved Kbh.'s Universitet, Claus Bjørn.

Top. nr. 2696

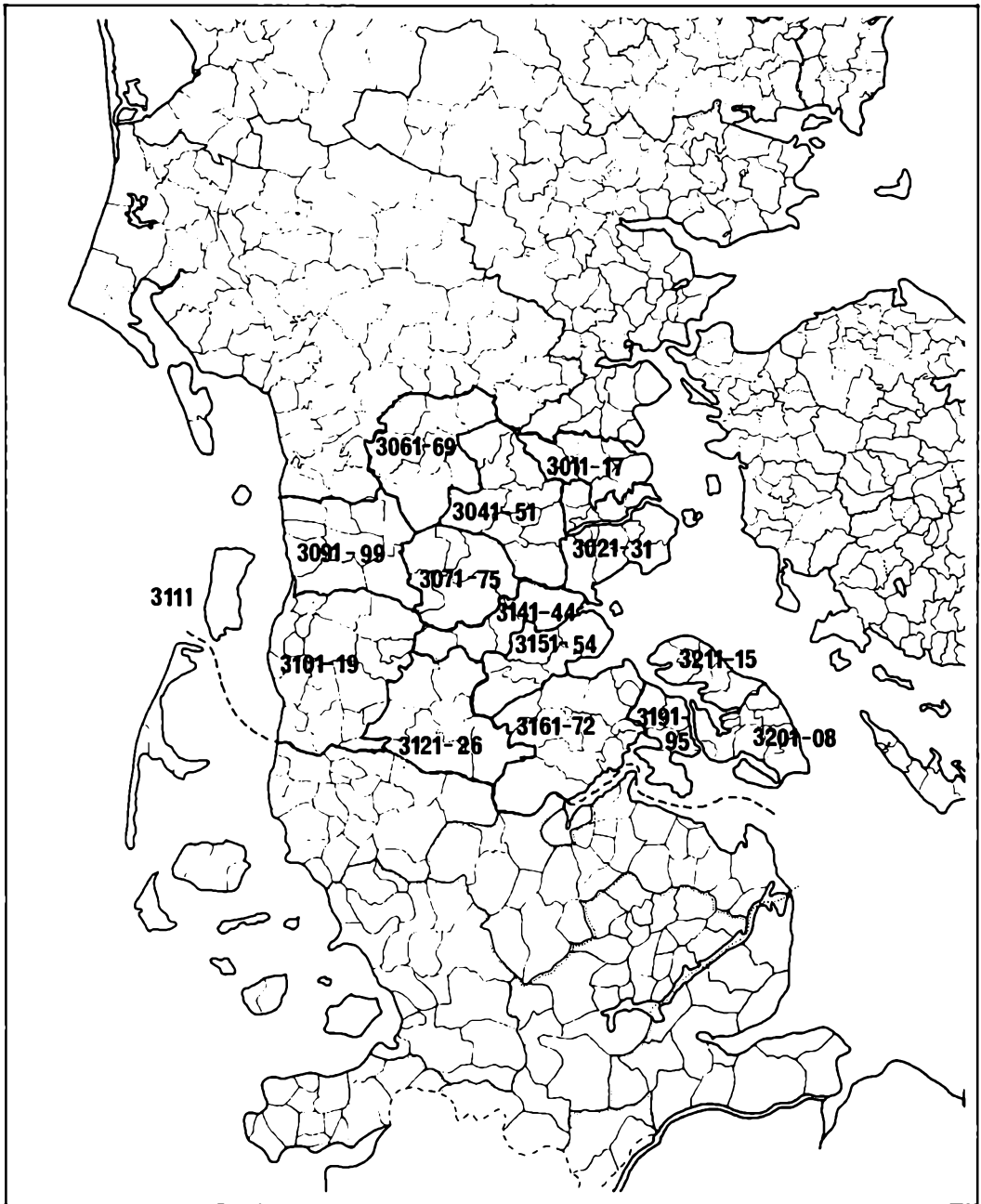
Møllevang
Vilslev s.
Gørding h.

Lauridsen, Jens Mikkelsen: Optegnelses- og regnskabsbøger 1896–1917

JML er født 1871. Han var ejer af gården Møllevang, medlem af sognerådet, skolekommissionen og desuden personal- og lokalhistoriker.

Foruden en plan over stuehuset og et matrikelskort indeholder privatarkivet en bog med optegnelser over sædskiftet 1896–1917 ført i forbindelse med overgangen fra rent kobbølbrug til rent veksølbrug. Heri findes også oversigt over det tærskede korn, 1918. Endelig findes en bog indeholdende korte årsoversigter over udgifter i penge 1898–1906, regnskab over samtlige udgifter og indtægter på Møllevang 1897 samt regnskabsbog for landbrugere 1912.

LA Vib, privatarkiver.



Top. nr. 3001

Haderslev amt s.

Regnskabsbog 1676

Fragment i folio af en regnskabsbog, især vedrørende studehandler. De fire blade er udtaget af Haderslev præstearkiv.

LA Åb, topografica, Haderslev amt.

Top. nr. 3011

Kobbersted

Aller s.

Tyrstrup h.

Svensden, Hans: Optegnelser 1850–60*

Litt.:

Krog, Hans: Kobbersted. I: Sønderjysk månedsskrift 1933–34.

Top. nr. 3013

Simmersted

Hjerndrup s.

Sønder-Tyrstrup h.

Aagaard, A.: Regnskabsbog 1913*

AAa var gårdmand i Simmersted. Samlingen består af et bind regnskaber 1913. Noteret efter seddelregistraturen, utilgængeligt efter 80-årsreglen.

LA Åb, privatarkiv nr. 784.

Top. nr. 3021

Fredsted

Gammel-Haderslev s.

Haderslev h.

Iversen, Iver: Optegnelsesbøger 1781–1837

II var sognefoged og gårdejer i Fredsted. Han overtog gården i en alder af 27 år, vel omkring 1780. Jorden blev først endeligt udskiftet i 1794, og landbruget kan derfor følges i detaljer både før og efter. I 1794 var tilliggendet ca. 140 tdr. land i slesvigsk målestok, heraf var de 30 tdr. dækket med skov, 13 tdr. med eng og 5 tdr. udgjorde en husmandslod. Af de 92 tdr. der blev brugt til agerdyrkning, var over halvdelen udlagt til græsning hvert år. Størstedelen af pengeindtægterne kom da også ind ved salget af stude. Ligeledes solgtes (foruden korn) træ, rør (fra Haderslev dam), tørv og egebark. Endelig solgtes mursten i slutningen af perioden. I dansk målestok beløb tilliggendet sig til ialt ca. 175 tdr. land.

Optegnelserne er indført i ni hæfter med ca. 2000 s. i både hel og halv oktav. Indholdet består af spredte, daterede notater af fortrinsvis økonomisk karakter. Optegnelserne vedrører f. eks. korn forbrugt i husholdningen, tjenestefolkenes lønninger, kreaturerens løbning og

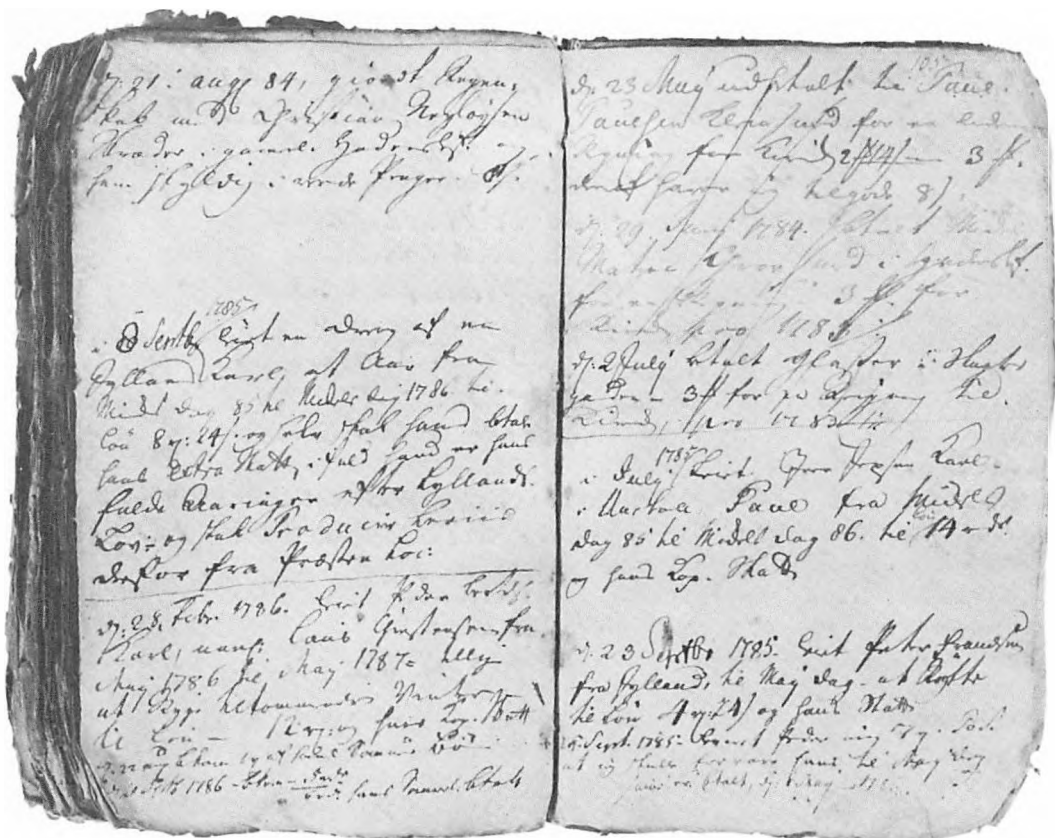


Fig. 20. Top. nr. 3021. Iver Iversen: Optegnelser 1785–86.

kælving, køb og salg af samme, korndyrkningen og salget af korn, daglejerarbejde, gårdens offentlige ydelser og skatter, slagting, udlejning af græsning og endelig sognefogedforretningerne. Materialet er meget omfangsrigt, men optegnelserne er ikke indført kronologisk eller systematisk efter emne, hvorfor der kræves en omhyggelig bearbejdelse af de mange spredte notater. Endvidere er skriften til tider vanskelig at læse.

Litt.:

Mejborg, R.: Nordiske Bøndergårde i det 16., 17. og 18. århundrede. Bd. 1, Slesvig. Kbh. 1892, s. 180–94.

Ra, håndskriftssamlingen, XD3 – landbrugsoptegnelser fra Fredsted.

Top. nr. 3021

Dyringkjær gård
Fredsted
Gammel-Haderslev s.
Haderslev h.

Nissen, Dücke: Dagbog 1863–1924*

Litt.:

Michaelsen, Andreas: Af Dücke Nissens dagbog. I: Stambladet 1963, bd. 1, s. 11–18, 1964, bd. 1, s. 220–228 og 1964, bd. 2, s. 180–81.

Top. nr. 3025

Grarup s.
Haderslev h.

Regnskabsbog 1831–1838

Regnskaberne er indført i et hæfte i oktav og indeholder 28 s. Notaterne drejer sig om bedækningen af kreaturer og akkorder med tjenestefolk.

LA Åb, topografica nr. 128, Haderslev amt, Grarup s.

Top. nr. 3025

Grarup s.
Haderslev h.

Rudbeck, Hans Nissen: Optegnelsesbøger 1838–1872

HNR var sandemand. Han døde 1870.

Arkivet indeholder, foruden diverse papirer og breve, følgende:

- (1) To Bind i oktav med blyantsnotater som er meget vanskelige at læse. Bøgerne synes at være ført som kladder over studehandelen og kreaturerens bedækning m. v.
- (2) Et Bind i oktav med ca. 140 s. optegnelser fra 1854–1872. Heri findes bl. a. opgørelser over indtægterne, HNR har oppebåret ved taksationer og kvægghandeler, notater vedrørende kreaturerens bedækning, tjenestefolkenes akkorder, daglejerarbejder og endelig en oversigt over avlen 1870.

LA Åb, privatarkiv nr. 656.

Top. nr. 3026

Simested
Halk s.
Haderslev h.

Regnskabsbog (1900) 1927–35

1782–1935, diverse gård- og personalhistoriske papirer, heri:

Folioprotokol indrettet som regnskabsbog over indtægter og udgifter på Bodum gård fra 1. august 1900. De senere optegnelser fra Dortheasminde er fra 1. januar 1935. Desuden findes to s. med notater fra 1900 vedrørende kreaturer og grise, optegnelser vedrørende kunstgødning 1927 og 20 s. med regnskaber over udgifter og indtægter 1927–35.

LA Åb, topografica nr. 132, Haderslev amt, Halk sogn, Simested.

Top. nr. 3041

Ørsted

Oksenvad s.

Gram h.

Petersen, Anders (også kaldet Anders Sandemand): Årsoptegnelser 1740–84 (1808)

Optegnelserne angives at have været skrevet i et oktavhæfte og vedrører vejret, priser, agerdyrkningen og høstens udfald, kirkens og skolens forhold, lægdsmandsforretninger, kuriosa og meget andet. Optegnelserne har form af årsoversigter. Bemærkelsesværdige er de meget levende skildringer af kvægsgyens omfang og betydning.

Litt.:

Lausten-Thomsen, H.: Årsoptegnelser af Anders Sandemand (Petersen) i Ørsted 1748. I: *Sønderjysk Maanedsskrift* 1948, s. 220.

Mejborg, R.: *Nordiske Bøndergaarde i det 16., 17. og 18. Aarhundrede*. Bd. I, Slesvig. Kbh. 1892, s. 176 ff.

Pedersen, P. O.: *Anders Sandemands optegnelser 1747*. I: *Sønderjysk Maanedsskrift* 1947, s. 31.

Originalens hjemsted er ukendt. Optegnelserne 1740–84 findes i en afskrift foretaget af H. Lausten-Thomsen, som synes at være nogenlunde pålidelig. Afskriften findes i: LA Åb, H. Lausten-Thomsens privatarkiv, »Kløfter og Dokumenter«, 1. bd., s. 47–75.

Top. nr. 3042

Grønnebæk

Jels s.

Gram h.

Jensen, Jens Poulsen: Regnskabsbog 1885–1913

JPJ var arbejdsmand og ernærede sig ved daglejerarbejde, som f. eks. at kaste grus, høste, slå græs, skære tørv osv.

Optegnelserne er indført i en lommebog i oktav og er relativt systematiske. Notaterne giver mulighed for at udregne ledighedens omfang. I 1889 var han således arbejdsløs i godt en fjerdedel af året.

LA Åb, privatarkiv nr. 332.

Top. nr. 3061

Øster-Lindet s.

Frøs h.

Schmidt, Lauritz Jensen: Dagbog 1820–1857

LJS var gårdejer i Øster-Lindet. Han døde i 1873.

Optegnelserne er indført i et bind i kvart med 350 s. De er oprindeligt skrevet på løse ark, som senere er indbundet. LJS begyndte at føre dagbog, medens han gik hjemme hos forældrene. Notaterne er daglige indtil omkring 1828 og beretter om arbejderne på gården såvel som hans egne aktiviteter. LJS fiskede en del, spillede til bryllupper m. v. Optegnelserne fylder 1–2 linier pr. dag og skriften er let læselig. Enkelte steder anvender han en form for kode. I vinteren 1828–29 giftede han sig og på samme tid overtog han formodentlig gården, eftersom han fra den tid af anførte oversigter over kornavlens. Lige-

ledes er notaterne ikke længere daglige, men til gengæld mere fyldige. Foruden dagbogen findes en brudevielsestale fra LJS's bryllup i Øster-Lindet 1829.

LA Åb, privatarkiv nr. 676.

Top. nr. 3063

Skrave s.

Frøs h.

Regnskabsbog 1846–1860

Optegnelserne er indført i et hæfte i kvart med 28 s. Heri findes regnskab over indtægterne af smørsalget 1846–47, kornsalget 1847 og kreatursalget 1846. Endvidere hestehandlerne 1854 og regnskab over udgifterne diverse år 1846–54.

LA Åb, topografica nr. 184, Haderslev amt, Skrave s.

Top. nr. 3063

Langetved

Skrave s.

Frøs h.

Physant, Hans Jochumsen: Dagbog m. v. 1856–1906

HJP overtog husførelsen på gården efter sin faders død i 1854 og giftede sig 1861. Han døde 1906.

Optegnelserne er indført i en folioprotokol med ca. 200 s. HJP skriver selv i indledningen: »Anno 1856 købte jeg denne bog til brug dels for huslig bogførelse dels til regnskabsføring og dels som dagbog. Jeg var nemlig ved min faders død tidligt indtrådt i en livsstilling, der fører handel og vandel og regninger med sig – –«. Bogen indeholder dog flere betragtninger (bl. a. af religiøs art) end egentlige regnskabs- og dagbogsnotater vedrørende landbruget. Desuden findes en del afskrifter af læsning. Endelig findes en folioprotokol med et manuskript vedrørende Langetved by og dens gårde. Begge bind ligger i en grønlandsk sælskindsmappe.

LA Åb, privatarkiv nr. 615.

Top. nr. 3065

Abildskær

Sønder-Hygum s.

Frøs h.

Optegnelsesbog 1866–1874

Samlingen består af forskellige papirer vedrørende Abildskær 1818–1874, heri findes:

Et noteshæfte i oktav med ca. 100 s. optegnelser vedrørende kreaturer, tjenestefolk og daglejere. Endvidere vedrørende køb og salg af og til andre bønder. Endelig diverse kornopmålinger.

LA Åb, topografica nr. 146, Haderslev amt, Hygum sogn, Abildskær.

Top. nr. 3068

Vester Lindet
Gram s.
Frøs h.

Holst, Jakob Jørgensen: Dagbog 1871–90

JJH er født 1829 og døde 1894. Han drev en gård i Vester Lindet fra 1852 og til sin død. Ejendommen var på knap 87 tdr. land. Han var kommune- og fattigforstander og sad i skolekommissionen.

Dagbøgerne består af hæfter i folio, med ca. 250 s. i alt. Optegnelserne er daglige, men kortfattede. Dagbogen kan først og fremmest belyse årets arbejdsrytme, men den indeholder også notater om handel m. v.

Litt.:

Holdt, Jes: Jakob Jørgensen Holsts dagbøger. En bondes optegnelser. I: Sønderjysk månedsskrift 1955, s. 68–74.

LA Åb, privatarkiv nr. 290, dagbog 1887–88. Disse to hæfter findes i kopi i lef. Desuden findes i LA Åb en pakke med xeroxkopier af dagbøgerne 1871–90, privatarkiv nr. 290 A.

Top. nr. 3072

Branderup
Branderup s.
Nørre-Rangstrup h.

Fisker, Søren: Optegnelser 1829–1875

Bogen er indrettet som kvitteringsbog for SF i Branderup 1829. Bogen findes imidlertid en del regnskaber over pengeudlån, udbetalinger af tjenestefolkernes løn, udlån af langhalm til tag, opmålinger af korn og oversigter over dagleje.

LA Åb, topografica nr. 90, Haderslev amt, Branderup sogn og by, 1762–1875, ejendomspapirer fra Branderup.

Top. nr. 3072

Rurup
Branderup s.
Nørre-Rangstrup h.

Johansen, Lorentz m. fl.: Regnskabsbog ca. 1783–1840

LJ og hans søn Jes Lorentzen var kniplingskræmmere.

Regnskabsbogen er i oktav og indeholder ca. 250 s. Sproget er dansk, men med tysk islæt. Notaterne drejer sig om pengelån og udlån, samt køb og salg, fortrinsvis det sidste. Faderens handel med kniplinger blev tilsyneladende drevet med en kompagnon. Udover optegnelserne om kniplingshandelen findes en del vedrørende salg af gryn, svin, korn m. v. Desuden folkelønninger, akkorder, husråd o. m. a. Notaterne er ikke kronologiske og faderens og sønnens optegnelser veksler imellem hinanden. Det synes dog som om kniplingshandelen var primær og senere blev afløst af handelen med landbrugsprodukter.

Kgl Bibl, Ny Kgl. Samling 563–8°.

Thomsen, Jacob m. fl.: Optegnelser og regnskaber ca. 1750–1862

Mandbjerg var i slægtens eje gennem mange generationer. Fra gården findes en del optegnelsesbøger og regnskaber, nemlig:

- (1) Et hæfte i oktav med ca. 75 s. optegnelser af Jacob Thomsen ca. 1750–1790. Notaterne vedrører betaling af skatter og afgifter og forskellige offentlige hverv. Desuden findes oversigter over kornavlens og tjenestefolkenes lønninger, samt diverse recepter. Hæftet er sandsynligvis det samme, som er citeret i den nedenfor anførte artikel. Der er dog uoverensstemmelse med hensyn til optegnerens navn.

Thomas Nissen-Fausbøl var senere ejer af Mandbjerg. Han døde 1877. Fra hans hånd findes en række forskellige hæfter og regnskabsbøger, nemlig:

- (2) Hæfte i oktav med 60 s. Det indeholder register over de til auktion udviste træer 1819, samt optegnelser vedrørende salg af fær-dige træprodukter 1819–29.
- (3) Regnskabsbog i oktav med 190 s. optegnelser vedrørende dag-lejararbejde, avlingen, kreaturhandel, tjenestefolkenes akkorder og indkøb af forskellige varer, bl. a. til husbygning.
- (4) Regnskabsbog 1827–55 i smal folio med ca. 30 s. optegnelser. Bogen er indledt med et alfabetisk register, hvorefter hans økono-miske transaktioner med navngivne personer følger. Han solgte først og fremmest stude og smør, men også træ og trævarer. Regn-skaberne er let tilgængelige.
- (5) Otte hæfter i oktav med forskellige regnskaber og optegnelser 1824–1863, nemlig:
 - a. Optegnelser om lønudbetalinger 1824–28.
 - b. Oversigt over kornavlens 1825–29.
 - c. Daglejerregnskab med Christen Andersen 1825–42 (kontra-bog).
 - d. Opskrifter på dyrkning af forskellige krydderurter og grønt-sager 1832–66.
 - e. Akkorder med tjenestefolk 1838–39.
 - f. Indtægter oppebåret ved hvervet som formynder 1849–50.
 - g. Kontrabog med en købmand i Åbenrå 1852–58.
 - h. Uspecificerede indtægter og udgifter 1854–61.
 - i. Hæfte med tilsvarende regnskaber 1854–55.
- (6) Optegnelsesbøger, brudstykker af en græsningsvide og ejendoms-papirer, heri:
 - a. Visebog.

b. Hæfte med recepter for kvægsyge og oversigt over dødt kreatur 1805–07.

c. Fortegnelse over TNF's bogsamling, og hvad han læste 1847.

Litt.:

Fausbøl, J.: En slægts historie i Rurup og Mandbjerg. I: Sønderjyske årbøger 1909, s. 23–78.

JT's optegnelser findes i LA Åb, topografica nr. 91, Haderslev amt, Branderup sogn, Mandbjerg – Fausbøllslægtens ejendoms- og familiepapirer. Fausbølls optegnelser findes i privatarkiv nr. 165 og topografica nr. 95, Haderslev amt, Branderup sogn, Rurup.

Top. nr. 3073

Bovlund

Agerskov s.

Nørre-Rangstrup h.

Arnum, Laust: Dagbøger 1878–1907

LA var gårdejer i Bovlund.

Optegnelserne er indført i 30 bd. dagbøger i to æsker 1878–1907. Noteret efter seddelregistraturen, utilgængelige efter 80-årsreglen.

LA Åb, privatarkiv nr. 32.

Top. nr. 3073

Oxgård

Agerskov s.

Nørre-Rangstrup h.

Reinholdt, Chr. m. fl.: Regnskaber og optegnelser 1812–1885

CR er født 1800 og var søn af en rebslager i Gråsten. I 1817–19 var han landbrugselev og senere forvalter på Avnbølgård. I 1839 købte han Oxgård og hertil opdyrkede han henvend 100 tdr. land hede. Samlingen består af deponerede papirer vedrørende Oxgård og Avnbølgård 1812–1885. Heriblandt findes:

- (1) Et hæfte i kvart med daterede optegnelser på tysk vedrørende gudelige formaninger og forskrifter. Muligvis er der tale om skrivelser. Skrevet af M. C. L. Petersen på Avnbølgård 1820.
- (2) Et hæfte i kvart med ca. 150 s. udførlige dagbogsnotater på tysk vedrørende tiden på Avnbølgård 1817–19. Skrevet af Chr. Reinholdt.
- (3) Et hæfte i kvart med 8 s. optegnelser vedrørende udgifterne for CR på Oxgård fra 1/1 1865.
- (4) Fire s. optegnelser vedrørende indtægterne fra samme år.
- (5) Et hæfte med oversigt over købekontrakt over og inventar på Oxgård 1867.
- (6) Et hæfte i kvart med 20 s. optegnelser vedrørende pengeudgifter og indtægter, samt balanceregnskab for CR 1867.
- (7) Et hæfte i kvart med 50 s. »Contra- og Regningsbog for Oxgaard i Aaret 1873 – Ludvig Otto Reinholdt«. Udover indtægts- og udgiftsregnskab findes optegnelser vedrørende tjenestefolkernes lønninger og daglejernes tærskning.

(8) Diverse optegnelser vedrørende brand i sæden, brevkopier og en øvebog i tysk skrevet af CR i 1812.

LA Åb, topografica nr. 76, Haderslev amt, Agerskov sogn, Oxxgård.

Top. nr. 3097

Søndernæs

Brøns s.

Hviding h.

Bjerrum, Hans Michael: Regnskabsbog 1843–58

HMB var gårdmand og i begyndelsen fæster i Søndernæs. Landbrugets størrelse kan ikke umiddelbart erkendes, men synes at have været mindre. Størstedelen af indtægterne er kommet ind ved salg af stude, køer, heste og noget smør. Endvidere solgte han rug, kartofler, uld, hare- og ilderskind i mindre omfang. Formodentlig har gårdens tilliggende hovedsageligt bestået af hedejord.

Regnskabsbogen indeholder 166 s. i oktav. Indholdet består af meget specificerede pengeregnskaber over indtægter og udgifter.

LA Åb, privatarkiv nr. 56. Regnskabsbogen findes i kopi i Ief.

Top. nr. 3097

Kæret

Brøns s.

Hviding h.

Jacobsen, Hans Michael: Arbejdsjournal 1863–1878*

Litt.:

Andersen, P. O.: Kærmark. Hvad en gammel dagbog fortæller. I: Sønderjysk månedsskrift 1947, s. 125–32.

Top. nr. 3098

Gesing

Skærbæk s.

Hviding h.

Beyer, Jens A.: Regnskabs- og optegnelsesbog 1833–1852

JAB var sognefoged og gårdmand i Gesing.

Optegnelserne er indført i et hæfte i kvart format med 170 s. Det indeholder notater fortrinsvis fra 1833–46 vedrørende udlån af penge, tjenestefolkernes akkorder og en del husråd for kreaturer. Først og fremmest findes dog optegnelser vedrørende studehandler, bl. a. til Flensborg, Husum og Altona. Regnskabsbogens notater viser kreaturernes store rolle i husholdningstypen.

LA Åb, privatarkiv nr. 51.

Top. nr. 3098

Barsbøl gård

Skærbæk s.

Hviding h.

Jensen, Jannik m. fl.: Regnskabs- og optegnelsesbøger 1741–1869

Samlingen består af tre bøger, og optegnelserne stammer fra gården Barsbøl. De første notater fra 1740'erne er skrevet af en Feddersen, resten er skrevet af Jannik Jensen og sønnen, Jens Janniksen. Faderen var sandemand og døde 1828. Foruden gården Barsbøl drev han noget landbrug, der lå til gården, Feddersbøl, syd for den nuværende grænse.

Han var gennem første ægteskab kommet i familie med ejeren af denne gård, og muligvis stammer de første regnskaber fra 1740'erne herfra. Desuden lejede JJ fenner (marskjord) i forskellige kogsområder i Hvidding herred og andre steder. Familiens økonomi var som de øvrige store marksbønders baseret på studehandel. Denne blev finansieret gennem en omfattende lånevirkksomhed og på et veludviklet pengeøkonomisk grundlag. Det drejede sig både om studedefning og salg af eget opdræt. Et gennemgående træk var dog også opkøbet af opdræt fra hedeegnene længere inde i landet. Enkelte steder giver notaterne oplysning om, hvad de rigelige indtægter blev brugt til, f. eks. foretog sønnen baderejser til Sild i 1850'erne. Det er karakteristisk for miljøet, at familiens børn blev sendt på kostskole i Christiansfeld, hvilket vist nok var almindeligt blandt slægterne på de store gårde. Navnene på disse familier optræder ofte på tværs i de forskellige optegnelsesbøger fra egnen; JJ var således svoger til studehandleren på Skastgård, Peder Beyer (se top. nr. 3114), med hvem han også havde forskellige økonomiske mellemværender. De tre regnskabsbøger er relativt let tilgængelige og mere systematiske end typen sædvanligvis er. De danner tilsammen et godt udgangspunkt for en samlet undersøgelse af den ret så stereotype økonomiske organisation i marskegnene omkring Tønder.

(1) Et bind i oktav med 182 s. optegnelser 1741–1810.

Optegnelserne fra 1740'erne vedrører pengeudlån og indlån og afbetalinger herpå. Fra 1787–1810 findes regnskaber over køb og salg af okser og heste. Bl. a. sælges kreaturer til Husum og Ejdersted. De systematiske optegnelser giver et glimrende billede af opdrættets og afsætningens organisation, eftersom hvert notat er forsynet med nøje person- og stedsangivelse. Sproget er tysk de første ti år, derefter dansk.

(2) Et bind i smal folio med ca. 200 s. optegnelser 1780–1859.

Bogen indledes med et alfabetisk register. Indholdet er først og fremmest notater om lån/udlån af penge og andre økonomiske mellemværender, lister over udgæld, obligationer m. v. Desuden findes en liste fra 1780 over faderens udestående gæld og ejendomme, oversigter over søstrenes medgift og opgørelser over JJ's bo i slutningen af 1700-årene. Desuden findes notater vedrørende gårdens istandsættelse og indretning fra 1780'erne; disse er fortsat af sønnen i 1830'erne og 40'erne.

(3) Regnskabsbog i kvart format med 220 s. ført af Jens Janniksen 1823–69.

Bogen indledes med et alfabetisk register. Derefter følger oversigter over udgifterne forbundet med børnenes skoleophold, baderejser, regning over de i Hamborg solgte stude (fra 1820'erne)

m. v. Størstedelen af bogen er dog fyldt med notater vedrørende vekslers, obligationer, lån, køb, salg og andre økonomiske mellemværender af samme art som faderens optegnelser.
LA Åb, privatarkiver nr. 322 og 330. Findes i kopi i Ief.

Top. nr. 3098

Hjemsted
Skærbæk s.
Hviding h.

Petersen, Andreas: Regnskabsbog 1758–1799

Optegnelserne er indført i et læderindbundet bind med 180 s. i kvart. AP's optegnelser på dansk er let tilgængelige og interessante. Notaterne vedrører køb af stude og kreaturer, leveringer af korn og diverse mellemværender og afregninger.

LA Åb, privatarkiv nr. 588.

Top. nr. 3098

Skærbæk
Skærbæk s.
Hviding h.

Timmermann, Peter m. fl.: Regnskabs- og optegnelsesbog 1833–1911

Optegnelserne er indført i et hæfte i kvart format med 34 beskrevne og 10 ubeskrevne sider. Hæftet indeholder et regnskab over en bo-opgørelse samt over pengeudbetalinger i forbindelse med køb og salg af jord. Endvidere optegnelser over udestående fordringer. Notaterne vedrører fortrinsvis anden halvdel af det 19. århundrede.

LA Åb, topografica nr. 945, Tønder amt, Skærbæk sogn og by.

Top. nr. 3107

Emmerlev s.
Tønder, Højer og
Lø h.

Falck, Hans Nielsen m. fl.: Regnskabsbog 1781–1814

HNF er født 1737 i Emmerlev og død 1814. I kirkebogen 1772 angives han at være skipper. HNF overtog 1779 sin svigerfaders gård (2. ægteskab) og indrettede bogen i 1781.

Optegnelserne er indført i en smal folioprotokol med 260 s. Regnskabsbogen er indrettet som en kassebog over pengeudgifter og indtægter. Den indledes med et alfabetisk register over de personer, som HNF har haft mellemværender med, og derefter følger optegnelserne. HNF's vigtigste indtægter stammede fra salget af korn og ærter samt fra pengeudlån. Hans udgifter fordelte sig på arbejdslønninger og kramvarer. Optegnelserne giver mulighed for at belyse rentetagning og vilkårene for pengeøkonomi. Desuden findes optegnelser vedrørende tjenestefolk fra slutningen af 1800-årene.

LA Åb, privatarkiver nr. 163. Findes også i kopi i Ief.

Friis, Hans m. fl.: Dag- og regnskabsbøger 1714–1892

Samlingen består af en række dag- og regnskabsbøger, ført af forskellige medlemmer af familien Friis.

- (1) Hæfte i oktav med 14 s. optegnelser vedrørende familien Friis 1714–1763. Bogen er ført af Hans Nissen Friis født 1680 og død 1763. Topografica nr. 781.
- (2) Optegnelses- og regnskabsbog 1753–1892 i folio med ca. 150 s. ført af Claus Hansen Friis. Han var søn af ovennævnte HNF og blev født 1716. CHF sejlede i godt 17 år som kaptajn, hvorefter han slog sig på kniplingshandel. I 1769 købte han gården Traneborg i Emmerlev. CHF døde 1787, hvorefter sønnen Johannes overtog gården og videreførte regnskabet. Optegnelserne vedrører for det meste landbruget, men også kniplingshandlen er belyst. Foruden gården ejede han fem demat jord i Rudbøl Kog. Topografica nr. 785.
- (3) Regnskabsbog for familien Friis 1751–1870 i smal folio med ca. 750 s. Den indledes med alfabetisk register og indeholder regnskaber over forskellige økonomiske mellemværender. Optegnelserne er relativt kronologiske, men vanskelige at læse på grund af en lille skrift og de mange overstregninger. Topografica nr. 786.
- (4) Dagbøger 1790–1827 ført af Johannes C. Friis. Han var sognefoged og kirkeværge i Emmerlev. Optegnelserne 1790–1820 er indført i en smal folioprotokol med ca. 730 s. JCF har anført vejret og landbrugsarbejderne, men ind imellem findes også notater om sognefogedforretninger, taxeringer af dødsboer, recepter, afregninger og forskellige sociale relationer. Endelig findes mere sporadiske regnskaber over salg af fortrinsvis korn, opgørelser over kornavlens og afregning med daglejere. 1820–27 er notaterne indført i et hæfte med 140 s. i samme format. Dagbogen må karakteriseres som meget fyldig. Privatarkiv nr. 196.
- (5) Som supplement til JCF's dagbøger findes desuden:
 - a) 1792–1824 Kopibog for JCF over ind- og udgæede skrivelser. Brevene vedrører offentlige hverv.
 - b) »Kirkebog« 1801–24. Indeholder Emmerlev kirkes regnskaber.
 - c) Optegnelsesbog for JCF (1704)–1825. Indeholder forskellige offentlige papirer og dokumenter. Topografica nr. 776, 782 og 784.
- (6) En pakke med diverse vedrørende slægten Friis, heri: Hæfte i oktav med 24 s. optegnelser ført af Boi K. Friis, »aus Emmerlev«. Heri oversigt over kornavlens 1871–1887. Privatarkiv nr. 194.

(7) Endelig findes en del supplerende materiale til hele samlingen, nemlig:

- a) En pakke med forskellige papirer vedr. familien Friis.
- b) Forskellige formular- og skrivebøger m. v. der har tilhørt familien Friis. Topografica nr. 783 og 787.

Litt.:

Friis, C. H.: Nogle træk af en vestslesvigsk slægts historie. I: Sønderjysk Månedsskrift 1947, s. 193–95 og 197–99.

LA Åb, privatarkiver nr. 194 og 196, topografica nr. 776 og 781–87. JCF's dagbøger findes i kopi i Ief. Yderligere materiale hos gårdejer Boi Friis Andresen, Traneborg.

Top. nr. 3107

Sdr. Sejerslev

Emmerlev s.

Tønder, Højer og

Lø h.

Hansen, Tyge m. fl.: Regnskabsbog 1698–1878

Regnskabsbogen, der er i smal folio, hører til Frilandsmuseets gård fra Sdr. Sejerslev. Bogen er indrettet af TH som regnskabsbog over »fællespungen«, et forsikringsselskab oprettet i slutningen af 1600-årene af de beboere i Emmerlev, som havde investeret i skudehandelen. Protokollen videreførtes af gårdens skiftende ejere, men de fleste notater er indført af Peter Michelsen, der overtog gården i 1730'erne. Gennem hans optegnelser får man ikke blot et indblik i landbruget, men også i hans virksomhed som urmager, vognmand, handelsmand, klein- og kobbersmed. Bogen rummer desuden notater om tjenestefolkenes ansættelse og løn, familieforhold, recepter, husråd m. v. I lighed med de øvrige sønderjyske protokoller af denne type er bogen vanskeligt tilgængelig på grund af de mange overstregninger.

Litt.:

Køster, Jørgen Sprogø: Gården fra Sdr. Sejerslev. I: Nationalmuseets arbejdsmark, 1972, s. 85–108.

Frilandsmuseet, B-arkivet, 13.

Top. nr. 3107

Kærgård

Emmerlev s.

Tønder, Højer og

Lø h.

Tygesen, Jef: Regnskabs- og optegnelsesbog 1737–1877

Regnskabsbogen indeholder ca. 200 s. i smal folio og indledes med et alfabetisk register. Dette er dog anvendt til familieoptegnelser. Resten er anvendt til notater om økonomiske mellemværender, der er vilkårligt indført. De fleste indførsler er fra midten af 1700-årene og giver et livligt billede af det økonomiske grundlag. Samtidig med at JT lejede sin agerjord ud, forpagtede han græsning i marsken. Desuden havde han biindtægter ved proviantering af studeskippere, der sejlede på Hol-

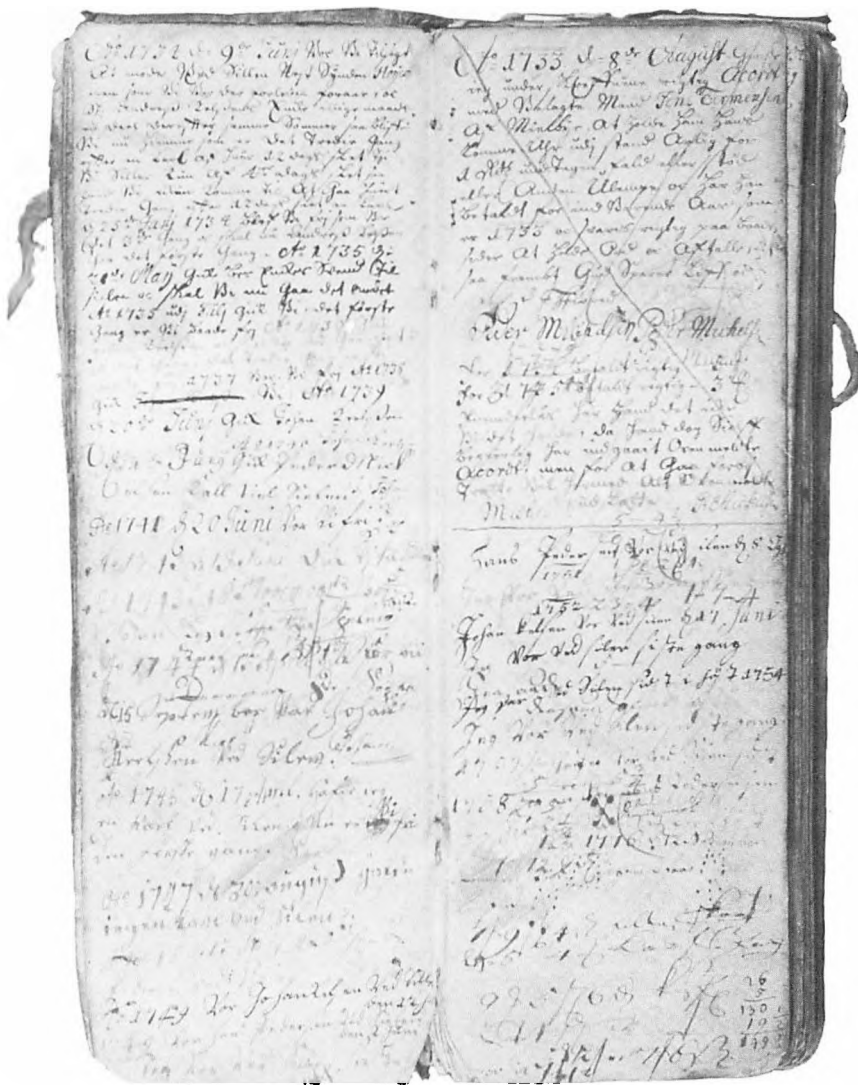


Fig. 21. Top. nr. 3107. Thyge Hansen m. fl.: Peter Michelsens optegnelser i 1730'erne og 40'erne.

land. Endelig findes enkelte notater vedrørende tjenestefolks akkorder fra 1800-årene.

Litt.:

Mejborg, R.: Nordiske Bøndergårde i det 16., 17. og 18. Aarhundrede. Bd. 1, Slesvig. Kbh. 1892, s. 200–203.

LA Åb, topografica nr. 790, Tønder amt, Emmerlev sogn, Kærgård.

Top. nr. 3111

Nationalmuseets
Kommandørgård
Rømø s.
Tønder, Højer og
Lø h.

Harckens, Thade og Christen Pedersen: Regnskabsbog 1779–1832, 1868–99

TH og CP ejede Kommandørgården på Rømø.

Regnskabsgården er oprindeligt ført af TH som en protokol over hans udlånsvirksomhed med angivelse af låntagernes navne og bopæl, lånets størrelse samt indkomne renter og afdrag. Protokollen er indrettet i 1779, da TH overtog administrationen af familiens formue. Det ældste lån var da fra 1751. Enkelte sider mangler helt eller delvist. I bogen findes desuden driftsregnskaber ført af CP for gården 1868–95, herunder regnskaber over daglejernes arbejde. Desuden findes et regnskab over bygningen af Toftum skole i 1874. Dette arbejde blev udført i fællesskab af Toftums beboere.

Litt.:

Kappelgaard, Ester: Thades gård. Nationalmuseets Kommandørgård på Rømø. Nationalmuseet 1970.

Frilandsmuseets arkiv. I LA Åb findes samtidige slægtsnotater m. v. i samlingen af topografica, Tønder amt, Rømø, 1654–1719, Slægtsnotater fra Rømø.

Top. nr. 3111

Rømø s.
Tønder, Højer og
Lø h.

Manøe, P. J. og P. J. Michelsen: Optegnelser fra det 18. årh.*

Litt.:

Petersen, Thade: Rømø. Et bidrag til Øens historie. I: Sønderjyske Årbøger, 1903, s. 196–253 og 1904, s. 217–273.

Thade Petersens privatarkiv ligger i LA Åb, men uordnet.

Top. nr. 3112

Ottersbøl
Mjolden s.
Tønder, Højer og
Lø h.

Regnskabsbøger 1741–1867

Samlingen består af:

- (1) Optegnelsesbog i oktav med ca. 250 s. Indholdet er dels opgørelser over avlingen frem til 1867, dels indtægts- og udgiftsregnskaber. Endvidere notater om økonomiske mellemværender. Landbruget synes at have været lidet omfattende.
- (2) Hæfte i oktav med 8 s. spredte optegnelser vedrørende indtægter og udgifter.

LA Åb, topografica nr. 873, Tønder amt, Mjolden sogn, Ottersbøl, regnskabsbøger m. m. 1741–1837.

Top. nr. 3112

Forballum

Mjolden s.

Tønder, Højer og

Lø h.

Andersen, Niels m. fl.: Regnskabsbog 1790–1893

Smal folioprotokol med 268 s. Bogen indledes med et alfabetisk register, som er anvendt. De første egentlige notater vedrører private udgifter og indtægter, bl. a. fra leje af marskjord og salg af kreaturer, samt en del pengeudlån. De senere notater fra 1820'erne er mere fylldige, men efterhånden går de over til at behandle offentlige udgifter til sognekassen, fattigvæsen m. v. Fra ca. 1860 dominerer disse optegnelser fuldstændigt. Protokollen er let læselig.

LA Åb, topografica nr. 866, Tønder amt, Mjolden sogn, Forballum. Regnskabsbogen findes i kopi i Ief.

Top. nr. 3112

Forballum

Mjolden s.

Tønder, Højer og

Lø h.

Hage, Hans Hansen m. fl.: Regnskabsbog 1736–1899

Optegnelserne er indført af familien Hage i en smal, tyk folioprotokol. Notaterne på dansk er let læselige, men overstregede. De handler om lønudbetalinger og kreatureres forhold, samt regnskaber over udgifter og indtægter fra 1740–1760. Endvidere rummer bogen notater om tjenestefolkenes akkorder i anden halvdel af 1800-årene.

LA Åb, topografica nr. 865, Tønder amt, Mjolden sogn, Forballum.

Top. nr. 3114

Skastgård

Sønder-Skæst s.

Tønder, Højer og

Lø h.

Beyer, Peter m. fl.: Regnskaber 1680–1885

PB begyndte at føre regnskab i 1680, da han med en kapital af 179 rdl. indledte en omfattende studehandel. I 1686 fik han gennem sit ægte-skab en af de største gårde på egnen, Skastgård. Stalden angives at have kunnet rumme 80 stude. PB opkøbte de omkringboende bønderes kreaturer og solgte dem videre til Tønder, Lübeck og Holland. Gennem handelen på Holland indførte PB kramvarer og tobak, som han så solgte videre. Han fik også varer fra Flensborg. Udover studehandelen havde PB også direkte andel i skudehandelen, idet han var ejer af adskillige skibsparter.

Optegnelserne af PB og hans søn Peder Pedersen Beyer er indført i to protokoller, nemlig:

- (1) Regnskabsbog 1680 (1677)–1838 (1818). Den indeholder 320 s. i kvart. Regnskaberne, der dels er ført på tysk dels på dansk, er let tilgængelige og meget interessante. Det fremgår af optegnelserne, at PB har ført en tidligere regnskabsbog, som nu er bortkommet.
- (2) Smal folioprotokol med ca. 300 s., ført som kladderregnskab over salg af korn og senere kreaturer og heste. Bagi findes alfabetisk register.

Litt.:

Achelis, Thomas Otto: Aus der Geschichte des jütischen Ochsenhandels. I: Zeitschrift der Gesellschaft für Schl. Holst. Geschichte 1930, s. 173–212.

Mejborg, R.: Nordiske Bøndergårde i det 16., 17. og 18. Århundrede. Kbh. 1892, Bd. I, Slesvig, s. 201–03.

LA Åb, privatarkiv nr. 1002. Afskrift heraf ved landsarkivar Peter Kr. Iversen.

Top. nr. 3115

Nr. Vollum

Brede s.

Tønder, Højer og
Lø h.

Regnskabs- og optegnelsesbog 1651–1900

Regnskaberne er indført i et pergamentsindbundet bind i kvart med ca. 130 s. Desuden mangler en del blade. Den første ejer har brugt det alfabetiske register og noteret om udlån af penge. Fra 1700-årene findes optegnelser om studehandeler, medens oplysninger om de udførte arbejder og tjenestefolkenes lønninger dominerer i 1800-årene.

LA Åb, topografica nr. 712, Tønder amt, Brede sogn, Nr. Vollum.

Top. nr. 3115

Bodsholm

Brede s.

Tønder, Højer og
Lø h.

Regnskabsbog 1765–1830

Optegnelserne er ført gennem flere generationer i et læderindbundet bind i kvart med ca. 250 s. Heraf mangler en del blade (bl. a. et alfabetisk register) og ca. 150 s. er ubeskrevne. De første 35 s. indeholder let tilgængelige optegnelser om studehandeler og andre mellemværender fra 1700-årene. Desuden findes en del optegnelser fra 1820'erne vedrørende forskellige arbejder, samt bagi notater vedrørende slægten.

LA Åb, topografica nr. 706, Tønder amt, Brede sogn, Bodsholm.

Top. nr. 3115

Bredebro

Brede s.

Tønder, Højer og
Lø h.

Mikkelsen, Anders Michael: Dagbøger 1875–95

AMM var gårdmand i Bredebro. Han er født der i 1856. Optegnelserne stammer fra hans unge år på gården hos forældrene, fra hans soldatertid i Fredericia 1878, fra en rejse i England 1881 og fra 1894–95, hvor han var udvist til Danmark. I 1909 flyttede han til København.

Samlingen består af fem bind, nemlig:

- (1) Optegnelser »her hjemmefra« 1875–87.
 - (2) 2 bind optegnelser »borte fra hjemmet« 1876–95.
 - (3) Optegnelser fra England 1881.
 - (4) Optegnelser fra England 1881 og fra Danmark 1894.
- Optegnelserne er fyldige og indeholder mange refleksioner.

Litt.:

Holdt, Jes: En optantskæbne – efter dagbogsoptegnelser. I: Sønderjysk Månedsskrift 1953, s. 81–92.

LA Åb, privatarkiv nr. 517.

Top. nr. 3116

Lourup

Døstrup s.

Tønder, Højer og

Lø h.

Jensen, Peder: Regnskabsbøger 1835–1869

PJ var gårdejer i Lourup.

Regnskabs- og optegnelsesbøgerne frembyder tilsammen et billede af et systematisk drevet landbrug. Således foranstaltede PJ 1863–67 dyrkningsforsøg over staldgødningens og merglingens virkning på kornafgrøderne. Regnskabsbøgerne er stærkt specificerede og samlingen består af:

- (1) Et bind i oktav med kornjournal 1859–68.
- (2) Et bind med optegnelser vedrørende forpagtning af gødning 1864–65. Bagi findes afskrifter af viser.
- (3) Et løst blad med optegnelser vedrørende hånd- og spandarbejde.
- (4) Et bind med fortegnelser over kreaturerne og tillæg, kornforbrug i husholdningen, smedearbejde og diverse opgørelser fra 1835.
- (5) Et bind med dagbogsnotater over udført arbejde 1835–1843.
- (6) Hæfte i kvart med lister over solgte kreaturer og korn 1835–69.
- (7) Et bind i kvart med systematiske regnskaber over udgifter og indtægter 1851–56.
- (8) Et hæfte med redegørelse for ovennævnte dyrkningsforsøg 1863–67.

Samlingen indeholder desuden forskellige andre papirer vedrørende offentlige hverv, bl. a. et hæfte med Døstrup kirkes regnskab 1853–56.

LA Åb, privatarkiv nr. 340.

Top. nr. 3121

Jejsing

Hostrup s.

Slogs h.

Callesen, Lorens Adolph m. fl.: Diverse optegnelsesbøger m. v. 1728–1818

Samlingen består af ejendomspapirer og forskellige optegnelsesbøger, nemlig:

- (1) Regnebog i oktav, dateret 3. maj 1784. Heri findes nogle regnskaber (18 s.) ført af LAC 1803–1816, der dengang arbejdede som slagter og tækkemand. Han er født 1783 og døde som gårdejer i Jejsing i 1826.
- (2) Regnskabsbog i oktav med 100 s. Bogen er ført af Calle Nicolaisen 1802–1818 og indeholder optegnelser vedrørende økono-

miske mellemværender og folkelønninger. CN, også kaldet Callesen, døde ugift 1818 og var søn af gårdejer Nicolaj Callesen i Jejsing.

Endvidere findes en del regnebøger, skrivebøger, en lægebog fra omkring 1728 og en dyrlægebog skrevet af LAC 1808.

Litt.:

Maibøll, Christian: Optegnelser fra en bondegård i napoleonstiden. I: Sønderjysk Månedsskrift 1961, s. 238–240.

LA Åb, topografica nr. 804, Tønder amt, Hostrup sogn, Jejsing, 1728–1818. Papirer vedrørende en gård i Jejsing.

Top. nr. 3121

Hostrup s.

Slogs h.

Enevoldsen, Peter Nikolaj m. fl.: Optegnelses- og regnskabsbog 1709–1804

Bogen er i kvart format og med ca. 300 s. optegnelser på tysk om økonomiske relationer til navngivne personer. De tidlige notater fra begyndelsen af 1700-tallet er relativt let læselige, senere bliver optegnelserne skrevet med dårligt blæk og siderne fugtskadede. Indførslerne er i modsætning til andre tilsvarende regnskabsbøger kronologiske. De seneste notater er på dansk.

LA Åb, topografica nr. 797, Tønder amt, Hostrup sogn.

Top. nr. 3121

Rørkær

Hostrup s.

Slogs h.

Hanssen, Peter m. fl.: Optegnelsesbøger 1734–1907

PH var gårdmand i Rørkær og født 1734, død 1796. Hans søn hed Hans Petersen (1770–1840). Sønnesøn Nis Feddersen Petersen (1814–1864). Oldebarn Hans Petersen (1845–1909). Tipoldebarn Nis Petersen (1875–?).

Samlingen indeholder 5 optegnelsesbøger med følgende indhold:

- (1) Et bind i smal kvart format, meget ødelagt, med optegnelser 1734–1909. Notaterne vedrører familieforhold, men desuden findes regnestykker og en liste over sølvtøj i slægten, dateret 1809. En del blade er klippet ud.
- (2) Hæfte i kvart format med ca. 160 s. optegnelser på tysk 1768–1835. Heri findes avlingsoversigter med kommentarer til høstens udfald. Ligeledes oversigter over, hvor meget der er solgt af hver kornsort, optegnelser vedrørende høhøsten, fortegnelse over kreaturerne bedækning og tidspunkt for kælvningen samt oversigt over køb af foder. Endelig findes også familieoptegnelser og levnedbeskrivelser.
- (3) Et bind i smal oktav med 464 s. optegnelser 1767–1846. Bogen indledes med et alfabetisk register, som henviser til optegnelser fra

1760'erne. Disse er vanskeligt tilgængelige på grund af overstregninger. De enkelte notater synes at handle om kreaturhandler og -leje. Bagt findes akkorder med tjenestefolk fra 1700-årene, og iblandet findes tilsvarende optegnelser fra omkring 1840 samt regnskab over forskellige offentlige arbejder, f. eks. kørsel for præsten etc.

- (4) Et bind i kvart format med ca. 200 beskrevne blade. Denne bog indledes ligeledes med et alfabetisk register. Optegnelserne vedrører pengemellemværender 1831–64. Sproget er tysk, men fra omkring 1850 findes notater vedrørende daglejerarbejde på dansk.
- (5) Et bind i kvart format med ca. 120 s. regnskaber over »Indtægter og udgifter for Nis Petersens arvinger« 1864. Bogen synes dels at være ført som et værgemålsregnskab, dels anvendt til senere optegnelser, bl. a. vedrørende landbrugsarbejder i 1870'erne. De sidste optegnelser er fra 1922.

Samtlige bind synes at kunne frembyde et udmærket grundlag for en undersøgelse af næringslivet i egnen omkring Tønder.

Litt.:

Hansen, J.: Bonden Peter Hansen i Rørkær. I: Sønderjysk Månedschrift 1932–33, s. 19–23.

LA Åb, topografica nr. 812–816, Tønder amt, Hostrup sogn, Rørkær.

Top. nr. 3121

Jejsing
Hostrup s.
Slogs h.

Nissen, Peter Chr.: Regnskabsbog 1853–1918

Regnskaberne er indført i et bind i smal folio med ca. 200 s. Optegnelserne, der er skrevet på tysk, vedrører diverse økonomiske mellemværender og folkelønninger. Notaterne er usystematiske.

LA Åb, topografica nr. 807, Tønder amt, Hostrup sogn, Jejsing.

Top. nr. 3121

Rørkær
Hostrup s.
Slogs h.

Petersen, Peter Hansen m. fl.: Optegnelser ca. 1800–1900

Samlingen består af forskellige ejendoms- og familiepapirer, optegnelserbøger m. m. vedrørende forskellige gårde i Rørkær. Heri findes bl. a.:

- (1) Hæfte i kvart med 40 s. optegnelser på tysk vedrørende kartoffel- og bygavlen, høslet, akkorder med tjenestefolk o. l. Endvidere findes en opskrift på dansk om, hvorledes man feder kvæg, dateret 1843. Optegnelserne er skrevet af PHP.
- (2) Hæfte i kvart med 24 s. optegnelser vedrørende udlejning af jord 1846–52.

- (3) Hæfte i kvart med otte s. tyske optegnelser vedrørende pengeudgifter.
- (4) Hæfte i oktav med fire s. optegnelser på tysk vedrørende brændselsforsyningen 1815–25.
- (5) Hæfte i kvart med 40 s. regnskab over udgifterne for Hans Nissens arvinger i Rørkær.

LA Åb, topografica nr. 811, Tønder amt, Hostrup sogn, Rørkær.

Top. nr. 3125

Rens

Burkal s.

Slogs h.

Tinglef, Jens N.: Regnskabs- og optegnelsesbog 1785–1900

Optegnelserne, der er svært tilgængelige, er indført i en indbundet protokol i kvart med ca. 400 s. Størstedelen er dog ikke beskrevne. Optegnelserne er fortrinsvis fra begyndelsen af 1800-årene og omhandler slægten Tinglef. Bagt findes udaterede regnskaber og ca. 30 s. med skriveprøver.

LA Åb, privatarkiv nr. 750.

Top. nr. 3132

Kolstrup

Åbenrå s.

Michelsen, Jacob m. fl.: Optegnelser 1846–1899

JM var gårdejer i Kolstrup.

Pakken indeholder en smal folio-protokol med 136 beskrevne blade. Heri regnskaber over udgifter, udført arbejde, folkelønninger m. v. for årene 1876–99. Desuden findes tre lommebøger fra Hans Madsen Møller i Kolstrup med meget spredte optegnelser fra 1867. De vedrører bl. a. tjenestefolkernes lønninger og indeholder sammenregninger. Endelig indeholder arkivet diverse gårdpapirer, manuskripter m. v. samt en liste over dem, der flagede på annektdionsdagen i Åbenrå 1867.

LA Åb, privatarkiv nr. 511.

Top. nr. 3144

Rugbjerg

Øster-Løgum s.

Sønder-Rangstrup h.

Andresen, Matthias Petersen: Forskellige optegnelser og regnskaber 1871–1929

MPA var gårdmand i Rugbjerg.

Privatarkivet indeholder:

- (1) Håndskrevet bog med gudelige betragtninger u. å. Tilhørte Mads Petersen Lagoni i Lunderup.
- (2) Skrivebøger for Peter P. Andresen 1871–72.
- (3) Blandede optegnelses- og regnskabsbøger 1871–1908.
- (4) Contrabøger for Peter P. Andresen og M. P. Andresen 1898–1929.
- (5) Rätzelbuch 1872.
- (6) Johs. Gossners Skatkiste 1871 (trykt).

(7) Papirer vedrørende familie og ejendom 1852–1936, 1 pk.
LA Åb, privatarkiv nr. 22. Noteret efter registranten, utilgængeligt efter 80-årsreglen.

Top. nr. 3144

Kopsholt

Øster-Løgum s.

Sønder-Rangstrup h.

Friis, Jens J. m. fl.: Regnskaber og optegnelser ca. 1850–1920

Kopsholt var en gammel frigård, som tilhørte Jens Jensen Friis, der overtog den efter faderen i 1846. I 1895 overtog en søn, Hans Friis, den. I 1925 var gårdens tilliggende på 171 tdr. land ager og 40 tdr. land eng.

Optegnelserne er indført i 19 bd. almanakker fra årene 1870–1900, samt 13 lommebøger fra omkring 1860 og frem til ca. 1895. Notaterne er usystematiske, men fyldige og indeholder et omfangsrigt materiale til at belyse studehandelen i den omtalte periode. Udover optegnelser vedrørende køb og salg af stude findes oplysninger om svinehandel, pengeudgifter, arbejdslønninger og meget andet. Det synes, som om almanakkerne er ført som kladder til lommeregnskabsbøgerne. Som yderligere belysning af materialet findes en lommebog med ca. 160 s. studeregnskab 1867–75 (både køb og salg), et bind i kvart med 250 s. regnskaber over indtægter og udgifter 1870 og en kopibog i kvart med 250 s. koncepter vedrørende kvæghandelen 1875–87. Desuden en folioprotokol med ca. 100 s. optegnelser vedrørende kvægbesætningen på Kopsholt 1873–1920 (bedækning, kælvning og prøvemalkninger), skattekvitteringsbøger og, til belysning af det øvrige landbrug, et hæfte med optegnelser vedrørende daglejerarbejde 1852 og en folioprotokol med oplysninger vedrørende landbrugsarbejdet, tjenestefolkenes lønninger, avlingen og vejret 1855–87. Tilsvarende findes en dagbog ført af Hans Friis, medens han var landvæsens-elev på Refnæssgård 1873–74. Endelig findes en håndskrevet dyrlægebog fra 1700-årene og seks pakker med diverse papirer.

LA Åb, topografica nr. 550–556, Åbenrå amt, Øster-Løgum sogn, Kopsholt. Ifølge seddelregistraturen har gårdejer Friis, Vesterlindet, supplerende regnskabsbøger.

Top. nr. 3151

Løjt s.

Rise h.

Dagbog 1870–1911

Optegnelserne er indført i en folioprotokol, der er i dårlig stand. Den rummer 62 s., som er inddelt i kolonner. Bogen indeholder systematiske oplysninger om dato/temperatur/barometerstand/arbejdsbeskrivelse. Endvidere findes en del løsere arbejdsoptegnelser og bagi er indlagt et par sider med notater fra 1830'erne.

LA Åb, topografica nr. 413, Åbenrå amt, Løjt sogn.

Top. nr. 3151

Fladsten

Løjt s.

Rise h.

Optegnelsesbog ca. 1580–1788

Hæftet, der er indbundet i middelalderligt pergament, indeholder 80 s. optegnelser først på plattysk og senere på dansk. Notaterne fra midten af 1600-årene dominerer og vedrører især familieforhold, men også forskellige økonomiske aktiviteter. »Dagbogens« optegnelser er meget sirligt skrevne, og den giver ikke indtryk af at være brugt til sporadiske notater, men derimod som familiekronike.

Litt.:

Riis, J.: Nogle udtog af en gammel notitsbog fra Løjt sogn. I: Sprogforeningens almanak for 1918, s. 59–62.

Toft, Hans Hansen: Fladsten-dagbogen. Hvad gamle dagbogsblade kan fortælle. I: Sønderjysk Månedsskrift 1935, s. 186–94.

LA Åb, topografica nr. 432, Åbenrå amt, Løjt sogn, Fladsten. Af-skrift i topografica nr. 432 A.

Top. nr. 3151

Løjt Kloster

Løjt s.

Rise h.

Regnskabsbog 1725–1731

Optegnelserne kaldes »En landsbysmeds husholdningsregnskab« og består af notater om udgifterne til madvarer, sæd, sko, malt, jern, kul m. v., samt lønninger til tjenestefolk. Optegnelserne findes i en maskinskrevet afskrift, der fylder 14 s. Originalen angives at indeholde 72 s.

LA Åb, topografica nr. 443, Åbenrå amt, Løjt sogn. Originalen tilhører gårdejer Jep Schmidt, Løjt.

Top. nr. 3151

Løjt s.

Rise h.

Regnskabs- og optegnelsesbog 1823–89

Optegnelserne er indført i en smal folioprotokol indbundet i pergament. En del blade mangler, og af de resterende er kun 66 s. beskrevet. Notaterne vedrører særlig kornavlens, tjenestefolkernes lønninger og regnskaber over pengeudgifter.

LA Åb, topografica nr. 409, Åbenrå amt, Løjt sogn. Regnskaber og optegnelser vedrørende landbruget 1823–89.

Top. nr. 3151

Vestre Poulsgård

Barsmark

Løjt s.

Rise h.

Claussen, Marcus: Dagbog 1858

MC var søn af gårdejer Jep Claussen i Barsmark. Han er født 1839. Som 12-årig begyndte han i 1851 at skrive dagbog. I en periode kom han ud at sejle, og da førte faderen dagbogen videre. Fra 1858 er det imidlertid sønnen, som igen fører dagbog. MC blev senere skoleinspektør i Hjørring og døde 1904.

Dagbogsoptegnelserne er meget fyldige og beretter om livet på gården i alle detaljer. En fremtrædende plads indtager nyhederne fra dem af sognet, som var ude at sejle. Ligeledes selskabeligheden i Løjt og Åbenrå omtales. Dagbogsoptegnelserne er velegnede til at belyse de sociale relationer.

Litt.:

Holdt, Jes M.: Poulsgaard på Løjt Land. I: Stambladet 1964, s. 118–36.

Holdt, Jes M.: Af Poulsgårds skriftlige kilder. I: Stambladet 1964, s. 137–52.

Dagbøgerne tilhører cand. mag. Øjvind Andreassen, Carlshøjvej 46, 2800 Lyngby. Afskrift af bindet fra 1858 ved Jes M. Holdt, Genner. Kopi af afskriften, som fylder 122 s. i kvart, findes i Ief.

Top. nr. 3151

Jakobsgård
Barsmark
Løjt s.
Rise h.

Hansen, Poul: Dagbog 1740–44

PH er født 1694 og død 1780. Han overtog gården i 1727.

Dagbogen er en del af en nu forsvunden række. Den er i oktav og indeholder ca. 160 s. Optegnelserne indledes med nogle notater om dagbogsskriveren og hans slægt, hvorefter de daglige indførsler følger. Sproget er dansk, men med udpræget tysk fernis. Indholdet er mest af økonomisk art, men også en del optegnelser vedrører landbruget. Særligt interessante er optegnelserne om studehandel og sejlads, såvel som om handelen med og provianteringen af skibene.

Litt.: Poulsen, Hans Heiselberg: Poul Hansens dagbog fra Løjt 1740–45. I: Sønderjyske årbøger 1933, s. 176–190.

Originalen tilhører gårdejer Jep Krag, Barsmark. Kopi heraf i LA Åb og Ief. Desuden findes 20 s. med en delvis afskrift ved Jes Holdt, Genner. Kopi heraf i Ief.

Top. nr. 3151

Nørby
Løjt s.
Rise h.

Holdt, Botilla: Dagbog 1895–1907

BH er født 1827 i Løjt sogn og blev gift med gårdejer Jep Madsen Holdt i Nørby. Hun blev enke i 1886 og døde 1907.

Notaterne består af en lang række taksigelser, bønner o. l. samt optegnelser vedrørende familieforhold.

Dagbogen findes i en afskrift, der fylder ni maskinskrevne A4 s. Afskriften er ved provst Jens Holdt, Askov/Vejen april 1964. Kopi heraf hos Jes M. Holdt, Genner og i Ief.

Top. nr. 3151
Svennegården
Barsø
Løjt s.
Rise h.

Thomsen, Svenne m. fl.: Optegnelser 1788–1830*

ST var gårdejer på Barsø.

Optegnelserne er indført i tre bind og vedrører fortrinsvis gårdens drift. De indeholder således notater om begyndelsestidspunkterne for de forskellige arbejder.

Litt.:

Holdt, Jes: Fra Svennesens gård. I: Stambladet 1963, s. 112–20.

Bøgerne tilhører gårdejer Karl Svennesen, Svennegården, Barsø.

Top. nr. 3153
Nybøl
Hjordkær s.
Rise h.

Lauritsen, P. F.: Regnskabsbøger 1816–1884

PFL var gårdejer i Nybøl.

Optegnelserne er indført i:

- (1) Folioprotokol med 170 s. Indholdet vedrører samtlige indtægter og udgifter, og bogen er omhyggeligt ført. PFL fik sine væsentligste indtægter af smør og grise.
- (2) Smal folioprotokol med regnskab over gårdens drift. Bogen er inddelt i oversigter over indtægterne af kvæg og får diverse år, samt udgifterne til kreaturholdet. Senere findes en tærskningstabel over de forskellige afgrøder og oversigt over det solgte korn, til hvem det er solgt og til hvilken pris. Endelig findes oversigt over indkøb af mel, gryn og foderstoffer.

Foruden regnskaberne findes en pakke med bilag.

LA Åb, privatarkiv nr. 456.

Top. nr. 3154
Bolderslev
Bjolderup s.
Rise h.

Strube, Jes Clausen: Regnskabsbog 1852–1869

JCS var gårdmand i Bolderslev.

Regnskabsbogen er i kvart med ca. 140 s., delvis ødelagt af mus. JCS kalder sine optegnelser: »Balancebog eller Indtægts- og Udgiftsbog begyndt d. 1. Maj 1852«. Udgifterne er specificerede i »blandede« (kreaturer, dyrlæge, diverse genstande m. v.), »ublandede« (opsparing o. l.), husholdningsudgifter, håndværksudgifter, kgl. afgifter, løn, fattigunderstøttelse, dagleje, akkordarbejder og husreparationer. Indtægterne anføres også meget detaljeret. De synes hovedsageligt at stamme fra salg af korn.

LA Åb, privatarkiv nr. 708.

Top. nr. 3163
Felsted s.
Lundtoft h.

Optegnelsesbog 1842–1887

Optegnelsesbogen indeholder en fortegnelse over køer til bedækning 1842–87.

LA Åb, topografica nr. 347, Åbenrå amt, Felsted sogn, »Forskelligt fra Felsted Sogn 1762–1887«.

Top. nr. 3163

Felsted s.

Lundtoft h.

Regnskabs- og optegnelsesbog 1843–1881

Brudstykke af en smal folioprotokol med daterede optegnelser vedrørende diverse økonomiske mellemværender og besætningen.

LA Åb, topografica nr. 357, Åbenrå amt, Felsted sogn.

Top. nr. 3163

Svejrup

Felsted s.

Lundtoft h.

Iversen, Jørgen: Regnskabsbøger 1871–1920

Jl var gårdejer i Svejrup, lokalhistoriker og døde 1923.

Foruden en del korrespondance indeholder arkivet syv bd. regnskabsbøger 1871–1920. Noteret efter seddelregistraturen, utilgængelige efter 80-årsreglen.

LA Åb, privatarkiv nr. 308.

Top. nr. 3163

Felstedskov

Felsted s.

Lundtoft h.

Johansen, Hans Jørgen: Regnskabsbog 1841–1890

Regnskabsbogen er hæftet og i oktav. Den indeholder 68 blade med årsoversigter og regnskaber over salg af korn og smør, men ingen oplysninger om til hvem, varerne er solgt. I pakken findes desuden diverse læse- og regnebøger, papirer, kvitteringsbøger m. v.

LA Åb, topografica nr. 356, Åbenrå amt, Felsted sogn, Felstedskov. 1761–1950. Papirer vedrørende ejendommen Felstedskov og dens ejere.

Top. nr. 3163

Felsted s.

Lundtoft h.

Thaisen, Peter: Optegnelser 1674 og 75*

Litt.:

Jensen, J. H. og M. Mikkelsen: Træk af Felsted sogns bebyggelsehistorie. I: Sønderjysk Månedsskrift 1935, s. 53–76.

Notaterne i artiklen af Peter Thaisen angives at være afskrevet efter Jørgen Iversens optegnelser; disse findes i LA Åb, hvori de genfindes i topografica nr. 341, Felsted sogn – et bind med afskrifter m. m. især angående Felsted sogn. Her er anført, at optegnelsesbogen tilhørte en H. P. Hejsel – formentlig i slutningen af det 19. årh.

Top. nr. 3164

Vrangkær

Varnæs s.

Lundtoft h.

Optegnelser fra det 19. årh.*

Litt.:

Kaufmann, Th.: Tante Marens minder. I: Jul i Grænseland, 1961, s. 18–22.

Top. nr. 3164

Blåkrøg

Varnæs s.

Lundtoft h.

Regnskabsbog 1838–40

Fragment af en regnskabsbog i kvart format. De 24 s. er ført som en kladde over køb og salg af varer. Notaterne om de enkelte mellemværender er overstregede.

LA Åb, topografica nr. 478 A, Åbenrå amt, Varnæs sogn. Diverse papirer stammende fra gården Blåkrøg 1786–1848.

Top. nr. 3164

Vibekær

Varnæs s.

Lundtoft h.

Wollesen, Rasmus Hansen: Dagbog 1823–64

RHW er født 1803 og døde 1881 (1875?). Han var søn af bolsmanden på Vibekær, Hans Christian Wollesen (1750–1834). RHW overtog gården efter sin far og giftede sig 1830. Der var syv børn i ægteskabet. Vibekær har været i familiens eje siden omkring 1662.

Dagbogen findes i en maskinskrevet afskrift på 152 s. A4. Ordvalget er delvist dialektalt. Dagbogen har karakter af arbejdsjournal med ét kort notat for hver dag vedrørende det vigtigste arbejde. Der gives sjældent oplysning om hvem der deltager i arbejdet. Heller ikke formålet med besøgene i Åbenrå eller andre steder oplyses. På grund af optegnelsernes knaphed kan dagbogen kun belyse årets arbejdsgang og ændringerne heri i den 40-årige periode.

LA Åb, privatarkiv nr. 773. Kopi heraf i lef.

Top. nr. 3172

Frøslev

Bov s.

Lundtoft h.

Petersen, Laust (kaldet Laust Regnskabsmand): Dagbog ca. 1750–?*

Litt.:

Eskesen, Morten: Karsten Thomsen fra Frøslev. I: Sønderjyske Årbøger 1891, s. 82–108.

Top. nr. 3191

Trooshøjgård

Dybbøl s.

Nybøl h.

Hansen, Henrik: Dagbøger 1861–62 og 1864*

Litt.:

Raben, J.: Da Dybbøl Skansen blev bygget. I: Sønderjysk Månedsskrift 1949, s. 55–58.

Raben, J.: Dagbogsoptegnelser fra krigen 1864. I: Sønderjyske Årbøger 1941, s. 130–145.

Top. nr. 3191

Dybbøl s.

Nybøl h.

Petersen, Hans Peter: Regnskabsbog 1828–1857

HPP var gårdejer i Dybbøl.

Optegnelserne er indført i en folioprotokol med 240 s. Den er ført fra begge sider og kaldes først »Bog over Landeriets Bedrift angående

Sæd og Høst og Græsgang«. Hertil hører 27 s. med opgørelser for hver ager i hele perioden. Man kan således følge sædskifte og udbytte. Fra den anden side er den ført som bog over indtægter og udgifter. I 1828 fås indtægterne således ved salg af smør, byg, rug, boghvede, tag, hørfrø, ærter, ungkreaturer, uld, voks og flæsk. Regnskabsnotaterne fylder størstedelen af bogen og er meget systematiske.

LA Åb, privatarkiv nr. 597.

Top. nr. 3192

Nørremølle

Sottrup s.

Nybøl h.

Hansen, Christen: Regnskabsbøger 1813–45

CH ejede Nørremølle fra 1813 og til sin død 1848. Han var bedstefar til den sønderjyske politiker H. P. Hanssen, som voksede op dér. Gården havde i 1925 et tilliggende på ca. 118 tdr. land. I CH's tid kom en væsentlig indtægt vist nok fra et brænderi og en købmandshandel.

Samlingen består af syv bd. regnskabsbøger, nemlig:

- (1) Kassebog i folio med regnskab over indtægterne 1813–31 foruden optegnelser vedrørende hans udestående fordringer i form af veksel og obligationer. Heri også 15 s. med brevkoncepter.
- (2) Seks bd. smalle folioprotokoller med regnskaber 1816–45. Bøgerne indledes med et alfabetisk register og er ført som hovedbøger over CH's handelsvirksomhed. Samtidig med at CH har handlet med købmænd i Flensborg, Sønderborg og Nordborg, har han leveret varer til landboerne.

Udover de her registrerede protokoller findes en del i H. P. Hanssens privatarkiv (nr. 272) i pakke nr. 203. Disse er utilgængelige efter 80-årsreglen og noteret efter registranten.

LA Åb, privatarkiv nr. 231.

Top. nr. 3193

Avnbølgård

Ullerup s.

Nybøl h.

Se top. nr. 3072 Reinholdt, Christian . . .

Top. nr. 3195

Skelde

Broager s.

Nybøl h.

Andersen, Hans: Regnskabs- og optegnelsesbog 1799–1844

HA var gårdmand i Skelde.

Optegnelserne er indført i en indbundet bog i kvart med 300 s. Sproget er i begyndelsen tysk, senere (omkring 1830) blandet. Optegnelserne vedrører kornsalg, kreaturhandler, tjenestefolkenes lønninger, vejret, kuriosa osv. Notaterne om de enkelte handler er vanskeligt tilgængelige på grund af overstregninger.

LA Åb, topografica nr. 541, Sønderborg amt, Broager sogn, Skelde.

Top. nr. 3195

Skeldemark
Skelde
Broager s.
Nybøl h.

Andresen, Hans Chr.: Optegnelser 1834–ca. 1870

Optegnelserne betitlet »Protocolbog for Hans Chr. Andresen på Skeldemark, begyndt d. 1. Januar 1846« findes i en delvis afskrift udført af HCA's sønnesøn 1912. Udtoget indeholder dagbogsoptegnelser, særligt vedrørende krigen i 1848, fortegnelse over de bryllupper, han har gæstet 1834–69, samt liste over de gaver, han modtog ved sit eget bryllup. Desuden findes notater om børnenes fødsler på tysk. Endelig findes forskellige optegnelser vedrørende sæd og skik i Skelde omkring 1850. Disse er meddelt af HCA's søn.

LA ÅB, topografica nr. 539, Sønderborg amt, Broager sogn, Skelde. Meddelelser fra midten af det 19. årh. fra Skelde, Broager sogn.

Top. nr. 3202

Majbøl
Hørup s.
Als Sønder-h.

Kaad, Christen Christensen: Dagbog (1709) 1840–1848

Optegnelserne er indført i en indbundet bog i kvart format med 92 s. Skriften er stor og let læselig. Den første del af bogen, omfattende årene 1709–1817, er afskrevet efter en gammel bog, som tilhørte Kristen Kaad i Mintebjerg. Optegnelserne fra 1840 handler mest om ekstraordinære begivenheder, kuriosa og vejrliget. Endvidere findes enkelte notater om begyndelsen af de vigtigste arbejder på gården.

LA Åb, topografica nr. 1323, Sønderborg amt, Hørup sogn.

Top. nr. 3202

Hørup s.
Als Sønder-h.

Kaad, Christen Christensen (?): Optegnelserbog 1829–1846

Anm.: Citeret efter seddelregistraturen: »Udenpå står Christen Christensen Kaad, og bindet må derfor antages at være skrevet af familien Kaad, dog næppe Chr. Chr.«

Optegnelserne er indført i et hæfte i oktav med 250 s. Bogen indeholder dagbogsnotater vedrørende begyndelses- og sluttidspunkterne for landbrugsarbejderne, vurderinger af høstens udfald (særlig frugtavl) og bemærkninger vedrørende besætningen. Desuden en del notater om diverse forhold i landsbyen. Optegnelserne for hvert år fylder ca. 2–3 s. og er livlige og interessante.

LA Åb, topografica nr. 509, Syd Als, Hørup sogn.

Top. nr. 3202

Majbøl Lykke
Hørup s.
Als Sønder-h.

Kaad, Kathrina Maria: Optegnelserbog (1744)–1898

Optegnelserne er indført i et hæfte i oktav, der rummer 16 s. Notaterne vedrører udelukkende KMK's slægt. De er påbegyndt i 1850.

LA Åb, topografica nr. 1324, Sønderborg amt, Hørup sogn.

Top. nr. 3202

Mintebjerg

Hørup s.

Als Sønder-h.

Kaad, Peder Hansen: Optegnelsesbog (1732)–1822

PHK er født 1732 og tilbragte en stor del af sit liv i Basel (henved 40 år), men vendte som gammel mand tilbage til sin hjemstavn, hvor disse optegnelser er skrevet.

Levnedsskildringen er indført i et hæfte i oktav, der rummer 42 s. Foruden selvbiografien findes en del udskrifter fra Bibelen og overvejelser herom. Selve levnedsløbet sammenlignes med forskellige bibelske hændelser. Sproget er næppe præget af udlændigheden.

L.A Åb, topografica nr. 1325, Sønderborg amt, Hørup sogn.

Top. nr. 3204

Lysabild s.

Als Sønder-h.

Andersen, P. A.: Regnskabsbog 1897–1901

Bogen er i folio og indeholder 72 s. Optegnelserne er svagt specificerede og kan belyse indtægter og udgifter ved landbrugsproduktionen. PAA fik de fleste indtægter ved salg af mælk og kreaturer.

NEU, landbrug, nr. 18.216.

Top. nr. 3204

Lysabild s.

Als Sønder-h.

Lassen, Hans: Regnskabsbog 1885

HL er født 1831 og døde 1896. Han var søn af en gårdejer i Lysabild og arvede gården efter treårskrigen. Han var nominelt medlem af Den berlinske Landdag 1875–81, hvorefter han aflagde ed på Den preussiske Forfatning og indtog sit sæde. Efter hans død blev det erkendt, at han havde besveget Lysabild sparekasse for ca. 250.000 rigsmark.

Regnskabsbogen er i oktav og indeholder 88 s. med regnskaber over pengeudgifter og -indtægter. HL sælger smør, grise, kvæg, frugt og en smule korn. Udgifterne er, som man kunne vente, omfangsrige og dækker alle mulige indkøb både til husholdning, håndværkere, folkelønninger og forskellige luksusartikler, som f. eks. cigarer, kager, hvedebrød, rejseomkostninger o. l. Balance i regnskabet opstår ved indførelsen af en lang række suspekte ud- og indbetalinger, som dækker over bedragerierne. På grund af disse transaktioner må kassebogen karakteriseres som lidet oplysende med hensyn til indtægtssiden.

NEU, landbrug, nr. 17.908. Kassebogen findes i kopi i Ief.

Top. nr. 3205

Jestrup

Tandslet s.

Als Sønder-h.

Iversen, Jacob m. fl.: Optegnelser 1722–1889

Arkivet indeholder papirer vedrørende Jørgen Petersens gård i Jestrup 1722–1889.

Heri findes:

(1) Hæfte med optegnelser af Jacob Jensen, Jestrup (død 1748). Nota-

terne vedrørende et bygningsregnskab og hans familie fylder 12 s. i kvart.

- (2) Hæfte i oktav med 12 s. optegnelser vedrørende forbedringer på gården omkring 1822, grøftegravning og møgudgning, samt opskrift på et middel mod kvægets »ukendte sygdom«.

LA Åb, topografica nr. 657, Sønderborg amt, Tandslet sogn, Jestrup.

Top. nr. 3206

Asserballe s.

Als Sønder-h.

Christensen, Chr. Ernst: Dagbøger 1891–1940

CEC var gårdejer i Asserballe og folketingsmand. Han døde 1944.

Samlingen består af 24 pakker med breve og andre personlige papirer. Heri findes to pakker med lomme- og noteringsbøger ca. 1891–1940.

LA Åb, privatarkiv nr. 95. Noteret efter seddelregistraturen – utilgængelig efter 80-årsreglen.

Top. nr. 3206

Kettingkov

Asserballe s.

Als Sønder-h.

Harboe, Rasmus Hansen: Regnskabsbog 1857–1862

RHH ernærede sig som skomager og daglejer.

Regnskaberne over indtægter er indført i en lommebog i oktav. Det fremgår af regnskaberne fra 1857, at tre fjerdedele af RHH's indtægter stammede fra skomagerarbejdet og den sidste fjerdedel fra dagleje.

LA Åb, privatarkiv nr. 275.

Top. nr. 3211

Elstrup

Egen s.

Als Nørre-h.

Dreier, Hans: Dagbog 1861–1875

HD er født 1834 og død 1927. Han var gårdmand i Elstrup.

Optegnelserne er indført i en folioprotokol med 166 s., som er helt udskrevet. De enkelte notater er delt op i forskellige underafdelinger og indeholder oplysning om, hvor mange der er døde i sognet, om skovarbejder, om pløjning for forskellige (bl. a. smeden), om udgifter og indtægter, kornopmåling, samt en gruppe kaldet »blandinger«. Heri berettes om besøg, større indkøb, kuriosa osv.

LA Åb, privatarkiv nr. 1051.

Top. nr. 3211

Elstrup

Egen s.

Als Nørre-h.

Hansen, Christian: Dagbog 1760–1810

CH var fæstebonde, lægdsmand og vurderingsmand ved udskiftningen af adskillige sogne på Als. Hans fader var tolvmænd, dvs. én blandt tolv embedsmænd, som valgtes af sognet og deltog i styrelsen af samme.

Dagbogen findes i en afskrift, foretaget af en frk. Knudsen, Lys-

holm i 1870'erne – rimeligvis på foranledning af Mejborg. Afskriften fylder knap 200 s. i kvart og er let læselig. Den kan formodes at være nogenlunde korrekt med hensyn til stavning og indhold. Sproget er dansk, men iblandet enkelte dialektale ord, som så er forklaret af afskriveren. Det synes, som om afskriften er komplet. Dagbogen indeholder først og fremmest oplysninger om gårdens drift, dvs. optegnelser om vejrliget, kreaturholdet og om kornavlens, der synes at have udgjort den væsentligste indtægtskilde. CH holdt lige mange køer og heste, otte af hver. Desuden findes en del notater om træhugst, men kun til gårdens eget forbrug. Forarbejdningen skete hos træhåndværkere. Desuden findes notater om vedligeholdelsen af gården og dens bygninger med detaljerede beskrivelser af alsisk byggeskik. I dagbogen findes også mange oplysninger om hoveriet og især dets mangeartede former, f. eks. ved bygningen af veje og gærdsler, i forbindelse med skovhugst og bygningsreparationer. Også organisationen omkring fordelingen af hovarbejder belyses. Parallelt hermed giver dagbogen et glimrende og enestående billede af mødevirksomheden i bylauget og de fælles dispositioner vedrørende dyrkning og hegning. I dagbogen findes desuden oplysninger om CH's tillidshverv som lægdsmand m. v. og ligeledes notater om udskiftningen og de stridigheder, som opstod i forbindelse med boniteringen af jorden. Endelig findes optegnelser om kirkens forhold med meget fyldige referater af prædikener og salmer, om kuriosa, forordninger, lokale tyverier, voldelige dødsfald, diverse ulykker og så selvfølgelig om kvægsygen. Dagbogen giver således gode beskrivelser af kvægsygens virkninger, myndighedernes indgreb og bøndernes reaktioner på f. eks. nedslagtning. Dagbogen er velegnet som grundlag for en systematisk analyse af en alsisk bondes livsvilkår igennem tres år. På grund af notaternes opsummerende karakter kan CH's daglige færden ikke kortlægges. Derimod kan dagbogen tjene som udgangspunkt for en undersøgelse af den alsiske økonomi. Af særlig interesse er endvidere oplysningerne om landsbyorganisationen, udskiftningen og udbyttet af landbruget før og efter dette. F. eks. kan man følge hvorledes gildet ved oldermandsskiftet forsvinder efter udskiftningen. Parallelt hermed kan man følge ændringerne i bevidsthedsniveauet, gennem notaterne om verdenen udenfor lokalsamfundet, forholdet til embedsmændene, forholdet til kirken m. v.

Litt.:

Mejborg, R.: Nordiske Bøndergaarde i det 16., 17. og 18. Aarhundrede. Bd. I, Slesvig. Kbh. 1892, s. 151–156.

RA, håndskriftssamlingen, X D2. Kopi i Ief. Delvis afskrift i LA Åb, nordslesvigske præstearkiver V, Sønderborg Provsti, Egen præstearkiv: CD1 1760–84: Regnskab for uvisse indtægter, bd. 1. På bogens sidste sider findes uddrag af Chr. Hansens dagbog.

Top. nr. 3211

Guderup

Egen s.

Als Nørre-h.

Klyhn, Christen: Optegnelsesbog 1850–1890

CK er født 1824 og gift i 1853. Han var gårdejer i Guderup.

Bogen er i kvart og indeholder ca. 160 s. med blandede optegnelser. Foruden notater vedrørende prøvemalkninger og udsæd/indavl (1864–1882) findes optegnelser vedrørende hans bryllupsgæster, fortæringen og gaverne. Endvidere regnskaber over husbygning, bl. a. i forbindelse med aftægtsboligen. Ligeledes lange lister over de bøger og ugebladsfortællinger, han har læst. Endelig findes lister over ejerne af de forskellige bol i sognet, deres bomærker og en del kuriosas fra sognets historie.

LA Åb, privatarkiv nr. 397. Kopi i Ief.

Top. nr. 3212

Stevning

Svenstrup s.

Als Nørre-h.

Ahlmann, Jørgen m. fl.: Regnskabs- og optegnelsesbøger 1846–1901

Samlingen består af tre regnskabs- og optegnelsesbøger med tilknytning til en gård i Stevning og ført af forskellige personer, nemlig:

(1) Fortegnelse over udsæd og indavl i en gård i Stevning 1846–1900.

Bogen er i smal folio med ca. 140 beskrevne blade. Den er ført af Jørgen Ahlmann 1846–78, af Hans Ahlmann 1879–89 og af Jørgen A. Thomsen 1889–1900.

(2) Regnskabsbog med ca. 120 beskrevne sider i smal folio. Regnskabsbogen er ført af Jørgen Ahlmann 1846–78 over indtægter (fortrinsvis af korn), af Hans Ahlmann 1879 og af Jørgen A. Thomsen 1889–1901 over både indtægter og udgifter.

(3) Regnskabsbog 1867–73 i smal folio. Regnskaberne over korn og høns, samt udgifterne for årene 1867–68 hører formodentlig sammen med de foregående optegnelser; intet er dog oplyst om forfatteren.

LA Åb, topografica nr. 642–44, Sønderborg amt, Svenstrup sogn, Stevning.

Top. nr. 3215

Stenbækgård

Nordborg lds.

Als Nørre-h.

Poulsen, Mads: Dagbøger 1881–1898*

Fire bind dagbøger 1881–98. Noteret efter seddelregistraturen – utilgængelige efter 80-årsreglen.

LA Åb, privatarkiv nr. 622.

Top. nr. 3215b

Pol s.

Als Nørre-h.

Dominikussen, Hans Christian: Regnskabsbog 1822–45

Bogen består af 88 sider i oktav, hvoraf fem s. er blanke. Optegnelserne er sporadiske. HCD er begyndt at skrive i bogen i 1822, men

først omkring 1826 bliver notaterne mere fyldige. Han har da delt bogen op i afdelinger for hvert emne. Dette system har han dog ikke fulgt, hvorfor optegnelserne ikke fremtræder i kronologisk rækkefølge. Notaterne om nogle emner findes kun for visse år.

HCD anfører sæde- og høsttidernes begyndelses- og sluttidspunkter, udsædens og høstens omfang, samt opgørelser over hvor meget korn han sælger, til hvem og hvilke priser han får for det. Hans væsentligste indtægter stammer fra salg af rapssæd, frugt og noget byg. I forbindelse hermed berettes om vejrliget og mængden af gødning, som hentes i Nordborg. Endvidere om kørslen for husmænd af gødning, sand og pottemagerler. Ligeledes noterer han salg af kreaturer, slagting af svin m. m. Endelig findes lange opgørelser over gaver og føring ved barsler og bryllupper fra samtlige år. I et enkelt år (1832) anfører han pengeudgifterne, og det fremgår heraf, at HCD har anskaffet sig stoffer og andre varer som i den øvrige del af landet ofte blev produceret hjemme på gården i den pågældende periode. Optegnelserne belyser enkelte centrale forhold vedrørende rapsdyrkningen (en afgrøde, som bl. a. solgtes til olieproduktion), f. eks. tærskningen, som krævede meget mandskab og derfor afstedkom et »rapskilde«, samt et særligt udstyr (sejlet), der lejedes ud til husmænd. Endelig belyses også specialafgrødernes, rapssædens og frugtavlens, centrale stilling i pengeøkonomien, der bl. a. afspejler sig i afsætningens organisation. Der findes således enkelte interessante oplysninger om salg af frugt, kløverfrø og korn til Korsør og Svendborg.

Dagbogen findes i en afskrift (78 s.) på NEU. Originalen er lånt af gårdejer Frederik Andersen, Løjentoft, Als. Afskriften findes i en kopi i Ief. NEU nr. 18.216. Gruppen: Landbrug.

Top. nr. 3215b

Pol s.

Als Nørre-h.

Grau, Hans Chr. og Peter: Dagbøger 1858–60 og 1881–84

HCG var gårdejer i Pøl. Han begyndte bogen over »dagligt udført arbejde« i 1858, da han forpagtede gården. Hvornår han købte den vides ikke. HCG døde 1917. PG's notater omhandler ligeledes arbejderne på HCG's gård. PG døde 1953.

Optegnelserne er indført i:

- (1) Dagbog 1858–60 i folio med 55 s. Notaterne fylder ca. 2–3 linier pr. dag og er relativt fyldige. De indeholder fortrinsvis oplysninger om, hvad HCG foretog sig i og omkring driften af gården. Optegnelserne er ikke så systematiske som det næste bind.
- (2) Dagbog 1881–84 i folio med 163 s. Optegnelserne er indført i et skema og vedrører udelukkende arbejderne udført på HCG's gård. Der findes oplysning om vejrliget, arbejderens art og antallet af

heste, karle, daglejere og »fruentimmere«, som har taget del i arbejdet. Endvidere findes fyldige anmærkninger til f. eks. høsten/udsædens omfang, stedet for det udførte arbejde o. m. a. Yderligere materiale findes i PG's privatarkiv.

LA Åb, privatarkiver nr. 219 og 220. Kopi i Ief.

Top. nr. 3215b

Pøl s.

Als Nørre-h.

Thomsen, Jens: Dag- og regnskabsbog 1863–1865

JT var gårdejer i Pøl.

Bogen er i oktav med 102 s. De få sider regnskaber fremstår som kontrabog over daglejerarbejde og naturalieleveringer. Resten af bogen er fyldt med daglige notater vedrørende arbejderne på gården. Hver dags beskrivelse fylder ca. 4–5 linier, idet hver person, knyttet til gården har et nummer og hver enkelts arbejde opføres dag for dag. Endvidere noteres besøg og andre sociale relationer. Skriften er vanskelig at læse, notaterne, skønt rigelige, er meget kortfattede og koden for personerne og deres status i husholdningen kan rimeligvis ikke tydes.

LA Åb, privatarkiv nr. 731. Kopi i Ief.

STEDREGISTER

- Abelines gård, Haurvig, Holmsland Klit s.,
top. nr. 2545.
- Abildskær, Sønder-Hygom s., top. nr. 3065.
- Agerskov s., top. nr. 3073.
- Albæk s., top. nr. 1227.
- Aller s., top. nr. 3011.
- Allerup, Tjæreborg s., top. nr. 2629.
- Allesvrå, Ingslev s., top. nr. 974.
- Allindemagle s., top. nr. 396.
- Almind s., top. nr. 1792.
- Als s., top. nr. 1541.
- Alsted s., top. nr. 374.
- Arup s., top. nr. 1323.
- Asminderød s., top. nr. 14.
- Asserballe s., top. nr. 3206.
- Avnbølgård, Ullerup s., top. nr. 3193.
- Bakkebølle, Vordingborg lds., top. nr. 614.
- Bakkegård, Rye, Rye s., top. nr. 2191.
- Barsbøl gård, Skærbæk s., top. nr. 3098.
- Barsmark, Løjt s., top. nr. 3151.
- Barsø, Løjt s., top. nr. 3151.
- Bjergby s., top. nr. 1206.
- Bjerge h., top. nr. 900.
- Bjerlev, Hvejsel s., top. nr. 2308.
- Bjerreby, Tåsinge s., top. nr. 1049.
- Bjerreby s., top. nr. 1046.
- Bjerrede, Terslev s., top. nr. 408.
- Bjerregård, Gentofte s., top. nr. 121.
- Bjerring, Bjerring s., top. nr. 1774.
- Bjerring s., top. nr. 1774.
- Bjolderup s., top. nr. 3154.
- Blovstrød s., top. nr. 17.
- Blåkrog, Varnæs s., top. nr. 3164.
- Bodilsker s., top. nr. 681.
- Bodsholm, Brede s., top. nr. 3115.
- Bogø s., top. nr. 629.
- Bolderslev, Bjolderup s., top. nr. 3154.
- Borbjerg s., top. nr. 2453.
- Bording s., top. nr. 2491.
- Borre s., top. nr. 624.
- Borregård, Skuldelev, Skuldelev s., top. nr. 93.
- Bov s., top. nr. 3172.
- Bovlund, Agerskov s., top. nr. 3073.
- Brabrand s., top. nr. 2065.
- Brahetrolesborg s., top. nr. 1058.
- Branderup, Branderup s., top. nr. 3072.
- Branderup s., top. nr. 3072.
- Brede s., top. nr. 3115.
- Bredebro, Brede s., top. nr. 3115.
- Bregnet s., top. nr. 2043.
- Bregninge s., top. nr. 1044.
- Broager s., top. nr. 3195.
- Brændgård, Ørre s., top. nr. 2485.
- Brøns s., top. nr. 3097.
- Bundgården, Vitten s., top. nr. 2082.
- Burkal s., top. nr. 3125.
- Bustrup hovedgård, Ramsing s., top. nr. 1685.
- Byen, Fanø s., top. nr. 2640.
- Bynkesminde, Skæring, Egå s., top. nr. 2048.
- Byrum s., top. nr. 1301.
- Bække s., top. nr. 2662.
- Bækkegård, Bække s., top. nr. 2662.
- Dalmosegård, Sdr. Vestud, Borre s.,
top. nr. 624.
- Dalum s., top. nr. 868.
- Damgård, Vester-Velling s., top. nr. 1779.
- Demstrupgård, Bording s., top. nr. 2491.
- Dragør s., top. nr. 114a.

Drejø s., top. nr. 1047.
 Dronninglund s., top. nr. 1229.
 Dybbøl s., top. nr. 3191.
 Dyringkjær gård, Fredsted, Gammel-Haderslev s., top. nr. 3021.
 Døstrup s., top. nr. 3116.

Egen s., top. nr. 3211.
 Egå s., top. nr. 2048.
 Elmelunde s., top. nr. 623.
 Elstrup, Egen s., top. nr. 3211.
 Elsø, Elsø s., top. nr. 1413.
 Elsø s., top. nr. 1413.
 Emmerlev s., top. nr. 3107.
 Endeslev s., top. nr. 513.
 Endrup, Asminderød s., top. nr. 14.
 Engesvang s., top. nr. 1821.
 Esbønderup s., top. nr. 21.
 Eshedegård, Skivholme s., top. nr. 2093.
 Estrup, Allindemagle s., top. nr. 396.

Fanø s., top. nr. 2640.
 Farum s., top. nr. 87.
 Farø, Bogø s., top. nr. 629.
 Felsted s., top. nr. 3163.
 Felstedskov, Felsted s., top. nr. 3163.
 Ferle, Søborg s., top. nr. 23.
 Fiskebæk, Nørre-Vium s., top. nr. 2552.
 Fladsten, Løjt s., top. nr. 3151.
 Fogedgården, Vestenbæk, Kalvehave s., top. nr. 613.
 Forballum, Mjolden s., top. nr. 3112.
 Fraugde s., top. nr. 883.
 Fredsted, Gammel-Haderslev s., top. nr. 3021.
 Frøslev, Bov s., top. nr. 3172.
 Fuglekildegård, Højby s., top. nr. 891.
 Følle, Bregnet s., top. nr. 2043.
 Føllegården, Ramløse, Ramløse s., top. nr. 33.

Gadkjær, Viuf s., top. nr. 2378.
 Galten, Nørre-Galten s., top. nr. 1928.
 Gamburg s., top. nr. 975.
 Gammel-Haderslev s., top. nr. 3021.

Ganløse s., top. nr. 86.
 Gassum s., top. nr. 1897.
 Gedbækholm, Kjellerup Mark, Hørup s., top. nr. 1798.
 Gentofte s., top. nr. 121.
 Gesing, Skærbæk s., top. nr. 3098.
 Gesingegård, Bjerreby s., top. nr. 1046.
 Gesten s., top. nr. 2666.
 Giver s., top. nr. 1565.
 Givskud s., top. nr. 2309.
 Gjerlev, Gjerlev s., top. nr. 1879.
 Gjerlev s., top. nr. 1879.
 Glejbjerg, Åstrup s., top. nr. 2691.
 Godthåb-gård, Lindelse s., top. nr. 1153.
 Gråstenagergård, Over-Fussing, Øster-Bjerregrav s., top. nr. 1763.
 Gram s., top. nr. 3068.
 Grarup s., top. nr. 3025.
 Grønholt s., top. nr. 15.
 Grønnebæk, Jels s., top. nr. 3042.
 Guderup, Egen s., top. nr. 3211.
 Gudum s., top. nr. 2422.
 Guldager s., top. nr. 2637.
 Gærup, Brahetrolleborg s., top. nr. 1058.
 Gårdhøje, Måbjerg s., top. nr. 2451.

Haderslev amt, top. nr. 3001.
 Haderup s., top. nr. 2477.
 Hald s., top. nr. 1898.
 Halk s., top. nr. 3026.
 Hals s., top. nr. 1475.
 Harboøre s., top. nr. 2431.
 Harresø, Givskud s., top. nr. 2309.
 Harresøgård, Harresø, Givskud s., top. nr. 2309.
 Haurvig, Holmsland Klit s., top. nr. 2545.
 Havrebjerg, Havrebjerg s., top. nr. 288.
 Havrebjerg s., top. nr. 288.
 Hedegård, Staulund, Haderup s., top. nr. 2477.
 Hejlskov, Ørslevkloster s., top. nr. 1694.
 Helberskov, Als s., top. nr. 1541.
 Hellevad s., top. nr. 1231.
 Hemmet s., top. nr. 2573.

Herfølge s., top. nr. 506.
 Hillerslev s., top. nr. 1072.
 Hinge s., top. nr. 1799.
 Hjallese, Dalum s., top. nr. 868.
 Hjemsted, Skærbæk s., top. nr. 3098.
 Hjerndrup s., top. nr. 3013.
 Hjordkær s., top. nr. 3153.
 Hjørring Skt. Olai s., top. nr. 1202.
 Ho s., top. nr. 2603.
 Holevad, Holevad s., top. nr. 996.
 Holevad s., top. nr. 996.
 Holmsland Klit s., top. nr. 2545.
 Horne, Horne s., top. nr. 1078.
 Horne s., top. nr. 1078.
 Hostrup s., top. nr. 3121.
 Hou, Hals s., top. nr. 1475.
 Humble s., top. nr. 1154.
 Humlum s., top. nr. 2425.
 Hunderuplund, Åsum s., top. nr. 882.
 Hvejsel s., top. nr. 2308.
 Hvidbjerg s., top. nr. 1421.
 Hvidsten Vestergård, Gassum s., top. nr. 1897.
 Hylke s., top. nr. 2225.
 Hyllestedhuset, Endeslev s., top. nr. 513.
 Hyllinge s., top. nr. 479.
 Hækkerup, Tybjerg s., top. nr. 563.
 Højby s., top. nr. 891.
 Hørup s., top. nr. 1798.
 Hørup s., top. nr. 3202.
 Hårlev s., top. nr. 511.

Ibsker s., top. nr. 674.
 Ildved Mark, Hvejsel s., top. nr. 2308.
 Ingslev s., top. nr. 974.
 Ingstrup s., top. nr. 1271.

Jakobsgård, Barsmark, Løjt s., top. nr. 3151.
 Jejsing, Hostrup s., top. nr. 3121.
 Jels s., top. nr. 3042.
 Jennet, Råbjerg s., top. nr. 1182.
 Jerne s., top. nr. 2631.

Jestrup, Tandslet s., top. nr. 3205.
 Jørlunde, Jørlunde s., top. nr. 72.
 Jørlunde s., top. nr. 72.

Kaldbygård, Låsby s., top. nr. 2185.
 Kalvehave s., top. nr. 613.
 Kalørgården, Ubberud s., top. nr. 867.
 Karby s., top. nr. 1419.
 Kettinge, Blovstrød s., top. nr. 17.
 Kettingeskov, Asserballe s., top. nr. 3206.
 Kimmerslev s., top. nr. 217.
 Kirke-Stillinge by, Hyllinge s., top. nr. 479.
 Kjellerup mark, Hørup s., top. nr. 1798.
 Kjettrupgård, Ingstrup s., top. nr. 1271.
 Klemensker s., top. nr. 661.
 Klitmøller, Vester-Vandet s., top. nr. 1336.
 Knardrup, Ganløse s., top. nr. 86.
 Knudsbølle, Landet s., top. nr. 1045.
 Kobbersted, Aller s., top. nr. 3011.
 Kolstrup, Åbenrå s., top. nr. 3132.
 Kondrup, Råsted s., top. nr. 1913.
 Kopsholt, Øster-Løgum s., top. nr. 3144.
 Krageborg, Orup, Roholte s., top. nr. 548.
 Kragstbjerggård, Havrebjerg, Havrebjerg s.,
 top. nr. 288.
 Kvols s., top. nr. 1696.
 Kædeby, Humble s., top. nr. 1154.
 Kædebygård, Kædeby, Humble s.,
 top. nr. 1154.
 Kæret, Brøns s., top. nr. 3097.
 Kærgård, Emmerlev s., top. nr. 3107.
 Købelev s., top. nr. 734.
 København, top. nr. 3.
 Københavns amt, top. nr. 107.
 Kølholt gård, Skibet s., top. nr. 2322.
 Kaase gård, Povlsker s., top. nr. 682.

Landet s., top. nr. 1045.
 Langetved, Skrave s., top. nr. 3063.
 Langholtegård, Sønder-Bjert s., top. nr. 2392.
 Lee s., top. nr. 1777.
 Lidemark s., top. nr. 502.
 Lille Meldgård, Ulfborg s., top. nr. 2515.

- L. Strandbygård, Nylarsker s., top. nr. 654.
 Lindegården, Knardrup, Ganløse s., top. nr. 86.
 Lindelse s., top. nr. 1153.
 Lodskovvad, Råbjerg s., top. nr. 1182.
 Lourup, Døstrup s., top. nr. 3116.
 Lundby, Landet s., top. nr. 1045.
 Lundby s., top. nr. 589.
 Lundhedegård, Skive lds., top. nr. 1631.
 Lyngby s., top. nr. 2005.
 Lysabild s., top. nr. 3204.
 Løjt Kloster, Løjt s., top. nr. 3151.
 Løjt s., top. nr. 3151.
 Lønholt, Grønholt s., top. nr. 15.
 Låsby s., top. nr. 2185.
- Madum s., top. nr. 2514.
 Magleby Stevns s., top. nr. 523.
 Majbøl, Hørup s., top. nr. 3202.
 Majbøl Lykke, Hørup s., top. nr. 3202.
 Maltegården, Gentofte s., top. nr. 121.
 Mandbjerg, Rurop, Brandebjerg s.,
 top. nr. 3072.
 Marrebæk, Væggerløse s., top. nr. 833.
 Mintebjerg, Hørup s., top. nr. 3202.
 Mjolden s., top. nr. 3112.
 Munke-Bjergby s., top. nr. 378.
 Mygdal s., top. nr. 1207.
 Mølgård, Kvolts s., top. nr. 1696.
 Møllehave, Sønder-Dråby s., top. nr. 1443.
 Møllerhavgård, Visborg Mark, Visborg s.,
 top. nr. 1543.
 Møllevang, Vilslev s., top. nr. 2696.
 Måbjerg s., top. nr. 2451.
 Måde, Jerne s., top. nr. 2631.
- Nationalmuseets Kommandørgård, Rømø s.,
 top. nr. 3111.
 Nedergård, Giver s., top. nr. 1565.
 Nees s., top. nr. 2421.
 Nejsum, Skæve s., top. nr. 1226.
 Nesgård, Øster-Svenstrup s., top. nr. 1285.
 Nielsminde, Sønder-Tranders s., top. nr. 1482.
 Nordborg lds., top. nr. 3215.
- Nordby, Nordby s., top. nr. 355.
 Nordby s., top. nr. 355.
 Nordenå, Hemmet s., top. nr. 2573.
 Nordfeld hovedgård, Elmelunde s.,
 top. nr. 623.
 Nordrupøster s., top. nr. 402.
 Novrup, Jerne s., top. nr. 2631.
 Ny Møllegård, Odense Vor Frue lds.,
 top. nr. 863.
 Nybøl, Hjordkær s., top. nr. 3153.
 Nybølle, Hillerslev s., top. nr. 1072.
 Nylarsker s., top. nr. 654.
 Næs, Sandager s., top. nr. 995.
 Nørby, Løjt s., top. nr. 3151.
 Nørre-Galten s., top. nr. 1928.
 Nørre-Kongerslev s., top. nr. 1522.
 Nørre Tulstrup, Lee s., top. nr. 1777.
 Nørre-Vedby s., top. nr. 815.
 Nørre-Vium s., top. nr. 2552.
 Nr. Vollum, Brede s., top. nr. 3115.
 Nørremølle, Sottrup s., top. nr. 3192.
- Odense Vor Frue lds., top. nr. 863.
 Oksenvad s., top. nr. 3041.
 Orup, Roholte s., top. nr. 548.
 Ottersbøl, Mjolden s., top. nr. 3112.
 Over-Fussing, Øster-Bjerregrav s.,
 top. nr. 1763.
 Oxgård, Agerskov s., top. nr. 3073.
- Pederstrup, Vinderslev s., top. nr. 1801.
 Petersdal, Almind s., top. nr. 1792.
 Pilgård, Snevre, Bjergby s., top. nr. 1206.
 Pjedsted s., top. nr. 2365.
 Poulinesminde, Vonsild s., top. nr. 2395.
 Povlsker s., top. nr. 682.
 Pøl s., top. nr. 3215b.
 Påstrup, Jørlunde s., top. nr. 72.
- Råbjerg s., top. nr. 1182.
 Råsted s., top. nr. 1913.
 Ramløse, Ramløse s., top. nr. 33.
 Ramløse s., top. nr. 33.

Ramsing s., top. nr. 1685.
 Rens, Burkal s., top. nr. 3125.
 Revsinggård, Gesten s., top. nr. 2666.
 Rindum s., top. nr. 2532.
 Ringsted lds., top. nr. 391.
 Ringsted Mark, Ringsted lds., top. nr. 391.
 Roholte s., top. nr. 548.
 Rolykke, Købelev s., top. nr. 734.
 Rorslev Mark, Rorslev s., top. nr. 965.
 Rorslev s., top. nr. 965.
 Rubjerg s., top. nr. 1216.
 Rugbjerg, Øster-Løgum s., top. nr. 3144.
 Rurop, Branderup s., top. nr. 3072.
 Rye, Rye s., top. nr. 2191.
 Rye s., top. nr. 2191.
 Røgelhede, Hellevad s., top. nr. 1231.
 Rømø s., top. nr. 3111.
 Rørkær, Hostrup s., top. nr. 3121.
 Rørkær, Novrup, Jerne s., top. nr. 2631.

 Sandager s., top. nr. 995.
 Sejerslev s., top. nr. 1444.
 Sejlstrup Mark, Sejlstrup s., top. nr. 1246.
 Sejlstrup s., top. nr. 1246.
 Selsø s., top. nr. 94.
 Selvlyst, Jørlunde, Jørlunde s., top. nr. 72.
 Sigtenbjerggård, Bjerlev, Hvejsel s.,
 top. nr. 2308.
 Simested, Halk s., top. nr. 3026.
 Simmersted, Hjerndrup s., top. nr. 3013.
 Sjælland, top. nr. 2.
 Skastgård, Sønder-Skast s., top. nr. 3114.
 Skelde, Broager s., top. nr. 3195.
 Skeldemark, Skelde, Broager s., top. nr. 3195.
 Skenkelsø, Jørlunde s., top. nr. 72.
 Skibet s., top. nr. 2322.
 Skive lds., top. nr. 1631.
 Skivholme s., top. nr. 2093.
 Skovenge, Albæk s., top. nr. 1227.
 Skovgård, Ty-Hastrup, Terslev s., top. nr. 408.
 Skrave s., top. nr. 3063.
 Skuldelev, Skuldelev s., top. nr. 93.
 Skuldelev s., top. nr. 93.

 Skærbæk, Skærbæk s., top. nr. 3098.
 Skærbæk s., top. nr. 3098.
 Skæring, Egå s., top. nr. 2048.
 Skæve s., top. nr. 1226.
 Slotsgård, Vestergårde, Nørre-Kongerslev s.,
 top. nr. 1522.
 Snevre, Bjergby s., top. nr. 1206.
 Snoldelev s., top. nr. 195.
 Sottrup s., top. nr. 3192.
 Stadil s., top. nr. 2541.
 Staulund, Haderup s., top. nr. 2477.
 Staunholt, Farum s., top. nr. 87.
 Stavnbjerggård, Store-Dalby s., top. nr. 2289.
 Stavnsholm, Harboøre s., top. nr. 2431.
 Steensgård, Vester-Marie s., top. nr. 653.
 Stenbækgård, Nordborg lds., top. nr. 3215.
 Stenderupgård, Varmark, Sønder-Stenderup s.,
 top. nr. 2391.
 Stervbogård, Kirke-Stillinge by, Hyllinge s.,
 top. nr. 479.
 Stevning, Svenstrup s., top. nr. 3212.
 Store Grønheden, Volstrup s., top. nr. 1223.
 Store Myregård, Åker s., top. nr. 684.
 Store-Dalby s., top. nr. 2289.
 St. Grønheden, Volstrup s., top. nr. 1223.
 Store-Magleby s., top. nr. 114.
 St. Valby, Ågerup s., top. nr. 162.
 St. Valbygård, St. Valby, Ågerup s.,
 top. nr. 162.
 Strandgård, Byrum s., top. nr. 1301.
 Strellev s., top. nr. 2578.
 Sundbylille, Jørlunde s., top. nr. 72.
 Svallerup s., top. nr. 307.
 Svejrup, Felsted s., top. nr. 3163.
 Svendsgård, Endrup, Asminderød s.,
 top. nr. 14.
 Svennegården, Barsø, Løjt s., top. nr. 3151.
 Svenstrup s., top. nr. 3212.
 Svindinge s., top. nr. 1094.
 Sæby, Sæby s., top. nr. 183.
 Sæby s., top. nr. 183.
 Søborg s., top. nr. 23.
 Sdr. Arup s., top. nr. 1323.

- Sønder-Bjert s., top. nr. 2392.
 Sønder-Dråby s., top. nr. 1443.
 Sønder-Hygun s., top. nr. 3065.
 Sdr. Sejerslev, Emmerlev s., top. nr. 3107.
 Sønder-Skast s., top. nr. 3114.
 Sdr. Skovsgård, Øster-Svenstrup s.,
 top. nr. 1285.
 Sønder-Stenderup s., top. nr. 2391.
 Sønder-Tranders s., top. nr. 1482.
 Sdr. Vestud, Borre s., top. nr. 624.
 Søndernæs, Brøns s., top. nr. 3097.
 Sønderris, Guldager s., top. nr. 2637.
 Sørå, Dronninglund s., top. nr. 1229.
- Tåsinge s., top. nr. 1049.
 Tammestrup, Tolstrup s., top. nr. 2229.
 Tandstet s., top. nr. 3205.
 Terslev s., top. nr. 408.
 Thagård, Humlum s., top. nr. 2425.
 Thingfogedgård, Ibsker s., top. nr. 674.
 Thisted lds., top. nr. 1351.
 Thorsagergård, Alsted s., top. nr. 374.
 Tirsted s., top. nr. 763.
 Tjærborg s., top. nr. 2629.
 Toftlund, Ustrup, Hylke s., top. nr. 2225.
 Tolstrup s., top. nr. 2229.
 Tommerup s., top. nr. 876.
 Tornegården, Bodilsker s., top. nr. 681.
 Torslev s., top. nr. 1284.
 Torsted Nygård, Årestrup s., top. nr. 1511.
 Trabjerg, Borbjerg s., top. nr. 2453.
 Traneborg gård, Emmerlev s., top. nr. 3107.
 Transinggård, Lundby s., top. nr. 589.
 Trooshøjgård, Dybbøl s., top. nr. 3191.
 Tryggevælde, Hårlev s., top. nr. 511.
 Tryggevældehuset, Tryggevælde, Hårlev s.,
 top. nr. 511.
 Træden, Træden s., top. nr. 2202.
 Træden s., top. nr. 2202.
 Tune landboskole, Tune s., top. nr. 196.
 Tune s., top. nr. 196.
 Ty-Hastrup, Terslev s., top. nr. 408.
 Tybjerg s., top. nr. 563.
- Ubberud s., top. nr. 867.
 Udby s., top. nr. 976.
 Ulbølle, Ulbølle s., top. nr. 1056.
 Ulbølle s., top. nr. 1056.
 Ulfborg s., top. nr. 2515.
 Ullerup s., top. nr. 3193.
 Ulstrup, Hjørring Skt. Olai s., top. nr. 1202.
 Ustrup, Hylke s., top. nr. 2225.
- Vangegård, Bjerrede, Terslev s., top. nr. 408.
 Varmark, Sønder-Stenderup s., top. nr. 2391.
 Varnæs s., top. nr. 3164.
 Vedskølle by, Herfølge s., top. nr. 506.
 Veflinge s., top. nr. 949.
 Vejleby s., top. nr. 765.
 Veldbæk, Jerne s., top. nr. 2631.
 Venteløkkegård, Veflinge s., top. nr. 949.
 Vestenbæk, Kalvehave s., top. nr. 613.
 Vester Fæbroen, Albæk s., top. nr. 1227.
 Vester Lindet, Gram s., top. nr. 3068.
 Vester-Marie s., top. nr. 653.
 Vester-Nebel s., top. nr. 2634.
 Vester Påstrup, Påstrup, Jørlunde s.,
 top. nr. 72.
 Vester Tirsted, Tirsted s., top. nr. 763.
 Vester-Vandet s., top. nr. 1336.
 Vester-Velling s., top. nr. 1779.
 Vesterby, Rindum s., top. nr. 2532.
 Vesterdal, Udby s., top. nr. 976.
 Vestergård, Estrup, Allindemagle s.,
 top. nr. 396.
 Vestergårde, Nørre-Kongerslev s.,
 top. nr. 1522.
 Vestre Poulsgård, Barsmark, Løjt s.,
 top. nr. 3151.
 Vibekær, Varnæs s., top. nr. 3164.
 Vibholm, Madum s., top. nr. 2514.
 Vilslev s., top. nr. 2696.
 Vindeby s., top. nr. 735.
 Vinderslev s., top. nr. 1801.
 Vintersbølle, Vordingborg lds., top. nr. 614.
 Visborg mark, Visborg s., top. nr. 1543.
 Visborg s., top. nr. 1543.

Vitten s., top. nr. 2082.
Vitterslev, Vindeby s., top. nr. 735.
Viuf s., top. nr. 2378.
Volstrup s., top. nr. 1223.
Vonsild s., top. nr. 2395.
Vordingborg lds., top. nr. 614.
Vrangkær, Varnæs s., top. nr. 3164.
Væggerløse s., top. nr. 833.
Værløse s., top. nr. 146.
Værmelandsgården, Åker s., top. nr. 684.
Vårø, Bjerreby, Tåsinge s., top. nr. 1049.

Ødemark, Lidemark s., top. nr. 502.
Ølgod s., top. nr. 2615.
Ølluf Mølle, Vester-Nebel s., top. nr. 2634.
Ønslev, Ønslev s., top. nr. 823.
Ønslev s., top. nr. 823.
Ørre s., top. nr. 2485.
Ørslevkloster s., top. nr. 1694.
Ørsted, Oksenvad s., top. nr. 3041.
Østbirk s., top. nr. 2221.

Øster-Bjerregrav s., top. nr. 1763.
Øster-Lindet s., top. nr. 3061.
Øster-Løgum s., top. nr. 3144.
Øster Påstrup, Påstrup, Jørlunde s., top. nr. 72.
Øster-Svenstrup s., top. nr. 1285.
Østergård, Ulfborg s., top. nr. 2515.
Østerlykke, Ustrup, Hylke s., top. nr. 2225.
Østervang, Vejleby s., top. nr. 765.
Østrup Skovridergård, Esbønderup s.,
top. nr. 21.

Åbenrå s., top. nr. 3132.
Ågerup s., top. nr. 162.
Ågård, Klemensker s., top. nr. 661.
Åker s., top. nr. 684.
Åmølle Gartnerhus, Gudum s., top. nr. 2422.
Årestrup s., top. nr. 1511.
Årløse, Terslev s., top. nr. 408.
Åstrup s., top. nr. 2691.
Åsum s., top. nr. 882.

PERSONREGISTER

- Ahlmann, Jørgen, Svenstrup s., top. nr. 3212.
Anders Sandemand. Se: Petersen, Anders.
Andersen, Anders, Hølevad s., top. nr. 996.
Andersen, Anders Christian, Hølevad s.,
top. nr. 1231.
Andersen, Christen, Lee s., top. nr. 1777.
Andersen, Anders Christian, Hølevad s.,
top. nr. 1231.
Andersen, F. A., Lysabild s., top. nr. 3204.
Andersen, Ferdinand, Selsø s., top. nr. 94.
Andersen, Hans, Broager s., top. nr. 3195.
Andersen, Morten, Volstrup s., top. nr. 1223.
Andersen, Niels, Mjolden s., top. nr. 3112.
Andersen, P. A., Lysabild s., top. nr. 3204.
Andersen, Peder, Hårlev s., top. nr. 511.
Andersen, Poul, Åstrup s., top. nr. 2691.
Andersen, Rasmus, Hylke s., top. nr. 2225.
Andersen, Søren, Nordrupøster s., top. nr. 402.
Andersen Madsen, Anders. Se: Madsen ...
Andreasen, Hans Christian, Skuldelev s.,
top. nr. 93.
Andresen, Hans Chr., Broager s., top. nr. 3195.
Andresen, Matthias Petersen, Øster-Løgum s.,
top. nr. 3144.
Arnum, Laust, Ågerskov s., top. nr. 3073.
Bartholin Sommer, Jesper. Se: Sommer ...
Beyer, Jens A., Skærbæk s., top. nr. 3098.
Beyer, Peter, Sønder-Skast s., top. nr. 3114.
Bidstrup, Lars, Bodilsker s., top. nr. 681.
Bjerregård, Hans Jensen, Gentofte s.,
top. nr. 121.
Bjerrum, Hans Michael, Brøns s.,
top. nr. 3097.
Braat, Ernst, Veflinge s., top. nr. 949.
Broen, A., Vester-Marie s., top. nr. 653.
Brønnum, H. C., Skæve s., top. nr. 1226.
Bødker, Anders Rasmussen. Se: Rasmussen ...
Bøgh, Christen, Giver s., top. nr. 1565.
Callesen, Lorens Adolph, Høstrup s.,
top. nr. 3121.
Christensen, Anders, Arup s., top. nr. 1323.
Christensen, Anders, Jørlunde s., top. nr. 72.
Christensen, Anders, Tirsted s., top. nr. 763.
Christensen, Christen, Holmsland Klit s.,
top. nr. 2545.
Christensen, Christen, Terslev s., top. nr. 408.
Christensen, Chr. Ernst, Asserballe s.,
top. nr. 3206.
Christensen, Poul, Als s., top. nr. 1541.
Christensen, Søren, Als s., top. nr. 1541.
Christensen Kaad, Christen. Se: Kaad ...
Christoffersen, L., Søborg s., top. nr. 23.
Clausen Strube, Jes. Se: Strube ...
Claussen, Marcus, Løjt s., top. nr. 3151.
Dam, Jens Peter, Gassum s., top. nr. 1897.
Dam, Kristian, Åker s., top. nr. 684.
Daugård, Hans Olesen, Viuf s., top. nr. 2378.
Dideriksen, Helene, Borre s., top. nr. 624.
Dominikussen, Hans Christian, Pøl s.,
top. nr. 3215b.
Draher, Anna Pieters, Dragør s., top. nr. 114a.
Draher, Tønnes Jansen, Dragør s.,
top. nr. 114a.
Dreier, Hans, Egen s., top. nr. 3211.
Drejer, Søren. Se: Christensen, Søren ...

- Duus, Helmer Johan Frederik, Rorslev s.,
top. nr. 965.
- Dængsø, Niels Sørensen, Vester-Velling s.,
top. nr. 1779.
- Elkjær, Th., Skive lds., top. nr. 1631.
- Enevoldsen, Peter Nikolaj, Hostrup s.,
top. nr. 3121.
- Erichsen, Niels, Bregninge s., top. nr. 1044.
- Falck, Hans Nielsen, Emmerlev s.,
top. nr. 3107.
- Fausbøll, Jørgen, Branderup s., top. nr. 3072.
- Fisker, Søren, Branderup s., top. nr. 3072.
- Friis, Hans, Emmerlev s., top. nr. 3107.
- Friis, Jens J., Øster Løgum s., top. nr. 3144.
- Friis Legardt, A. Se: Legardt ...
- Ganer, C. L., Guldager s., top. nr. 2637.
- Grau, Hans Chr., Pøl s., top. nr. 3215b.
- Grau, Peter, Pøl s., top. nr. 3215b.
- Gaardboe, Carl, Råbjerg s., top. nr. 1182.
- Gaardhøj, Jørgen Jensen, Måbjerg s.,
top. nr. 2451.
- Hage, Hans Hansen, Mjolden s., top. nr. 3112.
- Hansdatter, Kirsten, Ganløse s., top. nr. 86.
- Hansen, Anton, Albæk s., top. nr. 1227.
- Hansen, Christen, Sottrup s., top. nr. 3192.
- Hansen, Christian, Egen s., top. nr. 3211.
- Hansen, Christian, Skibet s., top. nr. 2322.
- Hansen, Hans, Bjerrede s., top. nr. 408.
- Hansen, Hans Christian, Ønslev s.,
top. nr. 823.
- Hansen, Henrik, Dybbøl s., top. nr. 3191.
- Hansen, Lars, Kalvehave s., top. nr. 613.
- Hansen, Lars, Terslev s., top. nr. 408.
- Hansen, Morten, Odense Vor Frue lds.,
top. nr. 863.
- Hansen, Niels, Hemmet s., top. nr. 2573.
- Hansen, Niels Larsen, Helnæs s., top. nr. 1013.
- Hansen, Poul, Løjt s., top. nr. 3151.
- Hansen, Thyge, Emmerlev s., top. nr. 3107.
- Hansen Hage, Hans. Se: Hage ...
- Hansen Harboe, Rasmus. Se: Harboe ...
- Hansen Kaad, Peder. Se: Kaad ...
- Hansen Petersen, Peter. Se: Petersen ...
- Hansen Wollesen, Rasmus. Se: Wollesen ...
- Hanssen, Peter, Hostrup s., top. nr. 3121.
- Harboe, Rasmus Hansen, Asserballe s.,
top. nr. 3206.
- Harckens, Thade, Rømø s., top. nr. 3111.
- Hausgård, Christen Pedersen Møller, Vester-
Vandet s., top. nr. 1336.
- Hede, Christen Jacobsen, Vinderslev s.,
top. nr. 1801.
- Hempel, Hans Jørgen, Esbønderup s.,
top. nr. 21.
- Hendriksen, Ole, Endeslev s., top. nr. 513.
- Hendriksen, Rasmus Stæhr. Se: Stæhr ...
- Hjelm Sørensen, Thomas, Hals s.,
top. nr. 1475.
- Holdt, Botilla, Løjt s., top. nr. 3151.
- Holst, Jakob Jørgensen, Gram s., top. nr. 3068.
- Høite, Lars Rasmussen, Tåsinge s.,
top. nr. 1049.
- Isbrandsen, Jan, Store Magleby s., top. nr. 114.
- Iversen, Anders, Rindum s., top. nr. 2532.
- Iversen, Iver, Gammel-Haderslev s.,
top. nr. 3021.
- Iversen, Jacob, Tandslet s., top. nr. 3205.
- Iversen, Jørgen, Felsted s., top. nr. 3163.
- Iversen, Peder, Rindum s., top. nr. 2532.
- Iversen, Peder, Stadil s., top. nr. 2541.
- Jacobsen, Hans Michael, Brøns s.,
top. nr. 3097.
- Jacobsen, Jens Rasmussen, Landet s.,
top. nr. 1045.
- Jacobsen Hede, Christen. Se: Hede ...
- Jansen Draher, Tønnes. Se: Draher ...
- Jensen, Christen, Torslev s., top. nr. 1284.
- Jensen, Christian Nørgård. Se: Nørgård ...
- Jensen, Hans Peter, København, top. nr. 3.
- Jensen, J. N., Munke-Bjergby s., top. nr. 378.

- Jensen, Jannik, Skærbæk s., top. nr. 3098.
 Jensen, Jens, Ingslev s., top. nr. 3098.
 Jensen, Jens Poulsen, Jels s., top. nr. 3042.
 Jensen, Peder, Allindemagle s., top. nr. 396.
 Jensen, Peder, Døstrup s., top. nr. 3116.
 Jensen, Peder Conrad, Nørre Vedby s.,
 top. nr. 815.
 Jensen, Rasmus, Rye s., top. nr. 2191.
 Jensen, Rasmus Jørgen, Sandager s.,
 top. nr. 995.
 Jensen Bjerregård, Hans. Se: Bjerregård ...
 Jensen Gaardhøj, Jørgen, Måbjerg s.,
 top. nr. 2451.
 Jensen Kiær, Jens. Se: Kiær ...
 Jensen Lauridsen, Morten. Se: Lauridsen ...
 Jensen Pedersen, Jens. Se: Pedersen ...
 Jensen Schmidt, Lauritz. Se: Schmidt ...
 Jensen Staunsholm, Lars. Se: Staunsholm ...
 Jensen Wahl, Hans. Se: Wahl ...
 Jensen Weiersøe, Severin. Se: Weiersøe ...
 Jespersen, Mads, Bjerring s., top. nr. 1774.
 Jessen, F., Sønder-Stenderup s., top. nr. 2391.
 Jochumsen Physant, Hans. Se: Physant ...
 Johannesen, Søren, Hylke s., top. nr. 2225.
 Johansen, Hans, Lidemark s., top. nr. 502.
 Johansen, Hans Jørgen, Felsted s.,
 top. nr. 3163.
 Johansen, Lorentz, Branderup s., top. nr. 3072.
 Johnsen, Anders, Hvejsel s., top. nr. 2308.
 Jonassen, Jacob, Nørre-Vium s., top. nr. 2552.
 Jørgensen, Christen, Arup s., top. nr. 1323.
 Jørgensen, Frederik, Vindeby s., top. nr. 735.
 Jørgensen, Lars, Snoldelev s., top. nr. 195.
 Jørgensen, Niels, Nebel s., top. nr. 2634.
 Jørgensen, P. N., Blovstrød s., top. nr. 17.
 Jørgensen Holst, Jakob. Se: Holst ...
- Kiær, Jens Jensen, Ørslevkloster s.,
 top. nr. 1694.
 Kjeldberg, Jacob Poulsen, Sønder-Dråby s.,
 top. nr. 1443.
 Klyhn, Christen, Egen s., top. nr. 3211.
- Knudsen, Morten, Kimmerslev s.,
 top. nr. 217.
 Knudsen, Peder, Haderup s., top. nr. 2477.
 Kondrup, Niels, Hald s., top. nr. 1898.
 Kristensen Nørgård, Mikkel. Se: Nørgård ...
 Krog, Jens, Strellev s., top. nr. 2578.
 Kaad, Christen Christensen, Hørup s.,
 top. nr. 3202.
 Kaad, Kathrina Maria, Hørup s., top. nr. 3202.
 Kaad, Peder Hansen, Hørup s., top. nr. 3202.
- Lang Weileby, Carsten. Se: Weileby ...
 Larsen, A., Jørlunde s., top. nr. 72.
 Larsen, Frederik Vilhelm, Hillerslev s.,
 top. nr. 1072.
 Larsen, Hans, Kalvehave s., top. nr. 613.
 Larsen, Hans, Lundby s., top. nr. 589.
 Larsen, Hans, Ramløse s., top. nr. 33.
 Larsen, Hans, Tybjerg s., top. nr. 563.
 Larsen, Hans Kristian, Væggerløse s.,
 top. nr. 833.
 Larsen, Søren, Svallerup s., top. nr. 307.
 Larsen Hansen, Niels. Se: Hansen ...
 Lassen, Hans, Lysabild s., top. nr. 3204.
 Lauridsen, Jens Mikkelsen, Vilslev s.,
 top. nr. 2696.
 Lauridsen, Morten Jensen, Fanø s.,
 top. nr. 2640.
 Lauritsen, Anders Christian, Bording s.,
 top. nr. 2491.
 Lauritsen, Johannes, Vinderslev s.,
 top. nr. 1801.
 Lauritsen, P. F., Hjordkær s., top. nr. 3153.
 Lauritzen, K. Røhr, Sønder-Tranders s.,
 top. nr. 1482.
 Laust Regnskabsmand. Se: Petersen, Laust.
 Legardt, A. Friis, Bække s., top. nr. 2662.
 Lodskovvad, Smed Jens, Råbjerg s.,
 top. nr. 1182.
 Lund, Anders, Landet s., top. nr. 1045.
 Lund, Peter N., Almind s., top. nr. 1792.
 Lykke, Peder Nielsen, Nees s., top. nr. 2431.

- Madsen, Anders Andersen, Øster-Bjerregrav s.,
top. nr. 1763.
- Madsen, Christian, Visborg s., top. nr. 1543.
- Madsen, Jens, Kvolts s., top. nr. 1696.
- Madsen, Morten, Nordby s., top. nr. 355.
- Madsen, Peter, København, top. nr. 3.
- Maler, Per. Se: Olsen, Peder.
- Manøe, P. J., Rømø s., top. nr. 3111.
- Michelsen, Jacob, Åbenrå s., top. nr. 3132.
- Michelsen, P. J., Rømø s., top. nr. 3111.
- Mikkelsen, Anders, Ølgod s., top. nr. 2615.
- Mikkelsen, Anders Michael, Brede s.,
top. nr. 3115.
- Mikkelsen Lauridsen, Jens. Se: Lauridsen ...
- Munk, Lars, Vordingborg lds., top. nr. 614.
- Møller Hausgård, Christen Pedersen.
Se: Hausgård ...
- Neergård, Ludvig, Store-Dalby s.,
top. nr. 2289.
- Nielsen, Christen, Allindemagle s.,
top. nr. 396.
- Nielsen, Christen, Jerne s., top. nr. 2631.
- Nielsen, Christen August, Roholte s.,
top. nr. 548.
- Nielsen, Hans, Brahetrolleborg s.,
top. nr. 1058.
- Nielsen, Jacob, Dronninglund s., top. nr. 1229.
- Nielsen, Jørgen, Ringsted lds., top. nr. 391.
- Nielsen, Jørgen, Øster-Svenstrup s.,
top. nr. 1285.
- Nielsen, Lars, Farum s., top. nr. 87.
- Nielsen, Lars Peder, Værløse s., top. nr. 146.
- Nielsen, Morten, Udby s., top. nr. 976.
- Nielsen, Niels Peter, Asminderød s.,
top. nr. 14.
- Nielsen, Peder, Ulbølle s., top. nr. 1056.
- Nielsen, Rasmus, Åsum s., top. nr. 882.
- Nielsen, Søren, Lee s., top. nr. 1777.
- Nielsen Falck, Hans. Se: Falck ...
- Nielsen Lykke, Peder. Se: Lykke ...
- Nissen, Dücke, Gammel-Haderslev s.,
top. nr. 3021.
- Nissen, Peter Chr., Hostrup s., top. nr. 3121.
- Nissen Rudbeck, Hans. Se: Rudbeck ...
- Novrup, Lauritz Sørensen, Jerne s.,
top. nr. 2631.
- Nørgård, Mikkel Kristensen, Elso s.,
top. nr. 1413.
- Nørgård Jensen, Christian, Ølgod s.,
top. nr. 2615.
- Olesen Daugård, Hans. Se: Daugård ...
- Olsen, Christian, Ågerup s., top. nr. 162.
- Olsen, Jørgen, Grønholt s., top. nr. 15.
- Olsen, Peder, Rubjerg s., top. nr. 1216.
- Olsen, Rasmus, Alsted s., top. nr. 374.
- Olsen, Rasmus Peter, Sæby s., top. nr. 183.
- Pedersen, Andreas, Tolstrup s., top. nr. 2229.
- Pedersen, Christen, Rømø s., top. nr. 3111.
- Pedersen, Frederik Adolph, Købelev s.,
top. nr. 734.
- Pedersen, Hans, Jerne s., top. nr. 2631.
- Pedersen, Hans, Rimelund s., top. nr. 623.
- Pedersen, Jens, Jerne s., top. nr. 2631.
- Pedersen, Jens Jensen, Råsted s., top. nr. 1913.
- Pedersen, Mads, Vordingborg lds.,
top. nr. 614.
- Pedersen, Morten, Klemensker s., top. nr. 661.
- Pedersen, Niels, Jørlunde s., top. nr. 72.
- Pedersen, Søren, Gudum s., top. nr. 2422.
- Pedersen, Søren, Havrebjerg s., top. nr. 288.
- Pedersen Møller Hausgård, Christen.
Se: Hausgård ...
- Pedersen Skovbølling, Klaus.
Se: Skovbølling ...
- Petersen, A., Humble s., top. nr. 1154.
- Petersen, Anders, Oksenvad s., top. nr. 3041.
- Petersen, Andreas, Skærbæk s., top. nr. 3098.
- Petersen, Hans Peter, Dybbøl s., top. nr. 3191.
- Petersen, Laust, Bov s., top. nr. 3172.
- Petersen, P., Humble s., top. nr. 1154.
- Petersen, Peter Hansen, Hostrup s.,
top. nr. 3121.
- Petersen Andresen, Matthias. Se: Andresen ...

- Physant, Hans Jochumsen, Skrave s.,
top. nr. 3063.
- Pieters Draher, Anna. Se: Draher ...
- Piilgård, Lars, Bjergby s., top. nr. 1206.
- Poulsen, Mads, Nordborg lds., top. nr. 3215.
- Poulsen Jensen, Jens. Se: Jensen ...
- Poulsen Kjeldberg, Jacob. Se: Kjeldberg ...
- Rasch, Søren, Ho s., top. nr. 2603.
- Rasmussen, Anders Christian, Gentofte s.,
top. nr. 121.
- Rasmussen, Søren, Bjerreby s., top. nr. 1046.
- Rasmussen Bødker, Anders, Højby s.,
top. nr. 891.
- Rasmussen Høite, Lars. Se: Høite ...
- Rasmussen Jacobsen, Jens. Se: Jacobsen ...
- Rasmussen Strangesen, Niels. Se: Strangesen ...
- Reinholdt, Chr., Agerskov s., top. nr. 3073.
- Rudbeck, Hans Nissen, Grarup s.,
top. nr. 3025.
- Røhr Lauritzen, K. Se: Lauritzen ...
- Schindler, David Christian, Jørlunde s.,
top. nr. 72.
- Schindler, N., Jørlunde s., top. nr. 72.
- Schmidt, Lauritz Jensen, Øster-Lindet s.,
top. nr. 3061.
- Schousboe, Gustav Adolf, Gesten s.,
top. nr. 2666.
- Skovbølling, Klaus Pedersen, Givskud s.,
top. nr. 2309.
- Sommer, Jesper Bartholin, Ingstrup s.,
top. nr. 1271.
- Sonnichsen, Jes, Fanø s., top. nr. 2640.
- Stausholm, Lars Jensen, Harboøre s.,
top. nr. 2431.
- Stoklund, Melchior, Byrum s., top. nr. 1301.
- Strandbygård, Christen, Madum s.,
top. nr. 2514.
- Strangesen, Niels Rasmussen, Drejø s.,
top. nr. 1047.
- Strube, Jes Clausen, Bjolderup s.,
top. nr. 3154.
- Stæhr Hendriksen, Rasmussen, Bogø s.,
top. nr. 629.
- Svendsen, Hans, Aller s., top. nr. 3011.
- Søgård, Søren, Nørre Galten s., top. nr. 1928.
- Sørensen, Hans Winther. Se: Winther ...
- Sørensen, Jørgen, Dalum s., top. nr. 868.
- Sørensen, Morten, Jerne s., top. nr. 2631.
- Sørensen, Nicolaj, Bregnet s., top. nr. 2043.
- Sørensen, Peder, Træden s., top. nr. 2202.
- Sørensen, Søren, Horne s., top. nr. 1078.
- Sørensen, Thomas Hjelm. Se: Hjelm ...
- Sørensen Dængsø, Niels. Se: Dængsø ...
- Sørensen Novrup, Lauritz. Se: Novrup ...
- Thaisen, Peter, Felsted s., top. nr. 3163.
- Thomsen, Christian, Albæk s., top. nr. 1227.
- Thomsen, Jacob, Branderup s., top. nr. 3072.
- Thomsen, Jens, Pøl s., top. nr. 3215b.
- Thomsen, Svenne, Løjt s., top. nr. 3151.
- Thygesen, Jens Christopher, Sønder-Stenderup
s., top. nr. 2391.
- Timmermann, Peter, Skærbæk s.,
top. nr. 3098.
- Tinglef, Jens N., Burkal s., top. nr. 3125.
- Tygesen, Jef, Emmerlev s., top. nr. 3107.
- Ulfkjær, Anders, Ulfborg s., top. nr. 2515.
- Understrup, Konrad, Ørre s., top. nr. 2485.
- Vyff, Kristian, Vonsild s., top. nr. 2395.
- Wahl, Hans Jensen, Herfølge s., top. nr. 506.
- Walther, Peder, Åsum s., top. nr. 882.
- Weiersøe, Severin Jensen, Borbjerg s.,
top. nr. 2453.
- Weileby, Carsten Lang, Vejleby s., top. nr. 765.
- Winther, Peder, Gjerlev s., top. nr. 1879.
- Winther Sørensen, Hans, Skivholme s.,
top. nr. 2093.
- Wollesen, Rasmus Hansen, Varnæs s.,
top. nr. 3164.
- Aagaard, A., Hjerndrup s., top. nr. 3013.